

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

“SİVAS İLİ YILDIZELİ İLÇESİ AĞZI”
(İNCELEME-METİNLER-SÖZLÜK)

ELİF İÇER

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. AHMET GÜNŞEN

EDİRNE
2010

Hazırlayan: Elif İÇER

Tezin Adı: Sivas İli Yıldızeli İlçesi Ağzı

ÖZET

Bu çalışma Sivas iline bağılı Yıldızeli ilçesi ağzını temel almaktadır. Tez, “Giriş”, “İnceleme”, “Metinler”, “Sonuç”, “Bibliyografya” ve “Sözlük” bölümlerinden oluşmaktadır. “Giriş” bölümünde Yıldızeli’nin fiziki coğrafyası, tarihi ve etnik yapısı hakkında bilgi verilmiştir. “İnceleme” bölümünde Yıldızeli ağzının fonetik ve morfolojik yapısı, örneklerle desteklenerek incelenmiştir. “Metinler” bölümünde ilçeden derlenen 40 metnin transkripsiyon alfabetisiyle yazılmış şekli verilmiştir. “Sonuç” bölümünde, ilçe ağzının dikkat çeken fonetik ve morfolojik özellikleri maddeler hâlinde sıralanmıştır. “Bibliyografya” bölümünde yararlanılan kaynakların künyeleri verilmiştir. “Sözlük” bölümünde ise ilçe ağzında kullanılan yöreye has kelimeler ile bazı ses olayları neticesinde değişikliğe uğramış olan kelimelere ve anlamlarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yıldızeli ağzı, Türkiye Türkçesi ağızları, ses bilgisi, şekil bilgisi, derleme metinler, sözlük

Prepared by : Elif İÇER

Name of Expedition : The foundation of YILDIZELİ province

ABSTRACT

This exercise is about the foundation of YILDIZELİ province that is connected to Sivas. The expedition contains “Admittance”, “Observation” “Text” “Result”, “Bibliography” and “Dictionary”. The Admittance section contains the physical geography of Yıldızeli, history and ethnic structure. The Observation section contains the phonetic and morphological structure of Yıldızeli. This was done by observing the examples. In the Text section the transcription alphabet was given from 40 copies. The Result section the characteristics of phonetic and morphologic were copied in order. In the bibliography section tags were given from benefited resources. The Dictionary section made way for words and some sounds of that region that were changed over a period of time.

Key Words: Yıldızeli dialect, Turkey Turkish dialects, fonology, morphology, patched text, dictionary

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	v
METİNLERDE KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ	vii
KISALTMALAR.....	x

GİRİŞ

YILDIZELİ İLÇESİ FİZİKİ COĞRAFYASI.....	2
SİVAS İLİ TARİHİ	4
YILDIZELİ İLÇESİNİN ETNİK YAPISI.....	18

İNCELEME

SES BİLGİSİ

ÜNLÜLER.....	22
UZUN ÜNLÜLER.....	25
KISA ÜNLÜLER	27
İKİZ ÜNLÜLER.....	27
1. Yükselen İkiz Ünlüler	27
2. Eşit İkiz Ünlüler.....	28
3. Alçalan İkiz Ünlüler.....	28
ÜNLÜ UYUMU	28
DİL BENZEŞMESİ	28
YABANCI KELİMELERDE DİL BENZEŞMESİ	31
DİL BENZEŞMESİNİN BOZULMASI.....	31
UYUM DEĞİŞMESİ.....	32
DUDAK BENZEŞMESİ	32
ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ.....	34
1. Kalın Ünlülerin İncelmesi.....	34
2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması.....	35
3. Geniş Ünlülerin Daralması.....	36
4. Dar Ünlülerin Genişlemesi.....	37
5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması.....	37

6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi.....	38
ÜNLÜ DÜŞMESİ.....	39
ÜNLÜ TÜREMESİ	39
1. Ön Türeme	39
2. İç Türeme	40
3. Sonda Türeme	40
ÜNSÜZLER.....	40
ÖN SES ÜNSÜZLERİ.....	43
ÖN SES ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ.....	46
ÖN SES ÜNSÜZ TÜREMESİ	47
İÇ SES ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ.....	48
1. Tonlulaşma.....	48
2. Tonsuzlaşma	49
3. Sızıcılaşma	49
4. Akıcı ünsüzler arasındaki değişmeler	50
5. İç seste ünsüz benzeşmeleri	51
a) İlerleyici Benzeşme.....	51
b) Gerileyici Benzeşme	52
BENZEŞMEZLİK	53
SON SES ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ.....	53
1. Sızıcılaşma	53
2. Tonlulaşma.....	54
ÜNSÜZ DÜŞMESİ.....	54
ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ	56
İKİZ ÜNSÜZÜN TEKLEŞMESİ.....	56
HECE KAYNAŞMASI	56
HECE YUTUMU	57
ÜNSÜZ TÜREMESİ	57
ÜNSÜZ GÖÇÜŞMESİ	57
VURGU	58
a) Kelime vurgusu.....	58
b) Cümle vurgusu.....	59

ŞEKİL BİLGİSİ

A. İSİMLER.....	62
I. İSİM YAPIMI EKLERİ	62
1. İsimden İsim Yapan Ekler.....	62
2. Fiilden İsim Yapan Ekler	66
II. İSİM ÇEKİMİ EKLERİ	69
1. HÂL EKLERİ	69
2. İSİMLERDE ÇOKLUK.....	73
3. İYELİK EKLERİ.....	74
4. AİTLİK EKİ.....	75
5. SORU EKİ	76
B. ZAMİRLER	76
I. ŞAHIS ZAMİRLERİ.....	76
II. DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRİ	80
III. İŞARET ZAMİRLERİ.....	81
IV. SORU ZAMİRLERİ.....	82
V. BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ.....	82
C. SIFATLAR.....	83
I. NİTELEME SIFATLARI.....	83
II. BELİRTME SIFATLARI	83
a) İşaret Sıfatları.....	83
b) Sayı Sıfatları	84
c) Soru Sıfatları	84
ç) Belirsizlik Sıfatları.....	84
D. ZARFLAR	85
I. ZAMAN ZARFLARI.....	85
II. YER-YÖN ZARFLARI	85
III. DURUM ZARFLARI	85
IV. SORU ZARFLARI	86
V. AZLIK-ÇOKLUK ZARFLARI	86
E. FİİLLER.....	86
I. FİİL YAPIM EKLERİ.....	86

1. Fiilden Fiil Yapan Ekler.....	86
2. İsimden Fiil Yapan Ekler	87
II. ŞAHIS EKLERİ	88
1. Zamir kökenli şahıs ekleri.....	88
2. İyelik kökenli şahıs ekleri	89
III. ŞEKİL VE ZAMAN EKLERİ	89
1. Haber (Bildirme) Kipleri.....	89
2. Dilek (Tasarlama) Kipleri	94
IV. EK FİİL.....	97
V. SORU EKİ	97
VI. SIFAT-FİİLER	98
VII. ZARF-FİİLLER.....	98
F. EDATLAR.....	100
I. ÜNLEM EDATLARI.....	100
1. Ünlemler	100
2. Seslenme edatları	100
3. Cevap edatları	100
4. Gösterme edatları	100
II. BAĞLAMA EDATLARI.....	100
1. Sıralama edatları	100
2. Denkleştirme edatları	100
3. Karşılaştırma edatları	101
4. Cümle başı edatları.....	101
5. Sona gelen edatlar	101
III. ÇEKİM EDATLARI.....	101
SONUÇ.....	103
BİBLİYOGRAFYA.....	106
METİNLER	113
SÖZLÜK.....	203

ÖN SÖZ

Sivas'ın ve dolayısıyla Yıldızeli'nin tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Coğrafi konumu nedeniyle de yüzyıllarca kuzeyden güneye, doğudan batıya göç eden çeşitli etnik grupların köprüsü olmuştur. Ayrıca bu göçler sırasında buraya yerleşen toplulukların da varlığı bilinmektedir. Bu kadar kültürü bünyesinde bulundurmuş bir şehre ait ağız çalışmasının önemi büyüktür.

Araştırmamıza Yıldızeli ilçesine bağlı yerleşim birimlerini incelemekle başladık. Özellikle değişik etnik grupların barındığı belde, mahalle ve köylere gitmeyi tercih ettik. Hemen hemen gittiğimiz bütün köylerde üzücü bir durumla karşılaştık. Köylerin çoğunda yalnızca birkaç hanenin kaldığını gördük. En büyük sebebinin maddi sıkıntı olduğunu öğrendiğimiz bu göçler, işimizi çok zorlaştırdı. Özellikle genç ve yaşlı nüfusun oldukça azaldığını gözlemledik. Hayvancılığın ve çiftçiliğin artık yavaş yavaş yok oluşu da, insanları şehre itmiş bulunmakta.

Bunun dışında belirtmemiz gereken başka bir durum da maddi açıdan iyi düzeyde olan birkaç köyde misafir edildiğimiz evlerde bilgisayara rast gelmemizdir. Günümüzde her evde televizyonun olduğunu zaten bilmekteydik. Ancak gördük ki, birçok teknolojik alet artık köylerimizde de mevcut. Bu da ne yazık ki, yöreye has ağız değiştirip ölçünlü Türkçeye kaydirmektedir.

“Sivas İli Yıldızeli İlçesi Ağız” adlı bu çalışmamız, *Giriş, İnceleme, Metinler ve Sözlük* olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır.

Araştırmamızın “Giriş” kısmında, Yıldızeli ilçesinin fiziki coğrafyası, tarihi ve etnik yapısı hakkında bilgi vermeye çalıştık. Çünkü biliyoruz ki, bir ağız araştırmasının doğru sonuç verebilmesi için, araştırmanın yapıldığı bölgenin tarihinin ve dolayısıyla etnik yapısının önemi büyüktür.¹

“İnceleme” bölümünde Yıldızeli ilçesi ağız “Ses Bilgisi” ve “Şekil Bilgisi” olarak iki açıdan ele alındı. Konu başlıkları altına derlemelerimizden örnekler verdik.

Çalışmamızın “Metinler” kısmında, Yıldızeli ilçesinden derlemiş olduğumuz metinlerin bir kısmı yer almaktadır. Ses ve şekil bilgisinde verilen örneklerin kolay bulunabilmesi açısından metinler her beş satırda bir numaralandırılmıştır.

¹ bk. Zeynep Korkmaz, “Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu”, *TDAYB* 1971, s. 21-32.

“Sözlük” bölümünde ise, derlenen metinlerden ve konuşmalardan tespit edebildiğimiz yöresel kelimelere ve bazı ses olayları neticesinde değişikliğe uğramış kelimelere yer verdik.

Tezimi çalışırken birçok kişiye şükran borçlu olduğumu da belirtmeliyim. Tezimi yöneten, bana yol gösteren çok değerli hocam Doç. Dr. Ahmet Günşen’e, yardımlarını benden hiçbir zaman esirgemediği ve çalışmamla yakından ilgilendiği için teşekkürü bir borç bilirim.

Yine, derlemelerim sırasında bana fazlasıyla yardımcı olan ve güven duyup evlerinin kapılarını açan kaynak kişi ve bölge halkına teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca bu çalışmamda benden maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen aileme de minnettar olduğumu belirtmek isterim.

Elif İçer

12.10.2010

METİNLERDE KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

İşaretler

- : Ünlülerde uzunluk işareti
- ˘ : Ünlülerde kısalık işareti
- : Normalden kapalı ünlü
- ◌ : Ulama işareti
- : İkiz ünlü işareti (altta)
- ◌ : Tonunu kaybetmiş, düşmek üzere olan ünsüz işareti
- ˘ : 1. Ünsüzlerde telaffuz noktasının öne kaydığını gösteren işaret
2. Ünlülerde yarı incelik işareti
- ~ : Genzellik işareti
- ◌ : Yarı yuvarlaklık işareti

Ünlüler

a: Normal a sesi.

â: Yarı dar a ünlüsü.

ā: Normalden uzun a sesi.

á: Yarı kalın, düz, geniş (a-e arası) ünlü.

ă: Normalden kısa a sesi.

â: Yarı yuvarlak, geniş, düz, kalın (a-o arası) ünlü.

Nazal a (geniz ünlüsü).

e: Normal e sesi.

ê: Yarı geniş, düz, ince (e-i arası) ünlü.

ē: Normalden uzun e sesi.

ë: Yarı yuvarlak, ince (e-ö arası) ünlü.

ı: Normal ı sesi.

ī: Normalden uzun ı sesi.

ı̇: Normalden kısa ı sesi.

ı̇: Yarı kalın, düz, dar (ı-i arası) ünlü.

i: Normal i sesi.

ĩ: Normalden uzun i sesi.

Normalden kısa i sesi.

Yarı yuvarlak, ince (i-ü arası) ses.

o: Normal o sesi.

ó: Yarı dar, kalın (o-u arası) ünlü.

ó: Yarı kalın, yuvarlak, geniş (o-ö arası) ünlü.

õ: Normalden uzun o sesi.

ö: Normal ö sesi.

õ: Normalden uzun ö sesi.

ô: yarı dar, ince (ö-ü arası) ünlü.

u: Normal u sesi.

ú: Yarı kalın, yuvarlak, dar (u-ü arası) ünlü.

ũ: Normalden kısa u sesi.

ũ: Normalden uzun u sesi.

ü: Normal ü sesi.

ũ: Normalden uzun ü sesi.

ũ: Normalden kısa ü sesi.

Ünsüzler

ç: Yarı sızıcı (c-j arası) ünsüz..

Ç: Yarı tonlu (c-ç arası) ünsüz.

ç: Yarı sızıcı (ç-ş arası) ünsüz.

F: Yarı tonlu (f-v arası) ünsüz.

h: Sızıcı, arka damak ünsüzü.

g: Kalın ünlülerle hece kuran ön damak g ünsüzü.

ğ: Bu ünsüz patlayıcı, tonlu ve arka damak ünsüzüdür.

ğ: Patlayıcı, gırtlak g'si

ı: Yarı sızıcı ve tonsuz bir ön damak k sesidir. Kalın ünlülerle hece kurar.

ı: Patlayıcı, arka damak ünsüzü.

ı: Yarı tonlu (ı-ğ arası) ünsüz.

ı: Yarı tonlu, ön damak (ı-g arası) ünsüzü.

ı: Bir diş eti ünsüzü olan ı, kalın ünlülerle hece kurar.

ı: Genzel damak ünsüzü olan n.

ı: Yarı tonlu (ı-b arası) ünsüz.

ı: Tonunu kaybetmiş, düşmek üzere olan r ünsüzü.

ı: Yarı tonlu (ı-z arası) ünsüz.

ı: Yarı tonlu (ı-d arası) ünsüz.

ı: Çift dudak v ünsüzü.

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
agy.	: Adı geçen yer
Ar.	: Arapça
bk.	: Bakınız
C	: Cilt
DS	: Derleme Sözlüğü (I-VI) TDK yayınları
ET	: Eski Türkçe
Far.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
İng.	: İngilizce
İt.	: İtalyanca
KYA	: Kırşehir ve Yöresi Ağızları
mdd	: Metin dışı derleme
MÖ	: Milattan önce
MS	: Milattan sonra
Rum.	: Rumence
s.	: Sayfa
STİAT	: Sivas ve Tokat İlleri Ağzılarından Toplamalar
SYA	: Sivas İli ve Yöresi Ağızları
TDAYB	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TYA	: Tokat İli ve Yöresi Ağızları
Yay.	: Yayınları
vb.	: Ve başkası, ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri

I. BÖLÜM

GİRİŞ

YILDIZELİ İLÇESİ FİZİKİ COĞRAFYASI

İlçenin Yeri ve Yüzölçümü

Yıldızeli, 1400 m rakımıyla İç Anadolu bölgesinin en yüksek ilçelerinden olup, 2645 km²lik yüzölçümüne sahiptir. İlçenin doğusunda Sivas merkez, batısında Yozgat'ın Akdağmadeni, güneyinde Şarkışla ilçesi, kuzeyinde ise Tokat Sulusaray ile Yeşilyurt ilçesi bulunmaktadır.

Sivas-Ankara ve Sivas-Tokat yolu üzerinde yer alan Yıldızeli, Sivas il merkezine 47 km uzaklıktadır.

Yeryüzü Şekilleri

İlçe yerleşim itibarıyla Çal Dağı'nın kuzeye bakan eteklerinde yer almaktadır.

Yüksek ve engebeli bir arazi yapısına sahip olan Yıldızeli'nin kuzey ve doğusu dağlıktır. Güneye doğru gidildikçe dağların alçalması ile birlikte geniş ve hafif engebeli araziler karşımıza çıkar. Akarsularla yarılan kuzeyi, doğusu ve orta kesimleri de derin vadilerle parçalanmıştır. Topraklarının çoğu Üçüncü Zamana (tersier) ait tortul arazilerdir.

İlçenin batı kesimlerinde, rakımın düşük olması nedeniyle bitki örtüsü zengin ve tarıma elverişli araziler bulunur.

Dağlar

İlçenin kuzeydoğusunda bulunan sönmüş volkanik Yıldız Dağı, 2537 m yükseklikle Yıldızeli'nin önemli yükseltilerindedir. Güneyinde Çal Dağı, kuzeybatısında ise Çamlıbel Dağları bulunmaktadır. Tura, Gürcü ve Akdağlar da diğer yükseltilerdir.

Ovalar

Sivas-Tokat karayolunun iki yanında uzanan Yıldızeli (Bedehdun) Ovası, geniş bir ova değildir. Ovanın ortasından Yıldızeli Çayı geçmektedir. Bir ovadan çok yüksek bir düzlük durumundadır.

Akarsular

Kaynağını ilçe topraklarından alan sular, Kızılırmak ve Yeşilirmak aracılığıyla Karadeniz'e ulaşır. Yıldızeli Çayı (Kalın Irmağı) ile Yıldız Dağı'nın yamaçlarından doğan Yıldız Çayı (Cebir Irmağı), güneyde doğal sınırı oluşturan Kızılırmak'a katılır. Han ve Kümbet dereleri de diğer önemli akarsulardır.

Göller

Sarıçal, Tat, Altınoluk, Kerimümin, Karacaören, Çağlar (Kurt Boğazı), Aşağı Çakmak, Ilıca, Avcıpınar, Kaman, Küçükhöyük (Etyemez), Kıldır, Aslandoğmuş, Demiözü ve Yusufoğlan ilçede bulunan sulama göletleridir.

İklim

Orta Anadolu ilçesi olan Yıldızeli'de karasal iklim hâkimdir. Kışları sert ve soğuk, yaz mevsimi kısa sürelidir. Yağışlar ilkbahar, sonbahar ve kış aylarında görülür. Yağmur genellikle ilkbahar ve sonbaharda yağmaktadır. Kış aylarının oldukça sert ve soğuk geçmesi nedeniyle kar aylarca kalkmaz. Yaz ve kış mevsimi arasındaki sıcaklık farkı fazladır. Aynı şekilde gece ve gündüz arasında da büyük sıcaklık farklılıkları da görülür.

SİVAS İLİ TARİHİ

Uzun bir geçmişi bulunan ve konumu nedeniyle önemini sürekli koruyan kent, Anadolu'da ilk siyasal birliği kuran Hitit İmparatorluğu'nun egemenlik sınırı içine alındı.²

Balkanlar üzerinden Anadolu'ya gelen Friglerin Hititleri ortadan kaldırmaları sonucu Sivas da Frig egemenliğine girmiştir. Frig yerleşimi Hitit yerleşim alanlarının üst katlarında görülmektedir. Lidyalılar zamanındaki meşhur Kral Yolu da Sivas'tan geçmektedir.³

MÖ 4. yy.da Perslerin hâkimiyeti altına giren Sivas, Pers devletini yıkan Büyük İskender'in imparatorluğuna katıldı. Büyük İskender'in ölümünden sonra Kapadokia Krallığı, daha sonra da Pontus Krallığı'nın eline geçen kent, Pontus kraliçesi tarafından "Sebasteia" adını aldı. Roma devletinin ikiye bölünmesi (MS 395) sonucunda Doğu Roma'nın kenti oldu.

Bu yörede Roma hâkimiyeti tam olarak yerleştikten sonra şehre "Diyapolis" yani Mebud Şehri adı verilmiştir.⁴

Bizanslıların "Sebastos" adıyla andıkları kent, VII. yy.ın ilk yarısında Sasaniler, ikinci yarısında da Araplar tarafından yağmalanarak yıkıma uğratıldı. Malazgirt Savaşı'ndan (1071) sonra Emir Danişment Gazi'nin Bizanslılardan aldığı Sivas, Danişmentliler Beyliği'nin topraklarına katıldı (1084).⁵

Danişmentliler, birinci dönem Anadolu Türk beyliklerinin en önemlilerindedir. 1071 yılında yapılan Malazgirt Savaşı'na katılmışlar, savaş zaferle sonuçlandıktan sonra Anadolu'nun kuzey bölgelerinin fethini üzerlerine almışlardır. Kısa bir süre içerisinde Orta Anadolu'yu fethetmişler, Sivas'ı beylik merkezi yapmışlar ve beyliklerini buradan yönetmişlerdir.⁶

1174 yılında Anadolu Selçuklu Devleti'nin eline geçen Sivas, 1243 Köseadağ Savaşı'ndan sonra Moğollar tarafından yağmalandı.

² *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Milliyet Yay., İst. 1986, s. 10478.

³ http://www.sivaskulturu.com/sivas/sivasin-tarihi/oku/1_15/10/10_04:04.

⁴ http://www.sivaskulturu.com/sivas/sivasin-tarihi/oku/1_13/10/10_15:43.

⁵ *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Milliyet Yay., İst. 1986, s. 10479.

⁶ Necati Demir-Ülker Şen, *Sivas İli ve Yöresi Ağzıları*, Gazi Kitabevi Yay., Ank. 2006, s. 21.

İlhanlılar Döneminde (1256-1353) yeniden kalkınan Sivas, bu devletin Anadolu'ya gönderdiği genel valiler tarafından, Kayseri ile birlikte yönetim merkezi olarak kullanıldı. Böylece İlhanlıların Anadolu'daki en büyük kentlerinden biri durumuna gelen Sivas, İlhanlı valisiyken bağımsızlığını ilan ederek Eretna Beyliği'nin kurucusu olan Alaettin Eretna'nın yönetimi altına girdi (1344).⁷

Aşağı yukarı yarım yüzyıl (1327-1381) hüküm süren Eratnalılar, İlhanlıların varisi olması sebebiyle Türkiye Selçuklu topraklarının büyük bir kısmına sahip olarak önce Sivas, sonra Kayseri ve sonra yine Sivas başşehir olmak üzere devlet kurmuşlardır. Kurucu Sultan Alaeddin Eretna'nın akıllı ve dirayetli siyaseti sayesinde büyüyen devlet, oğulları Gıyaseddin Mehmed, İzzeddin Cafer ve torunu Alaeddin Ali ve onun oğlu II. Mehmed zamanlarında duraklamış, gerilemiş ve Naib Burhaneddin Ahmed tarafından yıkılmıştır. Eratnalılar Döneminde Sivas şehri önemli tarihî olaylara sahne ve şahit olmuş bir siyaset, kültür, ticaret ve sanat merkezimizdir. Kurucu Sultan Alaeddin Eretna, Gıyaseddin Mehmed, Alaeddin Ali Sivas'ta adlarına hutbe okutup, sikke kestirmişlerdir.⁸

Eratnaoğlu Mehmet Bey'i tahtından uzaklaştırarak Eretna Beyliği'ne son veren ve yerine kendi beyliğini kuran Kadı Burhanettin'in başkenti oldu (1381). Ancak Kadı Burhanettin, Akkoyunlu Karayülük Osman Bey ile yaptığı savaşta tutsak düşerek öldürülünce (1398), kenti Yıldırım Bayezit'e teslim eden Sivas halkı böylece Osmanlı egemenliğine girdi. Anadolu üzerine yürüyen Timur, on sekiz günlük bir kuşatmadan sonra ele geçirdiği Sivas'ı yağmalattı ve kentin surlarını yıktırttı (1400).⁹

Sivas'ın tarihinde Timur istilasının önemli bir yeri vardır. Şehir, Timur tarafından teslim alındıktan sonra yağmalanmış ve tahrip edilmiştir. Pek çok Türk devletine başkentlik yaptığı için bayındır hâlde bulunan şehir, bir anda harabeye dönmüştür.¹⁰ Bilhassa fiziki, demografik ve ekonomik açıdan büyük ölçüde tahrip edilen şehir, Osmanlıların yoğun imar faaliyetlerine rağmen eski hâline kavuşamamıştır.¹¹

Ankara Savaşı'ndan (1402) sonra başlayan Fetret Devrinde (1402-1413) bir

⁷ *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Milliyet Yay., İst. 1986, C 20, s. 10479.

⁸ Kemal Göde, "Eratnalılar Devrinde (1327-1381) Sivas", *Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri* (29 Eylül-01 Ekim 2005), Sivas 2006, s. 44-45.

⁹ *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Milliyet Yay., İst. 1986, C 20, s. 10479.

¹⁰ N. Demir, *SYA*, s. 38-39.

¹¹ Ömer Demirel, *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri -Makaleler-*, Sivas 2006, s. 21.

süre Kadı Burhanettin'in damadı Mezit Bey'in yönetiminde kalan kent, Anadolu'nun büyük bölümüne egemenliğini kabul ettiren şehzade Çelebi Mehmet (sonradan I. Mehmet) tarafından yeniden Osmanlı topraklarına katıldı (1404).¹² Ardından I. Mehmed batıya dönüp, rakiplerine üstünlük kurdu. O sırada Akkoyunlular Diyarbekir bölgesinde varlık mücadelesi vermekteydiler. Doğuda ise Karakoyunlular Sivas sınırına komşu olmuşlar, Koyulhisar ellerine geçmiş idi. Ancak Karakoyunlular, Akkoyunluların tersine Osmanlıları bir müttefik olarak gördükleri için Sivas üzerine herhangi bir tasarrufta bulunmadılar. Osmanlılar II. Murat döneminde (1421-1451) yeniden büyük güç hâline geldiler.¹³

Fatih Sultan Mehmet Döneminde ortaya çıkan Karaman veraseti yüzünden başlayan Osmanlı-Akkoyunlu mücadelesinde, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan kuvvetlerince işgal edildiyse de (1464) Otlukbeli Savaşı'ndan (1473) sonra yeniden Osmanlı egemenliğine girdi ve bir eyalet merkezi oldu.¹⁴

Osmanlı Devleti'nde asayiş, bazı devirlerde birinci derece önemli problemler arasına girmiştir. Özellikle 1596-1609 yılları arasında Anadolu'da büyük Celali İsyanları meydana gelmiştir. Bu isyanlar sırasında Osmanlı Anadolu'sunda asayiş büyük ölçüde bozulmuş, halkın can ve mal emniyeti tehlikeye girmiştir. Celali İsyanları'nın vuku bulduğu yerler arasında Sivas eyaleti de yer almaktadır. Anadolu'daki bu isyanların 1609 yılına kadar önemli ölçüde şiddetle bastırılmasına rağmen sonraki dönemlerde küçük çapta da olsa genelde Anadolu'da, özelde Sivas eyaletinde devam ettiği görülmektedir.¹⁵

Abaza Paşa'nın yeğeni olarak Celalilerle bağlantısını sürdüren İpşir Paşa da Sivas valiliğine atandı. Böylece yönetim bozukluğu yüzünden bir eşkıya uğrağına dönen kentte, ardı arkası kesilmeyen ayaklanmalar İpşir Paşa'dan sonra da sürdü. Sivas'a mütesellim olarak atanan Abdullah Paşa, kenti eşkıyadan arındırırsa da (1773) onun yerini alan valiler döneminde halkın şikayetleri arttı. Yasa dışı yollardan

¹² *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Milliyet Yay., İst. 1986, C 20, s. 10479.

¹³ Prof. Dr. İlhan Erdem, "Anadolu'da Osmanlı Akkoyunlu Mücadelesi ve Sivas", *Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri* (21-25 Mayıs 2007), Sivas 2007, C 1, s. 3; Pitcher, *Osmanlı İmparatorluğunun Tarihsel Coğrafyası*, s. 95.

¹⁴ *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Milliyet Yay., İst. 1986, C 20, s. 10479.

¹⁵ Ali Açık, "Büyük Celali İsyanları Sonrasında Sivas Eyaletinde Görülen Asayiş Problemleri (1610-1660)", *Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri* (21-25 Mayıs 2007), Sivas 2007, C 1, s. 123.

halktan haraç almaya kalkışan ya da düzensizliğe arka çıkıp, halkın soyulmasına ses çıkarmayan Sivas valilerinden Deli Ömer, vezir İsmail, İvaz, Ahi Mehmet, Zaralıoğlu Ahmet, Çapanoğlu Ahmet ve Ali Paşalar idam edilerek cezalandırılmalarına karşın, bunun bir yararı görülmediği gibi, kötüye doğru gidişin hızlanması sonucu kent iyice geriledi. II. Mahmut Döneminde Sivas valisi Baba İbrahim Paşa, yöreyi haraca kesen âyandan Yusuf ve Hafız Veliyettin Paşaları ortadan kaldırarak kentte bir bakım a huzur sağladıysa da (1813) baş gösteren büyük bir veba salgını (1814) şehir halkını dehşete düşürdü.¹⁶

1900-1918 yılları arasında Sivas halkı, Doksan Üç Harbi'nde Rusya'dan gelen aç, sefil, çaresiz daha doğrusu hiçbir şeyi olmayan yani her şeye ihtiyacı olan altmış bin muhaciri yerleştirip rahatlatmaya çalışıyordu.¹⁷

Mondros Mütarekesi'nden (1918) sonra Kurtuluş Savaşı'nın hazırlık döneminde Samsun'dan Sivas'a gelen Mustafa Kemal (Atatürk) Paşa kentte birkaç gün kaldı. Erzurum dönüşü de burada Sivas Kongresi'ni topladı (4 Eylül 1919) ve Ankara'ya gitmek üzere şehirden ayrıldı (18 Aralık). Cumhuriyetten sonra Sivas kendi adını taşıyan ilin merkezi oldu.¹⁸

TARİHTE YILDIZELİ*

Yıldızeli, Sivas ilinin bir ilçesidir. Eski adı *Yenihan*'dir. 1936'lı yıllarda ismi, kuzeyindeki Yıldız Dağı'ndan esinlenilerek *Yıldızeli* olmuştur. Sivas'ın 46 km. batısında yer alan ilçesidir.

Sivas ve çevresi ile ilgili yazılan kitaplarda, hazırlanan yıllıklarda Yıldızeli tarihçesinin başlangıcı olarak 1639 yılı alınsa da, ilçede tarih öncesinde MÖ 4500'lerden itibaren yerleşimlerin olduğu, yapılacak yeni arkeolojik çalışmalarla bu tarihin çok daha öncelerine inebileceği anlaşılmıştır. İlçenin Kalkolitik Devirden

¹⁶ *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Milliyet Yay., İst. 1986, C 20, s. 10479.

¹⁷ N. Demir-Ülker Şen, *SYA*, s. 42.

¹⁸ *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Milliyet Yay., İst. 1986, C 20, s. 10479.

* Bu bölüm, Yıldızeli Kaymakamlığı tarafından hazırlanmış olan web sayfasından yararlanılarak özetlenmiştir. bk. www.yildizeli.gov.tr.

itibaren, Eski Tunç, Orta Tunç, Hitit, Frig, Med ve Pers dönemleri, Makedonya Krallığı ve Hellenistik Dönem, Roma, Bizans, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinden günümüze kadar uzanan bir tarih sürecinde Orta ve Doğu Anadolu'nun bir geçiş bölgesi olarak sürekli iskâna tabi olduğu anlaşılmaktadır.

Yeterli araştırma olmaması sebebiyle Yıldızeli civarında antik ismi bilinen yerleşim yoktur.

Bugünkü ilçe merkezinin bilinen ilk adı “YENİHAN”dır. Bu isim yöreye 1639 yılında ilçenin yerleşim yeri olarak kurulduğu sırada yaptırılan handan dolayı verilmiştir. Osmanlılar Döneminde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında da aynı şekilde kullanılmıştır.

1936 yılında, ilçe sınırları içerisinde bulunan ve bölgenin en yüksek dağı olan Yıldız Dağı'ndan esinlenerek “Yenihan” adı “YILDIZELİ” olarak değiştirilmiştir.

İlk Çağlarda Yıldızeli

Yıldızeli'ni de içine alan Sivas bölgesinin tarihine ışık tutacak olan arkeolojik çalışmalar 1927 yılından itibaren başlamıştır. İlçemiz sınırları içerisinde tespit edilmiş ve hâlen tespitleri devam eden birçok yerleşim yeri mevcuttur.

Bu çalışmalar genelde yüzey araştırmaları ve tespit şeklinde olsa da, buluntular bölgenin tarihi hakkında önemli ipuçları vermektedir. İlçemiz Şeyhhalil beldesi, Buğdaycık Tepe Yerleşimi, Menteşe Höyüğü, Kayalıpınar Höyüğü vb. Kalkolitik Devirde (Bakırtaş) (MÖ 4500) iskân görmüştür. Yıldızeli'nin Orta ve Doğu Anadolu bölgelerinin bir geçiş noktası olması, elverişli tarım arazileri, akarsuları ve ticaret yolları üzerinde yer alması sebebi ile İlk Çağlardan itibaren bir iskân bölgesi olmuştur.

İlçemizde demir madeni ocaklarının varlığı, mermer ve kalker gibi madenlerin mevcudiyeti, sıcak su kaynakları Yıldızeli'nde yerleşimler için önemli kriterlerdir. İlçemiz Kalın beldesi, Kandil Sırtları ve Külüğün Tepe Höyüğü'nün Kalkolitik Devirden (MÖ 4500) itibaren, Eski Tunç, Hellenistik, Roma ve Selçuklu

dönemlerinde iskân görmesi sıcak su kaynakları ve taş ocakları ile ilgili olmalıdır.

Yıldızeli'nde yapılan yüzey araştırmalarında höyükler, surlu yerleşimler ve kaleler, yüzeyden de olsa, belirlenmiştir.

MÖ 3000-1000 yıllarında yani Tunç Çağında Yıldızeli'nde iskân devam etmiştir. Yapılan incelemelerde MÖ 3000'lerde Yıldızeli'nin Orta ve Doğu Anadolu arasında bir köprü olduğu seramik buluntulardan da anlaşılmaktadır. Orta Anadolu'da görülen el yapımı kahverengi, siyah ya da kırmızı astarlı, üzeri perdahlanmış tek renkli seramik ile Doğu Anadolu'da çok görülen yüzeyi koyu siyah ve kahverengi astarlı ve parlak perdahlı el yapımı, kazıma ya da kabartma çizgileriyle ve karakteristik bezemeleri ile Orta Anadolu seramiğinden farklılık gösteren seramik türlerinin her ikisi de, Yıldızeli civarında görülmektedir. İlçemiz Yiğitler köyü Maltepe Höyüğü coğrafi konumu ve buluntuları ile bu köprünün örneklerini taşımaktadır.

Orta Tunç Çağı adı verilen MÖ 2000-1500'lerde Asurlu tüccarların bölgeye gelmeleri ve ticaretin artması ile Orta Tunç yerleşimleri, Eski Tunç Dönemine göre bazı değişiklikler göstermeye başlamıştır. Bunlar daha kalabalık ve surla çevrili yerlerde yaşama istekleri şeklinde kendisini göstermiştir. Bunda Anadolu'da zaman zaman başgösteren kıtlıkların da etkisi olmuştur. İlçemizde Şeyhhalil Höyüğü ile Pulur Höyük bu dönem yerleşimleridir.

Asur Ticaret Kolonileri adı ile geçen bu dönem Hititlerin Anadolu'ya hâkim olmaları ile birlikte birtakım değişikliklere uğramış, ancak ticaret sisteminde bir değişiklik olmamıştır.

Geç Tunç Çağı (MÖ 1500-1000) ile birlikte madencilik ilerlemiş, Orta Tunç Dönemi yerleşimlerinin iskânı devam etmekle birlikte Hititler, Anadolu'da merkezî bir devlet kurmuşlardır.

İlçemizde Kayalıpınar Höyüğü ve Menteşe Höyüğü, Hitit Dönemine buluntu vermektedir. Küçük krallıkların birleşmesinden oluşan Hitit Devleti'nde ilçemizde bir veya birkaç krallığın olması muhtemeldir; ancak yeterli araştırma olmadığından

bu yerleşimlerin Hitit Dönemindeki isimleri bilinmemektedir.

MÖ 1000'den itibaren Demir Çağı olarak isimlendirilen dönem, Hitit Devleti'nin birtakım sosyal sorunlar ve göçebe kavimlerin istilasını sonucu ortadan kalktığı bir dönemdir. Erken Demir Çağı ile ilgili yeterli yazılı belge yoktur. Bu dönemle ilgili bilgileri bazı yerleşim bölgelerinden ele geçen seramik parçaları vermektedir. Bu dönem, Eski Tunç Çağı ile benzerlik göstermektedir ve MÖ 800'lere kadar olan bu devir, Karanlık Dönem olarak da anılır. Güneykaya yerleşimi ve Argaz Höyüğü bu dönemde yerleşim görmüştür.

Orta Demir Çağı adı verilen dönem Anadolu'da maden sanatında gelişmiş olan Urartu ve Friglerin hüküm sürdüğü bir dönemdir. İlçe, MÖ 800-700'lerde de Orta Anadolu kültürünün bir parçası olmuştur.

MÖ 800'lerde bölgede Frigler'in hâkimiyeti vardır. Bu dönem yerleşimleri birbirine yakın olup, kale ve surlu yerleşimler artmıştır. Kale ve surlu yerleşimlerin artmasındaki en önemli sebep de, göçebe kavimler olarak geçen Kimmerler (MÖ 700) ve İskitlerin (MÖ 600) bölgeye olan akınlarıdır.

Demir Çağında ilçede Argaz Höyüğü, Hamzaşeyh Höyüğü, Pulur Höyük, Güneykaya yerleşimi ve Menteşe Höyük iskân görmüştür. Ancak Menteşe Höyüğü Frig Dönemine ait bol miktarda seramik buluntuları vermekte olup, Friglerin hâkimiyet bölgelerini göstermesi açısından çok önemli bir yerleşimdir.

Eski coğrafya bilginlerine göre Anadolu; Pontus, Kapadokya, Paflagonya, Galatya, Frigya, Lidya gibi adlar altında birtakım bölgelere ayrılmıştı. Yıldızeli ve çevresini içine alan Yukarı Kızılırmak Havzası Kapadokya bölgesine bağlıydı.

MÖ 700'lerde Medler tarih sahnesindeki yerlerini almışlardır. İran bölgesi merkezli bir devlet olan Medler, Anadolu'da hızla ilerleyerek Lidya ile komşu olmuşlar ve MÖ 595 yıllarından itibaren savaşlar başlamıştır. MÖ 28 Mayıs 585'te Halys (Kızılırmak) Irmağı'nın kavsi içerisinde yapılan savaş sırasında güneş tutulması olunca, tanrıların savaş istemediği şeklinde yorumlanmış ve Halys Irmağı sınır olmak üzere barış yapılmıştır. Yıldızeli ve çevresi bir süre Anadolu'yu istila

eden İskitlerin eline geçtiyse de, bu yöreyi Medler tekrar ele geçirmişlerdir.

MÖ 550'lerde Pers Kralı Kyros, Med Kralı Astyages'i yenerek tüm İran'dan başka, batıda Halys Irmağı'na dek uzanan Ön Asya ülkelerini içine alan Büyük Pers İmparatorluğu'nu kurmuştur. MÖ 547 yılında Lidya Krallığı'nın başkenti Sardeis de alınarak, tüm Anadolu Pers egemenliğine girmiştir. MÖ 521'de Pers Kralı Darius, kontrolündeki bölgeleri 20 vergi bölgesine ayırmıştır. Yıldızeli ve çevresi de Kappadokia Satraplığı'nın kontrolünde kalmıştır.

Hellenistik- Roma ve Bizans Dönemi

MÖ 331'de Makedonya Kralı İskender (III.Alexandros), Perslerin başkenti Persepolis'i ele geçirmiş; ancak Yıldızeli ve çevresinde Satrapların yönetimi devam etmiştir.

İskender sayesinde Makedon, Grek, Anadolulu, Pers, Mısırlı ve diğer Ön Asya halklarının ve kültürlerinin karışıp kaynaşmasıyla yeni bir kültür ve tarih dönemi açılmıştır. Bu döneme Hellenistik Dönem adı verilmiştir (MÖ 334-30). İskender'in ölümünden sonra bölge Satraplıklar şeklinde yönetilmiş, Yıldızeli ve çevresi Pontus Satraplığı ve Kapadokya Satraplığı arasında bir geçiş bölgesi olması sebebi ile zaman zaman el değiştirmiştir. Hellenistik Dönem MÖ 30 yıllarında Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'ya egemen olması ile son bulmuştur. İlçemizde Kalın beldesi Külüğün Tepe, Güneykaya Beldesi yerleşimi, Belcik Kaletepe yerleşimi, Şeyhhalil Höyüğü Hellenistik Dönem yerleşimlerinden bazılarıdır.

Bölge, Roma İmparatorluğu'nun egemenliğine girmesinden sonra birtakım yağmalara maruz kalmış ve Roma'ya bağlı bir eyalet olarak atanan valilerce yönetilmiştir. Romalılar, Pontus Krallığı'nı egemenliklerine almalarından sonra, bu bölgenin yönetimini Pontus Krallığı'na bırakmışlardır. Önceleri Diospolis olan Sivas'ın ismi de Sebast olarak değiştirilmiştir. Pontus Krallığı'nın yönetimi, MS 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun parçalanarak bölgenin Doğu Roma (Bizans) sınırları içerisinde kalması ile son bulmuştur. İlçemizde Hellenistik Dönem yerleşimleri Roma Döneminde de devam etmiş, kale yerleşimleri artmıştır. Kümbet

Kalesi, Belcik Kaletepe yerleşimi, Karalar Köyü Kalesi, Akçakale Kalesi Roma Dönemi kale yerleşimlerinden bazılarıdır.

Bizans İmparatorluğu Döneminde Yıldızeli ve civarı önemli bir askerî bölge olmuştur. VII. yy.da bir müddet Sasani egemenliğine girmiş, ancak uzun sürmemiştir. 658 yılında Emevi ordularının akınları sonucu Malatya, Sivas ve Amasya'yı içine alan bölge bir süre Emevi egemenliğinde kalmış, ancak tekrar Bizans'a geçmiştir.

Türk akınlarının 1020 yılından itibaren Anadolu'ya yönelmesi sonucu, Ermeni Kralı Senekerim ve Bizans Kralı II. Basil arasında yapılan anlaşmayla Kral Senekerim hanedanlığı ve 14 bin civarında vatandaşını geçici olarak Sivas ve civarına yerleşmiştir. Kısa süre sonra Ermeniler, Sivas'ı başkent yaparak bağımsızlıklarını ilan ederler. Bizanslıların Ortodoks, Ermenilerin Gregoryan mezhebinden olmaları kısa sürede Bizans ve Ermeniler arasında çatışmaya dönüşür.

Türklerin Anadolu içlerine akınları sonucu bölge, 1059 yılında Büyük Selçukluların eline geçse de tekrar el değiştirir. Bizans İmparatoru Romanos Diogenes Malazgirt Savaşı'na giderken Sivas ve civarını yağmalar, Ermeni halkın bir kısmını katleder. 26 Ağustos 1071 tarihinde, Büyük Selçuklu hükümdarı Alparslan ve Bizans imparatoru Romanos Diogenes arasında yapılan ve Türklerin üstünlüğü ile sona eren savaştan sonra da Anadolu ciddi bir direnişle karşılaşılmadan Türklerin egemenliğine geçer. Yıldızeli ve çevresi yaklaşık 1074 yıllarında Türklerin eline geçmiştir.

Yıldızeli ve çevresinde Roma dönemi yerleşimleri ve kaleler, Bizans döneminde de kullanılmıştır. Kayalıpınar ve Güneykaya, Bizans Dönemi yerleşimlerinden bazılarıdır.

Türklerin Yıldızeli ve Çevresine Yerleşmeleri

1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra, Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır. 1074 yılında da Yıldızeli ve civarı Türklerin eline geçmiştir. Malazgirt Savaşı'ndaki önemli hizmetlerinden dolayı Sivas, Amasya, Niksar, Tokat, Çorum, Kayseri,

Elbistan ve Malatya şehirlerini içine alan bölgenin yönetimi Alparslan tarafından, emirlerinden Melik Danişment Gazi'ye verilmiştir. Danişment Gazi Sivas'ı başkent yaparak, Haçlılarla savaşa devam etmiştir. Daha sonra başkent, Niksar'a taşınmış, 1104 yılında Danişment Gazi'nin ölümünden sonra yerine oğlu Melik Gazi geçmiş, ondan sonra da Melik Muhammed Gazi başa geçmiştir. Melik Muhammed Gazi'nin 1142 yılında ölümünden sonra çıkan taht kavgaları sonucunda Danişmentliler Devleti, Sivas ve Malatya kolu olarak ikiye bölünmüştür.

Selçuklu hükümdarı II. Kılıçarslan 1174 yılında Danişmentli Devleti'ni yıkarak Sivas ve Yıldızeli çevresini de Selçuklu Devleti'ne bağlamıştır. II. Kılıçarslan'dan sonra oğulları arasında bir süre taht kavgaları olsa da Rüknettin Süleyman Şah, Konya'yı alarak Selçuklu Devleti'nin birliğini sağlamıştır. Ölümünden sonra yerine sırayla İzzeddin Keykavus ve Alaaddin Keykubat geçmiştir. Bu dönemde Moğollar ilk defa Anadolu'ya girmişler ve Erzincan tarafına kadar gelmişlerdir.

Alaaddin Keykubat'ın ölümünden sonra yerine II. Gıyaseddin Keyhüsrev geçmiştir. Moğolları Anadolu'dan çıkartmak amacı ile Sivas'ın 60 km doğusundaki Köseadağ mevkiine gelmiş, 1243 yılında Baycu Noyan komutasındaki Moğol ordusuna karşı yapılan savaş kaybedilmiştir. Selçuklu ordusunu dağıtan Moğollar, Sivas ve Yıldızeli çevresini yağmalamışlardır.

Moğollar tarafından kurulan İlhanlı Devleti idareye hâkim olmuş, Sivas ve çevresi bu dönemde büyük bir gelişme göstererek önemli bir ticaret ve bilim kenti olmuştur. Anadolu'da yarım asır kadar devam eden İlhanlılar Döneminde Vali Demirtaş Sivas'a yerleşmiş ve bağımsızlığını ilan ederek Sivas'ta uzun yıllar saltanat sürmüştür. Demirtaş'tan sonra sırayla; Alaaddin Eratna, oğlu Gıyaseddin Mehmet, Alaaddin Ali ve oğlu Mehmet Bey, Sivas ve civarında saltanat sürmüşlerdir.

Ali Bey'in ölümünden sonra tahta geçen 7 yaşındaki Mehmet Bey'i, Kadı Burhanettin tahttan uzaklaştırarak Sivas ve civarında kendi devletini kurmuştur. Kadı Burhanettin Sivas'ın imarı için çalışmış, surların etrafına hendekler kazdırmış, kaleleri tamir ettirmiştir. Karakoyunlu hükümdarı Kara Osman'la yapılan savaşta

öldürülmüş, yerine oğlu Alaaddin Ali Bey geçmiştir.

Osmanlılar Dönemi

Kadı Burhanettin'in ölümünden sonra yerine geçen oğlu Alaaddin Ali Bey'in yaşının küçüklüğü, yaklaşan Timur tehlikesi ve Karamanoğullarının baskıları sonucu Alaaddin Ali Bey, Yıldırım Beyazıt'a çağrı yaparak Sivas ve Yıldızeli çevresini teslim etmiştir.

Yıldırım Beyazıt önemli bir sınır şehri olması sebebi ile Sivas ve civarının idaresini şehzadesi Süleyman Çelebi'ye vermiştir. Osmanlıların idaresine geçtikten bir yıl sonra 1400 yılında Sivas, Timur'un istilasına uğramış uzun süre direnen şehir sonunda düşmüştür. Timur, Sivas ve civarında Müslüman olsun, Hristiyan olsun halka işkenceler yapmıştır. Bu işkenceler halk arasında bugüne kadar unutulmayan söz olarak kalmıştır: “Sana öyle bir iş edeyim ki, Timur Sivas'a yapmamış ola.”

1402 Ankara Savaşı'nda Timur'un Osmanlı ordusunu mağlup etmesinden sonra Anadolu'da taht kavgaları başlamış, bu karışıklıklar sırasında Sivas ve çevresi Kadı Burhaneddin'in damadı olduğu sanılan Mezid Bey'in yönetimine geçmiştir. Amasya ve çevresini ele geçiren Yıldırım Beyazıt'ın oğlu Çelebi Mehmet 1408 yılında bölgeyi yeniden yönetimine bağlamıştır.

1398 yılında Osmanlı hâkimiyetine giren ve bir daha da elden çıkmayan Yıldızeli yerleşim alanı, 1639 yılına kadar Tokat, Sivas ve Yozgat şehirleri arasında bataklık ve dar bir geçit bölgesi olarak kalmış, Osmanlıların doğuya yaptığı seferler sırasında yol güzergâhı olarak kullanılmıştır. 1639 yılında IV. Murat döneminde Vezir Kemankeş Kara Mustafa Paşa tarafından buraya bir han yaptırılarak, Yenihan adı ile yerleşim yeri olarak kurulmuştur.

IV. Murat Döneminde Yıldızeli'nin Kuruluşu ve Gelişimi

1639 yılına kadar Yıldızeli ilçesinin bugünkü yerleşim alanının sazlık ve bataklık bir yer olduğu ve bölgede iki-üç evlik bir köyün varlığı hakkında çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde bu bölgenin buradan

geçenler için korkulu bir dar geçit olduğu belirtilmektedir.

1639 yılında Osmanlı Devleti'nin XVIII. padişahı olan IV. Murat, Bağdat Seferi'ne çıkmadan önce I. Veziri Kemankeş Kara Mustafa Paşa'ya sefere gidecek ordu için konaklama merkezleri yapılması için emir vermiştir. Bunun üzerine Vezir Kemankeş Mustafa Paşa, ordu güzergâhı üzerinde bulunan ve Tokat, Yozgat ve Sivas il yollarının kesiştiği yer olan bugünkü Yıldızeli'nin bulunduğu yere gelerek, bataklık ve sazlık alanı kurutmuş; 1639-1640 yıllarında buraya büyük bir han, bir cami, iki mescit, bir hamam ve bir de sıbyan mektebi yaptırarak burayı yerleşim alanı olarak kurdurmuştur. Yeni kurulan bu yerleşim alanına bölgeye yakın yerlerden halkın yerleşmesi sağlanmıştır. IV. Murat bu yeni yerleşimin bütün yetkisini Kemankeş Kara Mustafa Paşa'ya vermiştir. Kemankeş Kara Mustafa Paşa Yıldızeli'nde bir vakıf kurdurarak buraya yerleşenlerden vergi alınmamasını, askerlikten muaf tutulmasını ve güvenliklerinin sağlanmasını isteyerek, nüfusun artmasını gerçekleştirmiştir.

Evliya Çelebi, Seyahatname'sinde Yıldızeli'nin kuruluş yıllarında evlerin kiremit ile örtülü, hanın 100 at alacak kadar büyük olduğunu, hanın önündeki caddenin sağında ve solunda 40-50 dükkânın var olduğunu; ayrıca hanın Sivas kapısı yönünde "Hindi Baba" adında bir de ziyaretgâhın bulunduğunu belirtmektedir.

IV. Murat'ın Bağdat Seferi sırasında ordunun konaklaması için kurulan eski adı ile "Yenihan" yeni adı ile "Yıldızeli", 1650-1874 yılları arasında bucak olarak Sivas iline bağlı kalmış, 1875 yılında da aynı ile bağlı olarak ilçe yapılmıştır. İlçe olduğu yıllarda Yıldızeli'ne bağlı 10 nahiye ve 15 köy olduğu bilinmektedir.

İlçemiz belli tarihlerde yurdun değişik yörelerinden göç almıştır. Tarihte 93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Rus zulmünden kaçarak Anadolu içlerine göç eden Kars halkından bir bölümü Yıldızeli ve çevresine yerleşmiştir.

1915 yılında dönemin Sivas Valisi Muammer Bey zamanında ilçe merkezine bir okul yaptırılmıştır.

Millî Mücadele ve Cumhuriyet Dönemi

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı Devleti'nin dâhil olduğu İttifak Devletleri, harpten yenik çıkmış; 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Devleti, yok olmanın eşiğine gelmiştir. Mütarekenin 7. maddesi öne sürülerek ülkenin çeşitli bölgeleri işgal edilmeye başlanmıştır. Ordu tasfiye edilmeye başlanmış, cephanesi elinden alınmıştır. Halk yorgun, fakir ve ümitsizdir. Bu ortamda Rum çetelerinin Karadeniz'de yağmalama ve asayişi bozmaları üzerine Mustafa Kemal Paşa 30 Nisan 1919'da 9. Ordu Kıta Müfettişliğine atanmıştır. Bu görev, Mustafa Kemal Paşa için bulunmaz bir fırsat ve Anadolu'ya açılmanın yoludur.

19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basan Mustafa Kemal Paşa, 27 Haziran 1919'da Tokat-Yıldızeli üzerinden Sivas'a gelmiş, Vali Reşit Bey tarafından askerî törenle ve büyük bir coşku ile karşılanmıştır. Ertesi gün Sivas'ta kongre yapılması kararı alınmış, Mustafa Kemal Paşa 28 Haziran 1919'da Erzurum'a hareket etmiştir. 9 Temmuz 1919'da da ordudan istifa etmek zorunda kalmıştır.

2 Eylül 1919'da Mustafa Kemal Paşa, Erzurum yolundaki Paşa Pınarı mevkiinde halk tarafından büyük bir coşku ile karşılanır. 4 Eylül 1919 günü Mektebi Sultani'de (Atatürk Kongre ve Etnografya Müzesi) kongre açılmıştır. Cumhuriyet'in temelleri burada atılmıştır.

Kurtuluş Savaşı'nın başlamasından sonra eski sabıkâlılardan Postacı Nazım ve Kara Mustafa tarafından isyan çıkarılmıştır. 14 Mayıs 1920'de başlayan isyan, Yozgat ve Zile taraflarını da etkilemiştir. Millî Mücadele'ye karşı başlatılan bu isyan Antep bölgesinden gelen Kılıç Ali Bey ve Erzurum'dan gelen Millî Kuvvetler tarafından 12 Haziran 1920'de bastırılmış; Yıldızeli, Yozgat ve Zile çevresinde asayiş sağlanmıştır.

Millî Mücadele'nin kazanılıp Cumhuriyet'in ilanından sonra Mustafa Kemal Atatürk birçok kez, Yıldızeli üzerinden Sivas'a gitmiştir. Cumhurbaşkanı olarak 27

Eylül 1924 tarihinde eşi Latife Hanım ve beraberindekilerle, 19 Eylül 1928 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü ve heyet, Tokat'tan gelip Yıldızeli üzerinden Harf İnkılabı'nı halka tanıtmak amacı ile Sivas'a geçmiştir.

Cumhuriyet döneminde köy çocuklarının eğitim ve öğretiminin sağlanarak köylerine dönüşlerinde eğitim ve sosyal hayatta köylerin kalkınması amacı ile uygulamaya konulan Köy Enstitüleri projesi dâhilinde 1 Ocak 1942 tarihinde Pamukpınar Köy Enstitüsü kurulmuş, il müdürlüğüne de Tahsin Müslüm Türkbay atanmıştır. İlk yıllarda iptidai bir şekilde çadır ve barakalarda öğrenim verilmiş; daha sonra 1949 yılında okul binası, revir, atölyeler, yatakhane ve yemekhane inşaatları bitirilerek öğrenim devam etmiştir. Köy enstitülerinin kapatılmasından sonra da burada eğitim ve öğretim devam etmiştir.

YILDIZELİ İLÇESİNİN ETNİK YAPISI

Sivas'ın coğrafi konumu, onun yüzyıllar boyunca önemli bir ticaret merkezi olmasını sağlamıştır. Göç eden bazı topluluklar, Türkiye'nin ortasında bulunan bu şehirden geçmişler veya bir kısmı yerleşmeyi tercih etmiştir.

Az da olsa, çeşitli kaynaklardan Sivas'ta yaşayan ya da yaşamış olan bazı topluluklar hakkında bilgi sahibi olmaktayız. Ancak Yıldızeli, eski adıyla Yenihan ilçesinin etnik yapısına ait bilgiler, kaynak kişilerden veya birkaç kaynaktan edinebildiğimiz bilgiler dışına çıkmamaktadır.

Sivas şehri 11. yüzyıldan itibaren Ermenilerin yerleştiği Anadolu şehirlerinden birisi olması sebebiyle, nüfus itibarıyla en yoğun Ermeni nüfusunun bulunduğu şehirlerden birisidir. Osmanlı öncesinde ve Osmanlı dönemi boyunca Ermenilerin yönetici veya Türk Müslümanlarla örnek bir ilişki sergiledikleri arşiv kaynaklarına yansımıştır.¹⁹

Yıldızeli ilçe merkezinde yaşayan kaynak kişilerimizden 59 yaşındaki İsmail Han, bundan 30-40 sene öncesine kadar ilçede Ermenilerin yaşadığını, çok iyi esnaflar olduklarını, Yıldızeli halkının onların göç edişini üzüntüyle karşıladığını belirtmektedir (39/b).

Türkler Sivas'ı Malazgirt'ten çok önce tanımışlardır. 1048 İbrahim Yinal komutasında Sivas önlerine kadar geldiler. 1059 yılının bir bahar günü Sivas surlarını aşarak şehre girdiler. Malazgirt'ten sonra ana yurttan akın akın gelen Türkmenler Sivas'ta toplanmış, grup grup batıya gönderilmiştir. Bu nedenle Sivas X. asırda başlayan ve XX. asra kadar aralıksız süren aşiret akınında önemli rol oynamıştır.²⁰

Derleme yaptığımız köyler arasında Kürtlere, Çerkezlere, Türkmenlere ve Kars göçmenlerine ait köyler bulunmaktadır. Bu bilgiler gerek kaynak kişilerden gerekse derleme alanlarına gitmeden önce yapmış olduğumuz araştırmalar sonucu elde edilmiştir.

Yıldızeli'ne bağlı Çakmak köylerinin (Aşağıçakmak, Yukarıçakmak,

¹⁹ Ömer Demirel, "Sosyo-Ekonomik Açından Osmanlı Dönemi Sivas Ermenileri", *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri -Makaleler-*, Sivas 2006, s. 190.

²⁰ Muharrem Bayar, "Atik Valide Sultan Evkafından Yeni İl Türkmen Aşiretine Bağlı Cemaatların Sivas ve Civarına İskânı", *Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri*, C I, Sivas 2007, s. 29.

Ortaçakmak) birer Türkmen köyü olduğu kaynak kişilerce belirtilmiştir. Ayrıca Türkmenlerin Çakmak adında bir oymağı olduğunu da bilmekteyiz. Bu da, bu köylerin Türkmenlere ait olduğunu kesinleştirmiştir.

Ayrıca Tayalan köyünün bir Kürt köyü, Kadılı köyünün ise bir Çerkez köyü olduğu bilgisine kaynak kişilerden ulaşılmıştır.

Ahmet Caferoğlu, Yıldızeli ilçesindeki Çerkez köylerini şöyle sıralamıştır: 1. Yavu, 2. Yeniköy, 3. Fındıcağ, 4. Bulamır, 5. Gapağlıgaya, 6. Gonağüzü, 7. Kiremitli, 8. Halğaçayır, 9. Gayalıpuñar, 10. Emirler, 11. Üyük yaylası, 12. Sultaniye.²¹

Tarihî bilgilere rağmen, Gürcistan'a bağlı Borçalı arazisinde Ağcagala, Koçulugala, Muhrangala civarlarında Borçalı-Debed, Kür, Hıram nehirleri boyunca ta ezellerden (beri) yaşayan Karapapaklar/Terekemelerden bir bölümü 1828 Türkmençay Anlaşması'ndan sonra Kars çevrelerine, bir bölümü Güney Azerbaycan'ın Sulduz, Urmiye, Uşnu bölgelerine göç etmişti. Rusların 1877'de Kars'ı işgalinden sonra bu civarlardaki bir bölüm Karapapaklar oralarda kalamayıp, Osmanlı'nın içlerine doğru çekildiler. Sivas, Tokat, Zile'de köyler, ayrıca da Sivas'ın Yıldızeli'nde 20 köy oluşturmuşlardır.²²

Yıldızeli ilçesine bağlı Selamet Mahallesi, Danaören köyü ve merkez Yeniköy Kars göçmenlerinin yerleştiği bölgelerdendir.

Ayrıca Necati Demir, Yıldızeli ilçesine bağlı Bayat adında bir köyün bulunduğu dikkat çekmiştir.²³

²¹ bk. Ahmet Caferoğlu, *STİAT*, s. XVI.

²² Şureddin Memmedli, "Sivas Terekemeleri'nin Ata Yurdu Borçalı Osmanlılar Yönetiminde", *Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri* (21-25 Mayıs), Sivas 2007, C II, s. 485.

²³ bk. SYA, s. 45.

II. BÖLÜM

İNCELEME

SES BİLGİSİ

ÜNLÜLER

Türkçe, ünlüleri bol olan bir dildir. Bu ünlü bolluğu yalnız Türkçenin değil, tüm Ural-Altay dillerinin de ortak özelliğidir. Bol ünlü, seyrek ünsüz, kurallı ve aydınlık bir ses yapısı Türkçenin en önemli özelliklerinin başında gelir.²⁴

Yazı dili bakımından bol ünlülü bir dil olan Türkçenin Türkiye Türkçesinin, aydın konuşmasında ve bilhassa bölge ağızlarında, daha çok ünlüye sahip olacağı muhakkaktır. Temel ünlülerle ağızlara özgü daha birçok ünlünün varlığı Türkçenin ses kaynaklarının gürlüğü ve bolluğunun işaretleridir. Boğumlanma süreleri ve nitelikleri ile yazı diline dayanan ayrılan birçok ünlünün varlığı yine Türkçenin ses zenginliklerinin doğal sonucudur. Ünlü bolluğuna bağlı olarak görülen birçok ses ve yapı değişimleri; seslerin birbirini etkileme durumları, kolay söyleyiş ve “en az çaba kanunu” eğilimleri tümüyle Türkçenin fonetik değerleri olarak önemli inceleme alanlarını oluşturur.²⁵

Yıldızeli ilçesinden derlediğimiz metinlerdeki ünlüler incelendiğinde, çoğunun ölçünlü Türkçede bulunan ünlüler olduğunu görmekteyiz. Ancak diğer Türkiye Türkçesi ağızlarında da olduğu gibi, yazı dilimizde karşılığı bulunan bu temel ünlülerin (a, e, ı, i, o, ö, u, ü) yanında, çeşitli ses olaylarına (ünsüz düşmesi, hece kaynaşması... vb.) bağlı olarak değişiklik gösteren ünlülere de rastlamaktayız.

Şimdi derlenen metinlerden ve konuşmalardan tespit ettiğimiz tüm ünlüleri ayrı ayrı ele alalım:

á ünlüsü: /a/ ile /e/ ünlüleri arasında telaffuz edilen yarı kalın bir sestir.

ğardášini (kardeşini) 19/147, mübārāk (mübarek) 12/38, yeñámiyomuş (yenemiyormuş) 19/92, ğadár (kadar) 13/103, gelenákler (gelenekler) 18/13...

â ünlüsü: Bazı ünsüzlerin, yanlarındaki ünlüleri daraltma veya genişletme özelliği vardır. â ünlüsü de daraltma etkisiyle oluşmuş, yarı geniş, düz ve kalın bir

²⁴ Mukim Sağır, “Anadolu Ağızlarında Ünlüler”, *TDAYB* 1995, s. 377.

²⁵ Mukim Sağır, agm., s. 377.

ünlüdür. /a/ ile /ı/ arasında, /a/ya daha yakın olduğunu söyleyebileceğimiz bir sestir.

buraya (buraya) 6/248, ahrábā (akraba) 16/8, yarmaynan (yarma ile) 6/206, buncaáz (buncağız) 15/23, odaya (odaya) 3/4, batıncá (batınca) 6/89, oraya (oraya) 11/28...

â ünlüsü: /a/ ile /o/ arasında, /a/ sesine daha yakın, kalın, geniş ve yarı yuvarlak bir ünlüdür. Çok az örneğini tespit edebildik.

yâhud (yahut) 19/171.

ê ünlüsü: Ön damak ünlüsü olan ve “kapalı e” denilen bu ses, Türkçenin tarihî metinlerinde normal ünlülerden sonra en fazla kullanılan ünlüdür. /e/ ile /i/ arasında, /i/ sesine daha yakın, yarı dar, düz ve ince bir sestir.

dêrlermiş (derlermiş) 17/2, yemek (yemek) 13/93, pëyniri (peyniri) 8/35, kônservêye (konserveye) 4/32, yêllerdi (yerlerdi) 13/93, vêrmez (vermez) 7/44, hêysel (heykel) 13/133, bişirmêye (pişirmeye) 6/10...

ê ünlüsü: Yuvarlaklaşma etkisiyle oluşmuş, /e/ ile /ö/ arası bir sestir. Bu ses yarı yuvarlak, düz-geniş, ince bir ünlüdür. Örnekleri fazla değildir.

êle (öyle) 34/18, êyle (öyle) 39/1, ête beri (öte beri) 6/67.

í ünlüsü: /ı/ ile /i/ arası bir sestir. Telaffuz edilirken ağız /i/ye göre daha kapalı, /ı/ya göre ise daha açıktır. Bu nedenle yarı açık bir sestir.

piknîk (piknik) 12/39, górerîk (görürüz) 19/169, túrkíyeyi (Türkiye’yi) 19/154, giderîk (gideriz) 12/39, neyiñíz (neyiniz) 13/147, delíkkaya (Delikkaya) 29/1...

î ünlüsü: Kalın, dar ve yarı yuvarlak olan bu ses, /ı/ ile /u/ arası bir sestir.

yāmîr (yağmur) 6/108, alîr (alır) 12/40, olîy (oluyor) 6/141, yaparık (yaparız) 17/30, mîşka (muska) 6/225, mîhTar (muhtar) 6/141, yaparıĥ (yaparız) 12/39...

ünlüsü: /i/ ile /ü/ arası bir ünlüdür. Yarı yuvarlak, dar ve ince bir sestir.

bil r (bilir) 9/19, gel r (gelir) 25/17, bind rdüler (bindirdiler) 4/51, b le (böyle) 5/25, ver rsün (verirsin) 6/171, yer k (yeriz) 6/234, gönderir k (göndeririz) 6/168...

ö ünlüsü: /o/ ile /u/ arasında bulunan, yarı dar, kalın bir ünlüdür.

mörk (morg) 11/38, yöncamız (yoncamız) 8/27, önuñnan (onunla) 6/85, mazöt (mazot) 11/17, göymüşlar (koymuşlar) 6/236, istiyön mu (istiyor musun) 6/112...

ó ünlüsü: /o/ ile /ö/ arası, yarı kalın, geniş ve yuvarlak bir seslidir.

kýyler (köyler) 1/27, gókTe (gökte) 4/27, görenák (görenek) 18/13, kómür (kömür) 6/4, góşmüşler (göçmüşler) 13/7, kótülük (kötülük) 19/50...

ö ünlüsü : Yarı geniş, yuvarlak, ince, /ö/ ile /ü/ arası bir ünlüdür. Derlemelerimizde örneği sınırlı sayıdadır.

töredi (türedi) 6/262, böyük (büyük) 13/161, övlen (öğlen) 39/21...

ú ünlüsü: /u/ ile /ü/ arası bir ünlüdür. Yarı kalın, yuvarlak ve dardır.

gún (gün) 19/1, dúñnerde (düğünlerde) 13/14, yúksesk (yüksek) 4/13, güzel (güzel) 19/159, núfus (nüfus) 13/66, búyuk (büyük) 4/36...

Boğumlanma özelliklerine göre ünlüleri şu şekilde gösterebiliriz:

	Düz Ünlüler			Yuvarlak Ünlüler			Yarı Yuvarlak Ünlüler	
	Geniş	Yarı Geniş	Dar	Geniş	Yarı Geniş	Dar	Geniş	Dar
Kalın Ünlüler	a	â	ı	o	ö	u	â	î
İnce Ünlüler	e	ê	î	ö	õ	ü	ẽ	
Yarı Kalın Ünlüler	á		í	ó		ú		

Tablo 1

UZUN ÜNLÜLER

Bilindiği üzere, Türkiye Türkçesinde Türkçe asıllı kelimelerde uzun ünlü kullanılmamaktadır. Uzun ünlülere, Türkçe asıllı olmayıp dilimize yerleşen kelimelerde rastladığımız gibi, çeşitli ses olayları neticesinde oluşmuş uzun ünlü taşıyan kelimelere de rastlarız.

Yıldızeli ilçesi ağzından derlediğimiz metinlerden örnekler vererek uzun ünlülerin oluşma sebeplerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Hece kaynaşması olayı ile:

İç seslerde iki ünlü arasında bulunan bazı güçsüz ünsüzlerin (ğ, h, n, y gibi)

erimleri sonucunda iki ünlü kaynaşarak uzun ünlüyü doğurur. Bu ünsüzleri bünyesinde bulunduran yalın kelimelerde hece kaynaşması görüldüğü gibi, ek almış kelimelerde de görülmektedir. Yıldızeli ilçesi ağzında örnekleri şu şekildedir:

dā (daha) 2/72, ā (ağa) 19/17, bārsıḥ (bağırsak) 19/82, aṣṣā (aşağı) 5/10, barnāna (parmağına) 19/172, hazırlını (hazırlığını) 28/6, ğalḥacām (kalkacağım) 33/5, dā'l (değil) 6/6, baḥdında (baktığında) 13/42, daḥdını (taktığını) 19/138, divrili (Divriğili) 9/1, oḥumuşlü (okumuşluğu) 7/63, varacām (varacağım) 19/93, ğórdüm (gördüğüm) 13/114, yatacām (yatacağım) 25/11...

2. İç seste ünsüz düşmesi ile:

/ğ/, /l/, /n/, /r/, /v/, /y/ ünsüzlerinin düşmesi, bunların önündeki ünlüyü uzattığı gözlenmiştir:

sōra (sonra) 2/55, ōsun (olsun) 5/36, bōle (böyle) 1/12, īne (iğne) 39/104, būday (buğday) 16/25, šōle (şöyle) 3/6, sōlüyolar (söylüyorlar) 25/5, gēse (gelse) 39/78...

3. Çift ünlülerin kaynaşması ile:

Ünlüyle sonlanan bir kelimededen sonra ünlüyle başlayan bir kelime geliyorsa ve bu iki kelime birbiriyle bağlantılı söyleniyorsa çoğu kez iki ünlü kaynaşıp tek ünlü hâlini alır. Bunun sonucunda ortaya çıkan ünlü de uzar:

n̄ olacaḥ (ne olacak) 11/19, n̄ edeceksin (ne edeceksin) 16/39...

4. İki ünlünün yan yana bulunduğu yabancı asıllı kelimelerde ünlülerden birinin düştüğünü görürüz. Diğer ünlü de buna bağlı olarak uzar:

sātinde (“saatinde” < Ar. sa‘at) 39/22, comātda (“cemaatte” < Ar. cemā‘at) 34/4...

5. Türkçe asıllı olmayan bazı kelimelerde de uzun ünlüler varlığını sürdürmektedir:

ziyāret (<Ar. ziyāret) 1/3, ibādetTen (“ibadetten” <Ar. ibādet) 37/12, cāmide (“camide” <Ar. cāmi‘) 13/89, füzūri (“fuzuli” <Ar. fuzūl) 19/182...

KISA ÜNLÜLER

1. Yıldızeli ilçesi ağızında kısa ünlüler, çoğunlukla dar ünlü düşmesinin ara merhalesi olarak karşımıza çıkmaktadır:

var_ısa (var ise) 7/53, nes linin (neslinin) 19/31, asker_ di (asker idi) 39/199, ğayib_ola (kaybola) 6/29, yoğ_ıdu (yok idi) 15/26, hep sini (hepsini) 38/10, hat rini (hatırını) 17/56, var_ken (var iken) 16/45, çoğ_ıdu (çok idi) 6/168, şey_ediler_ di (şey ediyorlardı) 6/68, evel ki (evvelki) 4/41, var_ımiş (var imiş) 16/32, hıdırellez (hıdrellez) 16/42, haz nesi (haznesi) 16/65, der_ miş (der imiş) 6/251...

2. Arka arkaya gelen iki kelimedeki ilk ünlüyle bitiyor, sonraki ünlüyle başlıyorsa ve bu iki kelime bağlantılı söyleniyorsa yan yana gelen bu ünlülerden birinin çoğunlukla kısaldığını görürüz:

yolc_ ediyor 39/107, arz_ ederim 12/11, allaha_ şmarladıh 19/166...

3. Bazı örneklerde de vurgusuz ve açık orta hece ünlüsünün kısaldığını görmekteyiz. Bu, çoğunlukla akıcı ve sızıcı /ğ/, /l/, /m/, /n/, /r/, /s/, /y/ ünsüzlerinin yanında gerçekleşmektedir:

yağ_ını 6/195, yan_ına 4/44, ey lık (iyilik) 23/15, geçim mizi 8/14, mezer ni (mezarını) 14/2, töreler ni 19/3, bur_ıya (buraya) 17/5, birbir ne 19/33, geç cē (geçeceği) 16/17, ey ce (iyice) 15/19, göy_üyorduh (koyuyorduk) 13/32, göy_ünün (koyunun) 6/7, gör_hüsundan (korkusundan) 7/47, bur_aya 7/38...

İKİZ ÜNLÜLER

İkiz ünlüler, genellikle kelime içerisindeki ünlüler arasında bulunan bir ünsüzün eriyip kaybolmasıyla oluşmaktadır. Üç türlü ikiz ünlü vardır.

Yıldızeli ilçesi ağızından derlediğimiz konuşma ve metinlerden tespit ettiğimiz örnekler şu şekildedir:

1. Yükselen İkiz Ünlüler: doal (doğal) 13/111, du_asına (duasına) 16/71, de_alı (değil) 19/101, mu_andiz (mühendis) 34/25, su_an (soğan) 2/49, çar_ıllar

(çıkarırlar) 7/35, çoatmış (çoğaltmış) 33/15...

2. Eşit İkiz Ünlüler: saa (sana) 17/13, büük (büyük) 13/41, bildiim (bildiğim) 13/56, maara (mağara) 22/19, yeen (yeğen) 12/36, dúun (düğün) 19/1, uurumuz 7/11, deer (değer) 8/23, seer (sefer) 16/18, açTıım (açtığım) 16/55, düün (düğün) 36/18 ...

Eşit ikiz ünlüler adından da anlaşılacağı üzere aynı ve eşit sürede boğumlanan iki ünlünün yan yana gelmesi sonucunda oluşur. Yıldızeli ağzında çok sık gördüğümüz bir durumdur.

3. Alçalan İkiz Ünlüler: aıl (ağıl) 2/58, cāil (cahil) 11/32, dainıı (dağınık) 27/3, deil 6/241, çou (çoğu) 8/23, şeir (şehir) 39/59, souk (soğuk) 8/17, veyāut (veyahut) 13/31, yourt (yoğurt) 6/205...

ÜNLÜ UYUMU

Türkçede kelimenin ünlüleri arasında gerçekleşen dil benzeşmesi, dolayısıyla dil uyumu kanunu kökten veya çok eski olmalıdır. Bu, dilin tarihten önceki gelişme çağlarında meydana gelmiştir. Fakat dudak benzeşmesi, dolayısıyla dudak uyumu kanunu tarihî zamanlarda oluşmuş görünüyor.²⁶

Yalın veya eklerle uzatılmış kelimelerdeki ünlülerin kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık açısından birbirlerine uyması olayına *ünlü uyumu* denmektedir. Bunu iki kanun hâlinde inceleyeceğiz:

DİL BENZEŞMESİ

Dil uyumu, Türkçenin en önemli ve dikkat çekici özelliklerinden biridir. Bir kelimenin ilk ünlüsünün kalın olması hâlinde sonraki ünlülerin de kalın, ilk ünlüsünün ince olması hâlinde sonraki ünlülerin de ince devam etmesi durumudur.

Yöremiz ağzında, az sayıdaki özel durumlar dışında güçlü bir dil benzeşmesinin olduğunu söyleyebiliriz.

²⁶ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, TDK Yay., Ank. 2007, s. 88.

Yazı dilimizde kalınlık-incelik uyumunu bozan eklerin veya bu uyuma aykırı kelimelerin yöremiz ağzındaki durumu şöyledir:

Şimdiki zaman eki: Yazı dilimizde daima kalın şekliyle kullanılan şimdiki zaman eki *-yor*, bu özelliğiyle kalınlık-incelik uyumunu bozan eklerin başında gelmektedir. Yıldızeli ilçesi ağzında *-yor* ekinin yanında, bu ekin son ünsüzünün düşmüş şekli *-yo* ve *-î* ekleri de kullanılmaktadır. Ancak yöremiz ağzında bu ince ünlülü ve kalın ünlülü ekler kullanılırken kelimeyi dil uyumuna sokma çabası görülmemektedir.

-î eki kalın ünlü taşıyan kelimelere de, ince ünlü taşıyan kelimelere de aynı sıklıkla getirilmektedir. Bu tek şekil kullanım da beraberinde dil uyumu dışına çıkan kelimeleri getirir:

baḫıyî (bakıyor) 5/22, alılardı (alıyorlardı) 6/68, kannanî (canlanıyor) 16/46, yapılı (yapılıyor) 6/7, doḫunî (dokunuyor) 6/101, ...

Yıldızeli ilçesi ağzında *-yo* ve *-yor* eki de *-î* eki gibi, kalın ünlülü kelimelere de, ince ünlülü kelimelere de aynı şekilde getirilmektedir. Dolayısıyla kalın şekliyle kullanılan *-yo* ve *-yor* ekleri, bu özelliğiyle dil uyumunu bozmaktadır:

emiyor 8/30, diyemiyordun 9/7, eziyoḫ (eziyoruz) 10/2, besleniyor 8/30, biliyosun (biliyorsun) 9/13...

-ki aitlik eki: Yazı dilimizde yalnız bu şekliyle kullanılan ek, içinde kalın ünlü barındıran bir kelimeye eklendiğinde, kalınlık-incelik uyumunu bozmaktadır. Yıldızeli ilçesi ağzına baktığımızda da, bu ekin kalın ünlüye sahip kelimelere eklendiğinde, ince ünlüsünü koruyup uyuma girmediğini görmekteyiz:

buraninki 2/66, o zamanki 17/23, ordaki (oradaki) 7/27, ğarşındaki (karşındaki) 3/64, buralarinki 1/16, açılıdaki (açıktaki) 39/130, yannarındaki (yanlarındaki) 25/34, burdaki (buradaki) 39/8, ğarnındaki (karnındaki) 6/1...

i-ken zarf-fiil eki: Yöremiz ağzında iki türlü kullanımı mevcut olmakla beraber, çoğunluğunu *i-* fiilinin düşmüş hâli *-ken* zarf-fiil eki oluşturmaktadır. Gerek

metinlerde gerekse konuşmalarda bu ekin uyuma girdiği herhangi bir örneğe rastlanmamıştır:

yaparken 13/57, başlarken 2/48, yatarkene (yatarken) 19/111, var ken (var iken) 16/45, satarken 21/11, dolanırkene (dolanır iken) 3/17...

i- filinin zaman eki almış biçimleri: Yıldızeli ilçesi ağzında zaman eki almış *i-* fiili, kendinden önceki kelimenin ünlülerinden etkilenmiş ve uyuma girmiştir:

kızmış (kız imiş) 19/99, varmış (var imiş) 17/16, kış ıdı (kış idi) 4/50, çoğumuş (çok imiş) 39/187, var ıdı (var idi) 12/4, yoğumuş (yok imiş) 19/27, sālamlığ ıdı (sağlamlık idi) 15/26, çapıt ıdı (çaput idi) 6/148, var ısa (var ise) 7/53...

ile edatı: Yöremizden derlediğimiz metinler ve konuşmalar içerisinde bu edatın “ile” şekline hiç rastlanmamaktadır. En çok kullanılan şekilleri, *-nan/-nen*, *-inan/-inen*, *-unan/-ünen*’dir. Seyrek olarak da *-la/-le* şeklinde eklerir. Birkaç örnek dışında hepsi uyuma girmiştir:

aşşamınan (akşam ile) 1/7, balyozunan (balyoz ile) 19/94, emineyenen (Emine ile) 5/32, imkānıyla (imkanı ile) 8/3, çobannarnan (çobanlar ile) 6/68, onnan (onunla) 8/25, kânısıyla (kağnısı ile) 13/17, havasıynan (havası ile) 6/159, atınan (at ile) 5/4...

-leyin yapım eki: Yine yazı dilimizde yalnızca ince şekliyle kullanılan bu ek, bu özelliğinden dolayı kalınlık-incelik uyumunu bozmaktadır. Yöremiz ağzında bu ek kimi zaman eklendiği kelimedeki ünlülere uyarken, kimi zaman aslını korumuş şekilde gözümüze çarpar:

sabāleyin (sabahleyin) 33/5, sabānan (sabahleyin) 13/42, zabahleyin (sabahleyin) 14/8, zabānan (sabahleyin) 34/23...

YABANCI KELİMELEERDE DİL BENZEŞMESİ

Türkçeye giren yabancı kelimeler, genellikle dil benzeşmesi kanununa boyun eğler. Bu benzeşme ilerleyici ve gerileyici olmak üzere iki şekilde görülmektedir:

a) İlerleyici Ünlü Benzeşmesi

İnceleştirme yahut kalınlaştırma etkisine sahip olan ünlünün, etkilediği ünlüden önce gelmesi olayıdır.

Derlediğimiz metinlerden tespitle, Yıldızeli ilçesi ağzında bu olayın fazlaca görüldüğünü söylemek mümkündür:

ataş (<Far. āteş) 19/74, erzürüm (Erzurum) 1/20, mezer (<Ar. mezār) 6/255, terēzi (<Far. terāzi) 6/251, zālım (<Ar. zālīm) 4/18, tārihçi (“tarihçi” <Ar. tār ḥ) 17/13, nasıP (<Ar. naş b) 4/46...

b) Gerileyici Ünlü Benzeşmesi

Etkileyen ünlünün, etkilediği ünlüden sonra gelmesi olayına denir. Yöremiz ağzında çok sık rastlamadığımız bir olaydır:

telebe (<Ar. talebe) 39/94, epdes (<Far. āb+dest) 14/15, mināfiḥ (<Ar. münāfiḥ) 16/54, asker (<Ar. ‘asker) 1/6, suvas (Sivas) 19/68, tene (<Far. tāne) 37/2...

DİL BENZEŞMESİNİN BOZULMASI

Türkiye Türkçesi ağızlarının çoğunda olduğu gibi yöremiz ağzında da dil benzeşmesi olayının bozulduğu kelimelere rastlamaktayız. Bu bozulma olayının başlıca sebebi, kalınlaştırıcı özelliğe sahip ünsüzlerin (d, g, ğ, k, ñ, t) tesiridir.

Kalınlaşma olayı ve incelme olayı olarak iki başlık hâlinde inceleyeceğiz:

1. Kalınlaşma Olayı: Kalınlaşma olayı, kalınlaştırıcı özelliğe sahip olduğunu söylediğimiz ünsüzleri bünyesinde bulunduran kelimelerde, ince ünlülerin

bu tesirle kalınlaşmasına denir. Yıldızeli ilçesi ağzında bunun örnekleri fazlaca gözümüze çarpmaktadır:

gètTuğ (gittik) 5/19, kufte (köfte) 6/210, gelmeduğ (gelmedik) 5/33, görserdiruğ (gösteririz) 12/24, āleniller (eğlenirler) 6/66, gelūruğ (geliriz) 17/31, gideruğ (gideriz) 14/1...

Yarı Kalınlaşma: çörák (çörek) 4/40, dáñiz (deniz) 19/43, dīcák (diyecek) 19/127, yetecák (yetecek) 8/28, bákliyo (bekliyor) 19/153, gidersañiz (giderseniz) 19/150...

2. İncelme Olayı: Yöremiz ağzında kalınlaşma olayına nazaran örnekleri daha seyrekdir:

annatīm (anlatayım) 2/1, daħdīmiz (taktığımız) 19/172, çıħīm (çıkayım) 2/70, baħıyi (bakıyor) 5/22...

UYUM DEĞİŞMESİ

Kalınlaştırıcı veya inceltici özelliğe sahip olan ünsüzlerin tesiriyle yahut sebepsiz yere kelimelerdeki uyumun tamamen değiştiği de gözümüze çarpmaktadır. Yani, ince ünlülerle kurulu bir kelimenin bütün ünlülerinin kalına dönüşmesi yahut kalın ünlülerle kurulu bir kelimenin bütün ünlülerinin inceye dönüşmesi durumudur.

Yöremiz ağzında örneklerinin fazla olduğunu söyleyemeyiz:

emme (“ama” < Ar. ammā) 23/13, havaslanmaz (“heveslenmez” < Ar. heves) 39/89, yuñu (yünü) 5/37, hízmat (“hizmet” < Ar. ħıdmet) 7/31, ırbıa (“ıbrıge” < Ar. ibr k) 6/236...

DUDAK BENZEŞMESİ

Dudak benzeşmesi, yalın veya eklerle genişletilmiş kelimelerdeki ünlülerin düzlük-yuvarlaklık yönünden uyumudur. Yazı dilimizde kalınlık-incelik uyumu kadar kuvvetli olduğu söylenemez. Ancak dilimizin belirleyici özelliklerindedir.

Dudak benzeşmesi olayı, dil benzeşmesi olayı gibi dilimizin köklü olaylarındandır. Ancak Türkiye Türkçesi ağızlarında yaygın şekilde görüldüğünü söyleyemeyiz.

Yazı dilimizde düzlük-yuvarlaklık uyumu dışında kalan kelimeler, yöremizde kararsızlık göstermektedir.

*Aynı şekliyle kullanıma örnekler:

yāmur (yağmur) 4/14, kavururuḡ (kavururuz) 23/10, davul (davul) 4/47, armudun (armudun) 25/23, kılōsu (kilosu) 39/87, isdambula (İstanbul'a) 39/72, tavuḡ (tavuk) 13/50, savurdū (savurduḡu) 39/68, baḡḡavuş (baḡḡavuş) 17/18, milyon (milyon) 39/87...

*Düzlük-yuvarlaklık uyumunun oluştuḡu veya korunduḡu yerli ve alıntı kelimelere örnekler:

ḡapıt (ḡaput) 6/148, horuz ("horoz" < Far. ḡorūs) 25/12, motur ("motor" < Fr. moteur) 2/59, doḡtur ("doktor" < Fr. docteur) 15/24, tavıḡ ("tavuk" < ET taḡaḡu) 25/12, sabınlı ("sabunlu" < Ar. şābūn) 6/104...

Bunların dışında yazı dilimizde düzlük-yuvarlaklık uyumu içindeki kelimelerin, yöremiz aḡzında bu uyumu bozduḡunu da görmekteyiz. Genellikle bu kelimeler, fiilden fiil yapan *-dur/-dür*, bir sıfat fiil eki olan *-duḡ/-dük*, yine bir fiilden fiil yapma eki olan *-ur/-ür* eklerini almış olan kelimelerdir:

ḡaçurmuş (kaçırımış) 17/60, ḡandururlar (kandırırılar) 4/5, ḡaçurdū (kaçırduḡı) 17/61, getürüp (getirip) 4/38, evlü (evli) 17/74, getürdüm (getirdim) 5/11, satın almuş (satın almış) 11/3...

Yıldızeli ilçesi aḡız özelliklerinde dikkat çeken unsurlardan biri de geniş zaman eklerinin genellikle yuvarlak şekliyle kullanılmasıdır. Bu da dolayısıyla düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozmaktadır.

verür (verir) 14/1, yedirürüm (yediririm) 4/38, geḡirür (geḡirir) 22/2, gelür

(gelir) 17/31, gidilür (gidilir) 14/4, gelürük (geliriz) 17/31...

Geniş zaman ekinin duruma uygun kullanıldığı fiillerde de bu kez şahıs eklerinde uyumu bozacak olan yuvarlak ünlü karşımıza çıkar:

yaparuh (yaparız) 24/7, gideruk (gideriz) 14/1, toplaruh (toplarız) 24/8, seperük (serperiz) 24/8, kaldırırüh (kaldırırız) 12/1...

Son çekim edatı “ile”, eklendiği kelimeye göre şekil değiştirerek dudak benzeşmesine uymuştur:

un unan (un ile) 24/4, bulgur unan (bulgur ile) 32/1, kırd ünən (Kürt ile) 19/140, kıyünen (köyü ile) 19/18, gururlanmaynan (gururlanma ile) 19/179, oflāynan (oklava ile) 24/8...

i- ek fiilinin zaman eki almış şekillerinin düzlük-yuvarlaklık uyumu içine girdiğini söyleyebiliriz:

çoğ umuş (çok imiş) 39/187, yoğ udu (yok idi) 1/29, çocuğ udum (çocuk idim) 4/43, yoğ umuş (yok imiş) 19/27...

ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ

Türkiye Türkçesi ağızlarının hemen hemen hepsinde ünlü değişmelerine rastlamaktayız. Bu değişmelerin birkaç sebebi vardır. En önemli sebep, aynı kelimenin bünyesinde bulunan ünlü ve ünsüzlerin etkisidir.²⁷

1. Kalın Ünlülerin İncelmesi

a>e değişmesi: Ünlü değişmeleri içerisinde yöremizde en sık görülen değişmedir, diyebiliriz. Örnekleri oldukça fazladır:

emeliyat (ameliyat) 12/15, tamam (tamam) 9/14, mezerler (mezarlar) 6/256, tene (tane) 37/2, telebe (talebe) 39/94, haste (hasta) 2/5, gader (kadar) 1/14, asker (asker) 1/6, deha (daha) 36/15, direktör (traktör) 11/21, büdey (buğday) 6/210, āley

²⁷ Diğer Türkiye Türkçesi ağızlarında ünlü değişmeleri hakkında geniş bilgi için bk. Ahmet Caferoğlu, “Anadolu ve Rumeli Ağızlarında Ünlü Değişmeleri”, *TDAYB 1964*, s. 1-33.

(halay) 6/12, münākaşe (münakaşa) 17/35...

a>á değişmesi: ğadár (kadar) 13/103, biráz (biraz) 1/32, zamán (zaman) 4/20, ámmá (ama) 1/33, ácıķ (azıcık) 4/35, áhmed (Ahmet) 5/19, ameliyát (ameliyat) 6/57, társusda (Tarsus'da) 34/15...

ı>i değişmesi: Yok denecek kadar az örneği bulunmaktadır. Derlenen metinlerde rastladığımız ı>i değişmesine uğramış örneklerden, bu değişmenin yöreye has bir özellik değil, şahsa bağlı olduğunu düşünüyörüz: yıl (yıl) 31/2, dışardan (dışarıdan) 16/10...

ı>í değişmesi: Bu değişime ait yalnızca bir örneğe rastlamaktayız: malcılıķ (malcılık) 1/16.

u>ú değişmesi: húsümet (husumet) 17/35, halbúsem (halbuki) 19/116...

u>ü deęişmesi: füzūri (fuzuli) 19/182, erzürüm (Erzurum) 1/20...

2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

e>a değişmesi: hābe (heybe) 6/9, ataşlı (ateşli) 19/74, ğardaşın (kardeşin) 5/29, hastānada (hastanede) 6/56, hurāfā (hurafe) 16/59...

e>á deęişmesi: çörák (çörek) 4/40, ğardáš (kardeş) 19/146, inák (inek) 4/37, dáñiz (deniz) 19/43, gelenákler (gelenekler) 18/13, bōrák (börek) 19/59, yemák (yemek) 19/3, sákşen (seksen) 39/20, tānā (tane) 33/14...

i>ı değişmesi: ıçır (için) 24/11, faķır (fakir) 17/39, zālım (zalim) 4/18, yānı (yani) 17/29, tāriķciydi (tarihçiydi) 17/13, ıķTıyarladım (ihtiyarladım) 17/72, ızmirde (İzmir'de) 37/13, ısdambul (İstanbul) 36/1...

i>í değişmesi: geyík (geyik) 4/17, türkíyenin (Türkiye'nin) 19/114, vaķtı (vakti) 1/34, nişannım (nişanlım) 19/142, híngelimiz (hingelimiz, bk. Sözlük) 8/12, beslerdíķ (beslerdik) 19/124...

ö>o değişmesi: oteki (öteki) 5/35, obürü (öbürü) 13/91, ğonundan

(gönlünden) 12/5...

ö>ó değişmesi: óbür (öbür) 39/192, kóy (köy) 1/22, górdüñüz (gördüğünüz) 29/3, çómez (çömez) 17/12, gózünnen (gözüm ile) 39/200, dóvellerdi (döverlerdi) 6/221, gózüñü (gözünü) 19/28, góşmüşler (göçmüşler) 13/7...

ü>u değişmesi: búyuđ (büyük) 4/36, nufusu (nüfusu) 18/3, gúççúđ (küçük) 4/36, güleş (güreş) 19/77, güjlü (güçlü) 19/70, güzel (güzel) 9/4, ğun (gün) 6/86, ğüreşlerde (güreşlerde) 30/10, ğüldüreceañ mı (ğüldürecek misin) 19/78...

ü>ú değişmesi: ğündüzki (gündüzki) 39/199, búyuđ (büyük) 4/36, kúplere (küplere) 13/29, ğúzel (güzel) 1/32, yúkses (yüksek) 4/13, ğún (gün) 19/1, yúzunu (yüzünü) 6/4, d´úún´ (düğün) 13/14, gógyüzünde (gökyüzünde) 19/42, kóylü (köylü) 4/3, süngúyú (süngüyü) 19/143, öküz (öküz) 13/17, gúççúđ (küçük) 4/36, yúcebaca (Yücebaca) 19/1...

3. Geniş Ünlülerin Daralması

a>â değişmesi: Örnekleri boldur. Yıldızeli ilçesi ağzında /a/ ünlüsü ile sonlanan kelimelere özellikle belirtme ya da yönelme hâ li eki geldiğinde, koruyucu /y/ ünsüzünün daraltma etkisiyle, /a/ ünlüsünün darlaştığı göze çarpmaktadır:

tarláya (tarlaya) 16/39, anâya (anaya) 6/112, buráya (burayı) 13/160, atmâya (atmaya) 7/24, burâya (buraya) 9/17, ğafâya (kafaya) 13/23, şurâya (şuraya) 6/5, orâya (oraya) 5/15, arĥábâsı (akrabası) 6/137, maşâynan (maşa ile) 6/73...

a>ı değişmesi: Yıldızeli ağzının en dikkat çekici ses olaylarından. Özellikle, a ünlüsüyle biten kelimelere yönelme hâ li eki getirildiğinde, yine koruyucu /y/ ünsüzünün daraltma etkisiyle, muhakkak darlaşma meydana gelmektedir. Örnekleri boldur:

oĥumíya (okumaya) 2/29, anĥarıya (Ankara'ya) 39/89, arabíya (arabaya) 2/62, oríya (oraya) 1/3, şuríya (şuraya) 39/46, ĥamaríya (kameraya) 34/22, almíya (almaya) 36/22, banĥíya (bankaya) 39/58, aĥrıba (akraba) 17/71, buríya (buraya) 39/7...

e>é değişmesi: erzincan (Erzincan) 5/1, çerkez (Çerkez) 1/19, pèyniri (peyniri) 8/35, hèykel (heykel) 13/133, dedin (dedin) 1/37, yèmek (yemek) 13/87, yèriymiş (yeriymiş) 11/3, yèrsek (yersek) 4/38...

e>i değişmesi: biyaz (beyaz) 15/22, yimek (yemek) 14/8, nirde (nerede) 34/24, yirler (yerler) 6/122...

o>ò değişmesi : sófrada (sofrada) 34/4, dohtòr (doktor) 25/4, mòrk (morg) 11/38, mazòt (mazot) 11/17, yòncamız (yoncamız) 8/27, göymuşlar (koymuşlar) 6/236...

o>u değişmesi: çuban (çoban) 8/23, huvar^{da} (hovarda) 17/26, suvan (soğan) 39/88, toktura (doktora) 32/27, ğuyarıġ (koyarız) 6/207, mazut (mazot) 25/10...

ö>ü değişmesi: büle (böyle) 5/25.

4. Dar Ünlülerin Genişlemesi

i>a değişmesi: Örneği bol değildir . hedāyemiz (hediyemiz) 12/27, saabi (sahibi) 6/124...

i>e değişmesi: ehtiyaş (ihtiyaç) 17/39, heç (hiç) 16/2...

i>é değişmesi: şeérlerde (şehirlerde) 17/54, éyi (iyi < eyi < ...) 1/17, hèş (hiç < Far. h ç) 2/35, èndim (indim) 5/6, gèdeller (giderler) 7/27...

u>o değişmesi: yoordu (yoğurdu) 6/205, boġún (bugün) 5/33...

u>ò değişmesi: şò (şu) 34/11.

ü>ö değişmesi: böyük (büyük) 14/10, hörm^{et} (hürmet) 19/49...

5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

a>â değişmesi: yâhud (yahut) 19/171.

e>ê değişmesi: dêvlet (devlet) 7/5.

ı>î değişmesi : pıñar (pınar) 5/10, yıhılır mu (yıkılır mı) 1/32, toplanır (toplanır) 6/170, alır (alır) 12/40, vardır (vardır) 14/12, yaparır (yaparız) 12/39...

ı>u değişmesi: kadun (kadın) 14/15, aluñ (alırsın) 17/32, dutaruğ (tutarız) 12/1, yaparuğ (yaparız) 12/29...

i>ü değişmesi: dülüm (dilim) 6/258, ünüverste (üniversite) 39/19, üçün (için) 32/28, gelirük (geliriz) 12/2, münübüsünü (minibüsünü) 39/6, bişirirük (pişiririz) 6/120, verirük (veririz) 15/8...

Bu örneklerdeki yuvarlaklaşmaların, yöremiz ağzını Eski Anadolu Türkçesine bağlayan arkaik özellikler olduğunu belirtmeliyiz.

6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

ö>e değişmesi: ö>e ünlü değişmesi yöremiz ağzında yalnızca belli kelimelerde karşımıza çıkmaktadır:

eyle (öyle) 2/6, beyle (böyle) 39/49, şeyle (şöyle) 6/102, eyleyik (öyleyiz) 15/4...

ö>ê değişmesi: ête beri (öte beri) 6/67, şeêle (şöyle) 5/13, êyle (öyle) 39/26, êle (öyle) 34/18, şeêyle (şöyle) 6/72...

ö>i değişmesi: bile (böyle) 6/129, ile (öyle) 6/200...

u>ı değişmesi: çapıt (çaput) 6/148, biramız (buramız) 36/2, mıhtar (muhtar) 12/16, hamır (hamur) 13/48, yımırta (yumurta) 6/10, tavıh (tavuk) 25/12, sabunları (sabunları) 6/104, bızā (buzağı) 8/30, mīsa (Musa) 6/76...

ü>i değişmesi: singer (sünger) 19/105...

ÜNLÜ DÜŞMESİ

Derlenen metinlerden hareketle, yöremiz ağızında görülen ünlü düşmesi sebeplerini şu şekilde özetleyebiliriz:

- Vurgusuz orta hece ünlüsünün düşmesi:

eyce (iyice) 16/47, boynu (boyunu) 19/176, burdaki (buradaki) 39/8, ahlına (akılına) 30/16, şurda (şurada) 17/1, göynuna (koyununa) 5/27...

- Ünlü ile biten bir kelimedenden sonra yine ünlü ile başlayan bir kelime geliyorsa ve bu iki kelime birbiriyle bağlantılı söyleniyorsa, ya ilk kelimenin son hecesindeki ünlü ya da ikinci kelimenin ilk hecesindeki ünlü düşer:

n olucağ (< ne olacak) 29/4, söylemeş ayıp (< söylemesi ayıp) 6/2, n edek (< ne edelim) 19/157, ell ikide (< elli ikide) 6/172, sız için (< sızı için) 25/5, çorb içiP (< çorba içip) 39/53, alm atıyolardı (< elma atıyorlardı) 19/7...

- İki ünlünün yan yana bulunduğu yabancı asıllı kelimelerde ünlülerden birinin düştüğünü görürüz:

sātinde (“saatinde” <Ar. sā‘ at) 39/22, comātda (“cemaatinde” <Ar. cemā‘ at) 34/4...

- İki kelimenin birleşmesinden oluşmuş ve artık kalıplaşmış olan kelimelerde de büzülme sonucu oluşmuş ünlü düşmelerine rastlarız:

ğaynana (< kayın+ana) 5/11, ğaynata (< kayın+ata) 6/247...

ÜNLÜ TÜREMESİ

1. Ön Türeme: Dilimizde /l/, /r/ ünsüzleriyle başlayan kelimelerin Türkçe asıllı olmadıklarını biliyoruz. İşte bu ünsüzlerle başlayan yabancı dillerden alınma kelimelerin ön sesinde bazen ünlü türediğini görürüz:

uruhuna (“ruhuna” <Ar. rūḥ) 7/17, ırahatuḥ (“rahatız” <Ar. rāḥat) 25/14, urumlar (Rumlar) 28/10, ilāzım (<Ar. lāzım) 25/27, ıramazannar (“ramazanlar” <Ar.

ramazān) 17/24, urusyaya (Rusya'ya) 19/90, urusuñ (Rus'un) 19/91, iras gelmesin (< Far. rāst) 6/28...

2. İç Türeme: Diğer Anadolu ağızlarının çoğunda da iç seste ünlü türemesi olayını görmekteyiz. Genellikle yabancı dillerden geçmiş ve telaffuzu zor olan kelimelerde bu olay karşımıza çıkmaktadır. Yani iç seste ünlü türemesinin amacı, telaffuzdaki zorluğu gidermektir.

filim (< Fr. film) 39/194, direktörü (< Fr. traktör) 11/21, hazret (< Ar. hazret) 7/16, kıralın (< Sılavca kral) 19/100, idiris (< Ar. İdris) 7/21...

3. Sonda Türeme: Yöremizden derlediğimiz metinlerde ve konuşmalarda sonda türeme olayına yalnızca “iken” zarf-fiilinde ya da bu zarf-fiilin ekleşmiş hâlini almış kelimelerde rastlamaktayız:

gelirkene (gelirken) 19/149, yeşil ikene (yeşil iken) 32/30, derkene (derken) 27/12, dolanirkene (dolanırken) 3/17, yatarkene (yatarken) 19/111, giderkene (giderken) 11/9...

ÜNSÜZLER

Ünsüzler, ses organlarımızın (dil, küçük dil, diş, damak) bir şekilde kapanması yahut daralması sonucu oluşur. Bugün yazı dilimizde 21 ünsüz yer almaktadır: /b/, /c/, /ç/, /d/, /f/, /g/, /ğ/, /h/, /j/, /k/, /l/, /m/, /n/, /p/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /y/, /z/.²⁸

Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan, yazı dilimizde karşılığı bulunmayan ünsüzler de vardır. Bu ünsüzlerden yöremiz ağızına ait olanları şunlardır:

ç ünsüzü: Ses yolunun bir noktada kapanmasıyla meydana gelen patlayıcı ünsüz /c/ ile sızıcı bir ünsüz olan /j/ arası bir sestir. Yıldızeli ağızında çok sık kullanılmasa da örnekleri vardır:

baçānı (bacağını) 19/19, açlīmızdan (açlığımızdan) 6/16, yücebaça

²⁸ Geniş bilgi için bk. Mukim Sağır, “Anadolu Ağızlarında Ünsüzler”, *TDAYB* 1995, s. 391-409.

(Yücebaça) 19/15, baraç (“baraj” < Fr. barrage) 39/85, çanım (< Far. cān) 19/168, teçāvüz (< Ar. tecāvuz) 19/120, geçe (gece) 39/200...

Ç ünsüzü: Yarı tonlu /c/ ile /ç/ arası ünsüzdür. Katı, patlamalı, tonlu diş eti ünsüzü /c/ ile katı, patlamalı, tonsuz diş eti ünsüzü /ç/ arasında boğumlanan bir sestir.²⁹ Yöremiz ağzında çok sık duyulan bir ünsüz değildir:

işÇiliK (işçilik) 25/9, çifÇi (çiftçi) 27/4, münübüsÇüyüm (minibüsçüyüm) 28/16...

ç ünsüzü: Patlamalı ve tonsuz bir ünsüz olan /ç/ ile sızmalı ve tonsuz bir ünsüz olan /ş/ arası bir sestir.

gençlerimiz (gençlerimiz) 19/170, üç (üç) 25/11, çöatmış (çoğaltmış) 33/15, dürmeç (dürmeç) 6/188, çamır (çamur) 19/116, açmam (açmam) 39/62, Kılıç (kılıç) 19/82...

F ünsüzü: Sızmalı, tonsuz /f/ ünsüzü ile sızmalı ve tonlu /v/ ünsüzü arası bir sestir.

ğayFeci (“kahveci” < Ar. kahve) 6/138, taraFımdan (“tarafımdan” < Ar. taraf) 2/3, çiFcilikle (“çiftçilikle” < Far. cuft, cift “boyunduruk”) 14/10, uFağ (ufak) 19/7, nuFüsumuz (“nüfusumuz” < Ar. nufūs) 18/10, misāFirini (“misafirini” < Ar. musāfir) 6/139...

h ünsüzü: Patlayıcı ve arka damak ünsüzü /k/ ile sızıcı ve arka damak ünsüzü olan /h/ arası sestir.

alçağlarda (alçaklarda) 34/1, açığ (açık) 1/2, yoğ (yok) 19/11, oğuma (okuma) 2/7, doğansan (dokunsan) 22/7, çoğ (çok) 2/2, çocuğlumdan 13/1, döduğ (doğduk) 22/1...

Ķ ünsüzü: Patlamasını kaybetmiş bir arka damak /k/sidir. /k/ ile /ğ/ arasında bir sestir.

²⁹ Necati Demir-Ülker Şen, SYA, s.114.

Ķatmer (katmer) 24/2, Ķar (kar) 19/6, Ķına (kına) 15/8, Ķoyun (koyun) 13/19, Ķavgalardan (kavgalardan) 18/4, Ķarıřmaz (karışmaz) 15/3, Ķars (Kars) 16/1...

K ünsüzü: Yarı tonlu, patlayıcı bir ön damak ünsüzü olan /K/, /k/-/g/ arası bir sestir.

Kişi (kişi) 5/26, Kendimiz (kendimiz) 8/34, esKiden (eskiden) 28/18, seferberliKde (seferberlikte) 19/129, atadürKden (Atatürk'ten) 17/43, Kendileri (kendileri) 18/20, işÇiliK (işçilik) 25/9...

ñ ünsüzü: Dil sırtının yumuşak damakta kapanması ile boğumlanan birleşik damak ünsüzüdür.³⁰

düñür (dünür) 36/15, kimisiniñ (kimisinin) 1/35, umdüuñu (umduğunu) 38/2, eliñi (elini) 34/4, annıyoñ (anlıyor musun) 34/8, istambuluñ (İstanbul'un) 33/4...

P ünsüzü: Patlayıcı ve çift dudak ünsüzü olan /p/ ile yine patlayıcı ve çift dudak ünsüzü /b/ arası bir sestir. Yıldızeli ilçesi ağzında p>b değişimine sık rastladığımızdan, bu iki sesin arasını temsil eden /P/ ünsüzü de karşımıza sık çıkmaktadır.

Poşetlere (poşetlere) 4/34, Pancarı (pancarı) 6/188, dönüP (dönüp) 3/33, yuvallayıP (yuvarlayıp) 6/107, Pişiriyoh (pişiriyoruz) 4/31...

ř ünsüzü: Tonunu kaybetmiş ve düşmek üzere olan /r/ ünsüzüdür. Yıldızeli ilçesi ağzında çok sık duyulmamaktadır:

gelilleş (gelirler) 1/4, nişannıyorlaş (nişanlıyorlar) 1/11, tışaştör (traktör) 13/127...

S ünsüzü: /s/ ile /z/ ünsüzleri arasında bir sestir. Sızıcı diş ünsüzüdür.

tekiS (tekiz) 16/5, Säten (zaten) 39/112, Sebze (sebze) 2/65, olmaS (olmaz) 16/36, nufuS (nüfus) 32/48...

³⁰ Necati Demir, *TYA*, s. 112.

T ünsüzü: Patlayıcı diş ünsüzlerinden /t/ ile /d/ arası bir sestir.

dörT (dört) 8/4, gonusTümuzun (konuştuğumuzun) 4/2, sabahTan (sabahtan) 1/7, Tene (tane) 5/34, mayısTa (mayısta) 22/11, çıhTım (çıkım) 2/10, işTe (işte) 1/4, Toplanıllar (toplanırlar) 6/93...

v: Çift dudak /v/ ünsüzüdür. Yıldızeli ilçesi ağzında özellikle /v/ ünsüzünün veya /ğ/ ünsüzünün bulunduğu kelimelerde bu iki sesin yerini almıştır.

huvarda (hovarda) 17/26, suvan (soğan) 6/230, ova (ova) 1/16, yuvurtturmuşlar (yoğurtturmuşlar) 13/48, elduvānı (eldiveni) 6/226, avrupasıynan (Avrupa'sı ile) 18/24, duvāları (duaları) 7/58...

ÖN SES ÜNSÜZLERİ

Türkçe kelimelerin başında /ğ/ ve /ñ/ ünsüzleri şartlar ne olursa olsun kesinlikle bulunmamaktadır.³¹ Bunların yanında /c/, /f/, /h/, /j/, /l/, /m/, /n/, /p/, /r/, /ş/, /z/ ünsüzleri de genellikle yabancı asıllı kelimelerde yahut yansıma kelimelerde ön ses olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazen ç->c- değişimine uğramış örnekler de görürüz.

Araştırma bölgemiz olan Yıldızeli ilçesinde durum şöyledir:

c- ünsüzü: Genellikle Türkçe asıllı olmayan kelimelerde ilk ünsüz olarak görülmektedir:

cenāzemiz (< Ar. cenāze) 11/40, cennet (< Ar. cennet) 7/30, cesedi (< Ar. cesed) 6/26, canım (< Far. cān) 1/12, cāmimiz (< Ar. cāmi') 29/10, caddesi (< Ar. cādde) 13/35...

Ses değişimi sonucunda ilk ünsüzün /c/ ünsüzüne dönüştüğü örneklere de rastlamaktayız:

j>c değişimine uğramış: candarma (jandarma < İt. gendarme) 17/17...

³¹ Necati Demir-Ülker Şen, SYA, s. 119.

ç>c değişimine uğramış: ceyizini (çeyiz <Ar. cihāz) 2/18, cınğan (“Çingene” < Far. çingāne) 4/11...

Derlemelerimizde yansıma kelimelerden ilk ünsüzü /c/ olan “canğır cunğur (6/3)” örneği de yer almaktadır.

f- ünsüzü: Yalnız yabancı asıllı kelimelerde bu ünsüzü ön ses olarak görmekteyiz.

fil mden (< Fr. film) 13/63, falan (< Ar. fulān) 13/2, fırın (< Rum. fırın) 2/75, fesatlıh (“fesatlık” < Ar. fesād) 19/50, fiyatı (<Ar. f āt) 21/11, fikir (<Ar. fikr) 3/63, fazla (< Ar. fazla) 8/34, fāniden (<Ar. fān) 3/32, fağırları (<Ar. fağ r) 17/28, fabrikeyı (<İt. fabrica) 39/145...

j- ünsüzü: Bu ünsüzün kelime başındaki örneklerine derlemelerimizde hiç rastlamadık. Yerini /c/ ünsüzüne bıraktığı tek bir örnek vardır:

candarmada (jandarma <İt. gendarme)17/17.

l- ünsüzü: Bu ünsüz de sadece yabancı asıllı kelimelerde ön ses olarak karşımıza çıkmaktadır:

lōhum (< Ar. lātiloqum < rāhatu’l-ḥulkūm) 4/49, lira (< İt. lira) 17/22, lezzetli (< Ar. lezzet) 32/31, leblebi (< Far. leblebi) 4/49, libāsın (< Ar. libās) 7/15, laap (< Ar. laqap) 1/36...

Ağızların çoğunda olduğu gibi Yıldızeli ilçesi ağzında da /l/ ünsüzü ile başlayan bazı kelimelerin ön sesinde ünlü türemesi görülmektedir : ilāzım (lāzım) 25/27.

m- ünsüzü: Bu ünsüz de genellikle Türkçe kökenli olmayan kelimelerin başında bulunur:

motur (< Fr. motor) 2/59, millet (< Ar.) 3/18, mezerler (< Ar. mezār) 6/256, misāfirini (<Ar. musāfir) 6/139, melmeket (< Ar. memleket) 25/21, medrese (< Ar.)

19/77...

n- ünsüzü: Yabancı asıllı kelimelerde ön ses olarak görüldüğü gibi, “ne” soru zamiri ve bu zamirden türeyen kelimelerde de karşımıza çıkmaktadır:

namaz (< Far. nemāz) 37/11, nuFus (< Ar. nufūs) 31/6, nasıl (< ne+asıl) 39/197, n olucağ (< ne olacak) 29/4, n ēdecā’ñ (< ne edeceksin) 25/15...

Ayrıca kelime başındaki /l/ ünsüzünü, kendinden önceki kelimenin son ünsüzüne benzemiş olarak da görmekteyiz:

atmış milyon nira (altmış milyon lira) 16/38, yedi bin nira (yedi bin lira) 39/101, yüz kırk bin nira (yüz kırk bin lira) 16/19...

p- ünsüzü: /p/ ünsüzü de, ya yabancı asıllı kelimelerde ya da b->p-değişmesine uğramış kelimelerde ön ses görevini yüklenir:

piriş (< Far. birinc) 23/9, pattes (< İt. patata) 39/88, pantulları (< Fr. pantalon) 6/102, paytun (“fayton” < Fr. phaéton) 19/74, pıçağla (< bıçak ile) 3/2...

r- ünsüzü: Aslen yabancı olup sonradan dilimize yerleşmiş kelimelerde ön ses olarak karşımıza çıkar:

rışvet (< Ar. rişvet) 16/38, rızılı (< Ar. rızık) 39/185, reşberlik (< Far. rencber) 25/8, rahmetlik (< Ar. rahmet) 14/13...

Yıldızeli ilçesi ağzında /r/ ünsüzü ile başlayan kelimelerin başında genellikle ünlü türemesi olduğunu görmekteyiz:

uruhuna (< Ar. rūh) 7/17, ırahatuğ (< Ar. rāhat) 25/14, urumlar (Rumlar) 28/10, ıramazannar (< Ar. ramāzan) 17/24, urusyaya (Rusya’ya) 19/90, urusuñ (Rus’un) 19/91...

ş- ünsüzü: Türkçe kelimelerde, yansımalar dışında, ön ses ünsüzü olarak asli olmayan bir sestir:

şukur (< Ar. şükr) 6/89, şapkasını (< Rus. şapka) 6/80, şartlar (< Ar. şart)

39/179, şal (< Far. şāl) 6/101...

şu <uş+ol, şöyle <uş+öyle, şimdi, şindi, şimci, şincik <uş+indi gibi Türkçe kelimeler de, birleşik şekillerin kaynaşmasından oluşmuştur.³²

şindi 1/2, şimdi 17/10, şeile 1/9, şeile 5/13, şindik 11/4, şinci 7/51, şimdicek 1/26...

z- ünsüzü: Ön ses ünsüzü olarak /z/, karşımıza iki türlü çıkar:

- Türkçe kökenli olmayan kelimelerde: ziyāfet (<Ar. ziyāfet) 32/21, zaman (<Ar. zemān) 39/39, zengin (< Far. seng n) 17/39, ziyāret (<Ar. ziyāret) 34/11, zenāti (<Ar. şinā^c at) 1/26...

- s->z- değişimine uğramış kelimelerde: zopa (sopa) 13/71, zabah (< Ar. şabāh) 39/25, zāhibi (< Ar. şāhib) 13/31, zebze (< Far. sebze) 39/36...

ÖN SES ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

Türkiye Türkçesi ağızlarında en çok görülen ses olaylarından birisi olan ön ses ünsüz değişmelerinin Yıldızeli ilçesi ağızındaki örnekleri şunlardır:³³

ķ->ğ- değişmesi: /ķ/ ve /ğ/ ünsüzleri, telaffuz açısından birbirine çok yakın iki ses olduğundan, Anadolu ağızlarının genelinde olduğu gibi, Yıldızeli ilçesi ağızında da en yaygın görülen ses değişmesidir.

ğoca (koca) 23/3, ğayFe (kahve) 36/18, ğaya (kaya) 13/147, ğıraç (kıraç) 29/8, ğalabalıķ (kalabalık) 32/13, ğader (kadar) 1/14, ğoñşu (komşu) 14/5, ğandururlar (kandırırılar) 4/5, ğoyoh (koyuyoruz) 4/34, ğarşlılar (Karşlılar) 8/12...

k->g- değişmesi: Eski Türkçe döneminden sonra tonlulaşan kelime başındaki /k/ ünsüzü, bugün Türkiye Türkçesinde /g/ şeklinde kullanılmaktadır.

Yıldızeli ilçesi ağızındaki k->g- değişimi, ölçünlü Türkçe ile birleşmekle

³² Ahmet Günşen, *KYA.*, s. 58.

³³ Diğer Anadolu ağızlarındaki ünsüz değişmeleri için bk. Ahmet Caferoğlu, "Anadolu Ağızları Konson Değişmeleri", *TDAYB 1963*, s. 1-32.

birlikte, bugün ölçünlü dilde ilk ünsüzü /k/ olan kelimelerden birçoğu Yıldızeli ilçesi ağzında /g/ye dönüşmüştür. Bu durum belli kelimelerde süreklilik görülmektedir:

gendim (kendim) 28/17, gişiler (kişiler) 4/18, gendisi (kendisi) 39/114, gendileri (kendileri) 2/25, gişi (kişi) 6/100, gendi (kendisi) 2/81...

p->b- değişmesi: Ölçünlü Türkçeye göre sık görülen ön ses ünsüz değişmesidir. Bu ses olayının Yıldızeli ilçesi ağzındaki örnekleri şunlardır:

bahalı (paha < Far. behā) 21/12, beştembalı (peştamal < Far. puştımāl) 4/9, berşembe (perşembe < Far. pencşenbe) 6/238, baқsimet (peksimet < Yun. paksimedi) 19/144, bazarda (pazar < Far. bāzār) 39/36...

Şu kelimelerde ise ölçünlü Türkçeye göre eskicil şekillerin korunduğunu görmekteyiz: bek (pek) 27/8, bişiriyoh (pişiriyoruz) 4/37, barnāna (parmağına) 19/172.

t->d- değişmesi: Yıldızeli ilçesi ağzında yaygın olarak görülen ses değişmelerindendir.

dadı (tadı) 19/114, daş (taş) 6/222, daşımı (takımı) 15/11, dutuyolar (tutuyorlar) 19/9, daranacağ (taranacak) 5/37, duz (tuz) 6/251, datlı (tatlı) 6/114, doplarığ (toplarız) 6/193, dene (tane) 5/20, dağallardı (takarlardı) 13/14, daşyolar (taşıyorlar) 19/144...

ÖN SES ÜNSÜZ TÜREMESİ

Yöremiz ağzında yaygın olarak rastlanan bir ses olayı değildir. Yıldızeli ilçesinden derlediğimiz metinlerde ve konuşmalarda yalnızca ön seste y- türemesi olayına rastlamaktayız:

yesir (esir) 19/86, yiltinci (itince) 19/101...

İÇ SES ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

1. Tonlulaşma:

-ç->-c- değişmesi: Derlemelerimizde bu ses değişimine daha çok eklerde rastlıyoruz:

çifcilik (çiftçilik) 8/24, târihcıydı (tarihçiydi) 17/13, araPca (Arapça) 19/38, tûrkce (Türkçe) 9/1, araPcası (Arapçası) 19/25...

-f->-v- değişmesi: Yıldızeli ilçesi ağzından derlediğimiz metinlerde ve konuşmalarda bu ses değişimine uğramış az sayıda örnek bulunmaktadır:

nûvus (nüfus) 16/28, misâvirpervez (misafirperver) 25/26, uvâ deveg (ufak tefek) 33/7...

Ancak yöremizde yarı tonlulaşma örneği yoktur:

uFah (ufak) 19/7, nuFûsumuz (< Ar. nufûs) 18/8, çiFcilikle (< Far. cuft, cift) 8/24, misâFirini (< Ar. musâfir) 6/139, nûFus (< Ar. nufûs) 28/3...

-k->-ğ- değişmesi: Yöremiz ağzında sık rastladığımız bir iç ses değişmesidir:

nağış (< Ar. nakş) 32/44, doğuz (dokuz) 9/14, tariğata (< Ar. tar kat) 19/120, dediğodu (dedikodu) 17/35, şargışla (Şarkışla) 39/31, alğarısı (alkarısı) 13/54...

-p->-b- değişmesi: ısbanağ (< Yun. ispanaki) 6/190...

Yarı tonlulaşma:

ÛaPasitesi (kapasite < Fr. capacité) 39/4, tesPit (< Ar. teşb t) 8/32, ğaPaTdıh (kapattık) 30/14...

-t->-d- değişmesi: atadürKden (Atatürk'ten) 17/43, miğdarın (< Ar. muhtâr) 23/4, yimekden (yemekten) 14/8, olduğdan (olduktan) 11/45, ekdikden (ektikten) 16/26, gerçekden (gerçekten) 39/46, seferberliKde (< Ar. sefer+ Far. ber+ T. lik) 19/129, ısdambul (İstanbul) 36/1...

2. Tonsuzlaşma:

Yıldızeli ilçesi ağızında bu ses olayına ait fazla örnek bulunmamaktadır:

-v->-f- değişmesi: kâhfe (< Ar. kâhve) 13/3.

-b->-p- değişmesi: epdese (< Far. âbdest) 14/15.

-z->-s- değişmesi: görmesse (görmezse) 19/157, bilmessin (bilmezsin) 25/5, bırāmassa (bırakmazsa) 39/12, ğurtarmassa (kurtarmazsa) 36/10, bilmesse (bilmezse) 36/11, olmassa (olmazsa) 25/15...

3. Sızıcılaşma:

-k->-h- değişmesi: Yıldızeli ilçesi ağızına ait en önemli ses değişmelerinden biridir.

fahırlıh (< Ar. faḳ r) 38/1, ahlıma (< Ar. aḳl) 2/24, oḡul (okul) 11/38, yaḡın (yakın) 13/104, daḡım (takım) 19/97, saḡal (sakal) 19/145, aḡşam (akşam) 23/6, aḡrâbâmız (< Ar. aḳribâ) 13/58, doḡTurdan (< Fr. docteur) 15/24, baḡha (başka) 35/7, yoḡsulluḡ (yoksulluk) 19/181, doḡuz (dokuz) 11/36, arḡadan (arkadan) 19/132, baḡlava (baklava) 24/7, yoḡarı (yukarı) 6/254, doḡansan (dokunsan) 22/7, Ḳaymaḡamlıḡ (kaymakamlık) 8/32, doḡumacılıḡ (dokumacılık) 28/1, taḡsiyenen (taksi ile < Fr. taxi) 19/5, haḡâretTe (< Ar. ḡaḡâret) 17/3, diyarbaḡırdan (Diyarbakır'dan) 13/105...

-c/-ç->-j- değişmesi: Yıldızeli ilçesi ağızında bu ses değişimine çok nadir rastlamaktayız:

ḡujlü (güçlü) 19/70, vıjdâni (< Ar. vicdân) 39/70...

-h->-y- değişmesi: kayFe (< Ar. kâhve) 36/18.

-ğ->-v- değişmesi: Çok az sayıda örnek vardır.

övlen (öğlen) 39/21, suvan (soğan) 6/230, övün (öğün) 39/53...

-ğ->-y- değişmesi: deyil mi (değil mi) 25/29, öyleñ (öğlen) 2/70, eytimiñi (eğitimini) 39/28...

-ç->-ş- değişmesi: genşlime (gençliğime) 16/47, reşberlik (rençperlik) 25/8, harşlıh (harçlık) 39/45, ihtiyaşlarını (ihtiyaçlarını) 17/39, geşdiin (geçtiğın) 13/129, göşmüşler (göçmüşler) 13/12...

4. Akıcı ünsüzler arasındaki değişmeler:

-m->-n- değişmesi: Yıldızeli ilçesi ağzında, bu ses olayına ait örneklerin çok olduğunu söyleyemeyiz. Yalnızca “şimdi” kelimesinde karşımıza çıkmaktadır:

şindi (şimdi < uş imdi...) 3/1, şindiki (şimdiki) 2/78...

-l->-n- değişmesi: Son çekim edatı olan “ile”nin hece kaynaşmasına uğramış veya genişletilmiş şekillerinde görülür. Yöremiz ağzında “ile” veya “-la/-le” kurallı olarak “-unan/-ünen, -inan/-inen” veya “-nan/-nen” şeklinde kullanılmaktadır:

davul unan (davul ile) 6/145, ğatırlarnan (katırlarla) 19/144, balyoz unan (balyoz ile) 19/94, bulğur unan (bulgur ile) 32/1, kadınnan (kadınla) 3/14, buraynan (burayla) 18/24, babam inan (babam ile) 19/146, aħşam inan (akşam ile) 1/7, yağ man (yağ ile) 4/37, at man (at ile) 5/4, yılan inan (yılan ile) 19/23, bunnarnan (bunlarla) 16/12, moturnan (motorla) 2/60, baykal inan (Baykal ile) 6/268, silah inan (silah ile) 19/12, ğomşular inan (komşular ile) 12/2, saz man (saz ile) 7/56, at arabasıynan (at arabasıyla) 13/26, kurdünen (Kürt ile) 19/140...

Ayrıca “-leyin” zarf fiil eki, kullanılış şekilleri açısından Yıldızeli ağzında kararsızlık sergilemektedir. “-leyin” kullanıldığı gibi, aynı oranda “-nan” da kullanılmaktadır:

sabānan (sabahleyin) 13/42, 32/21, zabānan (sabahleyin) 34/23.

-r->-l- değişmesi: Yıldızeli ağzında çok seyrek görülen bu değişme, derlemelerimizde yalnızca bir örnekte bulunmaktadır:

ğuleş (güreş) 19/77.

5. İç seste ünsüz benzeşmeleri:

İç seste benzeşme olayını, ilerleyici benzeşme ve gerileyici benzeşme olarak iki şekilde inceleyeceğiz:

a) İlerleyici Benzeşme: Kelimenin bünyesinde bulunan ünsüzlerden, önceki ünsüzün ondan sonra gelen ünsüzü kendisine benzetmesi olayıdır.

Yarım Benzeşme: Kelime içerisindeki bir ünsüzün, kendinden sonra gelen ünsüzü kısmen kendisine benzetmesi olayıdır.

-yl->-yn-: Yıldızeli ilçesi ağzında bu benzeşme olayı genellikle ünlü ile biten isimlere yörede kullanılan vasıta hâli eklerinden “-nan/-nen” getirildiğinde oluşmaktadır:

oflāynan (oklavayla) 24/8, mafyaynan (mafyayla) 39/151, hepsiynen (hepsiyle) 18/24, ğızıynan (kızıyla) 19/106, şeheriynen (şehriyle) 18/24...

-rl->rn: Bu benzeşme olayı, son ünsüzü /r/ olan yalın veya çokluk eki almış isimlere yöreye has vasıta hâli eklerinden -nan/-nen getirildiğinde görülmektedir:

şēlernen (şeylerle) 33/7, insannarnan (insanlarla) 6/275, moturnan (motorla) 2/60, tohmaqlarnan (tokmaklarla) 6/219, çobannarnan (çobanlarla) 6/68, bi şeylernen (bir şeylerle) 18/23, onnarnan (onlarla) 12/30...

Tam Benzeşme:

-nl->-nn-: annaşma (anlaşma) 6/111, dinnemedi (dinlemedi) 2/45, annatīm (anlatayım) 4/42, kannanī (canlanıyor) 16/46...

Yıldızeli ilçesi ağzında bu ses olayı genellikle /n/ ünsüzü ile biten kelimelere /l/ ünsüzü ile başlayan bir ek geldiğinde oluşmaktadır. Şimdi bu ekleri ayrı ayrı örneklendirelim:

Çokluk eki (-lar/-ler):

ğannar (kanlar) 6/41, ğānunnar (kanunlar) 9/13, torunnarı (torunları) 30/12,

goyunnarını (koyunlarını) 33/15, oynunnar (oyunlar) 6/12, hātunnarı (hatunları) 6/216, televizyonlarda (televizyonlarda) 6/101...

Vasıta hâli eki (-la/-le):

ölannan (oğlanla) 6/110, hātunnan (hatunla) 5/32, seninne (seninle) 19/31...

İsim yapımı eklerinden -lı/-li, -lu/-lü ve -lık/-lik, -luğ/-lük:

gelinnik (gelinlik) 6/117, nişannı (nişanlı) 5/32...

-ly->-ll-: millar (milyar) 18/8.

-sl->-ss-: assında (aslında) 16/27.

-şl->-şş-: yaşşı (yaşlı) 16/30.

b) Gerileyici Benzeşme: Kelimenin bünyesinde yer alan ünsüzlerden birinin, kendinden önce gelen ünsüzü kendisine benzetmesi olayıdır.

-rl->-ll-: Yıldızeli ilçesi ağzında bu benzeşme olayı, geniş zaman eki (-r) veya şimdiki zaman eki (-yor) almış fiillere üçüncü çokluk şahıs eki geldiğinde, kurallı denilebilecek kadar sık karşımıza çıkmaktadır:

āhiyollar (ağlıyorlar) 3/13, gollar (koyarlar) 6/3, soquyollar (sokuyorlar) 13/72, çalışiyollar (çalışıyorlar) 18/20, bulunullarmış (bulunurlarmış) 17/4, dellerdı (derlerdi) 13/163, bulullardı (bulurlardı) 6/81, diyollar (diyorlar) 13/78, çalallar (çalarlar) 6/4, getiriller (getirirler) 35/5, geliyollar (geliyorlar) 26/3, kesellerdi (keserlerdi) 16/49, gezeller (gezerler) 6/6...

-hm->-mm-: memmeT (Mehmet) 17/26.

-ls->-ss-: helâl_ossun (helal olsun) 13/136, ossuñ (olsun) 13/35...

-zc->-cc-: ingilicce (İngilizce) 19/39.

-zs->-ss-: İlçemiz ağzında, geniş zamanın olumsuzu -maz/-mez ekinin

olduğu fiillere /s/ ünsüzü ile başlayan bir ek geldiğinde bu benzeşme olayına sık rastlamaktayız:

görmesse (görmezse) 19/157, bilmessin (bilmezsin) 25/5, bırāmassa (bırakmazsa) 39/12, gurtarmassa (kurtarmazsa) 36/10, bilmesse (bilmezse) 36/11, olmassa (olmazsa) 25/15...

-nb->-mb-: ombaşı (onbaşı) 17/17, om beş (on beş) 31/7, isTambul (İstanbul) 16/33...

-md->-nd-: şindi (şimdi < uş imdi...) 3/1, şindiki (şimdiki) 2/78...

-ns->-ss-: issannarsınız (insanlarsınız) 11/32.

-şç->-çç-: iççisi (işçisi) 25/20.

BENZEŞMEZLİK

Bilindiği gibi bir kelime içinde yan yana veya birbirinden uzak olan, fakat boğumlanma özellikleri aynı ya da birbirine yakın olan iki ünsüzden birisinin, kendi boğumlanma noktasını diğerinden ayırıp başka bir ünsüz hâline gelmesine benzeşmezlik adını veriyoruz.³⁴

Yöremiz ağızında örnekleri oldukça azdır:

asvart (asfalt) 39/139, füzūri (fuzuli) 19/182...

SON SES ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

Yıldızeli ilçesi ağızında tespit edebildiğimiz örnekler şunlardır:

1. Sızıcılaşma

-k>-h değişmesi: Yıldızeli ilçesi ağızında kelime sonlarındaki /k/, iç seste olduğu gibi son seste de kurallı olarak /h/ ünsüzüne dönmektedir:

yoh (yok) 1/6, burçaḥ (burçak) 17/40, ğırḥ (kırk) 39/44, başlıḥ (başlık) 2/17,

³⁴ Ahmet Günşen, *KYA.*, s. 73.

ğalabalıh (kalabalık) 32/13, dohumacılıh (dokumacılık) 28/1, çoḥ (çok) 39/103, kıtlıh (kıtılık) 33/13, Kaymaḥamlıh (kaymakamlık) 8/32, ılıh (ılık) 6/100, çamlıh (çamlık) 19/22, hayvancılıh (hayvancılık) 29/6, dālıh (dağlık) 7/53, harşlıh (harçlık) 1/7...

-ç>-ş değişmesi: üş (üç) 14/12, kaş (kaç) 39/94...

2. Tonlulaşma

-p>-b değişmesi: Yıldızeli ilçesi ağzında bu son ses değişimi, genellikle “-p” zarf-fiil ekinde görölmektedir:

çārıb (çağırıp) 6/213, gidib (gidip) 8/19, aḥıb (akıp) 39/84, gēdib (gidip) 36/1, ğaldırıp (kaldırıp) 19/171, gelib (gelip) 39/188...

Bundan başka, Arapçadan alıntı bazı kelimelerin ölçünlü Türkçeden farklı olarak asıllarına uygun olarak -b’li kullanıldığını da gözlüyoruz:

mektub (<Ar. mektüb) 19/110, kitab (<Ar. kitāb) 19/42...

-k>-ğ değişmesi: birağ (bırak) 22/6, olarağ (olarak) 27/1, uFağ (ufak) 32/15, buçuğ (buçuk) 39/96...

-k>-g değişmesi: mercimeg (mercimek) 16/25, zenginig (zenginlik) 39/80, çifcilig (çiftçilik) 35/9, seferberlig (seferberlik) 39/183, hastalıg (hastalık) 22/2, büyüg (büyük) 14/12, höllüg (höllük) 15/16...

-d>-t değişmesi: süd (süt) 22/6, memmed (Mehmet) 23/4...

ÜNSÜZ DÜŞMESİ

l düşmesi: nası (nasıl) 17/66, kaḥdım (kalktım) 11/30, ğonundan (gönlünden) 12/5, ōsun (olsun) 5/36...

ķ düşmesi: Yöremiz ağzında /ķ/ ünsüzünün düşmesi yalnızca iç seste görölmektedir:

yōsa (yoksa) 19/132, yapacāsan (yapacaksan) 30/6...

r düşmesi: “-yor” şimdiki zaman ekindeki /r/ ünsüzünün Yıldızeli ağzında çok sık olarak düştüğü görülmektedir:

dağıyolar (takıyorlar) 13/62, yapıyo (yapıyor) 23/5, benziyo (benziyor) 13/63, diyolar (diyorlar) 28/25, gutluyolar (kutluyorlar) 17/55, dayanıyoları (dayanıyorlardı) 19/6, geliyo (geliyor) 24/11, saçıyo (saçıyor) 19/11, gèdiyolarsa (gidiyorlarsa) 22/5, ölüyo (ölüyor) 19/20, sölüyolar (söylüyorlar) 25/5...

t düşmesi: çiftçilig (“çiftçilik” < Far. cuft, cift) 35/9, epdes (“abdest” < Far. ābdest) 14/15, serbes (< Far. serbest) 1/44, eş dos (“eş dost” < Far. dost) 32/15, iras gelmesin (< Far. rāst) 6/28, pos (“post” < Far. pūst) 6/3, üs (üst) 28/12...

f düşmesi: yuķamız (yufkamız) 12/30.

ğ düşmesi: Yıldızeli ilçesi ağzında /ğ/ ünsüzü çok seyrek olarak duyulmaktadır. Dolayısıyla /ğ/, bu yörede en çok düşen ünsüzlerden biridir.

ïne (iğne) 39/104, būday (buğday) 16/25, õrencimiz (öğrencimiz) 16/28, olan (oğlan) 19/106, dõrudur (doğrudur) 16/33, ũraşşınnar (uğraşşınlar) 18/15, õretmennik (öğretmenlik) 17/14, kāmı (kağrı) 13/26, õrendim (öğrendim) 5/8...

h düşmesi: her alda (her halde) 6/135, meşurdur (“meşhurdur” < Ar. meşhūr) 8/13...

Yıldızeli ilçesi ağzında sık rastlanmayan bir durum olan ön ses h ünsüzünün düşmesi, derlemelerimizde tek bir örnekte gözümüze çarpıyor: āley (halay) 6/12.

n düşmesi: rek rek (renk renk < Far. reng) 13/22, reşberlik (“rençperlik” < Far. rencber) 25/8, sōra (sonra) 2/55...

y düşmesi: şōle (şöyle) 3/6, sōlemedim (söylemedim) 6/55, bōle (böyle) 1/12, hābe (heybe < Ar. ‘aybe) 6/8, õle (öyle) 7/39...

z düşmesi: ecuķ (azıcık) 5/39, ğı (kız çağırma, seslenme ünlemi) 5/14...

ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ

Bir gramer birliğinde bir konsonantın iki defa söylenmesi hadisesi olan³⁵ ünsüz ikizleşmesi, Yıldızeli ilçesi ağzında çok yaygın değildir ve belli kelimelerde görülmektedir:

aşşā (aşağı) 5/36, eşşekler (eşekler) 19/111, yanna (yana) 19/149, döşşâkleri (döşekleri) 5/25, güççüklere (küçüklere) 19/126...

“heppimiz” kelimesinde ünsüz ikizleşmesi olayı yalnızca bir örnekte görüldüğünden sebebin şahsi olduğu yüksek ihtimaldir:

heppimiz (hepimiz) 11/37.

İKİZ ÜNSÜZÜN TEKLEŞMESİ

Bilindiği üzere Türkçe kelimelerde iki ünsüz yan yana bulunmaz. Dilimizde varlığını sürdüren bu kelimeler, yabancı dillerden geçmedir. Ağzılarda, halkın bu kelimeleri kendi telaffuzlarına uygun şekilde kullandıklarını görürüz. Ancak ikiz ünsüzün tekleşmesi olayı Yıldızeli ilçesi ağzından derlediğimiz metinlerde ve konuşmalarda tek bir örnekte karşımıza çıkmaktadır:

evel (< Ar. evvel) 6/146.

HECE KAYNAŞMASI

/ğ/, /h/, /y/ gibi güçsüz ünsüzlerin bulunduğu hecelerde, bu ünsüzlerle yanındaki ünsüzün de düşmesidir. Önce ünsüz düşer, sonra yan yana kalan iki ünlü kaynaşır.³⁶

buncāz (buncağız) 2/80, sandīnı (sandığını) 2/18, aşşāda (aşağıda) 13/8, hastāneden (< Far. ḥasta+hāne) 15/23, çocūmuz (çocuğumuz) 16/29, dīl (değil) 1/19, gēttimiz (gittiğimiz) 18/1, gendilīnden (kendiliğinden) 25/35, diş hedī (diş hediği) 32/1...

³⁵ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, s. 52.

³⁶ Ahmet Oyar vd., *Türk Dili*, Nobel Yay., Ank. 2006, s. 59.

HECE YUTUMU

Arka arkaya gelen benzer özellikteki iki heceden birinin söyleyişte eriyip kaybolması olayıdır. Bu ses olayı Yıldızeli ilçesi ağzında hece kaynaşmasına nazaran daha seyrek görülmektedir:

ēyi de (iyiyi de) 38/11, ā (ağa) 19/17, sōlīm (söyleyeyim) 8/13...

ÜNSÜZ TÜREMESİ

Yıldızeli ilçesi ağzında bazı kelimelerde ünsüz türemesi olayını görmekteyiz.

-l-: ilkindi (ikindi) 2/71, yiltinci (itince) 19/101.

-v-: duvāları (< Ar. du^ʿ ā) 7/58.

-y-: Yabancı asıllı ve iki ünlünün yan yana bulunduğu kelimelerde bu türeme daha çok görülür:

fiyat (<Ar. f āt) 21/11, mayış (<Ar. ma^ʿ āş) 17/22, cebrāyil (<Ar. Cebrāʾil) 19/35, āyit (<Ar. ʿ āʾid) mdd. ...

y-: yesir (“esir” < Ar. es r) 19/86, yiltinci (itince) 19/101...

ÜNSÜZ GÖÇÜŞMESİ

Türkçe kelimelerde sonra gelmesi gereken bir ünsüzün diğer ünsüz veya ünsüzlerden önceye alınarak telaffuz edilmesi olarak izah ettiğimiz “yer değiştirme” hadisesi seslerin kolaydan zora doğru sıralanmasıdır. Konuşma dilinde hece veya kelimelerin telaffuzuna kolaylık sağlamak amacıyla böyle bir yolun takip edildiğini söyleyebiliriz.³⁷

Yıldızeli ilçesi ağzında durum şu şekildedir:

³⁷ Emin Kalay, *Edirne İli Ağızları*, TDK Yay., Ank. 1998, s. 57.

*Yakın göçüşme:

-br- ~ -rb-: ırbılı (ibrik) 7/36.

-rv- ~ -vr-: kevrancı (kervancı) 17/7.

-kr- ~ -rk-: çarkaza (Çakraz'a) 11/27.

-sk- ~ -ks-: eksiden (eskiden) 6/18.

-ml- ~ -lm-: melmekete (memlekete) 19/165.

-pr- ~ -rp-: torpaı (toprağı) 6/60.

-rh- ~ -hr-: tehriş oldum (< Ar. terḥ ş) 17/18.

*Uzak göçüşme:

l-n ~ n-l: nālet (< Ar. lā' net) 6/27.

l-r ~ r-l: ireli (ileri) 1/30.

VURGU

Bir kelime içinde bulunan heceler hep aynı şekilde söylenmezler. İçlerinden bir tanesinin söylenişi vurgulu olur. Böylece kelime tek tek söylenişleri ile arka arkaya sıralanan bir hece zinciri olmaktan çıkarak dalgalı bir ses ahengine kavuşur ve konuşma monoton bir seyir takip etmekten kurtulmuş olur.³⁸

a) Kelime vurgusu: Birden fazla heceli kelimelerdeki hecelerden birinin diğerlerine göre daha kuvvetli söylenmesidir.

Türkçe vurgu bakımından mülayim bir dildir. Vurgulu ve vurgusuz heceleri arasında fazla bir kuvvet farkı yoktur. Yani Türkçe hafif vurgulu bir dildir. Türkçede kelime kök ve gövdelerinde orta hece ve heceler vurgusuzdur. Vurgu bu heceler dışında, yani ilk veya son hecede bulunur. Bunlar arasında da umumiyetle vurgulu

³⁸ M. Ergin, age., s. 103.

olan son hecedir.³⁹ Yöremiz ağzında da bu durum geçerlidir:

gelin'nik (gelinlik) 34/21, cannı'lıh (canlılık) 39/1, varlıh'dan (varlıktan) 19/181, tan'dır 2/95, so'na (sonra) 2/19, soral'lar (sorarlar) 17/56...

Yazı dilimizde olduğu gibi Yıldızeli ilçesi ağzında da yer adlarının çoğunda vurgu ilk hecededir:

'izmir 16/36, 'mardini 39/137, 'ankaraya 39/90, 'sivasa 39/94, 'erzurum 8/10, 'társusda (Tarsus'da) 34/15...

Yöremizde yer adlarının çoğunda olduğu gibi zarflarda da çoğu kez vurgu ilk hecededir:

'yarın 3/16, 'burda (burada) 16/5, 'şimdi 1/15, 'yeniden 13/101...

Vurgu, zarf-fillerde de çoğu kez ilk hecededir:

'gelinci (gelince) 6/189, 'oynıyarağ (oynayarak) 5/9, 'tanıymca 19/147, 'goymadan (koymadan) 4/33...

Ünlemlerde de aynı olay söz konusudur. Vurguyu genellikle ilk hece taşır:

'haydi 39/105, 'yāhu 39/102...

Yıldızeli ilçesi ağzında Türkçe asıllı olmayan kelimelerin çoğunda vurgunun yine ilk hecede olduğunu görmekteyiz:

'motur ("motor" < Fr. moteur) 2/59, 'doğtur ("doktor" < Fr. docteur) 15/24...

b) Cümle vurgusu: Söz içinde daha büyük bir birlik teşkil eden cümlenin de ona bütünlük veren bir vurgusu vardır. Buna cümle vurgusu adını veririz. Bu, cümleyi meydana getiren kelime ve öbeklerin vurgularından daha yüksek bir yeğlilik doruğu teşkil eder. Bayağı hâllerde cümle vurgusu yüklem üzerinde olur.⁴⁰

bizim günümüzde oğul 'yoğ udu 1/23, bu kóy bi 'çifliğmiş 11/2...

³⁹ M.Ergin agy.

⁴⁰ T. Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, s. 120.

Şahıs, kullandığı cümlede önemli bulduğu kelimeye dikkat çekmek için vurgu yükler. Bu kelimelerde de vurgu yine çoğunlukla ilk hecede olur:

. mevlam seni 'baa yazmış 6/61, şo da 'benim kızım 12/15...

ŞEKİL BİLGİSİ

A. İSİMLER

I. İSİM YAPIMI EKLERİ

İsim yapımı ekleri, kelimelerin kök veya gövdelerine eklendiğinde, onların anlamlarında değişiklik yapan ve dolayısıyla başka kavramları karşılayan yeni kelimeler türeten eklerdir.

1. İsimden İsim Yapan Ekler:

-cı/-ci, -cu/-cü; -çı/-çi, -çu/-çü: Türkçenin en eski ve işlekliliğini hâlen kaybetmemiş eklerindendir. Yöremizdeki örnekleri şöyledir:

avcı (avcı) 3/54, ğınacı (kınacı) 6/160, ğayFeci (kahveci) 6/138, yardımcı (yardımcı) 39/178, çiftci (çiftçi) 14/10, demirci (demirci) 39/54, kevrancı (kervancı) 17/7, yolcu (yolcu) 11/12, sucu (sucu) 13/61, ayrımcılığa (ayrımcılığa) 18/21, tarihçiydi (tarihçiydi) 17/13...

-cık /-cik, -cuğ /-cük: Sevgi, acıma ve küçültme ifade eden kelimeler türetir. Bu eklerin kalın şekillerinde -k>-ğ veya -k>-ğ değişimleri de görülmektedir.

acığ (azıcık) 4/35, ufacığ (ufacığ) 13/59, ecuç (azıcık) 5/39...

-lı/-li, -lu/-lü: Yöremiz ağzında bu ekin, -lı/-li, -lu/-lü şekilleri mevcuttur. Genellikle sıfat yapma görevindedir.

datlı (tatlı) 6/114, ataşlı (ateşli) 19/74, sarımsağlı (sarımsaklı) 6/198, davullu zurnalı (davullu zurnalı) 4/48, sığortalıdan (sigortalıdan) 39/113, sabunlu 6/104, sayğılı (saygılı) 19/126, hayıllı (hayırlı) 6/121, ğayıtlı (kayıtlı) 30/8, kır atlı (kır atlı) 19/133, ısPanağlı (ısPanaklı) 24/5, bahalı (pahalı) 21/12, ağıllı (akıllı) 2/80, hamırlı (hamurlu) 6/199, şifâlı (şifalı) 13/79, toğatlıydı (Tokatlıydı) 17/18...

-sız/-siz, -suz/-süz: Genellikle isimlere sıfat veya zarf görevini yükleyen bu ek, -lı/-li, -lu/-lü ekinin olumsuz hâlidir.

suşsuz (suçsuz) 19/121, hayırsız (hayırsız) 4/25, parasızık (parasızız) 11/19, tūsüz

tozaşsız (tüysüz tozaksız) 6/179, laaPşsız (lakapsız) 1/36, dalsız budahşsız (dalsız budaksız) 6/178, çāresiz (çāresiz) 2/34, dilsiz damaşsız (dilsiz damaksız) 6/180, baħımsız (bakımsız) 29/4...

-lıķ /-lik, -luķ /-lūk: Çok işlek bir isimden isim yapma ekidir. Somut ve soyut kelimeler türettiđi gibi yer, topluluk, meslek ve alet isimleri de türetir.

dālıķ (dađlıķ) 7/53, şehitlik (şehitlik) 39/189, reşberlik (rençperlik) 25/8, açılıķ (açıklık) 7/49, mezarlıķTa (mezarlıķta) 16/74, samanlıķda (samanlıķta) 4/19, doķumacılıķ (dokumacılıķ) 32/44, hayvancılıķ (hayvancılıķ) 28/2, datlılıķ (tatlılıķ) 19/164, ğurbeççilik (gurbetçilik) 36/2, birlik berāberlik (birlik beraberlik) 39/176...

-lıķ/-lik, -luķ/-lūk eklerinde -ķ>-ħ, -ķ>-ġ ve -ķ>-g ünsüz deđişmelerini de görmekteyiz:

çifcilig (çiftçilik) 35/7, aarlıħ (ağırlık) 39/39, hastālig (hastalık) 22/2, yoħsulluħ (yoksulluk) 19/181, faħırlıħ (fakirlik) 38/1, canlılıħ (canlılık) 39/1, varlıħ (varlık) 19/181, seferberlig (seferberlik) 39/166...

Bu şekillerinin yanında yöremizde söz konusu eki -nıķ /-nik, -nuķ/-nūk şeklinde de görmekteyiz. Son sesi -n olan kelimelerde bu şekilde karşımıza çıkmaktadır.

ġullūk ġulıstannıķ (ġullūk ġulıstannlık) 19/164, zenginnig (zenginlik) 39/80, insannıħ (insanlık) 19/178, ġahramannıħ (kahramanlık) 27/9, hastalıħ (hastalık) 19/74...

-lıķ /-lik, -luķ /-lūk eklerinden sonra ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde, ekin tonlulaşıp süreklileşen son ses ünsüzü erimekte veya düşmektedir (Ø < -ġ- < -ġ-/-g- < -k-/-ķ-). Karşılaşan iki ünlü kurallı olarak kaynaşıp uzun ünlü durumuna gelmektedir.⁴¹

analī (analıđı) 5/34, evlilī (evliliđi) 2/85, imparatorlūna (imparatorluđuna) 13/109, müftülū'ñe (müftülüđüne) 39/118, hastalī (hastalıđı) 19/73, aylīmız

⁴¹ Necati Demir-Ülker Şen, SYA, s. 141.

(aylığımız) 11/19, hastalına (hastalığına) 19/73, oğumuşlü (okumuşluğu) 7/63, özelli (özelliği) 29/13, hazırlını (hazırlığını) 28/6, açlımızdan (açlığınımızdan) 6/16, çocuğünü (çocukluğunu) 30/16, kórlü'ne (körlüğüne) 7/12...

-ki: Bu ek, kelimelere aitlik, bulunma ve bağıllık anlamları yüklemektedir. İsimlere sıfat ve zamir özelliği kazandırır.

deminki (deminki) 39/33, bizimki (bizimki) 30/17, dünki (dünkü) 17/70, buralarınki (buralarınki) 1/16, o zamanki (o zamanki) 17/23, elindeki (elindeki) 7/56, kıydeki (kıydeki) 13/66, bizdeki (bizdeki) 19/50, içindeki (içindeki) 19/82...

Yazı dilimizde olduğu gibi, Yıldızeli ilçesi ağzında da bu ekin bazı kelimelerde düzlük-yuvarlaklık uyumuna girdiğini görmekteyiz.

bugünkü (bugünkü) 13/124, dünkü (dünkü) mdd...

Yıldızeli ilçesi ağzından derlediğimiz metinlerde ve konuşmalarda “-ki” aitlik ekinin kalın ünlülü şekillerine (-kı, -hı) hiç rastlamadığımızı da belirtmeliyiz.

-daş: Bu ek, birlik-beraberlik, eşlik ve bağıllık ifade eden kelimeler türetir. Yöremiz ağzında durum şöyledir:

ğardaş (kardeş) 4/2, arkadaşımış 2/42, vatandaşın 3/1, kardeş (kardeş) 1/2...

-ca/-ce, -ça/-çe: Daha çok dil isimleri yapma görevini üstlenen bu ek isimlerden sıfat veya zarf da meydana getirebilirler.

eski türkçe (Eski Türkçe) 9/1, İngilizce (İngilizce) 19/39, filanca (filanca) 6/125, arapça (Arapça) 19/38, ēce (iyice) 17/24, Fransızca (Fransızca) 19/39, türkçemiz (Türkçemiz) 19/26...

-leyin: Birden fazla ekin birleşmesiyle oluşmuş eklerden biridir.⁴²

Eskiden “gibilik, eşitlik” ifadesi kuran bir çekim eki olan bu ek, bugün birkaç

⁴² Daha geniş bilgi için bk. Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, s.173.

zaman ismine getirilerek zaman zarfı kurar.⁴³

zabahleyin (sabahleyin) 14/8, sabāleyin (sabahleyin) 33/5, zabahleyin (sabahleyin) 14/14...

Yıldızeli ilçesi ağzında bu ekin zaman zaman vasıta hâ li eki ile yer değiştirdiğini görüyoruz:

zabānan (“sabahleyin” < sabah ilen) 34/23, sabānan (sabahleyin < sabah ilen) 13/42...

-cāz/-cağız: Sevgi, küçültme ve zavallılık ifade eden bu ekin ilçemiz ağzındaki örnekleri şöyledir:

buncāz (buncağız) 2/80, adamcaaz (adamcağız) 36/20, buncaāz (buncağız) 15/23, adamcaıza (adamcağıza) 36/20...

-ar,-şar: Sayı isimlerinden üleştirme sayı sıfatı türetir.

dörder 6/132, beşer 6/132...

-kek: Eski Türkçede de örneklerini az gördüğümüz bu ek, yazı dilimizde olduğu gibi yöremiz ağzında da, yalnızca bir kelimedede yaşamaktadır:

erkek (erkek) 11/37.

-man/-men: İşlek olmayan bu ek, kelimeye abartma ve benzerlik ifadelerini yükler. Derlemelerimizde yalnızca bir kelimedede bulunmaktadır:

góşmen (göçmen) 13/97.

-ncı/-nci, -ncu/-ncü: Asıl sayı isimlerine sıra ifadesi veren ektir.

doğuzuncu (dokuzuncu) 21/2, birinci 13/126, altıncı 21/5, ikinciye 16/30, sekizinci 19/134, üçüncü 35/5, yedinci 19/134, onuncu 21/2...

⁴³ Ahmet Günşen, *KYA*, s. 94.

-gil: Yıldızeli ilçesinde yazı dilimizde olduğu gibi tek şekil kullanımı mevcuttur ve dolayısıyla kalınlık-incelik uyumunun dışındadır. Çokluk belirten aile ve ev isimleri türeten ektir. Yıldızeli ilçesinde kullanımı siktir, diyebiliriz.

ablamgil 2/23, bacanāmgile (bacanağimgile) 1/38, babamgil 16/34, ehmedgil (Ahmetgil) 5/19, muhtargil (muhtargil) 11/21, elifgil (Elifgil) 2/68, anānesigil (anneannesigil) 15/19, kayagil (Kayagil) 13/64, ibraamgil (İbrahimgil) 1/39, eniştengilin 2/22, dedesigil 6/256, hatibgil (Hatipgil) 13/65...

-ğa/-ka: İşlek olmayan bir ektir. Eklendiği kökün zıddını ifade eder. Bugün yalnızca iki kelimedede görmekteyiz: *öz-ge*, *baş-ka*. Yöremizden derlediğimiz metinlerde “özge” kelimesine rastlayamadığımızdan sadece “başka”ya ait örnekleri veriyoruz:

başka (6/12, 11/30, 12/13, 13/25...), başha (7/61, 9/4, 35/8...).

2. Fiilden İsim Yapan Ekler:

-mağ/-mek: Yıldızeli ilçesinden derlediğimiz metinlerde örneği fazladır:

birleşmek 13/9, kuşanmağ (kuşanmak) 7/9, soğmağ (sokmak) 13/72, gelmek 9/18, düşünmek 19/50, vermek 36/15, görmek (görmek) 19/108...

Zaman zaman -mağ'lı biçimini de görmekteyiz:

hatırlamağ (hatırlamak) 33/10, gonusmağ (konuşmak) 7/524 sormağ (sormak) 27/8...

Ayrıca bu ek nadir örneklerde hareket ifade etmeyen, kalıcı isimler yapar:

yemek 13/87, ekmek 12/26...

-ma/-me: Yazı dilimizde olduğu gibi, yöremiz ağzında da -ma/-me şeklinde olan bu ek, eklendiği fiilleri iş ismi yapmaktadır.

gız isteme (kız isteme) 16/8, burma 24/6, basmalar 6/132, yapması 39/40,

yaşamıya (yaşamaya) 19/49, çalışma 13/135, alıp verme 16/10, şükür etme (şükretme) 6/89...

-ış/-iş, -uş/-üş: -mağ/-mek ve -ma/-me tipinde bir ektir.⁴⁴ Genellikle kalıcı isimler yapmaktadır:

deyiş 7/34, giriş 13/137...

-m: Yöremiz ağzında sık kullanılan bir fiilden isim yapma ekidir.

alım 39/57, ölüm 36/8, varsayım 13/142, geçim 28/2, yaşamımız 19/53, bölüm 34/24, dülüm (dilim) 6/235, duyumum 6/260, yatırım 39/61...

-ğı/-gi: Sık kullanılan ve kalıcı isimler yapan bir ektir.

saygı (saygı) 13/123, bilgim 28/10, sergi 19/110, sevgi 19/162, yetkili 39/108...

-ğın/-gin, -ğun/-gün: Sık kullanılan eklerdendir.

kúşğunum (kúskünüm) 6/242, durğun (durgun) 39/1, bilgin 13/50...

-anağ/-enek: gelenek 32/40, görenekleri (görenekleri) 2/15...

-ıcı/-ici, -ucu/-ücü: Fazlalık, aşırılık, devamlılık belirtir ve meslek isimleri yapan bir ektir.

görücü (görücü) 30/19, yöneticisi 6/140, uçucu 34/2...

-ca/-ce: Sık kullanılan bir ek değildir.

ā'lence (eğlence) 6/69, ēlence (eğlence) 16/42...

-n: İşlek bir fiilden isim yapma ekidir.

uzun 1/34, gelin 34/21, ekin 16/15, bütün 39/85, sayın 19/79...

⁴⁴ Daha fazla bilgi için bk. Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, s. 187.

-ı/-i, -u/-ü: Sık kullanılan eklerdendir.

gorkusu (korkusu) 39/203, yapı 3/51, dolu 39/94, eski yazıda 34/13, ölülerin 15/1, doğuda 19/11...

-t: İşlek bir ek değildir. Belli kelimelerde görülür.

öüt (öğüt) 2/80.

-ağ/-ek, -k/-k: İşlek bir ek değildir.

döşşâkleri (döşekleri) 5/25, açık (açık) 6/46, kırığa (kırığa) 13/84...

-ğa/-ge: Çok kullanılan bir ek değildir.

sübirge (süpürge) 7/35.

-mır/-mur: Yalnızca “yağmur” kelimesinde görülen bir ektir.

yāmır (yağmur) 16/71, yamur (yağmur) 17/31...

-alağ/-elek: Az sayıda kelimedede görülür. Derlemelerimizde bu eke sahip tek bir örneğe rastlamaktayız:

çókálek (çökelek) 39/35.

-man/-men: õretmennik (öğretmenlik) 17/14, ğóşmen (göçmen)* 39/157...

---

* -men/-man eki, *göçmen*, *şişman* kelimelerinde, *göç* ve *şiş* köklerini isim sayarsak, isimden isim yapan ek olarak da kabul edilebilir. bk. Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, s. 176.

II. İSİM ÇEKİMİ EKLERİ

1. HÂL EKLERİ

a) İlgi hâli:

Bir ismin başka bir isimle münasebeti olduğunu gösteren hâl ekidir.

Ünsüzle biten kelimelere gelen şekli, **-ım/-in, -un/-ün; -iñ/-iñ, -uñ/-üñ**'dür:

ğızın ğahrı (kızın kahır) 3/37, adamın sahalı (adamın sakalı) 19/21, ğayalarıñ arasından (kayaların arasından) 22/18, davarın ğarnında (davarın karnında) 16/45, hanımıñ dilini (hanımın dilini) 19/37, kızın nişannısı (kızın nişanlısı) 5/23, halkımızın gücü (halkımızın gücü) 8/24, yoluñ ğıyısında (yolun kıyısında) 19/143, davşanın peşine (tavşanın peşine) 13/158...

Ünlüyle biten kelimelere gelen şekli, **-nın/-nin, -nun/-nün; -niñ/-niñ, -nuñ/-nüñ**'dür:

tazının döşü 13/159, yıldız elinin mahallesi (Yıldızeli'nin mahallesi) 2/66, aanın mezeri (ağanın mezarı) 6/256, Kapınıñ önüne (kapının önüne) 2/47, Kazānın ğaymahamından (kazanın kaymakamından) 39/40, mistavanın yeānu (Mustafa'nın yeğeni) 17/75, birinci āzanın hanımı 12/15, beldenin tārihi 13/103, depenin üstünde (tepenin üstünde) 1/10...

Hece kaynaşmasına uğramış örnekleri de vardır:

bayrān tepesine (bayrağın tepesine) 2/50, dirēn dibinde (direğın dibinde) 3/9, aşşā çāğmān üstünde (Aşağı Çakmak'ın üstünde) 26/1, purçān bi deş̄i (burçağın bir değış̄i) 32/29...

Ünsüz erimesi veya düşmesi sonucunda oluşan diftonglu kelimelerdeki kullanılışına da örnekler vardır:

fīn fiyatı (fiğın fiyatı) 21/11, ırmaın ğıyısında (ırmağın kıyısında) 17/9, direēn dibinde (direğın dibinde) 3/11...

b) Yükleme hâli:

-ı/-i, -u/-ü: ben o yalanı söylemedim (ben o yalanı söylemedim) 6/54, hayvannarı görüyoh (hayvanları görüyoruz) 2/72, beştembalı serdim daşa (peştamalı serdim taşa) 4/9, dünürler içerde vatandaşları bekliyor (dünürler içerde vatandaşları bekliyor) 3/18, herifler atı çâkdiler (herifler atı çektiler) 5/8, benim hakkımı inkâr ediyın (benim hakkımı inkâr ediyorsun) 6/35, allah diliñi, dişiñi ala da pel pel yüzüme bahasın (Allah dilini, dişini ala da pel pel yüzüme bakasın) 6/50, veterineri de ilçe tarım gönderiyo (veterineri de ilçe tarım gönderiyor) 8/25...

-yı/-yi, -yu/-yü: şemşiyi, emineyi bi yere yollarım (Şemsi'yi, Emine'yi bir yere yollarım.) 5/16, goñşu gider, arayı bulur (Komşu gider, arayı bulur.) 14/5, mazut üç lirayı geçik (Mazot üç lirayı geçmiş.) 25/10, baklavayı diliyerek yaparuğ (Baklavayı dilimleyerek yaparız.) 24/7, bozduruyolar parayı (Bozduruyorlar parayı.) 19/9, cenāzeyi yığar (Cenazeyi yıkar.) 14/2...

-nı/-ni, -nu/-nü: burdaki iş saalarını götürdü (Buradaki iş sahalarını götürdü.) 39/145, ğız tarafı ceyizini verir, yatāni verir (Kız tarafı ceyizini verir, yatağını verir.) 2/18, sandını alır (Sandığını alır.) 2/18, çocūnu oğutamiyo (Çocuğunu okutamıyor.) 1/35, bulsun sūd mandırasını (Bulsun süt mandırasını.) 39/64...

Hece kaynaşması sonucunda oluşan **-ā, -ē, -ā'**:

ekmā' ayrı yir (Ekmeği ayrı yiyor.) 5/12, yēmā' yedi (Yemeği yedi.) 22/16, o bayrā dikerken hoca dua ediyo (O bayrağı dikerken hoca dua ediyor.) 2/48, inā' orda öldürüyor (İneği orada öldürüyor.) 14/16, yimā' yeller (Yemeği yerler.) 6/134, bōle ğazandığ biz bu bayrā (Böyle kazandık biz bu bayrağı.) 19/154, madımā topluyoh (Madımağı topluyoruz.) 4/30...

Ünsüzün erimesi veya düşmesi sonucunda oluşan diftonglu kelimelerdeki kullanımına da örnekler vardır:

nohutü, fiı birbirine ğatallar (nohodu, fiğı birbirine katarlar) 32/4, puçai bilmiyom (burçağı bilmiyorum) 32/29, yüzüü da hıyolar (yüzüğü takıyorlar)

19/170...

c) Yönelme hâli : Yönelme ve yaklaşma ifadesi katan bu ek, Yıldızeli ilçesi ağzında, genellikle yazı dilimizdeki gibi kullanılmaktadır:

Ünsüzle biten kelimelere gelen yönelme hâli eki **-a/-e**:

köye (köye) 13/10, toğada (Tokat'a) 17/60, daşa (taşa) 4/9, adama (adama) 30/8, ele (ele) 4/6, davara (davara) 6/67, oğula (okula) 39/27, sivasa (Sivas'a) 16/36, eve (eve) 6/93, askere (askere) 19/145, allaha (Allah'a) 19/166...

Ünlüyle biten isimler yönelme hâli eki aldığı anda iki ünlü arasında /y/ koruma ünsüzünü görürüz:

urusyaya (Rusya'ya) 19/90, ilçeye 29/8, çatıya 36/23, arabıya (arabaya) 2/62, ortaya 6/100, odâya (odaya) 13/94, tarlâya (tarlaya) 16/39, anâya babaya (anaya babaya) 6/112...

Üçüncü teklik şahıs iyelik ekinden sonra yönelme hâli eki geldiğinde araya bir zamir n'si girer:

ğızın babasına (kızın babasına) 36/21, gelinin ğapısına (gelinin kapısına) 7/27, gelinnerin kâfasına (gelinlerin kafasına) 13/14, yolun kıyısına 19/143, onun tepesine 2/50, kapının önüne (kapının önüne) 13/18, barajın üstüne (barajın üstüne) 2/59...

Hece kaynaşması sonucunda oluşan uzun ünlüler;

döşşâ' (döşeğe) 5/26, kavâ (Kavak'a) 39/74, ocâ (ocağa) 4/32...

Ünsüzün erimesi veya düşmesi sonucunda oluşan diftonglu kelimelerdeki kullanılışına da örnekler vardır:

saa sola (sağa sola) 39/81, purçaa (burçağa) 32/29, ayrımcııa (ayrımcılığa) 18/21...

ç) Bulunma hâli: Yazı dilimizde sert ünsüzle biten kelimelerde bulunma hâli eki, -ta/-te şeklindedir. Ancak yöremiz ağızında bu kelimelere gelen bulunma hâli eki genellikle -da/-de şeklindedir. Yani bu ek ünsüz uyumunun dışında kullanılmaktadır:

toğatda (Tokat'ta) 17/18, orda (orada) 1/10, garşıda (karşıda) 11/7, samanlıkda (samanlıkta) 4/19, buralarda (buralarda) 3/17, şurda (şurada) 7/43, zonguldağda (Zonguldak'ta) 9/10, televizyonda 2/12, aşşâ tarafda (aşağı tarafta) 13/29, yuğarda (yukarıda) 1/9...

d) Ayrılma hâli: Yıldızeli ağızında ayrılma hâli eki, yazı dilimizde olduğu gibi -dan/-den, -tan/-ten'dir. Ancak yöremizde sert ünsüzlerle biten kelimelere gelen ayrılma hâli eki de genellikle -dan/-den'dir.

burdan (buradan) 39/182, bō'ründen (böğründen) 6/259, ğarsdan (Kars'tan) 32/38, sivasdan (Sivas'tan) 39/128, tārīhTen (tarihten) 7/63, toğāTdan (Tokat'tan) 36/5, urusyadan (Rusya'dan) 19/107, ibādetTen (ibadetten) 37/12, K̄aradenizden (Karadeniz'den) 9/8, cennetTen (cennetten) 19/24, ğōnumdan (gönlümden) 12/11, diyarbağırdan (Diyarbakır'dan) 13/105, işTen (işten) 1/34, doğturdan (doktordan) 15/24, taşralardan 18/7, tuncēlinden (Tunceli'den) 11/1...

e) Eşitlik hâli : Yöremizde -ca/-ce, -ça/-çe eklerinin tümü görülmekte ancak bu da bulunma ve ayrılma hâli ekleri gibi genellikle tonlu şekliyle kullanılmaktadır:

ğısacası (kısacası) 23/15, bolca 37/6, yumuşağÇa (yumuşakça) 12/26, güzelce 32/4, fazlaca 12/38, açığçası (açıkçası) 11/23...

f) Vasıta hâli : Yazı dilimizdeki vasıta hâli eki bilindiği gibi -la/-le'dir. Yıldızeli ilçesi ağızında bu ekin yanında “-lan/-len”, “-ılan/-ilen”, “-nan/-nen”, “-ıman/-inen, -unan/-ünen” ekleri de kullanılmaktadır.

-la/-le: pıçahlı (bıçakla) 3/2, imkânıyla (imkânıyla) 8/3, taşla 9/4, atla 13/17, hayvancılığla (hayvancılıkla) 8/14...

-lan/-len, -ılan/-ilen: hanımıylan (hanımıyla) 3/14, soyadıylan (soyadıyla) 17/47, yağıylan (yağıyla) 4/37, adamıilen (adam ile) 33/2, annemıilen (annem ile) 16/30...

-nan/-nen: moturnan (motorla) 2/60, kadınnan (kadınla) 3/14, arabaynan (arabayla) 1/46, suynan (suyla) 4/35, tohmaqlarnan (tokmaklarla) 6/219...

-inan/-inen, -unan/-ünen: gomsularınan (komşularla) 12/2, yılanınan (yılanla) 19/23, unınan (unla) 24/4, silâhınan (silah ile) 19/12, sazınan (sazla) 7/56, atınan (atla) 5/4...

Belirtmemiz gerekir ki , Yıldızeli ilçesi ağzında kullanılan bu vasıta hâ li eklerinin arasında derlemelerimizde en sık rastladığımız “-inan/-inen, -unan/-ünen”dir.

g) Yön gösterme hâli: Yöremizde de yazı dilimizde olduğu gibi -arı/-eri, -ra/-re ekleri yön ifade eden eklerdir:

içeri 6/161, dışarda (dışarıda) 18/7, yuharı (yukarı) 2/21, yoħarı (yukarı) 6/254, dışarıya (dışarıya) 5/13, taşralardan 18/7, şura 1/46, şordan (şuradan) 39/182, bura 7/50...

ğ) Sebep gösterme hâli: (-çun/-çün) Eski Türkçedeki *uçın, için* edatının ön seste ünlü düşmesiyle ortaya çıkmıştır.⁴⁵

Derlediğimiz metinlerde ve konuşmalarda çok az rastladığımız bir hâl ekidir:

oldū çün (olduğu için) 11/6, bunun çün (bunun için) 18/20.

2. İSİMLERDE ÇOKLUK

-lar/-ler: Yazı dilimizde olduğu gibi yöremiz ağzında da “-lar/-ler” eki çokluk ifade eden ek olarak kullanılmaktadır:

gızlar (kızlar) 2/25, ğuzular (kuzular) 6/1, adamlar 39/156, öküzler (öküzler)

⁴⁵ Necati Demir-Ülker Şen, *SYA*, s. 152.

11/16, evlerde 13/3, yaşlılar 37/15, evliyaların 7/43, ayaklarım (ayaklarım) 5/5, oğullar (okullar) 1/23...

-nar/-ner: Yıldızeli ilçesi ağzında son ünsüzü /n/ olan kelimelere -lar/-ler çokluk eki geldiğinde -nl->-nn- benzeşmesi sonucu çokluk eki -nar/-ner olduğu gözlenmiştir:

yılannar (yılanlar) 22/1, gelinner (gelinler) 15/3, kadınнар (kadınlar) 34/21, insannar (insanlar) 19/49, merdivennerde (merdivenlerde) 13/113, erenlerin (erenlerin) 7/58, ğurbannar (kurbanlar) 19/59, bilginnere (bilginlere) 13/43, dú^unnerde (düğünlerde) 13/14...

3. İYELİK EKLERİ

İsmin hangi kişiye ya da nesneye ait olduğunu belirten eklere iyelik ekleri denilmektedir.

Teklik	1. Şahıs: -m, -ım/-im, -um/-üm
	2. Şahıs: -n, -ın/-in, -un/-ün, -ñ, -iñ/-iñ, -uñ/-üñ
	3. Şahıs: -ı/-i, -u/-ü, -sı/-si, -su/-sü
Çokluk	1. Şahıs: -mız/-miz, -muz/-müz
	2. Şahıs: -nız/-niz, -nuz/-nüz; -ñız/-ñiz, -ñuz/-ñüz
	3. Şahıs: -ları/-leri, -narı/-neri

Kullanılışları:

Teklik 1. Şahıs: gerdannım (gerdanlığım) 6/117, evime 19/165, ablam 2/39, bacım 5/26, bab annem (babaannem) 2/3, sırtım 19/80, ğızım (kızım) 16/54, eşim 21/4, kaynım (kaynım) 15/2, ğarnım (karnım) 39/55, hayvanım 33/7...

Teklik 2. Şahıs: senin toprān (senin toprağın) 11/46, búlbül dillerin n oldu elif abla (búlbül dillerin ne oldu Elif abla) 3/65, senin dedeñ (senin deden) 17/27,

senin diliñi (senin dilini) 19/37, senin can, hayat meselen 39/108, senin bu tezin 30/7...

Teklik 3. Şahıs: allahın emriyle (Allah'ın emriyle) 14/4, birinci āzanın hanımı (birinci azanın hanımı) 12/15, tazının döşü 13/159, adamın babası 13/67, torunumun adını 15/2, elin ādeti (elin âdeti) 15/13, gızımın dili (kızımın dili) 16/67, gelinin yüzü 13/23, kaynatamın dedesi (kaynatamın dedesi) 6/247, onun sözünü alıp, gayvesini içiler (onun sözünü alıp, kahvesini içiyorlar) 6/113, gelinin ğapısına (gelinin kapısına) 7/27...

Çokluk 1. Şahıs: arāzimiz (arazimiz) 29/8, evimiz 38/4, māşımız (maaşımız) 39/76, torunnarımıza (torunlarımıza) 15/11, pīrimiz (pîrimiz) 7/10, fırınımız 2/74, başhanımız (başkanımız) 8/5, hocalarımız 18/1, ādetimiz (âdetimiz) 4/41, soy adımız (soyadımız) 13/105...

Çokluk 2. Şahıs: çekinme āletiniz 13/110, çapıtıñızın (çaputunuzun) 13/53, kanınıziñ (kanınızın) 13/52...

Çokluk 3. Şahıs: tavuğların tezekleri (tavukların tezekleri) 13/14 onnarın kitapları (onların kitapları) 7/41, onnarın türbeleri (onların türbeleri) 6/255...

4. AİTLİK EKİ

Yazı dilimizde olduğu gibi Yıldızeli ilçesi ağzında da aitlik eki “-ki”dir. Yöremizde de yalnızca bu şekliyle kullanılmaktadır. Yani kalın ünlü ile sonlanan bir isme geldiğinde de “-ki” olarak gelmektedir:

açıhdaki (açıktaki) 39/130, yannarındaki (yanlarındaki) 25/34, kōşedekiler (köşedekiler) 1/30, kōydeki (köydeki) 13/66, direkteki 3/7, elindeki 7/56, ğarnındaki (karnındaki) 6/1, burdaki (buradaki) 39/8, bizdeki 19/50, üzerindeki 13/100...

5. SORU EKİ

İsimleri soru şekline sokan ek soru ekidir.⁴⁶ Yazı dilimizdeki soru ekleri *mi/mi*, *mu/mü*, yöremizde de farklılık göstermez:

damat mı vuruyo, sâdiş mı vuruyo (damat mı vuruyor, sağdıç mı vuruyor) 2/53, silâhı mı vardı, tüfâ' mı vardı (silahı mı vardı, tüfeği mi vardı) 7/60, bi giriş mi, harita mı (bir giriş mi, harita mı) 13/38, madımā mı (madımağı mı) 4/31, başka yō mu muhtarım, son giriş mi bu (başka yok mu muhtarım, son giriş mi bu) 13/137...

B. ZAMİRLER

Şahıs ve nesnelere dildeki gerçek karşılıklarının yerine kullanılan ve dolayısıyla bir adın yerini tutan kelimeye “zamir” denmektedir.

I. ŞAHIS ZAMİRLERİ

Kişilerin yerine kullanılan zamirlerdir. Yıldızeli ilçesi ağzındaki çekimleri şu şekildedir:

1. TEKLİK ŞAHIS

Yalın hâl: ben (1/38, 2/9, 3/10, 4/43, 6/48, 9/2, 12/10, 17/21...)

İlgi hâli: benim (1/1, 2/3, 4/8, 6/35, 9/18, 13/2, 16/6, 19/6...)

Yükleme hâli: beni (2/40, 3/10, 4/15, 12/37, 13/156...)

Yönelme hâli: bana (3/48, 8/32, 13/114, 13/139...), baña (5/37, 17/53, 19/31, 19/80...), baa (6/61, 19/71, 39/42...), ba_ (13/61, 19/69...)

Bulunma hâli: bende (6/72)

Ayrılma hâli: benden (2/19, 5/4, ...)

⁴⁶ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, s.130.

2. TEKLİK ŞAHIS

Yalın hâl: sen (1/37, 2/37, 30/5, 3/9, 4/41, 5/39, 6/53...)

İlgi hâli: senin (11/46, 17/27, 5/29, 19/37, 11/12...)

Yükleme hâli: seni (3/48, 4/7, 6/244, 12/37, 17/72...)

Yönelme hâli: sana (39/94, 30/6, 39/45...), saña (6/36, 39/42, 6/176...), saa (4/38, 17/13...), sa_ (39/149...)

Bulunma hâli: sende (mdd).

Ayrılma hâli: senden (39/86, 39/175...)

3. TEKLİK ŞAHIS

Yalın hâl: Yazı dilimizde olduğu gibi Yıldızeli ağzında da üçüncü teklik şahıs zamiri “o”dur:

o da bi şey annatamıyo (o da bir şey anlatamıyor) 2/5, bir yanda o, bir yanda biz 5/31...

İlgi hâli: Yıldızeli ilçesi ağzında “onun” ve “onuñ” şekilleri mevcuttur:

onun beyi de gelmiş 6/58, onun da kafası çalışmıyo (onun da kafası çalışmıyor) 11/42, kim yetişirse, onuñ elinden alırsa, bu gez de o dolanırdı (kim yetişirse onun elinden alırsa bu kez de o dolanırdı) 6/79, baykal_ı inan şey var ya, onuñ adı nedir (Baykal ile şey var ya, onun adı nedir) 6/268, ...

Yükleme hâ li: kimse urusyada onu yeñâmiyomuş (kimse Rusya’da onu yenemiyormuş) 19/92, onu vurdular ya zamandan 11/42...

Yönelme hâli: Yıldızeli ilçesi ağzında “ona, oña, oa” şekilleri mevcuttur:

nerde zengin godaman varsa ona veriyoiñ (nerde zengin, godaman varsa ona veriyorsun) 39/58, bir tarla, bi şey başlardı oña 13/19, o oña da vurmaz (o ona da

vurmaz) 6/219...

Bulunma hâli: onda (mdd).

Ayrılma hâli: bi de çocuḡ yapıyosun ondan (Bir de çocuk yapıyorsun ondan.)
19/175, ondan önce gedim (Ondan önce gideyim.) 13/120...

1. ÇOKLUK ŞAHIS

Yalın hâl: Yöremizde 1. çokluk şahıs zamiri “biz”, yazı dilimizle bir farklılık göstermemektedir:

biz (1/26, 2/26, 3/15, 5/25, 10/5...)

İlgi hâli: Yazı dilimizde olduğu gibi “bizim” şeklindedir:

bizim (1/9, 1/20, 2/11, 4/20, 5/17, 6/42...)

Yükleme hâli: Yazı dilimizle ortak şekil kullanılmaktadır:

bizi (5/40, 13/94, 19/167...)

Yönelme hâli: Yıldızeli ilçesi ağzında da yazı dilimizdeki gibi tek şekil kullanılmaktadır:

bize (1/39, 2/4, 3/20, 13/40...)

Bulunma hâli: Yazı dilimizdeki gibi tek şekil kullanılmaktadır:

bizde (1/21, 6/7, 6/110, 11/2...)

Ayrılma hâli: Yazı dilimizdeki gibi tek şekil kullanılmaktadır:

bizden (39/31, 13/58, 14/12...)

2. ÇOKLUK ŞAHIS

Yalın hâl: Yıldızeli ilçesi ağzında 2. çokluk şahıs zamiri, yazı dilimizde olduğu gibi “siz”dir.

siz (3/10, 6/112, 7/55, 9/2...)

İlgi hâ li: Yıldızeli ilçesi ağzında yazı dilimizdeki hâ liyle “sizin” şekli kullanılmakla beraber “siziñ” de mevcuttur:

sizin (5/28, 6/224, 17/73...)

siziñ (13/52, 19/121...)

Yükleme hâli: Yazı dilimizle bir farklılık göstermemektedir:

sizi (19/149, 19/150, 19/166...)

Yönelme hâli: Yöremizde tek şekil olarak “size” kullanılmaktadır:

size (19/183...)

Bulunma hâli: “sizde” olarak tek şekil kullanım mevcuttur:

sizde (11/11...)

Ayrılma hâli: Bu da yazı dilimizle farklılık göstermez.

sizden (4/11, 6/271...)

3. ÇOKLUK ŞAHIS

Yalın hâ l: Yazı dilimizde mevcut olan şekli bildiğimiz gibi “onlar”dır. Yöremizde “onlar” şeklinden çok -nl->-nn- benzeşmesi sonucu oluşmuş “onnar” da kullanılmaktadır:

doḡsan üçde gelme onnar (doksan üçte gelme onlar)16/6, sōra onnar gêtmişler burdan (sonra onlar gitmişler buradan) 13/9, onnar şehid olara k üş kardeş gelmiş (onlar şehit olarak üç kardeş gelmiş) 1/4, onlar karşı diye geçer (onlar Karanlı diye geçer) 1/20, askeri arḡadan gırallarmış onnar (askeri arkadan kırarlarmış onlar) 19/132, onnar şehid olmuş , orda ḡalmışlar (onlar şehit olmuş, orada kalmışlar) 28/13...

İlgi hâ li: onların türbeleri ordadır (onların türbeleri oradadır) 6/255, madımah otelinde onları yahtılar (Madımak Otelinde onları yaktılar) 7/59, o da onları yönetir (o da onları yönetir) 6/142, sâdece bi elinde bālama sazınan onları yahtılar (sadece bir elinde bağlama sazı ile onları yaktılar) 7/57, onların gettine üzüldü (onların gittiğine üzüldü) 39/167...

Yükleme hâ li: bilmiyom valla onları (bilmiyorum valla onları) 20/1...

Yönelme hâ li: onnara dedim (onlara dedim) 13/11, ellig ğavuru gibi dellermiş onnara (ellik ğavuru gibi derlermiş onlara) 19/131...

Bulunma hâ li: hingel, bu şindi soracāñ, onnarda vardır (hingel, bu şimdi soracağın, onlarda vardır) 25/37...

Ayrılma hâ li: onnardan (mdd)...

II. DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRİ

Yıldızeli ilçesi ağzından derlediğimiz metinlerde ve konuşmalarda “öz” zamirine hiç rastlanmamaktadır. Ancak yine bir dönüşlülük zamiri olan “kendi” ve ön seste k->g- değişimine uğramış “gendi” biçimlerine derlemelerimizde rastlamaktayız:

TEKLİK 1. **Şahıs:** gendim 28/17...

2. **Şahıs:** Kendin 34/1, gendün (mdd)...

3. **Şahıs:** gendisi 39/114, gendi 2/81, kendi 4/28...

ÇOKLUK 1. **Şahıs:** kendimiz 8/34, Kendimiz 8/24...

2. **Şahıs:** kendiniz (mdd)...

3. **Şahıs:** gendileri 2/25, Kendileri 18/20...

III. İŞARET ZAMİRLERİ

Adından da anlaşılacağı gibi işaret etmek, göstermek suretiyle nesnelere karşıl原因 kelimelelere işaret zamiri denmektedir. Yazı dilimizde “bu, şu, o; bunlar, şunlar, onlar” şeklinde olan işaret zamirlerinin yöremizdeki durumu şöyledir:

TEKLİK:

Yalın hâl: bu 2/9, şu 1/39, o 6/231...

İlgi hâli: bunun 13/77, bunuñ 13/158, onun 2/50, onuñ 6/84...

Yükleme hâli: bunu 6/81, şunu 6/141, onu 2/51...

Yönelme hâli: buna (mdd), buña 39/39, bua 12/3, şuna (mdd), şuña 17/21, ona (mdd), oa 22/7, oña 6/100...

Bulunma hâli: bunda (mdd), şunda (mdd), onda (mdd).

Ayrılma hâli: bundan 9/17, şundan 6/116, ondan 10/2...

ÇOKLUK:

Yalın hâl: bunnar 8/13, şunnar (mdd), onnar 2/6...

İlgi hâli: bunnarın 6/246, bunnariñ 3/19, şunnarın (mdd), onnarın 7/41...

Yükleme hâli: bunnarı 6/18, şunnarı (mdd), onnarı 6/237...

Yönelme hâli: bunnara 3/10, şunnara (mdd), onnara 16/69...

Bulunma hâli: bunnarda (mdd), şunnarda (mdd), onnarda (mdd)...

Ayrılma hâli: bunlardan 37/3, bunnardan 13/127, onnardan 2/42...

IV. SORU ZAMİRLERİ

Soru zamirleri canlı veya cansız varlıkları soru şeklinde temsil eden zamirlerdir. Türkçenin soru zamirleri “ne” ve “kim”dir. Yöremiz ağzında da bu iki zamir çoğunlukla, yazı dilimizde kullanıldığı şekliyle kullanılmaktadır:

bi baḡ kim ne yapıyor, kim ne istiyor 39/119, kim doḡudu (kim dokudu) 7/15, ne yaparım dāda (ne yaparım daḡda) 13/157, nere gēttiyse (nereye gittiye) 13/10, haberi olmasa kim bilecek 39/195, nerden alīm (nereden alayım) 25/12...

V. BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ

Varlıkları belirsiz şekilde temsil eden zamirlere “belirsizlik zamirleri” denir. Yıldızeli ilçesi ağzında belirsizlik zamirlerinin kullanılışı şu şekildedir:

kimse: zāti laab olmasa tanımaz kimse kimseyi (zaten lâkap olmasa tanımaz kimse kimseyi) 1/36, vallaha buralarda mēve zebze yetiştiren kimse yok 2/64...

hepsi: hepsi çamlıbel maallesi olaraḡ geçiy o (Hepsi Çamlıbel Mahallesi olarak geçiyor.) 27/1, hepsi de var hemen emen (Hepsi de var hemen hemen.) 27/4...

hepimiz: hepimiz ölecea k, hepimiz gideceak (hepimiz öleceḡiz, hepimiz gideceḡiz) 23/16...

“hepimiz” zamirini bir örnekte ünsüz ikizleşmesine uğramış şekliyle görmekteyiz. Ancak bu kelimedede ünsüz ikizleşmesi olayı yalnızca bir örnekte görüldüğünden sebebin şahsi olduğu yüksek ihtimaldir:

ḡaru erkek işTe heppimiz 11/37.

herkes/herkeş: herkes getti (herkes gitti) 24/10, gine herkeş ete beri getiriller (Yine herkes öte beri getirir.) 6/65...

başkası: başkasıyanan evlenecā'di (Başkasıyla evlenecekti.) 4/42...

biri/birisi: biri yaḡ alır, biri yımırta alır, biri odun alır 6/9, biri bu yanda, biri óbür taraf 39/192, birisi şapkasını eline alırdı 6/80...

kimi/kimisi: kimi gider isTambula görüyo 16/64, kimisi araPca gonusuyo, kimisi ingilicce, kimisi firansısca, kimisi türkçe (Kimisi Arapça konuşuyor, kimisi İngilizce, kimisi Fransızca, kimisi Türkçe.) 19/38...

öteki: öteki acından ölmüş , ben milyarlar sāibi oluy um da, trilyonnar sāibi oluyum da öteki ölmüş, ğalmış umurunda mı 39/153...

bāzısı: bāzısını heç ayran ğatmadan boz bişiriller 6/201...

C. SIFATLAR

Sıfatlar, nesnelere niteleyen veya belirten kelimelerdir. Bu sebeple de “niteleme sıfatları” ve “belirtme sıfatları” olmak üzere ikiye ayrılır.

Yıldızeli ilçesi ağızında sıfatların genel durumu şu şekildedir:

I. NİTELEME SIFATLARI

Nesnelerin vasıflarını bildiren, yani onları niteleyen sıfatlardır.

eski yapı 30/14, sarı daş (sarı taş) 39/143, yalı kómbe (yağlı kömbe) 6/202, ğara yapı (kara yapı) 30/14, yeni kóy (yeni köy) 1/22, kırmızı mercimeg (kırmızı mercimek) 21/7, faħır kóy (fakir köy) 17/34, eski túrkçe (Eski Türkçe) 9/1, aķ gül (akgöl) 3/38, kıru kómbe (kuru kömbe) 6/202, yüksek depeler (yüksek tepeler) 4/13, büyük şehirlerde (büyük şehirlerde) 36/4...

II. BELİRTME SIFATLARI

Nesneleri işaret, sayı, soru ve belirsizlik bakımından belirten sıfatlardır.

a) İşaret Sıfatları: Yıldızeli ilçesi ağızında çoğunlukla “bu, şu, şo, o” işaret sıfatları kullanılmaktadır:

bu: bu kóy (bu köy) 17/68, bu nacaħ (bu nacak) 3/11, bu cadde 13/35, bu būdālar (bu buğdaylar) 19/24, bu gece 13/46, bu pēlivan (bu pehlivan) 19/71, bu ay 16/19, bu dālarda (bu dağlarda) 11/46, bu tāriħ 13/148...

şu/şo: şu çocūn dedesi (şu çocuğun dedesi) 17/12, şo yanda (şu yanda) 13/134, şu dā (şu dağ) 13/152, şo bayır (şu bayır) 13/100, şo yandan (şu yandan)

17/7, şu ekmek 39/95...

o: o ev 6/86, o ğız (o kız) 36/16, o adam 17/69, o çocuğlara (o çocuklara) 19/177, o taraf 2/77, o zaman 17/20...

b) Sayı Sıfatları: Yazı dilimizde kullanılan sayı sıfatları Yıldızeli ilçesi ağzında da kullanılmakla beraber, bunun yanında ses değişikliğine uğramış sayı isimleri de dikkati çeker:

atmış sene (altmış sene) 9/17, otuz yedi ğişi (otuz yedi kişi) 7/55, dört ğün (dört ğün) 6/135, doğuz ğişi (dokuz kişi) 11/36, kırk beş dađđa (kırk beş dakika) 8/19, yedi ev 16/29, iki kul 3/53, üç ğün 6/135, on üç sene (on üç sene) 21/3, on iki ay 9/13, bir ekmek 2/76, beş kilometre 8/20, yedi sene 19/90, sekiz kaat 39/5...

Derlemelerimizde sıra sayı sıfatlarına ait örnek çöktür:

birinci āza 12/15, on ikinci ğün (on ikinci ğün) 6/87, doğuzuncu ay (dokuzuncu ay) 21/2, yirmi birinci yüzyıl 13/126, onuncu ay 21/2, kırđ birinci ğün (kırk birinci ğün) 19/98, yedinci ay 21/5, ikinci ğün (ikinci ğün) 35/4...

dörder beşer metre 6/132 örneği üleştirme sayı sıfatlarına ait derlemelerimizdeki tek örnektir.

c) Soru Sıfatları: Soru sıfatlarının yöremiz ağzındaki bazı örnekleri şöyledir:

hangi okul (hangi okul) 25/31, kaç kuruş (kaç kuruş) 11/47, ne zaman (ne zaman) 4/20, hangi taraf 39/137, nası insan (nasıl insan) 19/162, nası bi mā'mur (nasıl bir memur) 39/23...

ç) Belirsizlik Sıfatları: Nesnelere belirsiz olarak belirten sıfatlardır. Derlemelerimizden tespit ettiğimiz örneklerin bir kısmı şunlardır:

bāzı ermeniler (bazı Ermeniler) 39/156, öbür ğardaşlarımız (öbür kardeşlerimiz) 16/35, bütün sülāle 17/29, her zaman 25/26, fılan kóy (filan köy) 6/125, çoğ vatandaş (çok vatandaş) 39/167, fılan yerde 7/42, bāzı kóyler (bazı

köyler) 2/66, her şey 19/60...

D. ZARFLAR

Fiillerin, sıfatların ve görev bakımından kendi türünden olan kelimelerin önüne gelerek onları etkileyen kelimelerdir.

Zarflar görevleri bakımından zaman zarfı, yer-yön zarfı, durum zarfı, soru zarfı, azlık-çokluk zarfı olmak üzere beşe ayrılmaktadır.

Yöremiz ağızında durum şu şekildedir:

I. ZAMAN ZARFLARI

Fiillerin veya fiilimsilerin anlamlarını zaman bakımından sınırlayan sözcüklerdir. Yöremizde örneği boldur:

ağşam gediyo (Akşam gidiyo) 39/22, baharına ekerler 28/6, demin annatdık (Demin anlattık) 19/129, sabah geliyo 39/24, yârin geliyo 9/16, sôra birleşmişler (Sonra birleşmişler.) 13/8, şindi (şimdi) 12/5, yazın geri geliyorlar 37/14, bugün (bugün) 39/121, baharın geliyo 37/16, erken 13/121...

II. YER-YÖN ZARFLARI

Cümlede fiillerin ya da fiilimsilerin yerini ve yönünü belirten zarflardır.

şurdan gediyo , şurâya düşüyo (Şuradan gidiyo, şuraya düşüyo.) 39/140, içeri gireller (İçeri girerler.) 6/161, yoharı gidermiş (Yukarıya gidermiş.) 6/254, dışarıya otururdu 5/13, geri iniyom (Geri iniyorum.) 13/153, aşşâ geldük (Aşağıya geldik.) 5/36...

III. DURUM ZARFLARI

Fiilleri veya fiilimsileri nasıllık bakımından belirten zarflardır.

şöle almışlar (Şöyle almışlar.) 7/46, bôle titriyo (Böyle titriyo.) 19/73, yavaş yavaş yorulur 3/21, ële gelip geçiyo (Öyle gelip geçiyo.) 32/18, diliyerek yaparuğ 24/7, kolay sâlanmaz (Kolay sağlanmaz.) 13/117, şöle şey ederdi (Şöyle şey ederdi.) 18/1, zor aldı 36/17, oynyarak geldiler (Oynayarak geldiler.) 5/9...

IV. SORU ZARFLARI

Fiilleri, sıfatları ve kendi türünden olan diğer sözcükleri soru yoluyla belirten zarflardır. Yıldızeli ilçesi ağzından derlediğimiz metinlerde şu örnekler mevcuttur:

niye ālıyoñ (Niye ağlıyorsun?) 3/9, nerèye gèdiyo (Nereye gidiyor?) 22/12, nasıl oluyor 39/197, nası yolcu ediyolar (Nasıl yolcu ediyorlar?) 11/11, nerden gelecek (Nereden gelecek?) 9/17, neye yaħdıñız (Niye yaktınız?) 13/150, nerden alim (Nereden alayım?) 25/12, niye göç ediyoy (Niye göç ediyor?) 39/54...

V. AZLIK-ÇOKLUK ZARFLARI

Fiillerin yanı sıra sıfatları ve kendi türünden diğer sözcükleri azlık-çokluk ve derece yönünden etkileyen zarflardır.

bek yemem (Pek yemem.) 13/155, bura daha yağın (Burası daha yakın.) 39/110, dā iyi õsun (Daha iyi olsun.) 12/12, çoħ çalışıyoħ (Çok çalışıyoruz.) 23/7, fazlaca olur 12/38, bek yoħ (Pek yok.) 13/81, çoħ yerim (Çok yerim.) 13/155, bi şey daha annatim (Bir şey daha anlatayım.) 13/40...

E. FİLLER

I. FİİL YAPIM EKLERİ

Yazı dilimizde kullanılan fiil yapım ekleri, Yıldızeli ilçesi ağzında kimi zaman fonetik değişikliklere uğramış şekillerde, kimi zaman da yazı dilimizdeki şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır.

İlçemiz ağzında tespit edebildiğimiz fiil yapım ekleri ve örnekleri şunlardır:

1. Fiilden Fiil Yapan Ekler:

-ma/-me-: Fiillere olumsuzluk ifadesi veren ektir.

oħumadım (okumadım) 11/32, kütlamayız (kutlamayız) 16/41, ğalmadı (kalmadı) 16/44, vurdurmadıħ (vurdurmadık) 15/27, olmamışTı (olmamıştı) 28/117, olmadı 7/39...

-dır/-dir-, -dur/-dür-, -tır/-tir-, -tur/-tür-: aldırır 2/21, yerleştirmiyolar (yerleştirmiyorlar) 2/59, öldürüyo (öldürüyor) 14/16, ğüldürecā ñ mı (güldürecek

misin) 19/78, ğandururlar (kandırırılar) 4/5, yapıştırıllardı (yapıştırırlardı) 13/15, yādırdılar (yağdırdılar) 39/136, dolandırılar (dolandırılar) 7/36, gezdirdi 22/15, uyuşduruyo (uyuşturuyor) 39/105, bildirdiler 19/109...

-ar/-er-: İşlek olmayan bir fiil yapım ekidir. *çıkarmak, koparmak, gidermek* gibi dilimizde az sayıda örneği bulunmaktadır.

Yıldızeli ilçesi ağzından derlediğimiz metinlerde tespit edebildiğimiz örnekler şunlardır:

çıkardı (çıkardı) 3/61, çıhıardarağ (çıkartarak) 6/12, çıhıardıyolar (çıkartıyorlar) 19/103...

-n-: yaħalanmış (yakalanmış) 19/73, toplanır 6/21, oħunuyor (okunuyor) 17/47, çalınır 30/18, sōlenī (söyleniyor) 6/64...

-ş-: ālaşdığ (ağlaştık) 19/147, tanışma 6/111, annaşmışlar (anlaşmışlar) 33/2, bārişiyor (bağrışıyor) 39/205...

-l-: ğırılmış (kırılmış) 13/159, ğırılıyo (kırılıyor) 19/19, gidilür (gidilir) 14/4, yeniliyordu 13/91...

-t-: toplatmışlar 9/7, çıĝarTmış 17/47, çoatmış (çoğaltmış) 33/15, çıĝardacām (çıkartacağım) 36/12...

-r-: bişiriyoh (pişiriyoruz) 4/37, geçirür (geçirir) 22/2, ĝaçurmuş (kaçırmış) 17/60, bişiriller (pişirirler) 6/19...

2. İsimden Fiil Yapan Ekler:

+la/+le: Çok kullanılan bir isimden fiil yapma ekidir:

başlamış 28/20, sulanır 19/161, toplarığ (toplarız) 6/189, işledik 27/16, bālandığ (bağlandık) 8/4...

+al/+el: Sık kullanılmayan eklerdendir:

azalmağda (azalmakta) 18/14, daraldı 19/27, çoaldı (çoğaldı) 15/23...

II. ŞAHIS EKLERİ

1. Zamir kökenli şahıs ekleri:

Gerçekte şahıs zamiri iken zamanla ekleşerek bugünkü duruma gelmiş olan şahıs ekleridir.⁴⁷ Görülen geçmiş zaman, şart ve emir dışındaki çekimlerde (şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman, öğrenilen geçmiş zaman, istek, gereklilik) kullanılan eklerdir.

Yıldızeli ilçesi ağzında durum şu şekildedir:

TEKLİK 1. Şahıs: -m, -ım/-im, -um/-üm

2. Şahıs: -n, -ñ, -sın/-sin, -sun/-sün,

3. Şahıs: Eksiz

ÇOKLUK 1. Şahıs: -z, -ız/-iz, -uz/-üz, -k/-k, -ık/-ik, -uk/-ük

2. Şahıs: -sınız/-siniz, -sunuz/-sünüz, -sıñız/-siñiz,

-suñuz/-süñüz

3. Şahıs: -lar/-ler

Yöremizden derlediğimiz metinlerden örnekler:

TEKLİK

1. Şahıs: daralıyom 12/20, bilecēm 1/38...

2. Şahıs: almâyacañ 39/27, ğusasın 6/41, demişñ 6/53, basarsın 19/163, dīcen 1/37...

3. Şahıs: gelecek 3/11, gelmiş 1/4, gidī 1/12 gele 6/40...

ÇOKLUK

1. Şahıs: yetişıyoruz 14/10, dikiyok 13/150, oħuruħ 19/2, gideriz 14/8, haşlarık 6/193, dutaruħ 12/1, ěniyoruz 13/168, bilik 6/159 ...

2. Şahıs: vereceksiñiz 3/10, biliyosunuz 1/11...

3. Şahıs: düşmüşler 1/5, ğonuşurlar 1/7, deller 1/7...

⁴⁷ Ahmet Günşen, KYA, s.128.

2. İyelik kökenli şahıs ekleri: Görülen geçmiş zaman ve şart çekimlerinde kullanılır. Yıldızeli ilçesi ağzında genel durum şu şekildedir:

TEKLİK 1. Şahıs: -m

2. Şahıs: -n, -ñ

3. Şahıs: Eksiz

ÇOKLUK 1. Şahıs: -k/-k

2. Şahıs: -nız/-niz, -nuz/-nüz, -ñız/-ñiz, -ñuz/-ñüz

3. Şahıs: -lar/-ler

Yöremizden derlediğimiz metinlerden örnekler:

TEKLİK

1. Şahıs: gelsem 17/73, daralmasam 12/19, geldim 2/2, durdum 2/10...

2. Şahıs: daldıñ 3/63, oğusan 19/53, dedin 1/37, getseñ 39/25...

3. Şahıs: doysa 39/79, kalmadı 1/17, ğaldı 1/14...

ÇOKLUK

1. Şahıs: versek 3/16, oğumadıñ 1/44, satmasağ 11/18...

2. Şahıs: geldiñiz 19/88, yağıdıñız 13/151...

3. Şahıs: kaldılar 1/33, dediler 1/25...

III. ŞEKİL VE ZAMAN EKLERİ

Fiil kök veya gövdesinin karşıladığı anlamı şekle ve zamana bağlayan eklerdir. Fiiller kök veya gövde olarak sadece 2. tekil emir kipinde kullanılabilir. Kişilere bağlanırken mutlaka haber ya da dilek kipi şeklinde bulunurlar.⁴⁸

1. Haber (Bildirme) Kipleri

Fiilin yapıldığı zamanı bildiren kiplerdir. Öğrenilen geçmiş zaman, görülen geçmiş zaman, geniş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman olmak üzere beş

⁴⁸ Ahmet Oyar vd., *Türk Dili*, s. 85.

tanedir.

Öğrenilen geçmiş zaman eki:

Yıldızeli ilçesi ağzında da yazı dilimizde olduğu gibi *-mış/-miş, -muş/-müş* şeklindedir:

TEKLİK

-mışım/-mişim, -muşum/-müşüm: olmuşum 5/3...

-mıydın/-mıydın, -muşsun/-müşsün, -mıydın/-mıydın, -muşsun/-müşsün: gétmiştirsin 39/75, demişin 6/53, gezmişin 39/83...

-miş/-miş, -muş/-müş: oturmuş 3/7, gelmiş 1/4, dömuş 6/177...

ÇOKLUK

-mışız/-mişiz, -muşuz/-müşüz, -mışık/-mişik, -muşuk/-müşük: gelmişiz 13/105, gelmişik (mdd)...

-mişsiz/-mişsiz, -muşuz/-müşüz: almışsiz (mdd), gırmışsiz (mdd)...

-mişler/-mişler, -muşlar/-müşler: göymüşler 6/21, düşmüşler 1/5 istemişler 3/5...

Olumsuzu: sormamış 2/54, aılmamış 6/236, gelmemiş 3/34...

Görülen geçmiş zaman eki:

Yıldızeli ilçesi ağzında da görülen geçmiş zaman ekleri *-dı/-di, -du/-dü, -tı/-ti, -tu/-tü* ekleridir. Ancak yazı dilimizden farkı genellikle tonlu şekillerinin tercih edilmesidir:

TEKLİK

-dım/-dim, -dum/-düm, -tım/-tim, -tum/-tüm: yapdım 2/68, annadım 1/42, çıldım 2/10, alışdım 2/28, serdim 4/9, oldum 6/57, geldük 5/36, kaıldım 11/30, çektim 13/134...

-dın/-din, -dun/-dün, -dın/-dın, -duñ/-düñ: daldın 3/63, sordun 17/24, dedin 1/35, galdın 3/62...

-dı/-di, -du/-dü, -tı/-ti, -tu/-tü: yaptı 39/9, geçti 39/104, dedi 1/42...

ÇOKLUK

-dık/-dik, -duk/-dük, -tık/-tik, -tuk/-tük: yetişdik 39/158, karşılaştık 18/24, yaptık 19/17, aşdık 39/46, yaptık 11/37...

-dınız/-diniz, -dunuz/-dünüz, -dınız/-diniz, -duñuz/-düñüz: geldiñiz 19/88, yahtıñız 13/151, geldiniz (mdd), duyduñuz 17/59...

-dılar/-diler, -dular/-düler, -tılar/-tiler, -tular/-tüler: yaptılar 1/30, işdiler 2/24, bırahtılar 4/51, vurdular 11/42, kaldılar 1/33, yahtılar 7/56, gëttiler 18/19...

Olumsuz: dömadım 2/1, ohtımadık 1/44, gelmedük 5/33, yapmadılar 1/28...

Geniş zaman eki:

Geniş zaman ekinin ünsüzü *-r* sesidir. Bu ses çok kolay düştüğü için geniş zaman çekiminde değışik şekiller karşımıza çıkmaktadır. Hatta bazen geniş zaman ekinin ünlüsü ile beraber düşüp görevini şahıs ekine yüklediğı örneklere bile rastlamak mümkündür.⁴⁹

Ayrıca yöremiz ağızında dikkati çeken diğer unsur da geniş zaman eklerinin ara ara düzlük-yuvarlaklık uyumunun dışında kalmasıdır.

Yıldızeli ilçesi ağızında genel durum şöyledir:

TEKLİK

-rım/-rim, -rum/-rüm, -arım/-erim, -ırım/-irim, -urum/-ürüm: basarım 10/149, giderim 6/126, ederim 12/37,

-rsın/-rsin, -rsun/-rsün, -arsın/-ersin, -ırsın/-irsin, -ursun/-ürsün: gëdersin 6/171, basarsın 19/163, alırsın 8/29, olursun 36/15, gelirsın 19/165...

Yuvarlaklaşma sonucunda; ver rsün 6/171...

Özellikle belirtmemiz gerekir ki, Yıldızeli ilçesi ağızında geniş zamanın 2. teklik şahıs şekli genellikle *-ın/-in, -un/-ün -ıñ/-iñ, -uñ/-üñ* dür:

⁴⁹ Necati Demir-Ülker şen, *SYA*, s. 180.

alın (alırsın) 36/22, verin (verirsin) 15/8, aluñ (alırsın) 17/32, gelin (gelirsin) 36/25, yeñ (yersin) 36/20, veruñ (verirsin) 17/32, giden (gidersin) 36/22, veruñ (verirsin) 17/28...

-r, -ar/-er, -ır/-ir, -ur/-ür: dutar 22/10, çıhar 22/11, öldürür 19/150...

Yuvarlaklaşma sonucunda; verür 14/1, alır 12/40, bil r 9/19, gel r 25/17, toplanır 6/170...

ÇOKLUK

-rız/-riz, -ruz/-rüz, -arız/-eriz, -ırız/-iriz, -uruz/-ürüz, -rıç/-rik, -ruç/-rük, -arıç/-erik, -ırık/-irik, -uruç/-ürük: veririz 14/3, dirik 11/5, galdırırız 14/2, veririk 15/8, yeriz 6/213, haşlarık 6/193, oğuruç 19/2, eşerih 14/2, dādırih 19/2, giderik 12/39...

Yuvarlaklaşma neticesinde; dutaruç 12/1, gelirük 12/2, bişirirük 6/120, verirük 15/7, yer k 6/234, gideruç 14/1, yaparuç 24/7, yaparıç 17/30, toplaruç 24/8, seperük 24/8, kaldırıruc 12/1, yaparıh 6/188...

Bir örnekte de düzleşme mevcuttur: görerik (görürüz) 19/169.

-rsınız/-rsiniz, -rsunuz/-rsünüz, -arsınız/-ersiniz, -ırsınız/-irsiniz, -ursunuz/-ürsünüz: gedersiñiz (mdd)...

-rlar, -arlar/-erler, -ırlar/-irler, -urlar/-ürler: gonusurlar 1/7, keserler 12/40, dirler 13/61, gelirler 15/10, yaparlar 12/39...

Gerileyici ünsüz benzeşmesi sonucunda **-llar, -allar/-eller, -ıllar/-iller, -ullar/-üller:** deller 1/7, dağallar 19/3, veriller 6/172, bişiriller 6/19...

Yıldızeli ilçesi ağzından derlediğimiz metinlerde ve konuşmalarda geniş zamanın 3. çokluk şahıs şeklinde gerileyici benzeşme olayına çok sık rastlamaktayız. Yani yöremizde *-rlar* şeklinden çok *-llar* kullanılmaktadır.

Olumsuzuz: gelmez 11/25, çıkmaz 13/66, Karışmaz 15/3...

Şimdiki zaman eki:

Biliyoruz ki yazı dilimizde şimdiki zaman eki (-yor) tek şekilde kullanılmaktadır. Yıldızeli ilçesi ağzında şimdiki zaman eki, diğer zaman eklerinden daha fazla çeşitlilik göstermektedir. *-yo* ve *-yor* eki yöremiz ağzının genel şimdiki zaman ekleridir. Genellikle, *-yor* ekinin *-r* ünsüzünü kaybetmesiyle oluşmuş olan *-yo* eki kullanılmaktadır. Bunun yanında bilhassa 3. şahıslarda bu eklerle bu eklerin *-î*, *-y*, *-yî* ve *-yır* şekilleri de kullanılmaktadır:

TEKLİK

-yom, -yorum: acıyorum 19/177, görüyom 17/19, soruyorum 39/34, biliyom 17/11...

1. teklik şahısta nadir olarak *-î* şekli de kullanılır: yatim 6/57, bilim 6/153, çıhım 13/153...

-yon, -yoñ, -yosun, -yorsun: dutuyoñ 12/35, biliyosun 9/13, diyon 19/79, yatıyon 11/43, sürüyorsun 22/13, oħuyoñ 17/47, gidiyosun 32/50, duruyon 11/44, yapıyosun 19/175, alıyoñ 3/9...

-î, -y, -yî, -yo, -yor, -yır: gelî 32/12, bahıyî (bakıyor) 5/22, oluy 6/51, veriyır (veriyor) 15/8, emiyor 8/30, besleniyor 8/30, gidî 1/12, yî 13/72, çekiyö 1/11...

ÇOKLUK

-yoz, -yoruz, -yok, -yoħ: geliyöz 8/19, görüyök 2/69, gidiyöz 11/27, yiyöh 2/70, sālıyoruz 8/14, eniyoruz 13/168, ayıklıyök 4/31, çalışıyöh 23/7, diyoruz 13/30, eziyöh 10/2, yapıyöz 8/34...

Tek bir örnekte de farklı bir kullanım gözümüze çarpmakta: diyoruħ 37/10.

-yosunuz, -yorsunuz, -yonuz, -yoñuz: oturuyoñuz 25/31, biliyosunuz 1/11...

-yolar, -yorlar, -yırlar: gëdiyolar 37/13, dikiyorlar 2/48, ğuruyolar 19/98, alıyırlar 15/17, ğundaħlıyırlar 15/17, sallaniyırlar 15/25, çekiyırlar 37/7, ediyırlar 37/12...

-rl->-ll- benzeşmesine uğrayanlar; alıyollar 3/13, soħuyollar 13/72, geliyollar 26/3, diyollar 13/78, çalışıyollar 18/20...

Olumsuzuz: gelmiyrlar 15/23, bilmiyom 2/52, gelmiyir15/23, gişmiyo 32/14, tanımiyoğ 4/2...

Gelecek zaman eki:

Yıldızeli ilçesi ağzından derlediğimiz metinlerden ve konuşmalardan tespit edebildiğimiz gelecek zaman ekleri şu şekildedir:

TEKLİK

-acam/-ecem, -acām/-ecēm: alacam 2/41, gidecēm 3/10, çığardacām 36/12, soracam 39/150, galğacām 33/5, vuracām 19/93, ğazanacam 39/92...

-acağsın/-eceksin, -acan/-ecen, -acān/-ecēn, -acañ, -acāñ: terg edecēn 11/45, Pişirecen 6/164, ekeceksin 16/40, ödeyecen 39/43, verecāñ 2/37, birağacān 39/25, nēdeceksin 16/39, yağacān 6/165, alacāñ 25/18, gidēcā'n 6/165, yapacañ 39/141, nō'recēn 38/4...

Derlemelerimizde bu eke dair farklı bir örneğe daha rastlamaktayız:

isteycen 16/68...

-acağ/-ecek, -acağ: gelecek 3/11, bağacağ 3/5, kesecek 6/232, alacağ 39/36, ūrayacağ 9/18, olacağ 1/40...

ÇOKLUK

-acaz/-ecez, -acāz/-ecēz, -cūğ/-cūk: alacāz 33/8, ğorecēz 11/10, gelecūğ 5/36, sayacāz 19/47...

-acağsınız/-eceksiniz, -acağsız/-eceksiz: alacağsız (mdd)...

-acağlar/-ecekler: gelecekler (mdd)...

Olumsuzuz: olmayacağ 6/48, bulunmayacağ 6/26...

2. Dilek (Tasarlama) Kipleri

Tasarlama kiplerinde ise zaman ifadesi yoktur. Bu kipleri yapan şekil ekleri yalnız bir takım şekiller ifade ederler. Bu şekiller de tasarlamanın şart, istek, gereklilik veya emir şeklinde ortaya çıktığını gösterir. Şu hâlde dört tasarlama kipi

olup bunlar da fiillerin şart, istek, gereklilik, emir şekilleridir.⁵⁰

Şart eki: Yöremiz ağzında kullanılan şart eki yazı dilimizden farklılık göstermez. Genel durum şu şekildedir:

TEKLİK

-sam/-sem: desem 4/36, versem 6/38, hasta olsam 19/79...

-san/-sen: oħusan 19/53, doħansan 22/7, uħsan 19/54...

-sa/-se: evlense 3/16, gēse 39/78, doysa 39/79...

ÇOKLUK

-saħ/-sek: versek 3/16, desek 34/13...

-sāz/-sēz, sañız/-señiz: dersēz (mdd), bulsañız (mdd)⁵¹...

-salar/-seler: gelseler (mdd)...

İstek eki: Bu ek Yıldızeli ilçesi ağzında da yazı dilimizde olduğu gibi -a/-e'dir.

TEKLİK

-īm: gedīm 13/120, söylīm 2/73, gōnderīm 13/136...

-asın/-esin, -asıñ/-esiñ: ğusasın 6/41, sūrūnesiñ 6/34...

-a/-e: dura 6/33, gele 6/31...

ÇOKLUK

-alım/-elim, -aħ/-ek: gidek 16/71, baħalım 22/8, verelim 6/181, diyelim 8/16...

⁵⁰ M. Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, s. 289.

⁵¹ Ayrıca bk. N. Demir-Ülker Şen, *SYA*, s. 191.

-asîz/-esîz, -asınız/-esiniz,-asıñız/-esiñiz: bulasîz (mdd), bulasıñız (mdd)⁵²...

-alar/-eler: geleler (mdd), satarlar (mdd)⁵³...

Olumsuz: yaşatmaya 6/44, gömüyalım 19/180, getirmeye 6/43...

Gereklilik eki: Fiilin gereklilik çekimini yapan ektir.⁵⁴ Yıldızeli ilçesi ağzından derlediğimiz metinlerde ve halkla yaptığımız konuşmalar sırasında gereklilik ifade eden *-malı/-meli* eklerine hiç rastlanmamıştır. Ancak gereklilik ifadesinin “gerek” ve “lâzım” kelimeleri ile sağlandığı örneklere tespit ettik:

TEKLİK

-mam/-mem lâzım, -mam/-mem gerek: konuşmam lâzım 7/42...

-man/-men lâzım, -man/-men gerek: vermeñ ilâzım 25/27...

-ması/mesi lâzım, -ması/mesi gerek: yapması lâzım 39/40, olması lâzım 25/28...

ÇOKLUK

--mamız/-memiz lâzım, -mamız/-memiz gerek, -mağ/-mek lâzım: konuşmağ lâzım 7/54...

-manız/-meniz lâzım, -manız/-meniz gerek: annatmanız gerek (mdd)...

-maları/-meleri lâzım, -maları/-meleri gerek: yapmaları gerek 39/49, savunmaları lâzım 18/21...

Emir ekleri: Emir eklerinin yöremizdeki genel durumu şu şekildedir:

TEKLİK

-îm: çihîm 2/70, bañîm 3/14...

Eksiz: gör 39/118, sor 35/7, yap 39/64, bağ 13/75, deng gel 34/25, gel

⁵² N. Demir-Ülker Şen, *SYA*, s. 192.

⁵³ Ayrıca bk. N. Demir-Ülker Şen, *agy*.

⁵⁴ A. Günşen, *KYA*, s. 145.

39/118...

-sın/-sin, -sıñ/-siñ, -sun/-sün, -suñ/-süñ: atlasın 13/50, gelsin 12/16, õsuñ 39/82, kitlensin 6/54, mehtāc etsin 6/274, ossuñ 13/35, gosuñ 6/39...

ÇOKLUK

-alım/-elim,-ağ/-ek: diyelim 33/13, gidek 16/71, baħalım 22/8, kuşadalım 7/11, çıħaħ 16/71...

-ın/-in, -un/-ün: gedin 39/160,

-sınlar/-sinler, -sunlar/-sünler, -sınnar/-sinner, -sunnar/-sünner: alsınnar 3/4, ūraşsınnar 18/15...

Olumsuzu: bozmıyalım 19/179, etmesinner 18/18, yaşatmasın 6/24, ğomıyalım 19/180...

IV. EK FİİL

Yazı dilimizde kullanılan *i-* ve *dur-* fiillerinin Yıldızeli ilçesi ağzında kullanılışı da yazı dilimizden farklılık göstermemektedir.

1. Geniş veya şimdiki zaman: perişānıħ 18/21, güzeldir 14/17, çiFÇiyuħ 17/37, ırahatuħ 25/14, perişan 39/46, vardır 1/39...

2.Görülen geçmiş zaman: ufağ ıdım 16/47, avcı idim 3/58, nişannılıydım 5/15, kış ıdı 4/50 sālamlığ ıdı 15/26, çapıt ıdı 6/148, var ıdı 12/4...

3. Öğrenilen geçmiş zaman: kız ıımış 19/99, ğujlüymüş 19/92, var ıımış 17/16, çoğ ıumuş 39/187...

4. Şart çekimi: var ısa 7/53, yousa 34/24...

V. SORU EKİ

Yazı dilimizde *mi/mi*, *mu/mü* şeklinde olan soru ekleri yöremizde de aynı şekilde kullanılmaktadır. Ancak nadiren de olsa, ikinci teklik şahıs ekinden sonra kullanıldığında *nı/ni*, *nu/nü*, *ñı/ñi*, *ñu/ñü* hâlini almaktadır:

biliyoñ ñu 36/19, ālamañ mı 3/10, zarārı, kārı olur mu, olmaz mı ğardaş 4/2,

biliyoñ ñu 36/21, verebilir misin 8/33, biliyo musun 13/6, biliyoñ ñu 34/9, bilir misin 8/31...

VI. SIFAT-FİİLER

-dıķ/-dik, -duķ/-dük: tanıdıķ da diildi 2/32, dili başı ānanmadıķ insannar gelecāk 6/252, üstüne zam olmadıķ ľafa ğarışma 34/5...

-an/-en: inilen derinnik 13/116, verilen paranıñ 39/131, gelen adam 39/10, meşur olan yemā'miz 16/22, çocuu olmiyana dua ederler 28/14, işkence ğören olmadı 7/40, ālayan ālar 6/170...

-miş/-miş, -muş/-müş: nam almış bi adam 30/10, yaşanmiş olaylar 39/186, ořumuřlũ da vardı 7/63...

-acaķ/-ecek: ğünnuk kullanılacaķ Şeyler 3/3, gezilecek bi yeri yoķ 16/21, yařanacaķ yer 13/116, ğınaynan da varacaķ kaşıyı kitleller 6/145...

-r, -ar/-er: oķur yazar da ğalmediydi 9/8, başka bi gel r taraFımız yoķdur 25/17...

VII. ZARF-FİİLLER

Fiillere gelerek onların çok daha fazla Şekil, mana ve ğörevde kullanılmasını sağlayanlardan biri de zarf-fiil ekleridir⁵⁵. Yıldızeli ilçesi ağzından derlediğimiz metinlerden ve konuşmalardan tespit edebildiğimiz zarf-fiil ekleri Şunlardır:

-a/-e: Derlemelerimizde örneği sınırlı sayıdadır:

seve seve 39/42, ğoće ğoće 11/20...

-ıp/-ip, -up/-üp: oturup 7/61, merāk edip 2/54, çārıp çārıp 1/10, dolāyıP 24/2, yuvallayıp 6/107, dōrayıp 6/234...

-araķ/-erek, -araķ: olarak 1/4, oynıyarak 5/9, çıřardaraķ 6/12, yürüyerek

⁵⁵ N. Demir, *TYA*, s. 204.

1/46, severek 2/12...

Derlemelerimizde az örneğine rastladığımız *-arağdan/-erekden*: olarağdan 26/2, olarağdan 12/12...

-ınca/-ince, -unca/-ünce: çihınca 3/6, görünce 3/7, bahınca 3/33, barışmayınca 6/243, tanıyınca 19/147...

Yıldızeli ilçesi ağzında bu zarf-fiil ekinin arkaik şekli olan *-ıncı/-inci, -uncu/-üncü* eki de kullanılmaktadır:

çalışıncı 19/91, gelinci 6/189, varıncı 5/15, sıhıncı 19/84, deyinci 1/43, çalışıncı 19/91, hastalañıncı 25/3, gelinci 32/9, yiltinci 119/101...

-madan/-meden: goymadan 4/33, gätmadan 6/201, olmadan 13/9, görmeden 2/27, getmeden 9/16, bitmeden 13/89, geşmeden 19/85...

-ken, -kene: -ken zarf-fiil eki, yazı dilimizde olduğu gibi yöremizde de yalnız ince şekliyle kullanılmaktadır. Ancak yazı dilimizden farklı olarak sonda ünlü türemesi sonucu oluşmuş *-kene* eki de kullanılmaktadır:

başlarken 2/48, gelirkene 19/89, yaparken 13/57, gelürken 17/22, derkene 13/160, gederken 12/26, yatarkene 27/12, oynarken 3/11, dolanırkene 3/17, giderkene 11/9, yatarken 6/258, dikerken 2/49...

-ışın/-işin, -uşun/-üşün: Derlemelerimizde bu ekin bulunduğu tek bir örneğe Aşağıçakmak köyünde rastladık: varışın 5/19.

F. EDATLAR

Edatlar manaları olmayan, sadece gramer vazifeleri bulunan kelimelerdir. Tek başlarına manaları yoktur. Hiçbir nesne veya hareketi karşılamazlar.⁵⁶ Ünlem edatları, bağlama edatları ve çekim edatları olmak üzere üç türlü edat vardır:

I. ÜNLEM EDATLARI

Derlemelerimizden tespit edebildiğimiz örnekler şunlardır:

1. Ünlemler: vaḡ, dedi 5/41, burda yāmur yaar anam , burda sepeler oy oy 4/14, aman, ben bu evde uyumam 5/33, vay orosPu vay, dedi 5/41...

2. Seslenme edatları: hey vetāndaş 6/120, yāhu buranın yüz otuz beş, yüz kırk tane kıoyü var 39/102, halbuki la biraḡ, herkes bayramlaşsın 13/90, dedim, lān muhtar getmiştir 13/120...

3. Cevap edatları: ilk okulumuz var, evet 8/1, hayır, biz de o yoḡ 16/65, yō, öle bek de bi tören olmaz bizim buralarda 32/19, hē, ana yemā'miz 32/42, bu yaşa geldik tabi 38/11, tamam demişler 2/43...

4. Gösterme edatları: ahan bura 16/52, aha şu benim gelinim 1/39, māni bōle işte 6/63, işte oraya toplanır millet 16/53, işde o düzende burdayım 2/63...

II. BAĞLAMA EDATLARI

1. Sıralama edatları: Derlemelerimizde “ile” edatının bu şekline hiç rastlamamaktayız. Yıldızeli ilçesi ağzında *ilen, inan/inen* şekilleri kullanılmaktadır:

baykal_inan şey var ya , onuñ adı nedir, erduḡan 6/268, abil_inen kabil var_mış 19/32, bulḡur_unan mercimek , fasulya, fi hepsini birbirine ğatallar 32/1, annem_ilen bu ğaldı 16/30...

2. Denkleştirme edatları: işte ben seni goydum yahud da ğāziyi goydum

⁵⁶ M. Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, s. 348.

yahud da aydını 6/74, bizler apı āzında veyāhud da dışardan baardı 13/5, bi gei veyā bi uzu alır 16/43, bir tosun veyat da bir oyun 13/19...

3. Karşılaştırma edatları: ne araba geliyor, ne bi Şey geliyor 4/50, hem aynanam hem dayımın arısı 5/11, ne abalıyo, ne yapıyo 1/31, hem ıTıyarladım hem de bulamam ki seni istambula gelsem 17/72...

4. Cümle başı edatları: amma aşiretler altın saıyo 19/11, ünkü inilen derinnik hava alınması o adar olay sālınmaz 13/116, emme Şindi ocadı 23/13, hatTā Şindi bu gidenlerin ben ounu tanıyom ben 13/10, sāten bi Şeler, otdan oluyo bütun ilāřlar 25/2...

5. Sona gelen edatlar: başka yerlerden bile gelille r yāni orāya 1/3, arābāya deil de arībā olmıyan apıt ötürür 13/58, ben de atlandım 2/33, Şey dedi ki, Fadik 5/15, o da o yaşlıydı 2/4, farz edelim ki 6/18...

III. EKİM EDATLARI

ekim edatlarından (iin, kadar, sonra, gibi, öre...vb.) yöremizden tespit ettiğimiz örnekler Şu Şekildedir:

nazar uun 6/223, beře adar burda ouyolar 8/2, girdikTen sōra 2/55, gelmesiñ diye 13/99, ordan sonna 19/61, ařama adar elli milyon alıyor 39/92, dūne ader 1/14, bu babacan uun 6/121, önceki gibi 2/27, gelin atdan enmiyo diye 13/19, Őehir gibi 2/66...

SONUÇ

SONUÇ

Çalışmamızda, Yıldızeli ağzına ait ses bilgisi ve şekil bilgisi bakımından ulaştığımız belli başlı sonuçlar şunlardır:

SES BİLGİSİ

1. Yazı dilimizdeki temel ünlülerin yanında Yıldızeli ilçesi ağzında kullanılan diğer ünlüler şunlardır: /ā/, /â/, /á/, /ǎ/, /ǎ/, / , /ē/, /è/, /ê/, /ī/, /ĩ/, /í/, /î/, / , / , /ō/, /ò/, /ó/, /ō/, /ò/, /ū/, /ú/, /ǔ/, /ū/, /ǔ/.

2. Yıldızeli ilçesi ağzında ünsüz düşmesi sonucu oluşmuş ikincil uzun ünlüler çok sık karşımıza çıkmaktadır.

3. /a/ ünlüsüyle biten kelimelere yönelme hâ li eki getirildiğinde, bu ünlüde muhakkak darlaşma meydana gelmektedir. Bu da Yıldızeli ağzının karakteristik özelliklerinden biridir.

4. Kelime başı ünsüzü olarak /ö/ ve /ü/ ünlüleri ile hece kuran /k/ ve /g/ damak ünsüzleri, boğumlanma noktalarını arka damağa çekerken (/k/ ve /g/ olurken) kendi hecelerinde bulunan ince ve yuvarlak /ö/ ve /ü/ ünlülerini de orta damağa çekip yarı kalın bir ünlü hâ line sokmaktadırlar. Bu durum, yöre ağzının tipik bir Orta Anadolu ağzı olduğunun da tanığıdır.

5. a>e değişmesi, ünlü değişmeleri içerisinde yöremizde en sık görülen değişmedir, diyebiliriz. Örnekleri oldukça fazladır.

6. Dudak benzeşmesi olayı Yıldızeli ilçesi ağzında ileri durumdadır.

7. Yazı dilimizdeki temel ünsüzlerin yanında Yıldızeli ilçesi ağzında kullanılan diğer ünsüzler şunlardır: /ç/, /Ç/, /ç̣/, /F/, /h/, /ğ/, /ğ̣/, /ğ̣/, /k/, /ḳ/, /K/, /Ḳ/, /l/, /ñ/, /P/, /ɽ/, /S/, /T/, /v/.

8. Yıldızeli ilçesi ağzında t->d- değişmesi dikkat çekecek orandadır.

9. İç seste veya son seste bulunan /k/ ünsüzü yöremiz ağzında genellikle sızılışarak /h/ ünsüzüne dönüşmektedir.

10. Ön ses ünsüz değişmeleri arasında p->b- değişmesi, Yıldızeli ağzında en

sık gördüğümüz ses olaylarından.

11. Yıldızeli ilçesi ağzının en dikkat çekici özelliklerinden biri de iç veya son seste bulunan /ğ/ ünsüzünün erimesi veya düşmesidir.

12. Yöremiz ağzının diğer dikkat çekici özelliği ise /n/ ünsüzü ile biten kelimelere /l/ ile başlayan bir ek getirildiğinde -nl->-nn- ünsüz benzeşmesinin kurallı olarak karşımıza çıkmasıdır.

13. Kınık ve Avşar boylarından gelme özelliklerde görüldüğü gibi⁵⁷, k->ğ-, k->g- ön ses değişmesi de Yıldızeli ilçesi ağzında çok sık rastladığımız bir ses olayıdır.

14. Kelime başında b->p- değişimi sonucu ortaya çıkmış “p-”lere rastlamaktayız. Bu özellik Salur boyu ağzıyla ortaklık göstermektedir.⁵⁸

13. -rl->-ll- ünsüz benzeşmesi, Yıldızeli ilçesi ağzında, geniş zaman eki (-r) veya şimdiki zaman eki (-yor) almış fiillere üçüncü çokluk şahıs eki geldiğinde, kurallı denilebilecek kadar sık karşımıza çıkmaktadır.

14. Ünsüz ikizleşmesi, Yıldızeli ilçesi ağzında çok yaygın olmasa da belli kelimelerde (aşşā, eşşek, güççük, döşşāk) kurallı olarak karşımıza çıkmaktadır.

15. Göçüşmeye uğramış melmeket (memleket) ve eski (eski) kelimeleri Yıldızeli ilçesi ağzında daima bu şekilleriyle kullanılmaktadır.

ŞEKİL BİLGİSİ

1. Yıldızeli ilçesi ağız özelliklerinde dikkat çeken unsurlardan biri de geniş zaman eklerinin genellikle yuvarlak şekliyle kullanılmasıdır.

2. Yöremizde birçok ekin tonlu ünsüzle başlayan şekilleri kullanılmaktadır.

3. Hece kaynaşması sonucunda yükleme ve yönelme hâ li ekleri karşımıza -ā, -ē, -ā' olarak çıkmaktadır: *ekmā', ocā ...*

4. Yıldızeli ağzında çekimli fiillerde 1. çokluk şahıs eki -k, -k ve -h' dir..

5. -ki aitlik eki, ölçünlü Türkçede olduğu gibi ilçemiz ağzında yalnızca ince şekliyle kullanılmaktadır.

⁵⁷ bk. Zeynep Korkmaz, “Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu”, *TDAYB 1971*, s. 28.

⁵⁸ bk. Z. Korkmaz, agm. s.30.

6. Yıldızeli ağzında, /y/ ünsüzünün erimesi veya hece kaynaşması olayı sonrasında –yor şimdiki zaman ekleri düzleşerek -ıy/-iy, -yır/-yir hâlini almaktadır. Bu açıdan Avşarların konuşma diliyle ortaklık gösterir.⁵⁹

7. Yöremiz ağzında /ğ/ ünsüzünün sıkça erimesi veya düşmesi sonucu, gelecek zamanın teklik ve çokluk 1. şahıs çekimleri de -acam/-ecem, -acām/-ecēm -acaz/-ecez, -acāz/-ecēz, -cūğ/-cūk olarak kullanılmaktadır.

8. *biliyoñ ñu* örneğinde olduğu gibi, ölçünlü Türkçedeki soru eki, ilçemiz ağzında, 2. teklik şahıs çekimli fiillere “ñı/ñi, ñu/ñü,” şeklinde getirilir.

9. Yıldızeli ağzında -ınca/-ince, -unca/-ünce zarf-fiil eki yanında çoğunlukla ekin arkaik -ıncı/-inci, -uncu/-üncü biçimi kullanılmaktadır.

10. Kalın sıradan ünlülü fiillere gelen -ken zarf-fiil eki ölçünlü Türkçede olduğu gibi yöremizde de uyuma girmemiş, yalnızca bu şekliyle kullanılmıştır.

11. Yöre ağzında tespit ettiğimiz çok önemli bir konu da, tek bir kişinin konuşmasında bir ekin birden çok şekline rastlamamızdır. Örneğin bir metinde şimdiki zaman eki karşımıza hem –yor, hem de –yır şekilleriyle çıkmaktadır (15. metin). Diğer bir metinde de bu ek –yor ve –ı şekilleriyle karşımıza çıkıyor (32. metin). Yıldızeli ilçesinde yaşayan veya yaşamış olan çeşitli etnik grupların ağız birbirine benzemiş ve karışık bir hâle almıştır. Bu yörede yaşayan etnik grupların ağızlarını birbirinden ayırmak şu durumda hemen hemen imkânsızdır.

⁵⁹ bk. Z. Korkmaz, agm. s. 28.

BİBLİYOGRAFYA

ACAR İsmail Hakkı, “Zara Folkloru: Zara’da Mahalli kelimeler ve Deyimler”, *Sivas Folkloru*, 1/9 (Ekim 1973).

ACUN Hakkı, “Yolların Kesiştiği Şehir Sivas”, *Cumhuriyetin 80. Yılında Sivas Sempozyumu Bildirileri*, Sivas 2003.

AKKAYA Fuat, “Karagöl Manileri”, *Türk Folklor Araştırmaları*, XIII/268 (Kasım 1971).

....., “Bir Gemerek Masalı: Zencir Kıran”, *Sivas Folkloru*, II/13 (Şubat 1974), s. 21-22; II/14 (Mart 1974).

AKPINAR A. Turan, “Zara’nın Ahmet Hacı Köyünde Yiyecekler: I. Meyvalar” *Sivas Folkloru*, V/64 (Mayıs 1978).

AKYOL Abdülkadir, *Suşehri Ağzı*, Ankara Üniversitesi DTCTF, Lisans Tezi, Ankara 1973.

AKSAN Doğan, *Her Yönüyle Dil*, TDK Yay., Ankara 2007.

AKSOY Ömer Asım, *Gaziantep Ağzı*, I-II-III c., İstanbul 1945-1946.

ALKAYA Ercan - GÜLENSOY Tuncer, *Türkiye Türkçesi Ağzıları Bibliyografyası*, Akçağ Yay., Ankara 2003.

ARAT Reşit Rahmeti, *Kutadgu Bilig I*, Metin, TDK Yay., Ankara 1979.

....., *Kutadgu Bilig II*, Çeviri, TDK Yay., Ankara 1985.

....., *Edib Ahmed b. Yükneki-Atabetü'l-Hakayık*, TDK Yay., Ankara 1992.

ATALAY Besim, *Divanü Lügati't-Türk Tercümesi*, c.I, TDK Yay., Ankara, 1985.

....., *Divanü Lügati't-Türk Tercümesi*, c.III, TDK Yay., Ankara 1986.

....., *Divanü Lügati't-Türk Dizini*, İndeks, TDK Yay., Ankara 1986.

ATEŞ Zeynep, *Sivas Gürün Ağzı*, Cumhuriyet Üniversitesi, Lisans tezi, Sivas 1993.

AYDIN Mehmet, *Aybastı Ağzı*, TDK Yay., Ankara 2002.

AVCI Yusuf, *Amasya Aydınca Ağzı*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sivas 1988.

BANGUOĞLU Tahsin, *Türkçenin Grameri*, TDK Yay., Ankara 2004.

BAYDAN Deniz, *Sivas Gemerek Ağzı*, Cumhuriyet Üniversitesi, Lisans tezi, Sivas 1997.

BAYTOP Turhan, *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 1994.

BEYSANOĞLU Şevket, *Diyarbakır Ağzı*, Diyarbakır Halkevi Yay., Ankara 1966.

BEYZADEOĞLU Yusuf Ziya, *Divriği Ağzının Fonetik ve Morfolojik Tetkiki*, İstanbul Üniversitesi, Lisans tezi, İstanbul 1953.

BİLGEGİL M. Kaya, *Türkçe Dilbilgisi*, Dergah Yay., İstanbul 1984.

BOZ Erdoğan - ÖZÇELİK Sadettin, *Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Ağzı*, TDK Yay., Ankara 2001.

BOZKURT Mehmet Fuat, *Kangal Folkloru ve Ağzı*, Ankara Üniversitesi, DTCF Lisans tezi, Ankara 1969.

....., “*Divriği Ağzının Belirgin Ses Özellikleri*”, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi dergisi, s.1, İzmir 1980, 85-94.

BURAN Ahmet, *Anadolu Ağzlarında İsim Çekim (Hal) Ekleri*, TDK Yay., Ankara 1996.

....., *Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağzları*, TDK Yay., Ankara 1997.

....., “Anadolu (Türkiye Türkçesi) Ağzlarının Karşılaştırmalı İncelenmesi ve Bu Konu ile İlgili Sorunlar”, *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni*, TDK Yay., Ankara 1999, s. 89-91.

CAFEROĞLU Ahmet, “Anadolu ve Rumeli Ağzları Ünlü Değişmeleri”, *TDAY Belleten* 1964, TDK Yay., Ankara 1989.

....., *Sivas ve Tokat İlleri Ağzlarından Toplamalar*, Bürhaneddin Matbaası, İstanbul 1944.

....., “Anadolu Ağzlarında Konson Değişmeleri”, *TDAY Belleten* 1963, TDK Yay., Ankara 1988, s. 1-32.

....., *Anadolu İlleri Ağzlarından Derlemeler*, TDK Yay., Ankara 1995.

....., *Orta Anadolu Ağzlarından Derlemeler*, TDK Yay., Ankara 1995.

....., *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, TDK Yay., İstanbul 1968.

....., *Türk Dili Tarihi*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984.

....., *Güneydoğu İllerimiz Ağzlarından Toplamalar*, TDK Yay., Ankara 1995.

....., *Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar*, TDK Yay., Ankara 1994.

....., “Muğla Ağzı”, *TDAY Belleten* 1962, s.107-130.

....., “Akhisar ve Cihanbeyli Ağızları”, *TDAY Belleten* 1967, s.11-38.

CAHEN Claude, *Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler*, (Tercüme: Berna Moran), E Yay., İstanbul 1979.

CAN Meral, *Ordu Ağzı*, (Yayımlanmamış lisans tezi), DTCF, Ankara 1958.

ÇELİK Ali, *Trabzon-Şalpaazarı Çepni Kültürü*, Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yay., Trabzon 1999.

ÇOLAK Kuddusi, *Sivas İli Gürün İlçesi Ağzında Sentaks*, Atatürk Üniversitesi, Lisans tezi, Erzurum 1995.

DEMİR Necati, *Ordu İli ve Yöresi Ağızları*, TDK Yay., Ankara 2001.

....., *Tokat İli ve Yöresi Ağızları*, Gazi kitabevi, Ankara 2006.

..... - AYDOĞDU Özkan, *Giresun İli ve Yöresi Ağızları (Tarih-Dil İncelemesi-Metinler-Sözlük)*, Giresun Valiliği Yay., Giresun 2008.

..... - ŞEN Ülker, *Sivas İli ve Yöresi Ağızları*, Gazi Kitabevi, Ankara 2006.

DEMİREL Ömer, “Sivas’ın Timur Tarafından Zaptı ve Yağmalanması”, *Cumhuriyetin 80. Yılında Sivas Sempozyumu Bildirileri*, Sivas 2003, s. 31-38.

ERCİLASUN Ahmet Bican, *Kars İli Ağızları (Ses Bilgisi)*, TDK Yay., Ankara 1983.

EREN M. Emin, *Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağızları*, TDK Yay., Ankara 1997.

ERİMER Kayahan, “Anadolu ve Rumeli Ağızları Üzerinde Bir Bibliyografya Denemesi”, *TDAY Belleten* 1970, TDK Yay., Ankara 1989, s. 211-231.

ERTEN Münir, *Diyarbakır Ağzı*, TDK Yay. Ankara 1994.

GEMALMAZ Efrasiyap, *Erzurum İli Ağızları*, TDK Yay., Ankara 1995.

....., *Ağız Bilimi Araştırmalarının Gerekliliği*, *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni*, TDK Yay., Ankara 1999, s. 4-13.

GENCAN Tahir Nejat, *Dilbilgisi*, TDK Yay., Ankara 1979.

GÜLENSOY Tuncer, *Kütahya ve Yöresi Ağızları*, TDK Yay., Ankara 1988.

....., *Anadolu ve Rumeli Ağızları Bibliyografyası*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1981.

....., “Rumeli Ağızlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Deneme”, *TDAY Belleten* 1984, s. 87-147.

....., *Ağız Araştırmalarının Bugünkü Durumu*, *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni*, TDK Yay., Ankara 1999.

....., - BURAN Ahmet, *Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler*, Boğaziçi Yay., İstanbul 1992.

....., - BURAN Ahmet, *Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler*, TDK Yay., Ankara 1994.

....., - ALKAYA Ercan, *Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası*, Akçağ Yay., Ankara 2003.

GÜLSEREN Cemil, *Malatya İli Ağızları*, TDK Yay., Ankara 2000.

GÜLSEVİN Güner, *Uşak İli Ağızları*, TDK Yay., Ankara 2002.

GÜNAY Turgut, *Rize İli Ağızları*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1978.

GÜNŞEN Ahmet, *Kırşehir ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, TDK Yay., Ankara 2000.

İLERİ Canan, *Eskişehir İli Mihalıççık İlçesi ve Yöresi Ağızları*, TDK Yay., Ankara 2008.

KALAY Emin, *Edirne İli Ağızları*, TDK Yay., Ankara 1998.

KARAAĞAÇ Günay, *Dil Tarih ve İnsan*, Kitabevi, İstanbul 2008.

KARAHAN Leyla, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, TDK Yay., Ankara 1996.

KORKMAZ Zeynep, "Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu", *TDAY Belleten* 1964, s. 43-65.

....., *Bartın ve Yöresi Ağızları*, TDK Yay., Ankara 1994.

....., *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I-II. Cilt*, TDK Yay., Ankara 2005.

KÜRKÇÜOĞLU Kemal Edip, *Urfa Ağzı*, TDK Yay., Ankara 1991.

OLCAY Selahattin, *Erzurum Ağzı*, TDK Yay., Ankara 1995.

....., *Doğu Trakya Yerli Ağzı*, TDK Yay., Ankara 1995.

Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri, c. I.-II.-III., Sivas 2007.

ÖZÇELİK Sadettin, *Urfa Merkez Ağzı*, TDK Yay., Ankara 1997.

ÖZKAN Fatma, *Osmaniye Tatar Ağzı*, TDK Yay., Ankara 1997.

SAGIR Mukim, “Anadolu Ağızlarında Ünlüler”, *TDAY Belleten* 1995, Ankara 1997, s.377-390.

....., “Anadolu Ağızlarında Ünsüzler”, *TDAY Belleten* 1995, Ankara 1997, s.391-409.

....., *Erzincan ve Yöresi Ağızları*, TDK Yay., Ankara 1995.

SAN Özcan Sabri, *Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990.

SARACOĞLU Erdoğan, *Kıbrıs Ağızı*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yay., TTK Basımevi, Ankara 1992.

Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri (29 Eylül-1 Ekim), Sivas 2006.

TURAN Zikri, *Artvin İli Yusufeli İlçesi Uşhum Köyü Ağızı*, TDK Yay., Ankara 2006.

USLU Yaşar Kaya, *Samsun Çarşamba Dil İncelemesi*, Türkiyat Enstitüsü, 1975.

Yazım Kılavuzu, TDK Yay., Ankara 2009.

YILDIRIM Faruk, *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları*, TDK Yay., Ankara 2006.

III. BÖLÜM

METİNLER

-1-

Adı Soyadı: Müdaim Bulut, 82 yaş.

Derleme Yeri: Aşağıcakmak Köyü

Konusu: a. Öksüz Tepe

b. Asker Uğurlama

c. Düğün Âdetleri

ç. Köyde Geçim

d. Köyün Etnik Yapısı

e. Şahsın Eğitim Durumu

f. Köyde Lâkaplar

g. Serbest Konuşma

a

benim ismim müdāim bulut , aşşai çahmak kōyü, o ..... öksüz depe deller. ziyāret yāni, üş kardeş kalmışlar. araları şindi açih ..... daş ... bunnarı yāni hastelerle gedip orıya ziyāret edeller . yāni ziyāret dī, hē efenim, başka yerlerden bile gelilleş yāni orāya . onnar yāni olay, efendi, işTe onnar şehid olarak üş kardeş gelmiş, işTe burıya düşmüşler. aynı sıravāri orda şehit 5 her alde.

b

esker, efendi yāni herkezın günü geldim mīdi. yoh dua yapmaz . yahın ahrıbālar, ahşamınan ne gider gonusurlar , otururlar, sabahTan da gerekenner harşlıh marşlıh veriller.

c

dúunner şindi şeile efendi , diyelim ki işte şu yuharda bizim şeyimiz var, toplantı yerimiz, bi depenin üstünde, orda 10 oluyo şindi dúunner çārip çārip . yāni gız nişannıyorlar . şey toplantısı oluyo, qarılar halay malay çekiyö tabi biliyosunuz öle bēle işte kız böle gidī yāni. he canım.

ç

hayvancılıh tabi, hayvancılınan gidī, yalnız şindi davar kalmadı ya, yāni on

eyde anca ğaldı. çoğ davar, üş milyara ğader davar var ıdı düñe ğader , davarı satTı millet. emme şimdi davar da çoğ Pahalandı. **15** şimdi on eyde anca ğaldı davar . gine de alıllar. yāni malcilıĥ buralarınki, dā yeri . ěle bi ova d il ki yāni. reşberlinen anca. reşberlikde iş kalmadı artık. malcilıĥ ěyi.

d

kökeni, yāni her biri bi yerden gelmiş . türk olarak gelmişler yāni, kurd olarak, çerkez olarak dil yāni anadan dōma türk olarak gelmişler, he canım. karsdan, erzürümden, onnar karslı diye geçer. bizim **20** buraları hepsi, karacaören de ösun , bura da ösun hep türk olarak yāni temelden. yāni bizde, şu yuĥarda yavaşıĥ var, onnar her biri bi yerden gelmişler, fağat bu kōyler, yeni kōy yāni.

e

bizim kōyümüzde o kul yoğ udu ki yā . oĥullar soñudan çıĥTı. bizim ğünümüzde oĥul yoğ udu . ben ..... bi kaymağam vardı, adamı..... ulu kaymağam falan dediler. üş dört sefer **25** buraya daş çekt ürdüler. bizim ..... büyükler yā bu şey zenāti, bilmem ne zenāti oĥulu yapmadılar, efendi. şimdicek biz aynı, sözüme alevi olan kōyler ānadabildim mi , şimdi el pençe dīvan hep ..... oĥulu yapmadılar, ğenşler geri kaldıĥ. şimdi orda irelden yapsa bizim için meselā yaĥın kōylerimizde var. şu arĥada islim var, banaz var, efendi. .... tābi. bu karşıda karĥıncıĥ var. bunnar o zaman **30** hep yapıdılar . şimdi en ireli kōşedekiler onnar. baĥ başbaĥan ne çabalıyo, ne yapıyo ğörüyoñ mu . çeñedekiler onnar hep. çene ..... çeñe yıĥılır mu, yıĥamıyo adamcaaz. şimdi, ondan biráz bizim bu yerli kōyler biráz tahsilden geri kaldılar. şimdi oĥulları hep yapıldı ğúzel ğúzel . ámmá, herkeş işTen çıĥan mādur oluyodu . e şimdi uzun boylu ediyor. kimisinin vaĥtı olu yo, kimisiniñ olmuyo, çocūnu **35** oĥutamıyo ki uzun boylu.

f

laap var tabi canım , laapsız kōy olmaz , zāti laap olmasa tanımaz kimse kimseyi. aha şimdi meselā sen karacaörenniyim dedin, irelden bir laaplarını d ěcen ki ben bilecēm. benim bacanāmgile çömezler diyolar. kıl üsiyingil da ĥımı, ille her bi yerin bi laabi vardır . ..... ibraamgil deller bize . ötekine. aha şu benim gelinim , ona

cönikil deller , ille laab olaca h, tanınmaz **40** laap sōlemeyenner im kan yok. o kōyü çıĝardamassın.

g

ney olaca h, yoĝ canım. karacaörenniyim dedi . yoĝ annadım. şindi sen karacaörenniyik dēyinci yān i ben serbesledim ki yāni sözüm işte aleviler hep oĝudu, biz oĝumadıĝ, geri kalduĝ diye. ondan serbes, seni tanımasam ..... konuşmam. karacaörenniyim dedi canım . **45** komşumuz, bize yaĝın karacaören, üş saat çekmez bile yāni. arabaynan dīl hā, yürüyerek. aha karacaören şura yā.

-2-

Adı Soyadı: Saliha Şahbaz, 38 yaş.

Derleme Yeri: Selamet Mahallesi

Konusu: a. Serbest Konuşma

b. Düĝün Âdetleri

c. Yetişen Sebze ve Meyveler

ç. Günlük Yaşam

d. Öĝütler

a

ney annatım vallaha bilmiyom . bu köye dōmadım . ben yıldız elinden geldim buriya gelin. gelin geldim buriya. zāten ben çoĝ kúçük yaşıTa geldim burāya gelin . burda da yāni benim bab annem , ann annem y oĝdu benim taraFımdan . burāya geldim, Kaynatamıñ annesi vardı. o da çoĝ yaşlıydı, bi şey annatmazdı yāni bize. bi kaynanam var, o da haste, o da bi şey **5** annatamıyo.

vallā hiş māni. eyle oĝumuyolar valla şindi şu şeyler var ya, onnar çalıyo, onnarı oynuyolar. oĝuma moĝuma yok. türkü fılan söylemiyolar düünnerde fılan , vallā bak.

benim üş tāne çocūm var. ikisi bu, bi tāne de askerden yeni geldi. vallaha ben, on dört yaşımda evlendim. ilk oĝuldan **10** çıĝTım. bi sene durdum . durdum işTe, gelin ettiler. yāni bizim çocuĝ çoĝ oldū için, annemin çocū çoĝ oldū için. mutluyum

şükürler olsun. bāzı televizyonda fılan görüyom yāni severek evleniyolar , evlilikleri bi sene bile sürmüyo . mutluyum şükürler olsun . üç tāne çocuum var . heş bi şeyden mutlu olmasam bunnardan mutlu oluyom.

b

vallaha buranın gelenekleri görenekleri **15** işTe düün oluyo , üç Kün . perşembe gününden başlanıyo , pazar da bitiyö . güzel oluyo düünneri . hep perşembe başlıyo pazar bitiyö. daha nası ādetleri var ki elif. yoĥ başlıĥ parası da yoĥ. vallaha ğız tarafı ceyizini verir, yatānı verir. ordan sōna, daha neyini veriyo elif. sandını alır. şindiki gençler benden eyi biliyolar, ben bilmiyom vallā baĥ. ordan sona erkek tarafı da işte alır her şeyini. gereken her şeyini. **20** ayrı da olsa, ayrı olmasa da o her şeyini aldırır, yāni. beyaz eşyāsını, hepsini aldırır. e bilezik, altı tāneden de yuĥarı çıĥmıyo her ālde bilezik dē mi . valla şindi keşke eniştengilin orāya ğötüreydiñ , demet annatırdı her şeyi. şurda benim ablamgil var. dā yeni nişannadılar işde şeyi, olanı. daha yeni şerbet işdiler de. vallā şindi aĥlıma bi şey gelmiyo ne diyim.

vallaha işde ğız istemēye geliller . **25** zāten şindiki ğızlar gendileri istiyib gidiyolar canım. onnar istiyolar, biz veriyoĥ. onnarın istē dışında olmuyo daha. önceki gibi deil . meselā ğórmeden geldim. ben hiş görmedim. burāya geldim . gördüm, alışdım. daha nēd im. vallaha babam dedi yāni . annemin ğönnü yoĥ udu . kōy oldu için bura, annemin ğönnü yoĥ udu . sivasda oĥumıya gitdim assında. imam hatibe gidecēdim ben. ilk oĥuldan çıĥdım **30** işTe, bi sene beni şeye verdiler , sivas. ben sivasda ğettim . yāni oĥuyamadım şeyi de ğurānı fılan da. geldim ki zāten beni nişannamışlar. benim hiĥ haberim yoĥ. ordan sōna, yoĥ akrabā deildi . tanıdıĥ da diildi. babam tanıyomuş yāni. ben de ğatlandım , geldim ğatlanıyom . ne yapabilirim ki, yedi tāne ğız, dört tāne olan. yāni on iki tāne . on iki tāne çocu ĥ. tābi çāresiz işde ğatlandım. n idim. babaya da hayır denmez **35** yāni bizim zamānımızda heş denmiyodu. ama şindi deniyo. istemedim mīdi veremiyöñ. olunu da evlendiremiyöñ istemedi miydi , ğızını da geliñ edemiyon . o isteyecek sen verecāñ, şindi ēle. yāni şindi çoh güzel.

babası, ğaynatam ğörmüş. daha dōrusu benim eniştēm, burda benim ablam var. bu kōyde ablam var. ordan sōna **40** eniştēm ğörmüş beni . demiş ki ben bunu yienime alacam , demiş. ğaynım vardı . ölen ğaynım muhtardı , vefāt etti . onnan

geldiler işde. babamın da gönnü varmış. babamın zâten ğaynatam, arkadaşımıymış. ben bilmem, tanımazdım yâni. annem de bilmiyodu, ben de bilmiyodum. tamam demişler aralarında onnar. ama annemin gönnü yoğ udu. bi sene tam ğaynatam istedi, bi sene. amma annem vermedi. babam oldü için, babam verdi. **45** annemi dinnemedi.

üş gün, üş gece. perşembe ğünü başlıyo, pazar ğünü bitiyö. yıldız elinde de var onnardan. bayrağ dikiliyo. yâni meselâ bura erkek evi, Kapınıñ önüne bayrağ dikiyolar. perşembe ğünü düün başlarken hocaynen dikiyolar. hoca dua ediyö. o bayrâ dikerken hoca dua ediyö, eyle dikiyorlar. suan ğö yuyolar, elma dikiyolar başına. şeyin bayrân. yani o bayrân şeyi var ya, **50** onun tepesine ğoyuyolar, bayrân tepesine. onu pazar ğünü onu, pazar ğünü mü vuruyolar, cümertesi ğünü ğına gecesinde mi vuruyolar acabâ onu, bilmiyom. o soan, elma onu orıya dikiyolar ya, onu vuruyö biri de, bilmiyom. dâmat mı vuruyö, sâdiş mı vuruyö, orasını bilmiyom işTe. işTe merak edip de sormamışlı mēr, nedense. pazar ğünü gece bitiyö. gelin gelip gerdē girdikTen sōra onu endiriyolar, bayrâ. **55** şeerde ne ediyolar yâni, bayrağ filân yoğ dē mi. burda da dâvetiye dâlıyo. dâvetiye burda da var.

vallaha düünüm işte, annem gönnü yōdu ya, bunnarı şeye sürdü yâni, yoğuşa sürdü. yâni istemedi düünümüñ olmasını. Kar ğış bi zaman. bizim alımız barajıñ üstündeydi. barajıñ üstüne motur çılmıyodu. araba filân çılmıyodu. sâdece motur çılmıyodu. işde barajıñ altına ēlediler **60** arabaları. beni ordan moturnan aldı geldiler aşşāya, barajıñ üstünden. tēlikeli oldü için baraja düşme tēlikesi oldü için beni orıya ğadar moturnan indirdiler. barajıñ altından arabıya bindirdi, burıya aldı geldiler. işde o düzende burdayım. bi yere çılmıyom.

c

vallaha buralarda mēve zebze yetiştiren kimse yoğ. hep hazır alıyolar. meyve Sebze yetiştirmiyolar. yıldız eline de ya hın, **65** sivasa yağın bura. iki yere de yağın. bāzı kōyler var, uzāk. buranıki yâni şeer gibi, bilmiyom. mahalle zâten. yıldız elinin mahallesi bura. yıldız eli gibi aynı. yıldız eline gidiyom, aynı.

ç

yoğ ekmek yaptım, ekmēm var. zabahdan ğahıyoğ, biz mala gidiyoğ, elifgil yatıyolar tabi. hayvannara, ordan sōna hayvannarı görüyöğ işde. ordan sōna geliyoğ,

yemēmizi yiyoh. õle oluyo zāten. **70** maldan neden çihim diyene ğader ŧeden õyleñ oluyo. ordan sōna ilkindide bi dāha ŧeyin içine giriyoğ, hayvannarın içine. gine hayvannarı ğörüyoğ. aha ŧindi de ordan geldim dā yeni. samanını verdim de geldim yāni malların. bilmiyom yāni ne sōylim. ğunnük bõle gidiyo iŧde . bir aydan bir aya ekmek yapıyoğ. ŧu cāminiñ o tarafında fırınımız var bizim. tandırda da yapıyolar da, bi tāne fırın var. tandırı yapıyolar yāni, **75** bura Kars ŧeyi oldū için tandır ekmēni çoh seviyolar. ben fırında yapıyom , tandır olmadı için. aydan aya bir ekmek yapıyoğ. yāni fırın da o tarafda. hepsi de eyle buranın.

d

vallaha ne diyim ki. hiŧ de bi ŧey sōlemiyom ben çocuğlarıma. vallā ŧindiki çocuğlar çoh ağıllılar, gerçekden diyom bağ. õğüde mōde hiŧ gerek yoğ. ŧindi aha buncāz bile yāni ağıllı. bunnar yeri geliyo ki **80** bize õüt veriyolar . ēle ŧindi. ŧindiki nesil çoh ağıllılar. ben bi ŧey sōlemiyom, bu gendi iŧini gendi yapıyo. vallaha bilmiyom. ben çocuğlarıma ğarıŧmamıya çalıŧıyom yāni. vermiyom, babası da vermiyo ben de. babası da diyo, ben diyo, kúçúkten evlendim, diyo. yāni bilmedik birbirimiziñ ğıymetini diyo. ben diyo, çocúmu diyo, vermiyecem yirmi yaŧına ğader dursun, diyo. ordan da istemesse gine **85** dursun, diyo. evlili istemesse gine dursun, diyo.

-3-

Adı Soyadı: Halis Eldemir, 40 yaŧ.

Derleme Yeri: Yıldızeli Merkez

Konusu: a. Nacak Meselesi

b. ŧiirler

a

ŧindi nacağ meselesi var. bedel kōyüne vatandaŧın bi tānesi dünúr getmiŧ kızına. eskiden evlilikler olurdu, büyük bi alan, ortasında direk olur. pıçağla bõle efendim, ğunnük kulllanılacağ ŧeyleri oraya sağlallarmıŧ ki hemen elleriniñ altında olsun, alsınнар diye . ordan odalara giriliyor . dūñúcúler neyse ordan girince odāya

geçmişler. kızdán su istemişler. dünür **5** kızdán su isticek ki, yürümesine bahacağ, şöle boyuna posuna bahacağ efendim. neyse kız suyu gótürmüş. çihınca, odadan çihınca direktteki baltanın küçüü var, nacağ derler, onu görmüş. onu görünce oturmuş dibine ālamıya başlamış. içerden anası babası bahıyor. Kız gelmiyor. anası çihıyor bahıyor ki kız dirēn dibinde ālıyor. kızım niye ālıyoñ, sebep ne. anne, diyor, sen ağlamañ mı. şindi siz beni diyor, bunnara **10** vereceksiñiz, ben gidecēm. çocüm olacağ, torunum olacağ, gelecek bu direen dibinde oynarken bu nacağ burdan düşer de başına, başını yaralar ölürse, sen ālamañ mı, demiş, yā buna. tabi demiş, kızım, ben de ālarım. Kadın da oturmuş orāya, ikisi berāber ālıyollar. adam bir bekliyor, iki bekliyor kadın da gelmiyor. bi de ben bahım diyor. çihıyor ki kadınnan, hanımıylan kıızı ālıyor. kızım, hanım niye **15** ālıyosuñuz. yā dedesi bōle bōle biz şindi bu ğızı versek, yarın getse evlense, çocü olsa, yanımıza gelecek elimizi öpmiye. bu çocuğ buralarda dolanırkene bu nacağ burdan düşse başına, ölse sen ālamañ mı. vallaha demiş, ben de ālarım. şimdi dünürler içerde vatandaşları bekliyor. çihmişler ki, millet ālıyor. demişler ki niye bōle. demiş, bōle bōle. hādun demiş, bunnarıñ hepsinin kafada var her alde demiş. bize burda **20** ekmek yok, demiş. hadi demiş, gidek.

b

kırkıında yavaş yavaş yorulur
yükü ārlamış kervana benzer
ellisinde orta olur hallarım
elli beşde bir kōşede ālarım
atmışımda **25** evlata bel bālarım
baykuş meskan etmiş virana benzer
yetmişinde sızı iner dizine
seksanında duman çökár gözüne
doğsanında kimse bakmaz yüzüne
Kayrı doslar bile **30** düşmana benzer
hele bir de yüz yaşına gelince
bu fāniden ümidini kesince
geri dönüP izlerine bahınca
sanki hiş gelmemiş yalana benzer

on yaşına varınca **35** açılmamış bir tomurcuğ güle benzer
 on birinde mah yüzüne bahılır
 on ikide gızın ğahrı çekilir
 on üçünde ağ gül olur açılır
 on dördünde her bir yeri bal olur
 on beşinde sevdā **40** düşer başına
 on altıda yadlar girer düşüne
 on yedide gezer kendi başına
 çoğ sallanma zülüflerin tel olur
 on sekizde ğāyet yüksekten uçar
 on dohuzda **45** gözlerinden ğan saçar
 yirmisinde sevdiinden vazgeçer
 son dāim bir kótüye ğul olur.

**

seni bana lohman ekim dediler
 yüreyimde bir yāre var, o nedir
 din muhammed dīni **50** taptığın tapı
 yıhılmaz allahın yaptı yapı
 cennet u ālāda kaşdır kapı
 eşiinde duran iki kul nedir

avcı idim gezer idim bu dağı
 çeksın ama **55** bu düüm bu dağı
 üç yüz atmış beş dalın budağı
 on iki bend üzere üşTür neydi

avcı idim gezer idim sehrāda
 dertli ğónnüm şifā buldu sehrāda
 o kim idi torun atdı **60** deryāya
 çıkardı kenara üstür neydi

eylendiñ elif abla, eylendiñ burada ğaldım

fikir defterine ziyāde daldıñ
 ğarşındaki adamı bi şey bilmez mi sandın
 söyle o búlbúl **65** dillerin n oldu elif abla.

-4-

Adı Soyadı: Fadik Bulut, 46 yaş.

Derleme Yeri: Aşağıçakmak Köyü

Konusu: a. Serbest Konuşma

- b. Türküler
- c. Yöresel Yemekler
- ç. Düğün Âdetleri
- d. Başlık Parası

a

seniñnen gidek mi ha o aşşā , gidek gel aha o aşşā. gidek oralarda qarılardan
 neden, ğonuşTumuzun zararı kārı olur mu, olmaz mı ğardaş. tanımıyoğ, bilmiyoğ ya.

b

.....
 kıyılı kıızı..... ğúzel
 ör saçımı benim anam
 gitme ğızım **5** ğandururlar
 ele qahir yādırirlar
 seni yoldan dönderirler
 ör saçımı benim anam
 beştembalı serdim daşa
 daş yarıldı **10** başTan başa
 cınğan ölu sizden paşa
 ör saçımı benim anam

*

depeler depeler anam yúksek depeler anam
 burda yāmur yaar anam burda sepeler oy oy
 .....ñ ölu var anam beni n̄ eylesiñ **15** anam beni n̄ eylesiñ
 yıldız dağı d̄erler anam bir dā ışılır anam bir dā ışılır
 geyik kuzusunu anam almış mı şılır oy oy
 arhamdan vurdular anam zālım gişiler anam zālım gişiler

*

samanlıkda la samanda sallan sevdúğüm sallan
 eller dúún ediyor da bizim **20** dúún ne zaman
 hopla haydı şinanaynaydı hopla haydı ninanaynaydı
 hopla haydı gel beri beri, hopla haydı git geri geri

*

dut yedim tutdu beni diloy dut yedim tutdu beni
 sevdañ ğurutdu beni dilāy, sevdañ K̄urutdu beni
 ne hayırsız yār idiñ diloy **25** sevdim unutdu beni
 nininey nininey ..... nininey nininey dalğalarım
 ğókTe uçan deyyāre diloy selam söyleñ o yāre
 .....ninnanay ninnanay bulsun kendine çāre
 nininey nininey ..... nininey nininey dalğalarım

c

madımā topluyoğ yavrum, bitiyor baharda. aha **30** bu zaman sōna biter,
 topluyoğ, getiriyoyđ, Piřiriyoyđ, yihiyoyđ. madımā mı, ayıklıyoğ en önce .... ordan sōna
 dövüyoğ nacā inan . ordan ocā ğoyoyđ, yihiyoyđ. ocā ğoyok, k̄onservēye ğorsa ğ,
 dolaba, onu haşıyoğ heç su ğoymadan K̄avuruyoyđ, he onu k̄avuruyoyđ, koyoyđ
 Poşetlere, dolaba ğoyoyđ, K̄ışın yiyoyđ.

suynan yōruyoyđ yavrum k̄ombeyi de. **35** acık řurāya koyoyđ. o acık yuuşuyor,
 ondan sōna yumah alıyoğ biliyoñ mu. ğuççúk búyođ nasıl desem, ordan onu yālıyođ.
 çinen yağ inan yālıyođ. K̄oyun çinen yağıylan, inák. ğötürüP fırında biřiriyoyđ onu da

getürüp yêrsek yiyo ħ, yemessek dolaba ħoyoh. belki aha saa şimdi yedirürüm ondan . onu da êle ediyo ħ yavrum. ákmā'miz gine êle fırna gótürüyo ħ, yörüyok, ekşiliyo yine êle çörák de **40** êle yāliyoħ. he çörā'miz var.

ç

bizim ādetimiz nasıl ĭdı yavrum , evel ki biliyoñ mu sen. şimdi aħrıbāya çoħ verip alınıyordu. beni meselā annatım saña. şimdi benim ememiñ ölu baş ħasıynan evlenecā'di assında da ordan nēse ben ħuċċū'düm dā çocuħ udum ya , bilmiyordum. askerden gelmişTi . annemiñ yanına gider gider , oturur yatardım yanında. o gelir otururdu annem diye. **45** olur bōle şeler derkene dúúr gelmeýe başladılar . ħaynım öldü bēle ħaldı. ordan nası olduysa gine nasıP ħısmet ya hē, geldi, āmin dēdiler. altı ay oldu. altı ay durduħ sā'de. dur işte annatacām. āmin dēdiler yā, hē. āmin diyenden sōna bi davullu zurnalı dúún ĭdi . āmin dēdiler. ħóyümüz toplandı. burda işte bi Ķına gecesi gibi bi şeyler oldu. loħum, püşkū't leblebi daıldı, bitTi. onuñla dúúnümüz oldu işte. dúúnümüz ħış ĭdı . ne araba geliyor, **50** ne bi şey geliyor. bir ħuruħ motóra bind rdüler beni. getirdi eve bıraħdılar.

d

var. yok canım alan alıyor, gendine geliyor harcıyor.

-5-

Adı Soyadı: Şerif Bulut, 87 yaş.

Derleme Yeri: Aşağıçakmak Köyü

Konusu: Serbest Konuşma

êrzincan batdıydı , êrzincan. êrzincanın batmasında ben gelin oldum . ben ne bilim ondan ileri ne ħaderdi yaşıım . ismim şerif. ben eşitmiyom ki . soy adım bulut . ħız dayın, ben olmuşum. ondan sōna bir ħız olmuş, ħız ölmüş, hasan oldu, hasannan yaşıt dayın. dayın benden iki sōna . at ĭnan geldim , o zaman araba nêrdeydi . at ĭnan geldim ..... geldim ..... at batdı. **5** ayaħlarım yere dā'di. ħara at batdı ,

üstündeyim. hopladım éndim atdan . ordan gelinciye de fatmaynan urhütçu yeşim geldi. duran dayımın ğarısı ..... ordan beni ..... hopladı. fatma da atTan éndi. herifler atı çá kıdiler. yamaca gelen kıóy ..... ata bindim geldim. kıóyü örendim ki gelin bilmez, gelin bilmez diyorlar. burda deve oynuyorlar herifler. oynıyarak geldiler Kıarıya ..... aşıā pıñarıñ orda **10** çıhdıydı. ben ne bilim geldim ..... o benden utanıyor. vallah dedi hem ğaynanam hem dayımın ğarısı gelin getürdüm deyi ölandan da olacáu ħ emine ekmā' ayrı yir, ölanı tanıyor. bir Kıara ğózünüñ altından bahıyor dedi. şeile ..... gelir dışarıya otururdu . heç sölemezdi. utanıyor anam dedi. sereña ben dúüne gétmedim ğı , ğórúştürmēye gıtdim , sereña. ğórúştürmēye gıttu ħ, nışannılıydım. oráya varduħ. sereña **15** varıncı şey dedi ki fadık , emmemiziñ ğızı ya ğoyā şerifi dedi , şemşiyi, emineyi bi yere yollarım dedi . burdan da bunnar geldiler. kime gidecā'z aħşam oldu bir ..... geldi. haydin gidā'k dedi. bura bizim düñürümüz dedi. şerif dedi , bunnar bilmiyor , şemşiyen emine dedi orıya gēdecā'n dēdi . ağul áhmedgile gétTu kı. ağul ehmedgil ..... oráya vardu kı oráya varışın onnarda da üş dene Kıız var. ben de ğız, emine de ğız şemsi **20** türküyü çağırıyor, ğızlar oynuyor. emme ben oynuyamadım hiç. emineyi oynatdılar. emine ..... oynardı . gelin deyi çırdı. onnar oynadı, oynarken bahdım ki pencereden bir herif bahıyı. bahıyór emme kıızın nışannısıymış. ikisi de nışannılı. birinin nışannısı eskerde, ememgilinkini eskerde óteki de o, onnara da nışannılı. kıız derde düştü. benim döşşā'm şorda, benim döşşā'm ..... ölan gelecā'mış. döşşákleri **25** serdiler. emineynen biz büle yatıyoħ, şemşi yatTı. uyudu şemşi hemen. ölan geldi bacım soyundu aynı döşşā' kıarı Kışı gelür gibi. döşşā' soyundu girdi Kıoyuna nışannısımiñ goynuna girdi o . biz uyanıħ. emine bu sizin gelinniñiz mi. gelinnin uyudu mu diyo. emine diyo ki ..... uyudu dedim diyo. .... emine bu senin gelinniñiz mi, deil. o da hē diyor. ğardaşın ğuççümüş he mi diyor, hē diyor..... **30** emme çıhTı eşşák Kıadár Kışı geldi girdi şöraya . biz de şurda yatıyoħ. bir yanda o bir yanda biz . İafladılar emine hātunnan. ğız orosbu heç olmassa dilini bālı dut . emineynen ğonuşuyor nışannı goynunda gelmedük. ....aman ben bu evde uyumam ki boğún dedim aħlımdan. elin uşai yatıyor. Kıarının da analı var. iki ğuma var, ağul ehmedin ğızı, ğarısı iki Tene ğuççük, oteki ğarıdan, bu da ordan **35** ğaħduħ, yatduħ ğayrı. o da yatTı, ğaħdı, gétđi. sabahdan ösun ben bu eve daha ermeme dedim . ertesi ğún ğēne gelecū kı. aşıā geldük dúün damına yun daranaca ħ darahlara oturdu. ....dedim baña yuñu yudurdun

ki dedim orda daratmam deyi, niye dedin. dedi ki ordan bir selānik uşā kararı buldu. ecuķ sen dara bunnar halay çekácek dedi. ben daramam dedim, yun daramıyom dedim. her neyse durduķ. fadie ne dedim . **40** eyi deyi bizi yolladın dedim. ğızın nışannısı geldi dedim. soyundu yatdı yanımıza. vaķ dedi, vay orosPu vay dedi.

-6-

Adı Soyadı: Fatma Erdemli, 71 yaş.

Derleme Yeri: İslim Köyü

Konusu: a. Koyun Yüzü

- b. Köyde Sık Duyulan Beddualar
- c. Māni
- ç. Ferfene
- d. Çocuk Oyunları
- e. Hıdrellez
- f. Aba Tepme
- g. Düğün Âdetleri
- ğ. Kına Gecesi
- h. Köyde Günlük Yaşam
- ı. Salavatlar
- i. Köy Yemekleri
- j. Üzerlik
- k. Alevilerde Oruç
- l. Dede
- m. Serbest Konuşma

a

ğoyunnarın ğarnındaki ğuzular tülendī zaman yāni cannandī zaman. onuñ için yapallar şeyleri ğoyunun yüzünü . genşler toplanıllar sōlemez ayıp burda bi ayı yapallar, gelin yapallar. ayı yāni şey ğollar burasına, pos ğollar, kelek daħallar canğır cunğur. o davarların şeyi yāni gelenā' . ordan sōna yúzunu bōle siya ħ kōmür çalallar, boya. adam eline bi ğayış verir , gelir şurāya **5** yaşlınıñ oynadī yere yatar, o bahşış

verir. gelinnerle berāber gezeller k̄oyün genşleri. yoḥ yoḥ, dúun dā'l bu , sādece ḡoyūnun yüzü. buḡun şindi ayın on yedisi. bizde şindi ayın dördü, on ḡun sōna yapılı bu iş, on ḡun sōna ḡoyunuñ yüzü. K̄apıdan geliller işte genşler, birisi hābe alır, ekmā'k ḡor, birisi duz alır, torba alır, hābe alır, duz ḡor. biri bulḡur alır, biri yaḡ alır, biri yımırta alır, biri odun alır, onu bişirmēye **10** aḡşam. genşler, bōle k̄oyün genşleri, bōle k̄oyün genşleri toplanır, dolanıllar ōlāñnen. davul zurna ōñünde, oyun yaparak, oyun çıḡardaraḡ, oynıyaraḡ, āley çekārek, başka oyunnar çıḡardaraḡ şordan geliller ḡapıdan:

hey hayadan hayadan

yılan aḡdı **15** K̄ayadan

açlīmızdan gelmedik

bu ādet olmuş sayadan

yanı eksiden beri ādet olmuş diye . bunnarı sōlēye sōlēye k̄oyu gezeller. bi eve, farz edelim ki aha geldiñiz, bu eve getiriller, bu evde aḡşam bişiriller onu. pilav bişiriller, ekmā'nı ḡollar, yımırtasını bişirir yeller **20** yahut da satar yā alıllar. bunnarı yapallar. ondan sōna da aḡşam toplanıllar burda, davul zurna olursa, olmassa el oynallar türkúyenen. onu bişiriller, burda yeller. geriye şeyler, her kilere ḡonulan pilavı bütún k̄oye dādıllar. yāni herkeşin haḡkı var onda ya, onuñ úçün dādıllar. bu bēle olur.

b

allah seni yaşatmasın

mahbaran **25** bellisiz olsun

(yāni mahbara demāk, yāni cesedi bulunmayacaḡ.)

nālet olsun saña

yúzuñ yúzume iras gelmesin

ḡarartın ḡayīb ola

ha yediñ **30** zıḡım ola

burnundan gele

emāklerim ḡózüñe dura

ḡózüñe diziñe dura

sürüm sürüm sürünesiñ

benim haḡkıyı **35** inkār ediyin

(yāni benim emā'mi, saña ilgilendiumi inkār ediyin , seniñnen ilgilendimi inkār ediyiñ.)

eline bi tas su versem inkār ediyiñ

allah seni benim elime ğosuñ

círlerin **40** ağızından gele

ğannar ğusasın

(bizim gelin demiş ki, allah, ğasından ğannar gele, demiş.)

allah getTin yerden geri getirmeye

allah seni yaşatmaya

bi daha seni **45** ğózüm ğórmeye

dúunüñ dürülü ğala

ğucāña çúuklü çömelme

(yāni çocuu olmayaca ğ da, ben kimseye de bi şey etmezdim benim de çocuu olmadı. hayıllısı böleymiş.)

allah diliñi dişiñi ala da **50** pel pel yüzüme bağasın

(yāni felcu oluy da , dili ğonuşmıy da yüzüñe bağı ya, o. onu ěle demák, onuñ annamı o.)

bi şey yalan, bi şey söyler, gelir, sen şunu demişñ deyince, dilim dişim kitlensin, pel pel bağıyim yüzüñe, āzım dilim kitlensin deller. yāni ben o yalanı sōlemedim **55**.

c

geçen hastānada yatdım biliyo musun . bizim adam da orda . birinin hanımı ğuaterēden ameliyāt olmuş , ben de safra kisimden oldum, yatım. bizim bey de geldi, onun beyi de gelmiş. aynı ikisi bi ğardaş gibi. dedim ki, anam dedim,

puñarın başı sarı

daşı **60** torpaı sarı

mevlam seni baa yazmış

ğózü ğou ğaşı sarı

dedim. anam ğadınnar bi ğülüşdüler. o da şeyliymiş, bu hıdırlañlı, gelin. māni böle işte. bazı yeri geldikçe sōleni.

ç

ferfene, gençler toplanılar bir eve. **65** gine herkeş ete beri getiriller . o evde yeller, içeller, āleniller. şindi piknik diler, eksiden ferfeneydi. ěle dē mi mīsa . şimdi davara gedilerdi Kadınlar. ěte beri alīlardı davarın yatāna. şindi davara gētdiklerinde çobannar şey ediler di, bunnar ete beri alīlardı. çobannarıñ orda berāber çobannarnan yiler, içilerdi. aħşam davarında ā'lence yapīlār. yānı oyun oynīlar, haleý çekī'ler, kimi hoplar **70**.

d

gūlseminiñ ayā şey oldu ya , birim birlik oynarken. aha burası çatladı. birim birlik deller. bēle adamın biri şeyle aşşā durur, üstünden hoplallar.

ķūlbasTı oynallardı āksiden. ocān başında ķūl var ıdı . bēle maşaynan basallardı. bir, iki haydı bunnarı al. bi denesini sen al. işte ben seni goydum yahud da gāziyi goydum yahud da aydını. gızlara **75** olannarı gollardı, olannara gızlara dellerdi şunu al . hā sen filān ınan evlenecā'n , ěle dē mi mīsa. eksiden ěleydi, ķūlbasdı oynallardı.

civciv oynallardı. aha avcuña bi şey gollardı, bir boncuğ, dūdūk. bende civciv, kim yetişirse, onuñ elinden alırsa, bu gez de o dolanırdı.

tura oynallardı. birisi şapkasını eline **80** alırdı. tura, gine bi şey boncuğ, onu bēle hangisi sahlarsa dolandır dolandır, gelir, orda bulullardı. sen de haydı bunu şapkasıyan vururdu, kasketle. şindi hēç oyun ğalmadı , bi şey ğalmadı ķoylerde anam.

e

hıdırelleziñ orucunu dutarı ğ. onuñ şey yaparığ, un ğavurur, top yaparığ, onuñnan orucumuzu açarı ğ. hıdrellez orucu . **85** aha şeyde de yazıdi takvimde ya. geldi hıdrellez, bu ayın sekizinde. üç Ķun, eksiden bir ğun dutúyduğ. şimdi üç ğun dutallar. aşure de var, aşure. oruç dutarığ. muharrem ayında oruç dutarı ğ. on ikinci ğünü aşure yapallar. aşure de şeyden ğalma , imam úseyinin şehid olduu ğüne ras gelmiş. şeyde nuhun gemisi batmış denizde, batıncā işte o da Ķurtuluncu şukur etme, içinde ne varsa, içinde ne bulunduysa ondan **90** yemāk yapmış. onuñ adı ğalmış

aşure. o da imam useyinin şehid olduú güne gelmiş . şindi biz de aynı günü orucu dutarıh. herkes, ğurban kesen keser, kesmeyen yanı ěle yemák hazıllar, ğuran oğudur. bir eve Toplanıllar o dedeniñ evine, o evde su dovalallar . imam useyin aşkına ālallar. yanı ğozyaşı dókeller. ondan sōna o dovalıh suyunan oruçlarını açallar . ondan sōna o ev yimák yapar. o yemā'nen aşureynen pilav **95** yapar. onuñnan millet toplanır, oruç tutan orucunu açar. imam úseyin aşkına. ğuran oğudur herkeş. buĝun ben oğudurum, yarın sen oğudun , bir ğun óteki yanı mevlüt demá k. eksiki usullar bēle de şindi de aynısı.

f

aba dePme şey var ıdı, bēle aaçTan ..... olurdu oluğ, şindi betondan yapıler ya. oña şindi oturullardı iki ğişi, **100** bir bu başa, bir o başa. ortaya o ılığ suyu deper deper, arasına bir, eveli şal duhurlardı bēle. televizyonlarda dohunı ya bēle. .... evel, ondan sōna biz ..... doğuduğ abiy. şeyle aynı şu pantulları evel abaydı. şindi aba var ya, aba diler bāzı ľaf ğonusunda, onu o top ortaya ğollardı, suyu doğár doğár, sabınlı suya, sabınları ağıdıllardı, dē mi misa . aha bēyle , bir ğişi bu yandan hem türkú çārır, ayahlarıynan **105** onu depe depe keçe olurdu o. keçe yapallarmış, onu bilmim. bu ..... bōle şeynen atallardı. ben de atıdim. .... da ğuzuları .... sağ olur . onu bēle keçe dókeller. bēle yuvallayıP yuvallayıp keçe dókálller. televizyonda bāzen ğosterir . eksiden çobannar, heç yāmır geçirmezmiş o keçe . áksiki usullar bōleydi.

g

dúún, şindi ğıza düñur ğedeller . **110** annaşır. áksiden bizde ěle ōlannan ğızın annaşma yoğ udu. herkeşiñ anası babası, kimi mehel ğorerse, o eve dúur ğedidi. anası babası ğızına sorıdi işTe istiyon mu, siz istiysaız ben ne diim . anāya babaya ğarşı gelinmıdi eveli. onun sözünü alıP, ğayvesini içiler. ondan sōna da nişan edeller . kıylü Toplanır, datlı şerbet yapallar, yemák hazıllallar, ğoyun ne keseller , ğene bēle yemák yapallar, çorbasını yapallar. millet **115** toplanır aqşam, onu yer , töresini çıardır, altını, incisi neyse . işde şu şundan , şu şundan . aha gerdannı yahuT aha ğolluu. áksiden şēler, aha benim gerdannim şu, gelinnik şeyim bu. bundan on deneydi. gelin nişannısını ğormı ki. hē ğórmezdik. aha ben bi sene durdum vallaha.

eğine gettiysem onnara, o ğun tallalar belki ğordum. nēse dún başlar, nışan iři bitTi. buğun yuđa bişirirük biz , yemák hazıllallar. **120** aķřama danışık, hey vetándař , biz buráya geldik bu babacan uęun mu , bu hayıllı iři mi deyi yaşlılar sorallar. danışığ yirler. danışığ dēller oňa. yanı millet toplanır, danışır. hē bu nedir, danışığ dēller. yemákTe tanışma yāni , dúnü danışıllar . ordan sōna millet de der , iřde bir hayıllı işimiz var der dún saabı da . allah hayıllı ūlu eylesin, ođuyacān kōy var mı deller. çevre kōyleri düu ne dāvet ed iler ya. iřte fılan **125** ğōy, o der ki ben fılanca kōye giderim, óteki der ki ben fılan kōye, bu da bōle biter . hadi Sabah olur . gine bir řey hazıllarığ, bórág ięi keserik . bēle bórák sinilerinen bórák yaparığ. millet gelir gine hayıllı ōsuňa, óbürü yer , başka yemákler yapallar. daha ertesi ğunú gine, iki ğun bişirirdik bile. dāmat yemā' . dāmāTı, gelini hamama ğótürüller. ordan da gelir, řeyi ğótürüller, dāmādı yığallar. ağşam olur, **130** millet toplanır. hanı dāmada ..... hē bir kōyü oğullar bile, dāvet edeller . her neyse, havlu veriller. şindi kart çığdı. áksiden aha bēle basmalar vardı dōrder, beşer metre, dālıydı. gine kōylerde var da, şehirlerde yok. ordan sōna ağşam olur , millet toplanır o yemā' . gine yemák yapallar, dāmat yimā' . yimā' yeller, dāmādı ortıya ..... áksiden beř ğun údü , şindi üç ğun mü sürü, dōrt ğun sürü, üç ğun sürü her alda . **135** bir danışığ ğünü, bir hayıl eylesin , bi de gine dāmat ğünü , bi de gelin indirme , dōrt ğun sürü ğene . danışığ dedimiz řey, geliller, Toplanıllar. bir ğun evelden gine toplanır millet hısmın arđabāası, biri dún kāyāsi olur, biri yıtbaşısı, biri ğayFeci olur, dún ğōrevlisi. biri yıtbaşı, yāni kaha. davar keser ..... dādır kōye, gelen misāFirini ğarşılar, hamama ğótürür. yāni dāmādıñ bākęisi olur. yāni düunun yöneticisi. **140** dún kāyāsi daha şeyli , ğıdemli. aynı şindi kōylerin mığdarı olıy ya, aynı mığTar olur biri. iřTe sen řunu yapacāñ, sen řunu yapacāñ, o da onnarı yönetir. ğōrevlileri yónetir. bēle iřte.

ğ

ğızın evine gidil ler şindi , davul unan ğına ğótürüller . ağşam ğızın evine dolallar. ğına gecesi ğızın evine dolallar . ğenşler, ğadınnar orda oynallar . haydı dún eviniñ, dāmādıñ işi bitince davul unan **145** ğına ğótürüller. ğınaynan da varacağ kapıyı kitleller. baldız yúzuu, ana yolu, onnar zabaha, onnar bi ğun evel getdi, ğúñüzden. ana yolu , emmi yolu , dayı yolu . bizim burda ēle şe edeller. babasına bir ayakķabı, anasına bir, şindi ķiremse çığdı. áksiden dōrt metre bir çapıt ıdı . baldıza

altın yüzük. ėle işTe. aħşam olur, geliniñ başını óveller. ondan sōna da Kınasını yaħar, millet daalır . gelinin başını bēle **150** şindi şey ed ĩler ya , gelin olannara saçı saçallar, ğuyā olannara hülle biçeller. anası yapĭ, anan burda olaydı şindi. yaparım da tek şindi. ayağına giymiş nurdan nālini, gider cennet bahçesinde salınır, bunnarı hep bilidim ya. bu arāda gelini ortaya oturttururum . hepsini bilim de işde peş peşe aħlıma gelmi.

fadimám oturmuş **155** Kınasını ezer
cem olmuş melākler cenneti gezer
hürü ğız oturmuş hullesin düzer
şúkúr muhammedin dúunuñ ğórdük

bunnarı hep bilik de işde şindi hepsi aħlıma gelmey, yousa hepsini bilik. havasıyan da ben de bilim. şindi ğapıyı açmazlar . ğınacı **160** gelir ğapıya, ğapıyı aşmazlar. o eve para yānı para alıllar. parayı alandan sōna da işte ğapıyı açallar, içeri gireller. búyuğ oynar, davul, zurna çekār, geriye olanın evine gider . ğız evinin de işTe başını óveller.

h

ğún boyunca, yārın ekmā'n yōsa ekmāk Pişirecen, çamaşırın yunacāsa banyo yaħacān, yıħnacān, çamaşır yuyacān. **165** malın, inā'n buzaladı ğidēcā'n . yavruladı yānı, onun danasını emzirip südünuñ ğalanını saacān . onu getirip ya yoğurt yapacān, ya peynir yaparĭ. kúplere pēnir basarĭ, bēdonları. fazlasını satarĭ, hısmımıza, aħrābamıza ğónderir k. bēle işde. kóyde kimse ğalmadı. kóy çoğ ũdu , benim aħlım yettende. üşTe biri dā'l de, dörtTe biri ..... onda biri anca ğaldı kóyün. cenāzeñ olur, toplanır millet cenāzesine, ālayan ālar, **170** cenāzesini ğaldırıllar. hocası gelir, oħur. yıħallar kadınnar. erkā'se erkek yıħar. haydı baş sālĭna, ver rsün, ğedersin. yēmā'ni veriller , Kırĭını veriller, elli ikisini oħudullar. et kemikden ayrılırmış ell ikide dērler. bēle işte.

ağlımı aldıñ başdan
 gözlerim **175** doldu yaşTan
 saña diyom bayrağdar
 kim dōmuş ğara daşTan

bir aaç bitmiş dalsız budahsız
 üstüne bi ğuş ğonmuş tūsüz tozahsız
 onu kimler yemiş **180** dilsiz damahsız
 verelim Pëygamber canına
 muhammede selāvāt sellāley

o ğüneştir suya düşer ıslanmaz
 o altındır yer altında paslanmaz
 o ölüdür at üstünde **185** sallanmaz
 verelim Peyğamber canına
 muhammede selāvāt sellāley

i

ķóyün yémá ķleri, südürme yaparı ħ, dürmeç dúrerı ķ, madımağ Pancarı bişiririk. madımağ toplarığ yaz gelinci. hē, sivasıñ madımā meşur. livík bişiririk. livík dediim, aynı ısbanağ gibidir. **190** o ğuz ūlānan bişer . sen yıldız elili misin canım. yıldız elinin aşşā ārif ğóprünüñ orda , yıldız eliniñ altında, oralarda biter livík. gēder, toplar, getiriller. aynı ısbanağ gibidir. bēle dōrar, ğuruduruğ. ğışın onu bi haşlarık, ondan sōna da ğuz ūla ħ doplarığ. ğuzu ulā ğurudur, ekşi yaparığ. ğuzu ğulā yāni. biz ğuzu ula ķ deriz, ğuzu ğulā. ğuzu ğulāynan bişiririk. bulğur, mercimák, yağını, içine de gemig olursa onu atarığ. **195** et yāni, ēle bişiririk. sāten ğışın ıspanağ, fī. ısbanağ bişiririk, pırasa bişiririk, hamır keserik, bēle erişte yaparığ. top hamır yaparığ, mantı dēller . mantı çorbası yaparığ, ayrıranı ğoruğ, yarma ğoruğ. bēyle dōlmüş yarma . hē katığlı çorba deniyo oña. ayrırana ğatarığ, sarımsağlı, o biri. hamırlı, bēle top keserik, käre käre. onu şey yaparığ, onu da yoorda ğatarı ħ, yōrdu biraz özerik, üstüne yā dōķeller, nāne **200** atallar, ile yapallar. mercimeğ atallar. şeēle

uzun kesmesini, aynı erişte gibi, onu ėle bişiriller. bāzısını hēç ayran ġatmadan boz bişiriller, boz çorba deller. çörāk yapallar. kómbe deller, kuru kómbe, yalı kómbe. hamır, ekmāk Pişiririg. ekmākTen, içi yalı deller. kete deller, içine yüzlük çalallar. yüzlüü bēle çig torbaları ġ, süt akşir, onu torbalarıġ. onuñ içine biráz yağ ėder, bile çörākleriñ içine çal arıġ biz. tahrana **205** yaparıġ he, yoordu bēle, yourt yaparı ġ yoordu biraz yayarı ġ, özerik, cıvıdırıġ, yarmāynan onu ocā ġor. ġaynadırıġ. içine yarmāyı da ġuyarı ġ. bulġur ayrı, yarma ayrı. onu ġaynada ġaynada Koyu olur. zabahaca durur, zabahdan aha bē le bēle sı ġar sıġar, otlarıñ üstüne ġoru ġ, tarhana o olur. o hazır tarhana başka, bu kóy tarhanası başka. bulġur ġaynadırıġ. bāzıları gilik yapar, bēle kufte gilü gibi. bulġur ġaynadırıġ. **210** būdēyi yġarıġ, būdey. ġazannarı bēle düzerik, bōyúk ġazannarı, altını yaġarıġ, suyunan doldururuġ, o ġaynar. hedik deller. onu sererik, ġuruduruġ, deermene salarıġ, dōülür, hemi de çekilir. eveli bulġur daşında çekiler idi.. soġada dövüleri. türkü çārıb çārıb ..... doplanıladı.

daş dönmüyo dönmüyo
 aam atdan **215** ėnmiyo
 aamiñ hatunnarı
 daş dönmezi vėrmiyo

deyi türkü çārılar ġdı. sohuya yarma ġuyallar bēle būdey .... ġollar. yarma dediim işte bēle toġmaġlarnan yedi sekiz ġişi, o oña da vurmaz, o oña, bēle dōne dōne, akşiden sallallar bēle. kimseye de dā'mezdi. **220** dōne dōne altı yedi toġmaġ dōvellerdi. şindi bi toġmā dutamıy yeni yetmeler, bizler dövúk de. nası vurulacānı. soġu bēle daş, oyulmuş daş, oyuh daş. bulġuru ayrı, düürü ayrı, incesi ayrı.

j

üzerlik nazar uçun. yāni üzerlik bulunduracāñ evinde, nazar dā'mēcek. üzerliġe nazar dā'mez. ot biter bir yerde. sizin evde üzerlik var mıydı. onu yapiler, balalı gene. üzerlik nazar için, oña nazar dā'mez **225** yahut mis ka ney yapallar. ġadınnar el işinde, el işleme yapar. patig órer, elduvānı órer ġadunnar, dantel órer. ġadınnarıñ işi bu.

k

biz et yimák, çay içák. çou çay da içmez . yanı ğan ğırmızı diye . imam üseyinin ğanı olmasın diye. ayran içeller. duru su içmez hiç . tabi yemā' katallar. on iki ğun su içmák, et yemák, yımırta yemák, **230** suvan kesmek, sarımsağ yemák. tabi canlı kesili, ğan ahiy ya , onu o sebebi . yaş odun kesmezler heç . bizim on iki ğun , yāni herkeş şindi ğavağ kesecek, söüd kesecek zamāni , on iki ğun kimse ğava ğ dallamaz. kesmezler yāni. yaş kesen baş keser deller. bu da bōle canniya doğanmazlar. yer k yemā'mizi. aha şunu dōrayıp yemezler yāni. bıçağ sürmezler. şindikiler sürī, áksikiler onu da sürmīdi. **235** áksikiler ne suvan kes īdi, ne sarımsağ, ne nāne yīdi. nāneyi ğanını ırba göymuşlar da dellerdi , nāneyi ğomuş, aħmamış ğanı. ben onnarı duydum áksiden.

imam üseyin aş kına daha ben Perşembeleri, aha geçen berşembe duttum, aha allah izin verirse yarın gine dutacām. belki üç ğun dutacām . perşembeden perşembeye ben orucumu dutarım . **240** Kırğ sekiz perşembe hağ mı deyi bizim dedelerimiz tāliPlere sorar, insannara. Kırğ sekiz perşembe hağ mı hağ deil, boynuma borç etTim deller . bizim şindi ādetlerde yāni dedeler , ben sen ĩnen kúsķunum, ben sen ĩnen barışmayınca lo ğma yedirmezler yāni. birinin birinde hağķı var, o hağķını vermeyince seni milletin içine ğomazlar burda. ēle yāni. dedelerin ğānunu bōledir. ğul hağķı yiyeni, insan içine **245** ğomazlar.

l

ocağ sāde işde, ocaından gelir. ta ocağdan sürükmüş gelmiş. geçmişden gelir. bizimkiler şeyden gelmiş, çorumdan gelmişler buraya. benim ğaynatamıñ dedesi buraya dedeliē gelmiş . gelince bu kōylü salmamış , salmayınca da adam buraya yerleşince babası da ğóçmüş gelmiş , burda ğalmışlar. bunnarın sülālesi malatyadan gelmiş. bizim sülāle tā áksiden **250** beri sürüp gelī.

m

benim ğaynatamıñ dedesi varmış da der miş ki, dālara duz ..... duz terēziye binecák, dili başı ānanmadığ insannar gelecák, ğız anayı, ōlan babayı tanımayacağ demiş, üseyin aa, benim ğaynatamın dedesi. ğız anayı, ōlan babayı tanımayacağ

demiş. taniy mı şimdi. adam işte üstten yoharı gidermiş, şu kör pu_rıñ altına çıkmış. şindi bi pu_r var. oraya yatmış bõle, **255** şindi onnarın türbeleri ordadır, mezerleri, o adamların. o benim Kaynatamın dedesigil. beş altı orda mezerler var, biliyim. aanın mezeri deller. adam bẽle yatmış oraya, bi de acıkdım ki demiş. biraz sõna bahmış ki, bõ'ründe üç dülüm yũha. yũhayı yemiş. bi de su olsaydı demiş, bõle yatarken. bahmış bi de su kaynamış bõ'ründen. vallaha onun orasını ben yalan sõlemim, onu sõleyenner benim duyum ile duyumum. **260** işte bunu deyen adam yanı . dili başı ānanmadı, çerkezler gelı ya. aha yabancılar geldi , dış dövletler . kız anayı, olan babayı tanımayacak demiş, ecit mecit türeyecak demiş adam . hep tõredi şindi her şey. adamın dediı açığa çıhT ı. ermiş adam. evliyālardan bizimkilerin kókú, ordan geliler. bunnarinkiler de , bizimkiler de yanı . bunnarinkiler malatyadan gõç etmiş gelmiş, bizimkiler çorumdan. kızıldeli ocağı. **265** pir sultan ocaı var , kızıldeli ocaı var. ali seydili bizimkiler. hazıretı ali de , imam úseyin de hep peygamberin torunnarı, o da dāmādı. ayrısı ğayrısı yođ. hepimiziñ allahı bir, bayrāmız bir. allah bir, peygamber hađ. torunnarı imam hasan , imam úseyin . aha şindiki var ya, baykalıman şey var ya, onuñ adı nedir, erduğan, áksiden ..... onnar işte, sen ileri geç, ben geri geç, onnar ilerlemiş, ömer dağımı, **270** ali tarafını kõtulemişler, õle ğalmış. kimin sözü geçise, o ilerlemiş . şindi sizden taraf aarlı h. yirmi beş milyon alevi, sáksen milyonun gerisi sünnü. onuñ da ayrı ayrı çerkezi var, Íazı var, kúrdü var. alevinin de aynısı var, her çeşidi. Karslınıñ alevisi var , kúrdüñ de alevisi var. her milletiñ alevisi ayrı, sünnüsü ayrı. allah imanlısına mehtāc etsin, allah herkeşin iisine nasıb etsin, èyi insannarnan **275** ğarşılaştırsın.

-7-

Adı Soyadı: Musa Esen, 77 yaş.

Derleme Yeri: İslim Köyü

Konusu: a. Salavatlar

b. Kına Gecesi Türküsü

c. Cem Törenleri

ç. Ziyaret

d. Köyün Adı

e. Madımak Olayı

f. Atasözleri

a

elif allah mim muhammed cém cebrâil ayn alidir ali
aliniñ érline kuffârın kórlü'ne
cumhurezin éyyâmi devletine
verelim muhammede selâvaT selâli

geldi gonda 5 dèvlet tâcı başına
kim garişır o hudânın işine
mevlâ uzun ömür vèrsin yit yaşına
verelim muhammede selâvat selâli

kuşak kuşanmak kimden galdı derseñ
uludan, pirden, p̄irimiz 10 hünkar acı bekTâşı veliden
kuşak kuşadalım ūra, uurumuz hayra.....aliye
aliniñ érline kuffârın kórlü'ne
cumhurezin éyyâmi devletine
verelim muhammede selâvat selâli

kim doħudu derseñ 15 bu libâsın bezini
haziret i ūit Peygamber doħudu bezini

şit peygamber uruhuna cumhurezin eyemi devletine
verelim muhammede sálavat selláli

kim doğudu derseñ bu libāsın bezini
hadrez i **20** idris peygamber doğudu bëzi
idiris beygamber öruhuna
cumhurezin eyemi devletine
verelim muhammede sálavat selláli muhammeT

millet para atmáya başlar , kesesi dolar . haydi o bitTi . bizim ādetimiz böle .
para, orda şindi sayallar . filanın şu ... .. parası bu . dúún káyası **25** bir göyun verdi,
guyāyı otutTurdu. en çoğ hangisi verirse, oña oturur. ordan sōna da orayı toplallar.
ordaki ıapı açma parası alır, gēdeller. gelinin ğapısına gēdeller.

b

gelin olannara saçı saçallar
gúyañ olannara hülle biçeller
yedi cennet ğapısını **30** açallar

c

şindi cem törennerini on iki hízmat yapallar, dedeler. gözláqçimiz olur ,
süvürcemiz olur . yāni gözláqçimiz, ğalabalığ yapTırılmaz. elinde āsa deller , kim
ğonuşursa, ğonuşmañ, ilerde ílaf oluyo, yahuT da duva çe kıli diye. yāni ğözleçki diye
ona deller. böle bi durum var yāni. aşığlar sas çallar, deyiş duaz imam sōleller. on iki
hízmat yapallar. ilkinden başlallar. **35** burayı temizleller, sübirge çıarıllar. ondan sōna
ırbığ dolandırıllar, ondan sōna su dovarlar, ondan sōna işte gerisin vazifeleri bütün
yaparlar.

ç

şurda yusu efendi var. yoğarda da ağanın mezeridir , tā burāya uzağ. yatırlar
orda var. valla ēle o ğadder evşānelik öle bi şeyler de olmadı yāni buralarda. fazla bi
şey olmadı, işkence olmadı. yatır matır **40** yapılp Ta, işkence gören olmadı yāni.

onların kitapları varsa, kitaplarda yazılıdır. ben gendi ğafamdan onları, yapmam yāni. Őindi dōru ğonuŐmam lāzım. o kitaplarda vardır iŐte, fılan yerde Őunlan, eren evliyāların Őeyi vardır. tūrbesi vardır, Őurda Őu vardır, yazılıdır.

Őurda tobutu bōyūķ vardır. heĐ aacını kimseye, dıŐarıya vērmez, hēĐ.

d

bu kōyūñ adı her aldā ħorumdan gelme . 45 ismini orasını bilmem. ħorumdan, malatyadan o yandan. Őindi islim demāk yāni, isim Őōle almıŐlar, burası ğayet orman iċiyimīŐ. zamānında da aċık KōnuŐayım ki, yezidin, muaviyenin ğorĥūsundan, alevi zūmresi KaċmıŐ, bōle ormannarıñ iċine girmiŐ . burası bir ormandan istim , burası islim demīŐ. her tarafı orman iċi oldu zaman , aċıĥlık bi yer olmayan , islim iċinde ğaldıından bura da 50 bi islim demiŐler.

Őinci gerekirse aċık ğonuŐaĥ, alevi kōyleri zāten ekserī muaviyenin, yezidin ħorĥūsundan ğaċmıŐ. zūlūmūnden ğaŐmıŐlar, iŐkencelerinden ğaŐmıŐlar. hep bēle bi dālĥ yēllere girmiŐler . nerde ova, nerde bir ev yeri var ĩsa , sūnnilerin elinde Őindi. iŐin dōrusunu ğonuŐmaĥ lāzım.

e

Őindi baĥ, siz duymıŐtursuñuz, 55 sivaŐ olayında otuz yedi ğiŐi , geldiler, madımaĥ otelinde yaĥTılar, iŐkence yaptılar . bir elindeki sazınan , o adamı iŐkence yapılırsa, sılāĥı yoĥ, tūfeĝı yoĥ, bir iŐkencesi yoĥ. sādece bi elinde bālama sazınan onları yaĥdılar. āzından allahın hayıllı duvāları , kelimelerini, erenlerin, evliyāların sōledikleri lafları sōlenmiŐ iken madıma ĥ otelinde onları yaĥTılar. elinde onların sılāĥı mı vardı, tūfā' mı vardı. 60 hepsinin elinde sazı var ĩdı . sazı olmıyan sazıñ yanında oturup ēle sōlelerdi. baŐĥa bi durumları youdu yāni.

f

Őindi ben oĥumuŐluum olmadı uçún, tāriĥ oĥumadīmdan, kitaplardan, tāriĥTen hēĐ bi Őey almıŐ deilim yāni . Őimdi iŐin dōrusu. onu birāz ğafası, oĥumuŐlū da vardı.

-8-

Adı Soyadı: İsa Şahbaz, 42 yaş.

Derleme Yeri: Selamet Mahallesi

Konusu: a. Genel Durum

b. Hayvanlar

a

ilk okulumuz var, evet. burda ortookulu yıldız elinde oğuyor çocuklar. taşıma oraya gèdiyo , ilk okul burda oğuyo. beşe gadar burda oğuyolar, beşden sekize kadar yıldız eline gèdiyolar . yoğ yoğ kendi imkânıyla, evet. yoğ sâten biz de yıldız eline bālandığ. üş dörT sene oldu mahālesiyiz, mahālle olduğ evet. belediyelik. başhanımız da sâten yeni geldi iktitāra, 5 başhan oldu . Pek de hizmet alamadığ, inşallah baharın. yavaşa köyü var. yavaşağ köyünden yıldız elinde oturuyo tābi yeni başhanımız o. bi sene. üçüncü ayın yirmi doğuzunda bi sene olacağ. mardın yirmi doğuzunda yāni.

doğsan üç muhacirlerinden , evet. dedelerimiz gelmiş yerleşmişler. ordan da artığ kars, erzurum bu tarafa göç etmişler işte . 10 yerleşmişler. biz de devām ediyogh. buranın yerlisi vardı sâten. yerlileri hep burdaydı, burdaymış daha dōrusu.

madımāmız vardır. hıngelimiz vardır, kömbe yok. Pek bilmezler ğarslılar da. efendime sōlīm, tandır ekmāmiz meşurdur çevrede. yemekler bunnar.

çiFçilikle, hayvancılığla bunnarlan geçim mizi sālıyoruz işde . nüfuz da dört üzün üzerinde yağlaşığ elli beş atmış hāne işte. 15 yāni bi kaç kişi göç etdi , elli beş diyelim.

ğışın bildiniz gibi sâten buralar sou k. normal olarağ souğ var. ama bu sene iiydi. kar ğış yoğ. yoğ bizim ulaşım sorun olmuyo . tabi kōyümüzde var araşlar , taşilerimiz var, gidib geliyoz. sâten kırk beş dağka sivas, on dağka yıldız eli çekiyo , beş kilometre 20 sâten.

b

kōyde mi. Toplam üç çüz tāne büyükbaş hayvanımız çıkıyo işde. koyun

Kaldı iki üz, üç çüz tâne kaldı. önceden bin beş üz koyun çıyıodu. o da işTe millet satdı, komşular. çuban bulunmadı çou da o yúzdenden satdı . şu anda da deerlendi, halkımızın gücü yetmiyo. beslemesi kendimiz üretiyoh. çifcilik yapıyoh, çifcilikle ūraşıyoh, onnan besliyoh. **25** veterineri de ilçe tarım gönderiyoh. devlet aşısını yaptırıyo. hastalandı zaman biz getittiriyoh, telefon ediyoh. öle de onu sālıyoh. tabi yemi ürettimiz yemlerden yoncamız , çıhan bũdayı , arpayı, yılafı ūütüyo h, hayvannarımıza yediriyoh işTe. işde, Kendimize yetecak kadar. o kadar satacak kadar dil de tãbi. günde normalde bizim burda on kilo alırsın sabah aħşam. bi tãnesinden, evet. bızalı oldu zaman sãt en bızã **30** emiyor, onlan besleniyor . vallaa şimdi yaħlaşlıh üç çüz elli, dört yúzdenden gider, di mi fãti bilir misin. her alde o civarda gider. Kaymaħamlılıħ istedi. hayvanı olannarı tesPit etmişler . bana geldi haber. verebilir misin, veremem dedim. kendi ihtiyãcına yetiyo . pëynirimizi de her şeyimizi Kendimiz yapıyoz biz. sãten çounun olsa da on tãne, en fazla olanın om beş tãne inã oluyo. valla pëyniri de işTe , **35** bayannar dã iyi bilir de onu ufaħdan ısıtıyolar, mayasını katıyolar.

-9-

Adı Soyadı: Ahmet Turan Çiftçi, 83 yaş.

Derleme Yeri: Yıldızeli Merkez

Konusu: a. Eski Mezarlık

b. Eski Ramazanlar

c. Askerlik Hatıraları

ç. Yıldızeli'ne Gelen Devlet Büyükleri

a

eski türkçe yazar üzerinde. divrili adam. yalnız şimdi oğuyamam. yârin gel rseniz ben oğuyum, siz yazın. eski mezarlık. eski derken bilmiyom târihini de, târihi var üzerinde. şimdi henüz hatırımda ğalmadı. divrili adam. burda hâkim imiş adam. mermer taşla güzel yazılı. yâni eski hâtıralardan o, başha yok.

b

ramazannar da işTe oluyordu. zâten bizim 5 genşlimizde yasadı o . ğurânı kerim bile oğutmuyorlardı. auzi billâhi mineşşeytânirac im, pismillahirrahmân diyemiyordun ismet paşanın ğününde, biz onu yaşaduğ. yâ toplatmışlar. ramazanda burda oğumiya şeyden gelirlirdi, ofdan, tırabzon. Karadenizden. burda oğur yazar da ğalmadıydı. aşşâ yoğarı elliye ğadar devâm etdi. o ektidâra geldi. o rejimi yıhTı yâni.

c

ben askerli bi miktar zonguldağda 10 yaptım, bi miktar da tırabzonda. yirmi sekiz, beş, doğuz yüz ğırhı altı da ..... târihim, ğırhı sekize ğadar devâm etTik , tırabzondan terhis oldu k. şimdi bizim getmemizde otuz altı aydı . üç sene. üç yıldı. tabi biliyosun ğânunnar her ğün dâ'şiyor. yirmi doğuz üzerine terhis çıhdı. on iki ay ..... bırağhdılar. yirmi doğuz ayda birağhdılar. yâni, otuz altı ayı tamam etmedim . ondan sōra bir miktar düşdü. işte niye mi düşdü, yâni 15 hatırımda ğalmadı. canım ğünden ğüne deĝişiyo ğânun. şimdi boğun getmeden yârin geliyor, om beş ayda.

ç

yoğ buraya nerden gelecek, o zaman. bundan atmış sene evel. nerde, mümkün mü gelmek. sōra hangi bi yere ūrayacağ, yoğ. atatürk gelmiş ya, benim ahlım yetmez. gelmiş bi gere, burıya gelmiş atatürk. aha şey bil r, ibonun babası bil r.

-10-

Adı Soyadı: Cevahir Zicin, 40 yaş.

Derleme Yeri: Yukarı Çakmak Köyü

Konusu: Yöresel Yemek Hingel

hingel, şimdi şe_ yapıyoğ pattes_inen , patesi önce soyuyok, ğaynadıyoğ, haşlıyoğ, ğaynadıyoğ, eziyoğ. ondan sōna hamurunu biraz yūruyoğ, açıyoğ. ondan sōna mantı gibi içine düzüyoğ patesi. üçgen şeklinde ğatlıyoğ, mıska gibi. yoğ yoort dōkmüyoruz. sâdece tereyaı dō kıyoğ. yourT dō ķersen dōķen üstüne yoort , arzu edersen dōķen yāni. biz dōkmüyoğ 5 yāni.

-11-

Adı Soyadı: Yusuf Ceylan, 67 yaş.

Derleme Yeri: Tayalan Köyü

Konusu: a. Köyün Tarihi

- b. Asker Uğurlamaları
- c. Köyün Genel Durumu
- ç. Ziyaret
- d. Sicimoğlu Pehlivan

a

biz mi . tuncēlinden gelmeyiz zamānında . zaradan da buray a gelmişler, tā zamānında yāni kaç yüzyıl oldu , kaç yüzyıl oldu . delsin. bu kıoy bi çiflîĝmiş . sivasdan satun almışlar. bi zilā hānım var. zilā hānımın yēriymiş burası . burayı satun

almuş bu kóyu kómpile o kadundan, hē. yāni epey oluyo bu, şindik dēl yāni.

deyalan da dirik, **5** tayalan da dirik fark etmez. işde bu kadar aha ne diyecem. benim bildim bu. ben de bi şey bilmiyom. kóyün ismi deyalan, burası yayla oldu çün deyalan diyolar. garşıda çahıryayla var , yayla diyolar işde aynısı mesele . bura zamānında yaylaymış. ōn için bilmiyom, dáyalan diyolar, hē.

b

eskere giderkene dāvāt ediyoh, ellerine bi kaş kuruluş harşlıh veriyoh, toplu hepimiz bi gún görüşyoh. çekip gēdiyolar . **10** nası górecēz ki , ōle yolcu ediyolar . sizde askeri nası yolcu ediyolar , bilmiyom. bizde eyle . ..... olsa davulnan zurnaynan yolcu ederler , dōru senin dedin de dōru. bu kóyde ōle yok. toplanırlar, kōnsular dāvāt eder , yolcu ideller, bi kaş kuruluş cebine veriller, harşlıh veriller. hē asker nası yolcu olur.

c

ben bu kóyde būdüm, bu kóyde dōdum, **15** bu kóyde būdüm, işte bildim budur. bu kóyde būydüm. ben şimdi arpa, yılaf ekidim, okúzler. okúzler de būdükten sorna, mazót filan bālandı . bundan sōna ne ekıyoh, ne biçiyoh, hē. durum bēle işde. bi hayvan satarsak cebimize bi kaş kuruluş girer. bi hayvan satmasak bi şey yok, parasızık dōrusu. aylımız yok, mayısımız yok. hepsi eyle . durum bu , dā durum n ōlacağ. bu kóy eskiden kırh beş hāneydi. **20** góçe góçe beş hāne ğaldı. tarlalar butun boz yatıyor, eken yoh, biçen yoh. işTe bi muhtargil ekiyolar. o bir iki parça direktörü var. dā da eken yoh, bu kóyde.

ç

yā var, var da biz bilmiyoh açhçası. vardır tabi, olmaz olur mu, bura kóydür. tabi var. insannar gētTi yāni . evlia vardır. eskiden, cem evleri vardı . bak bu kóyler bütún mevleviyık bak, bu göşTü geTTiler. **25** dā kimse de bu kóylere gelmez . cem evleri bütún şeerde Kalmış. vardı, vardı. bi kaş yerde var, giden yokdur şindik. kevgür babaya gidiyoh çarkaza. kóyde burda bi şler diyolar, var. üşler, beşler, kırhlar, yēdiler diyorlar . ne bilim. eyle diyorlar . bi ziyāretimiz vardır , hē. orāya

gidiyoz ziyāret ediyo ħ, hē. bāzen bi ħurban fīlan oluyosa kesiyok. dā işTe benim bildim bu. dā da başka bilmiyom ben. **30** ben ħaħdım bunu ġördüm , bunu söylüyorum, hē. yūsuv amca bilmiyo ki . ben de bilmiyom yienum . siz düm oħumuş issannarsınız, ben ne . ben cāil issanım , oħumadım, bi şey étmedim . ben hiş bi şey bilmiyom.

eskiden toplanıyoduħ. dede yoħ. ħóyde kimse yoħ ki. ama eskiden bura çoħlūdu, biliyoñ mu . cem evleri var . yıldız eliden **35** dedelerimiz geliyodu, ħurban fīlan kesiliyodu . millet ibābet ediyodu . ħóyde yoħ. doħuz ġişi var, ħóyde. heppimiz, ġaru erkek işTe heppimiz. kimsemiz yoħ ħóyde. o murħu yapıdıħ ya, o da şey biliyon mu oħul. belki devlet de elimizden alır, ne belli. oħul biliyon mu. oħulu mörk fīlan yapıdıħ amma belki devlet de elimizden alır zaman zaman. belli olmuyor. yemēmizi fīlañ orda veriyoh. bi cenāzemiz fīlan oldū **40** zaman, orda yıķı'b Ķaldırıyoh, hē. işde benim bildim bu.

d

onu vurdular ya zamandan. ha onun da ħafası ħalışmıyo. cenābı allah vermiş ama aħıl vermemiş. ne yatıyon ħarmanda, gel evinde yatsene. ġoş git, orda ne duruyon. sen o ħóyde ne duruyon , tābi. cenābı ha ħ sana vermişse .... dā o ne duruyon, çek git, başka yere git. yā **45** toprak terg edecēn. böyle bi cennetin olduħdan sonra cenābı haħ verir. senin toprān ne geliri var ki. senin toprān ne geliri bu dālarda, söyle ki. bu dağın ħaş ħuruş geliri var.

-12-

Adı Soyadı: Hatun Gülhan, 65 yaş.

Derleme Yeri: Ortaçakmak Köyü

Konusu: a. Düğün Âdetleri

- b. Başlık Parası
- c. Çeyiz
- ç. Hıdrellez
- d. Serbest Konuşma
- e. Yöresel Yemekler
- f. Düğün Yapılan Yerler
- g. Ramazan
- ğ. Ziyafet, Piknik

a

ceiz düzerú k, bazarlık keserik, davul dutaruğ, bayrak kaldırıruğ, gelini gomşuların alır gelirük yāni . okuluñ önde bayrak górdün mü türk bayrā . onu bōle ğapıya dikerik, dirā'ne. düün merāsimi derúk bua. olan evinde oluyor bayrak.

b

başlığ şindi ğağdı. evelden alınıyodu, şimdi ğağdı. bizim ğunümüzde var ıdı . şindi yoğ. bēle yāni. süt aқkı deller. ne verirse, 5 ğonundan ne ğoparsa onu verin, işte bu. başlığ felān yoğ.

c

iki tarafını ğorērúğ, ikimiz rāzı oluruğ. iki tarafı da ğorērúğ, gelinimizi alır gelürúğ. gelinin ceizinde ne olmaz yavrum , her şey dolu şindi . bizim ğunümüzde youdu, şindi her şey var . bir eve ne gerekirse , oda dağımı felān hep geliyo. ineden al da iplīne meselā geliyo. annesi de ğögsünden 10 ne ğoparsa . meselā ben senīñ annenim, ğōnumdan ne ğoparsa saña , arzū ederim ki ev bile veriyim , ğızımın boynu

aar olmasın, dā iyi ōsun evin içinde deyi, e mi. konu bu.

ç

yok. yirmi üş nīsan gelī ya, onu ğutlaruğ. başka bi şey, şeçetmez. evel oluyodu yāni, hē ğağdı. oña mı, yirmi üş nīsan deller. o da ğağdı yāni.

d

şo da benim kızım. birinci āzanın **15** hanımı. o şindi emeliyāt oldu, yatıyo, hē hasta yāni . amcası mıhtar da . ğörümcemiñ ōlu da annem gelsin deyi , ben orta çahmağta oturuyom. bu da Kaynımıñ ōlu. buraya geldim, kıza yardım ediyom yāni . hastelī var, hastası var deyi. ğız ..... ōlan da datlı oluyo yāni, nası oluyosa.

hayat müşterāk, çoh şükūr memnunum. ecúğ daralıyom. yoğsa daralmasam, daralıyom. áksikiler şey, ğızım benim ğader **20** şey edemez ki , o hemen yıprandı . şeye verdim, ğörümcemiñ ōluna verdim kızımı. vallah kendi istediñe verūk tab i ki. şindi bizim ğünümüzde youdu . daha dōrusu, şurda da ğardaşım var, ğaynım. hem ğardaş, hem ğayın, ğayın ğardášTen sayılır . evel ũtanma var ıdı , şindi ũtanma da yoğ. Kızı ōlana getirik ğörserdiruğ. o onu şē eder , o onu şē eder , annaşır, iş biter . ama ki biz heç şey etmedik ki. o da bizim idi, **25** bizim de ğızımıñ her şeyini de ettik.

ekmek al, yumuşağça yiyebilüsüñüz. ōsun, gederken yersiñiz ğızım. hem de bir hedāyemiz olmuş olur. aha kızım daha eyi olur, o mağbula daha geçer, daha mağbuğ olur. meşur ğómbemize bağ. sendāye de getirmedik altına.

e

hingel, işli ğófte derik , pates inen . bōrek yaparuğ, patesli bōrek yaparuğ, çóğálēnen yaparığ. bōle bōyğ bōyğ siniler, **30** onnarnan yaparığ yāni. yuğamız olur.

f

bahçelerde, şey odasında, hanı ğóy odası deller, eyle yerde ğutlanır yāni . evel şey var ıdı , at inan geliyodu . şindi araba çığdı, tağsi çığdı, gelinimizi onnnarnan getiriyğ.

g

datlı gediyo. dutuyoĥ dutmaz olur mu. **35** hasta olursan, māduruñ olursa soñra dutuyoñ, bilmez deil dē mi. he onu soñra dutuyoĥ. en ġúzel ay yeenim , ramazañ ayı. dāvet edersin, sen beni edā'ñ, ben seni ederim.

ğ

olur, olur. tabi, tabi. bahar aylarında. aha bu işte mübārāk ayında fazlaca olur, eyle bakımından yāni. hē yaparlar, piknik de yaparlar. giderik piknik yaparñ. meselā et ġótürñ, davar alır keserler. **40** yāni öle bi şeyler olur.

-13-

Adı Soyadı: (A) Ahmet Taşköprü, 42 yaş.

(B) Turan Kümbet, 45 yaş.

Derleme Yeri: Kümbet Beldesi

Konusu: 1. Ahmet Taşköprü'ye ait metinler:

- a. Beldenin Tarihi
- b. Düġün Âdetleri
- c. Beldeye Ait Bir Cadde (Evliya Caddesi)
- ç. Alkarısı
- d. Lâkaplar
- e. Nüfus
- f. Düġünlerde Oynanan Oyunlar

2. Turan Kümbet'e ait metinler:

- g. Beldenin Tarihi
- ğ. Serbest Konuşma

3. Karşılıklı Serbest Konuşma

a

ķoy, ben normal çocuhluumdan yāni bildim, kümbet beldesi bura köy dēl, hiş böle ev falan yoĥTu yāni hepsi kara yapıydı benim ahlım yettiinde. dam yāni, saÇ.

dam deller yāni taş, üzeri toprağ, evlerde heş bir qahfe felan yoğTu burda. sādece kōy odaları var di. hatta orāya bizleri , çocuğları qōmazlardı. büyüğler, yaşlılar otururdu. bizler qapı āzında, veyāhud da **5** dışardan bağardığ.

aleviydi biliyo musun bura. yāni alevi sūnni qarışık yaşamışlar burda bi zamannar. onnar kırk yıl önce falan ben çocuğken gōşmüşler . mesela bizim kōy aşşāda bi yerdeymiş, onnar yoğarda bi yerdeymiş. sōra birleşmişler . bağmışlar ōle ayrı olmadan birleşmek daa iyi yāni . epey bi sene yaşamışlar . sōra onnar gētmışler burdan. nere gēttiyse bilmiyorum artı ħ. hatTā **10** şindi bu gidennerin ben çounu tanıyom ben. kōye mihtarlı ħ yaptım ben. hatTā onnara dedim, kōye gelirsenez ben dedim mesela , tarlañızı verā q gelin geliyosanız, adamlar tabi gelmezler gōşmüşler buralardan.

b

dúunnerde bōle tozağ olurdu. gelinnerin kafasına tozağ dağhallardı. tavuğların tezeklerinden, tezek, tozağ deriz biz. tūleri **15** artı ayna yapıştırıllardı dōrt tarafını. iki tāne yenge girerdi buriya , almağ için. yengelere de at olurdu. gelin de ata binerdi yāni, araba felan yoğdu, veyat da ōkūz kānısıyla, bunnarla getirillerdi . o atla geldiinde gelin qapının önüne , mesela ġaynatası veyat da ġaynanasına sorulurdu , gelin atdan enmiyo diye , onnar da işte bir düve , bir tosun veyat da bir Qoyun, bir tarla bi şey baişlardı oña , o atdan inerdi yāni . **20** benim bildim ağlımda qalannar bunnar yāni , esinnendiim. şindi ne bilim, ayna olurdu. gelinnik dil de ōleydi yāni. sāde rek rek olurdu , boyallardı tavu q tezeklerini. o bi simgesi gibi bi şeydi , gelin oldūna dāir . şindi boyanırdı onnar şōle dağılırdı ġafāya , gelinin yüzü felan görünmezdi. yāni her tarafı eşarP felan örtellerdi. sāde gelinin bi yerde bi gözünü açallardı, yoğsa başqa zaman hep kapalı olurdu. **25** genelde at inan , veyaut da kışın kānı olmadı at inan yāni. ama yazın kānı veyat da at arabasıynan giderdi . araba heş bi şey yoğTu yāni tirağtōr felan yoğTu, benim ağlım yettinde. benim bildim bunnar . ama belki arqadaşların daha bildi dēşik şeler vardır.

c

evet aşşā tarafda. şindi buralarda eskiden dellerdi işte burda ocağ var, yāni

yatır dellerdi. bu düşeklere biz evliyā deriz. **30** yāni ben görmedim ama dedemiz veyāut da ebemiz derdi ki, yavrum burda ocağ var. işde ışığı yanardı . işde ev zāhibi derdi biz buraya su göyüyordu ħ suyumuz işde eksiliyor. kúplere su gollarmış yāni . ama kesin bilgim yok yāni ondan evliyā caddesi diyoruz . hattā oranın ismini de ben koydum, evliyā caddesi diye yāni. ben muhtardım o zaman. yā dedim burda mādem evliyā varsa bu cadde evliyā **35** caddesi ossuñ. yāni o ismi ben verdim orāya zāten.

şu dāda mesela bi kıaya vardır . at izleri de var insan yatmış gibi . bizim büyüklükler der ki, burda efendim yatmış. veyat da bi hazret i ali, belki bi harita olabilir. yāni adam dağ var, insan yapmış mesela. bi giriş mi harita mı. ama büyüklüklerimiz der ki burda işte bi efendimiz yatmış öle diyorlar yāni.

ç

ben ablama bi şey daha annatım **40** ahlıma gelmiş ik en. bize burda ħavasgil deller ħavasgil sūlalesi . burda yāni dedemizden duydumuz bu . bizim bük bi a ħır varmış yāni. orda atlarımız varmış. sabānan genelde baħdında at hep ter içinde ħalırmiş biliyo musuñ. tabi bilginnere tanışıyo, bizim at sürekli terliyo, yoruluyo diye. o da diyo ki, bilgin bir adam atın üzerine diyo bi kıara sağız falan dök diyo. kıara sağız sıcağ olduunda eriyo ya kıara sağız **45** sıcağdan. o da atın üzerine kıara sağız döküyo. şindi bu gece beklıyo bunu. bi tene kıadın geliyo bu atı kıovdururmuş aħırdan. tabi at terleince yapışıyo kıalıyo üzerinde . yāni benim duyduum dedemden yāni elleri büyük büyüktü diyo sivri sivri diyo . bi hamır yuvurtturmuşlar buña . o hamır heç bitmedi diyor . sürekli yāni hamır kıalmış. sōna ħene gitmiş tanışmışlar ki bu hamır bitmiyo. demiş ki o bilgin adam **50** üzerinden tavuğ attırın, atlasın demiş. sōra o hamır bitmiş tabi o atlayınca . hatta burda doum yapannar felān çapüt ħótürüller yāni . yemin etmiş ki o zaman ki o kıadın biz siziñ işde kıanınızıñ bulaştı yere çapıtınızıñ bulaştı yere doħunmağ diye yemin ettirmişler yāni. bizim deyimimizle alğarısı yāni. bilmiyom öle bi şey var mı yoğ mu. ama alğarısı o zaman hāmile kıadınara gelirmiş **55** bunnar. dedemiz yaħalamış onu. yāni bunu dedem annadırdı yāni. başka da bi şey bildiim yo kı. yāni bu hāmile kıadınara gelirmiş genelde. doum yaparken yani çocuu yermiş yāni . ondan bu kıoyde bi doum oldum mu bizden gelir çapıt ħótürüllerdi yāni veyat da a ħrābamız olmayan a ħrābāya deil de aħrībā olmyan çapıt ħótürür . bir elbise mesela bir ne bilim bir gömlek, bir ufacığ bi

şey alır götürür evden yāni **60** gelmesin diyerek.

d

İlaçaplar var. mesela ba_ sucu diyorlar. ba_ sucu dirler. niye dērler bilmiyom . her yiidin bir laabi olur . yā deşik isimler da hıyolar yā. mesela adam zenci menci botan diyo mesela, fil mden esinnenmiş adam da botana benziyo.

ğavasgil kayagil diyelim kirişgil. bunnar hep sūlāle yāni. aha bunnar alişgil haytalar..... sūlāle bunnar. hatibgil **65** mesela hep ole sūlāleler var.

e

üç bine yakın. yānız şu an kıydeki nūfus yāni iki bin çı kımaz. yāni hep yurt dışında fazlası . şindi o adamın babası burda dört tene beş tene ōlu hōllandada . torunnarı hep orda . yāni burda nūfus şu anda az . ama hōllandayı kıatarsak gelirlerse yazın çōalıyo yāni en az üş bine çıkar üç bini geçer.

f

yani bu düunnerde de yāni **70** benim bildiim . bōle televizyon falan yoıdu eskiden, imkanlar yoıdu. zopa vardı işde ne bilim bi yumruı oyunu vardı, bilmem, dāmāda inne soımaı. hālā gene inne var, inne soıuyollar da yumruı oyunu vardı o..... zopa o ğaıdı. zāten halayı da pek bilen yok. şindiki millet şey oynuyor . halay oynuyor, pop. ben de popu sēmiyorum zāten.

g

bu keven, bu da keven, şu da keven baı. bu da **75** yeşil keven. bunu, eskiden saman bitti mi bunu só kıar götürüller hayvannara verirlerdi , ā bu yüzünü. ateş..... hayvannara verirlerdi bunu. bunun kıókünü de yi hayvannar bunun kıókú yālıdır. şu da yavaıı. yavaıı deriz . sıır ğuyrū diyollar , biz yavaıı deriz. bunu yāni sobā tutuşturmiya yarıyo yāni ateş yāmaı için . şifalı bitki sāde bi şey var, ya o bir çiçāk var kıırmızı, mayasır otu deller. yāni **80** kıırmızı çiçāk..... yāni ğullanılır. bi de bu keklik var bi tāne, çay falan yapıyo kekli, çay. başka yāni bildim ot da bek yoı yāni, zannetmiyorum. bi de ebemğumeci dellerdi . onu ne yapıyo bilmem yāni.

ebemgümechini de bi ot. ilaç gibi kullanıyollar yāni. hatdā baa yapraı dērler biliyoñ , onu bir kırığa çihıa sarallardı , bā yaprağlarını ii geliyomuş . bildim onnar yāni. bu bayramlarda meselā benim bildim bi de bağ **85** bu güzeldi. her bayramda diyelim ki o mahallenin bükleri torunnarını alır , o bi kóy odasına gelirdi . herkes evinden meselā birisi üzüm hōşavı birisi meselā tatlı , birisi mantı getirirdi . orda yemek yenirdi her odada , her maalle bi odada yērdi , ayrı ayrı odalarda, o қаhdı. şindi cāmide yapıyorlar, cāminiñ önünde. onu da bayramlaşma bitmeden hemen biri, durun, durun, yeter tamam bitTi. halbuki la **90** birağ herkes bayramlaşsıñ meselā orda. onu da galdırdılar yāni. obürü güzel di önceki. yemek yeniliyordu. ordan hatdā mezara gēdiliyordu. o da қаhdı şimdi. artı her kóy odasında meselā her maallede bir oda var idi . o odada yemek yēllerdi biliyo musun . yāni maallenin yāni büyükleri , çocuğları o gün bayram olduu için . yāni di er günner bizi o odāya ğomazlar , govallardı zāten. sāde o gün. **95** onu da galdırdılar.

burda keğük otu çoğ burda keğük otu. meşe çoğ burda meşe aacı, ardıç. hattā bu dālar ormanmış hep ormanmış. hep yağmışlar o eskiler. avcı çoğmuş eskiden tazı felān. işde böyle yağmışlar. artı o cāhil adamlar bi de onun kütünü sökmüşler ki dā gelmesin diye satmışlar kütünü de. şimdi biz çam dikiyoruz yāni çam olsuñ dī. ben meselā şo bayır daa dikTim **100** bağ kóyün üzerindeki daa ba ğ bi belli. çam daa bağ kóyün üstünde. onnarı ben diktim. bunnar yağmışlar ben diktim yeniden orayı eskiler yağmışlar.

g

bu beldenin tārīhi roma devrine ğadār dayanıyor . ondan sōnasını evre evre yaşamışlar, ama bilinen tārīh yağın tārīh yāni. kökenimiz diyarbağıra ğadar dayanıyor. gōşmen gelmişiz burāya biz . **105** diyarbağırdan gelmişiz. eski soy adımız kadiōluymuş orda . sōna burda üç ev varmış. biri, yayla diyoruz, ordaymış biri burdaymış, biri de kümbet diye bi mevkimiz daa var aşşāda. üç aile burāya birleşerek kümbeti oluşturmuşlar. yāni tārīhi çoğ eski bi tārīhi var. kóyün ğalesinde de görüldü gibi ta roma imparatorlūna āit kalıntıları var yāni. yetmiş iki merdiven aşşā dōru inen bi kalemiz var. çekinme āletiniz varsa **110** çekebiliriz yāni. yetmiş iki merdiven aşşā inecēn depenin başından baştan aşşā dōru yetmiş iki merdiven . taşdan yapılma doal

hâliyle duruyor . tārīh biraz rebezyona ūramış ama . tādīlat görmesi gerekir . merdivenlerde kırılma olayları olmuş. tārīh onu gósteriyo yāni . roma kalıntısı. benim górdüm kadarıyla sarnış gibi kullanılmış. bana öle geliyo yāni . yetmiş iki merdiven aşşā indine göre. yāni **115** yetmiş iki merdiven aşşāda ne olabilir , kiler olabilir, su sarnıcı olabilir. yaşanacağ yer olamaz. çünkü inilen derinnik hava alınması o kadar kolay sālınmaz, yāni zor olur. o zamanın teknolojisini de düşünecek olursak sādece sarnıç olarak kullanılmıştır.

o ğun geldim muhtar çalışıyordu diye . o muhtarken ben birinci āzasıydım . dedim lán muhtar getmiştir . ben ondan **120** önce gedim. geldim burda oturdum. yoğTu, getdim. benden erken bu çığıyordu. ben de dā geri dönmedim . bayā ğuzel bi yerde işte. çoğ büyük bi uygarlıa beşiklig etmiş gibi geliyo burası bana .

ğ

eskiden imece usülü vardı . insannarda sayđı , sevgi, hoşğörü daha en boyutlardaydı. yāni buğünk ü gibi deildi . şindi vatandaşın bir vatandaşın arāzisinde, arāzide mağsulü kaldı zaman bir **125** köy yardım ediyordu . öküz devrindeyken oñu yapıyordu. şimdi yirmi birinci yüzyıla, çağ atladığ, yirmi birinci yüzyılı yaşıyoruz . herkesin evinde tıra ktör oldu artık kimse kimseyen ilgilenmez . eskisi daha iyydi yāni.

3

(A)şu üs , geşdiin şey kıoy var orda . şindi almannar aldı orayı. heykel felán buldular. şu anda yāni orda arđoloji. **130** kayalıkpınarda. yāni buralar boş deil yāni o yana gidiyor.

(B)arđoloji çalışıyo. şu anda o aşşāda arđoloji çalışıyor.

(A)şu anda orda hēykel felán var . ben gittim bağdım yāni . hēykel duruyor . çekTim hattā resmini ben hēykelin. kalıntılar var, bōle ev kalıntıları. yāni orda var, şo yanda çalışma. hatTā almannar almış, **135** almannar çalıştırıyor . bizim şeyi onnar yapıyo adamlar yā helálı ossun . ğonderim telefonuñ varsa bağ.

(B)başka yō mu muhtarım, son giriş mi bu.

(A)başka yoğ, sāde bu işāretde var işde bi tek.

(B)hā bana ğöre var mı var. bana ğöre bunnardan haric bi giriş var.

(A)vardır. ama **140** kapalı bilmiyoz.

(B)ha bu girişi de kim bulur biliyon mu. arkaoloji bulur. arkaoloji gelir. adamların istisna alanı o yani. bizimki sadece varsayımdan ibaret.

(A)belki de burayı zamanla kapatmış getmiş olabilirler yani açılmıştır.

(B)kapalıymış. oranın üstü ağaçlarla kapalı demiş . hani büyüklerimizden duydumuz da oranın üstü ağaçlarla **145** kapattırılmış baca halinde. tamamen kapatmış. kamoflet etmiş. söradan yağmur su . aşmış üzeri. aşmışlar demişler ki , la ha burası gavar damı , neyin varsa güverinin aşşaya . daş, gava bulduklarını sallamışlar aşşaya. evet, kapansın gitsin demişler. demiyo ki bir gün gelecek bu tarih bize lazım olacak.

(A)eskinin tarihi bu dağ ya hmış. **150** orman. şimdi ağaç dikiyo k. ula neye yahtınız ormanı. ben buraları hiç ya, burayı göşarah çihiyom. istersen abla elimden dut çigamiyosan. ben şu da var ya, büyük da, şu daa bah bah. o dağ tam yimi dağkaya çihim yani, yimi beş dağkaya tam şu aşşadan. on dağkaya da geri iniyom. valla kilo olmadıdan mı belki ondan olabilir. kilo yok ya ondan olabilir. ben hiç kilo almıyom mesela. beslemem, sebze yime ben ço h **155** yerim yani. akmā bek yemem . sebze meyva dedim mi yani ne bilim hiç beni kesmez . benim gafā eser mesela o gün sırtıma vururum sacımı dōru dādayım. ne yaparım dāda, et bişiririm çay demlerim.

(B)evet, bunun dedelerinden biri. tazısını güvermiş davşanın peşine . tazı döşünü vuruncu gırılmış tazının döşü. demek benim tazımın döşünü gıran sen misin yahtmış ormanı. bi yüzbaşı şehid olmuş **160** yoğarda söndürim derkene burayı. ya ço büyük bi ormanmış burası.

(A)bura kale. kale diyoz yani eskiler Kala diyo biz de kale diyoz yani. normalde gala. burayı bizim eskiler biz ahlımız yettinde gavar damı dellerdı . gelir daşlardı burayı işde hep gırdılar duvarları. biz ebemiz dedemiz dedi gavar damı . gelen buraya bi daş atmış, giden bi **165** daş atmış, doldurmuş. şimdi de temizliyemiyoz zaten. belki de bunun altında odalar var, belki bi yaştantı yeri var , bilmiyoruz ki. dolmuş. e iniliyo yani saydıh. tabi iniliyo da sonucuna varamadıh yani. yohsa aşşasına eniyoruz. isterseñ abla yavaş çihah yoruluyosan.

-14-

Adı Soyadı: Halil Gülhan, 42 yaş.

Derleme Yeri: Yukarıçakmak Köyü

Konusu: a. Cenaze

b. Kız İsteme

c. Ramazan

ç. Çiftçilik

d. Ziyaret

a

cenāzemiz, hoca selā verür, haberimiz olur. ondan sōna mezarına gideruğ, cenāzeyi yıhar hoca. biz mezer ni eşerih, hazır ederiz . o arada galdırırız. cāmide toplanır, baş sālī veririz. cenāzemiz bōle kalker.

b

bir kız evine giderken allahın emriyle gidilür. tabi önce bir haber alınır, ondan sōna iki gişi, goñşu gider, arayı bulur, dünürlük yapar. **5** o arada dúúnümüz olur , nişanımız olur ve gelinimizi getiririz.

c

ramazanda orucumuzu tutarığ, terāvimizi ğalarız efendim, bayram günü namaza gideriz zabahleyin. o arada ziyārete gideriz tabi , yimekten sōra. bōle ziyāret ediyoruz. hē köyde yaşayan budur yāni.

ç

çifci. meslek çiftçilik. **10** çiftçilikle yetişiyoruz. yāni büyük gelenā'miz yoğdur.

d

var. cāmimiz var. hemen karşıda var. yatır, evliyā. efendim köyün içerisinde üş beş tane vardır . şindi irelisini bizler bilemiyoruz da bizden yetişen büyüğ babam

olarah, rahmetlik, o sōlerdi . bizim aşai ünemiz , köydeydük, aşşāda, o arada bir kadın zabahleyin inek sāmāya giderken , o arada kadın çıġmış, ahıra giderken o nübārek de şeye gidiyormuş, epdese. orda **15** demiş ki, kadın ūrumu kesme demiş. yoġ demiş, inā'm emiyo demiş. inā'n başını yesin deyi, inā' orda öldürüyor. öyle bir yatırımız var bizim. cāmimiz çok güzeldir. bi tāne daşını yıġmaz nübārek.

-15-

Adı Soyadı: Adile Bekil, 76 yaş.

Derleme Yeri: Danaören Köyü

Konusu: a. Ad Koyma

b. Göbek Akçesi

c. Beşik Gönderme

ç. Bebek Kundaklama, Höllük

a

ādetimiz işte büyükler ġoyar adını, neyse. ölülerin adını, ölenlerin adını ġoyuyoġ. mesela kaynım öldü, o torunumun adını zeynali ġoyduġ. birinin adı emrullah, işte ne bulduysaġ, onu ġoyduġ. yoġ gelinner Ğarışmaz. bizde, bizim ādetTe gelinner Ğarışmaz, böyükler ġoyar adını. biz eyleyik. ne bilim valla, nisānur, esmānur Ğoyduġ aha bunnarın adını. **5** hamza ġoyduġ bir hafta sōna, ad bulamadıġ da, bir aġta sōna ġoyduġ.

b

tābi, tābi. ġobek akçası yānı, sōnadan ānadım. sabunun Ğoyarıġ, ebiye veririk biz. Ğına, eline ġına veririk. para verin. para da veren veriyir.

c

beşik Taġımına da batdaniyesini, beşiiini alırlar , altın ēderler , ellerinden geleni. gelirler, ġörürler, an ānnesigil **10** getirirler torununu ġörmeye . kendimiz tabi torunlarımızı ġötürüyöġ. yorġan sırdıyoġ, beşik daġımı, bez mez alıP ġötürüyöġ. ne gelirse elinden. ben ne bilim yavrum işte. üş kız gelin ētTim . ġötürdüm beşik daġımını, yorġan sırdımdım. bezini, memesine varana ġadar aldıġ, ġötürdük. elin

ādetini işde biz de yaptık ğızım. gelinnerinkinde hep beşik alıyörlar , bezini neyini, yorganını neyini sırıp **15** getiriyorlar, beşik daħımı.

ç

şindi yavrum yoħ. evel biz höllüg belerdik kundaħlardık. şindikiler hazır bez, hazır bez alıyrlar şindi, ğundaħlıyrlar. şindi ğolay. biz höllüğe belerdik. o toprā belenir mi diyolar şindi. elbet eyi oluyor, elbet. topraħ, topraħ. elerdık, harvurda elerdik, getirir ısıdırdıħ. o höllüe höllük derdik. onu yatırırđıħ, çocuħ da ey ce olurdu. onu ğüzel ğavururlar, el yaħmayacaħ **20** kadar olur, sererler. ondan sōna çocū üstüne yatırrlar. çocuğu belerdik onna. şindi yoħ, yoħ. o kaħdı dā, şindi hazır bez. temiz temiz, biyaz biyaz. evelden nerden idi işlemeli bohÇalar. topraħ sālām ĩdı yavrum. ne hastelik çoaldı . aha şindi baħ, aha buncaāz , hastāneden gelmiyrlar aha bunnar. doħturdan gelmiyrlar. ateşlenmiş gine baħ. çıħmış şeyde oynuyor aha, şeyde salıncaħda sallaniyrlar. valla şindi çocuħlar **25** hastāneden beri gelmiyir ki yavrum. o topraħ sālamlığ ıdı, eyiydi. böyüttük bür sürü. heç çocuħların bōle hastāne ādeti yoğ ũdu. heş birinde ĩne vurdurmadık. aha şindi bunnar doħTurdan beri gelmiyor.

-16-

Adı Soyadı: Naci Umdu, 53 yaş.

Derleme Yeri: Danaören Köyü

Konusu: a. Köyün Etnik Yapısı

b. Evlilik

c. Köyde Geçim

ç. Köyde Mevsimlere Göre Yapılan İşler

d. Köyün Meşhur Olan Şeyleri

e. Köyde Yetişen Bitkiler

f. Nüfus

g. Hidrellez

ğ. Yağmur Duası

h. Nazarlık

a

aslen biz bu kıyde üç kabile olarak diyek. Kars, erzurum, tirabzon. ama örf ve âdetlerimiz hep bir. hep ayrı gayrimiz yok. çou da birbirine ahrâbâdır, bu kıyde. şimdi doksan üç muaciri ru s ihtilâline gelenler gelmiş. bu kıyde Karsdan gelenler, yüzde dohsanı, dohsan üç muacirinde gelme. tirabzoncular da aynı, seferbêlik. onnar seferbêlikde gelmişler. burda iki ev tirabzon, 5 biz de tekiS. gelenler Karsdan gelme. dohsan üçde gelme onnar . benim dedem bin dohuz üz yirmide gelmiş , kıye girmiş, burıya.

b

burda örf ve âdetlerimiz gız isteme, birbirimize hep ahrâbâ gız alıp vermemiz, efendime söylım. bizde başlıh parası yok, hep yok. biz harcarız, alamayız. tabi burda genellikle çoh da kıy içinde alıp 10 verme de yok bizim burda. dışardan daha eyi oldü için, kıyün içinde pek, bâzan sevdâlanan olursa olur, olmasa yok, bizim burda.

c

geçim hayvancılınan, çiftçılınen. bunnarnan geçim oluyo. emekli olannar, saten yüzde ellisi emekli.

ç

baharı bizim burda, bahar tohumu 15 ekilir. ekin gelir, biçilir. güzün tohumlar ekilir. gışın da malı olan malını görür , malı olmâyan da odalarda muabbet eder . valla kı'ünün ne zaman geç cê belli olmaz ki, dört tâne dana yetiştirirse, olursa dana, satdı mı para, geçim olur , yousam yo h. bu seer danayı da yedi yüz milyon sağ olsun başbakan, bu ay verdi yüz kırk bin nira verdi sâten , verirse. yousam o da yo hTur bizde. hep emekli 20 bura.

d

bu kıydür, gezilecek bi yeri yoh da , ama bizim bu kıyde meşur ol an

yemā'miz, halam daha iyi bilir de, kete, madımaḥ, tamam mı . ekm āşı derler , biz ekmeḡ aşı deriz , tamam mı. efendime söylım. daha ney hala. daha çoḡ yemekler var da aḡla gelmiyo yāni. bizim mutfaḡ şeyimiz çoḡ büyükTür.

e

bu kō'de būday, arpa, yonca, fi. **25** mercimeḡ ekersen mercimeḡ , her şey olur yāni. ekdikden sōra olmayan bi şey yoḡ. yeter ki ek.

f

on altı yārum , assında beş eve düşdü de şindi on altı ev oldu ḡ. nūfus da sekseni vurur. yoḡunuḡ nüvusdan. yirmi iki tāne õrencimiz var. geliyo, servis alıP gidiyo burdan. yedi evüz. yedi evin çocū var . yirmi iki çocūmuz var , ona göre. kōün en yaşşısı annem, yetmiş altı. ikinciye halam **30** gelir. en yaşşısı bunnar ḡaldı . annem ilen bu ḡaldı. başka da yaşşı kimse de yoḡ.

kırk ev imiş. otuz beş kırk ev var imiş, bin doḡuz üz kırklarda fılan. elli sekize kadar var mıydı. he dōrudur, elli elli beşe kadar kırk ev miş. ondan sōra istambul, sivas. babamgil beş ḡardaş, heş kimse yoḡTur. bir babadan iki ḡardaş burdayız. amcalarım hep sivasda. biz iki **35** ḡardaş burda ḡaldık. õbür ḡardaşlarımız da hepsi getti sivas. kimsemiz yoḡ. hep izmir, sivas, istambul. burda ıalsa geçim olmaS sāten. ben beş altı evin arasını ekiyorum , o beş altı evin arasını ekiyo , anca ıarnımızı doyuruyo. gübre ekmissen bitmiyo. tarla da rişvete alışTı . bi torba gübre elli atmış milyon nira, onu da al , ek tarlaya . nēdeceksin, hiç bi şey yok. iyi oluyo ama paran olursa ekebiliyosun. paran olmasa **40** ne ekeceksin. ben iki senedir ekmiyorum.

g

yoḡ ıutlamayız. onu da ıutlamayız. valla biz ēle şēlerle heç ne nevrüz , ne ḡıdırellez. ēlence şey yoḡ. eskiden bi şey var ıdı , davar yüzü diyin gezerlerdi . yāni o da millet toplanırdı, bāri muabbet olsun diyin . bi geçi veyā bi ḡuzu alır, keser, ortaḡ arḡadaşlar muabbet arasında yerler di. eskidendi o , şindi o da ḡalmadı . davar üzü dellerdi. hanı o da şey ḡızım, burda **45** kō'de davar var ken, davarın ḡarnında, ḡoyunun ḡarnında ḡuzu kannanī ya, o kannandī zaman bizim bu kōy de dolardı.

benim eyce ahlıma geliyo. bi ğaş kere de ben, benim genşlime de yānı , ufağ ıdım o zaman, ombeş, on dörd ombeş yaşındaydım. ben de bi iki kere ğarışdım. yāni ondan biliyorum ben de. o zaman bunnar yapallardı. geçi alıllardı, ğuzu alıllardı, kesellerdi. toplanırdı odıya, herkeş bi yemek yapardı. **50** hē şindi onnar da bitTi. yāni davar da bitTi, o işte ādetler ğağdı. şindi kōde aħşam yat, sabah yat. başka bi şey yok kızım. köy odası, ahan bura. bi burda var, bi de muhtargilin orda var. gittiz mi sen muhtarın orāya, orda vardır. işte oraya toplanır millet. bunnarla muabbet. he şindi muabbetler de ğalmadı ğızım, eskiki gibi. televizyon mināfiħ yuvası açıldı. ne muabbet ğaldı ne bi şe. hep ona baħıyo millet. ben de **55** bi ādet var , ben televizyon açTım zaman sivası açarım. örF ve ādet sivasda, gelenek daha ğüzel. hani şe olarak gezib görüyo, yōsam bōle.

ğ

valla heç de görmedim . hēç olmadı , heç de görmedik . o rabbimin bilecē iş . bizim bilecēmiz iş dēl o , milletin bilecē . yā o hurāfā işlerine bizim bu köy pek ğatılmaz, heç yo ğ. hāyır, hāyır. **60** bizde hēç bi şe yo ğdur. bizde mezarlıħ varsa, hepimizin ölüsü vardır. yanından geçerken üş kulufallah bi elham oħur, çıħar gidersin. bizde bātıl inanşlara heş inanılmaz , o bātıl. yā biz ona da ğarşıyız . ziyārete de ğarşıyız. ziyāret ne ki allahdan geleni eer z ziyāretler dōru diyosa , rabbim daha ey bilir. rabbim iisini bilī. ziyāretler hep kūrāfe işler. kimi gider isTambula görüyo. ya istedīn yerde duvā et . hayır, bizde o yoħ. rabbim **65** verir, onun haz nesi çoħTur. biz öle ğurāfe işi sevmeyiz. vay gidim tekkiye, gidim duvā ed im, ölümün dili açılsın, ğızımın dili açılsın, ğızım ünüversteyi ğazansın, bunnar hep bātıl inanşlar. āsında bizim islāmiyeTde bunnar yok kızım. ne istersen mevlādan isteycen , o verir. onun haznesi boldur. o işler bizim için hava. biz onnara hiç. bizim bu köyde inanmazlar da güvenmezler de. o rabbimin haznesi de çoħdur, **70** herkişe verir. bi anda indirir, bi anda çığarır. bizim bu köy o şeyde. yok tekkiye gidek, yāmır duāsına çıħaħ. o rabbim bilir tekkeyi, yāmur duāsını.

h

yok, onnar bizim burda yoħ. heç yoħ. olmaz bizim burda. bilür, eyice ğuran

oğur, gider, mezarlıkTa ğuranını oğur, tamam mı. bizim burda o. öle kurafe işlere biz şey etmeyiz yāni . bizim saten bu çevrede 75 ğarslı köyü olarak geçer. beş altı köy varız biz burda. merkez yeniköy, söötlü pınar, biz. selāmetde biraz ğarışılığ vardı, yerli ğarssı olarak. biz hani doksan üş muacı olarak geçiyoz bizim burda.

-17-

Adı Soyadı: İsmail Çakır, 70 yaş.

Derleme Yeri: Karacaören Köyü

Konusu: a. Köyün Kuruluşu

- b. Ziyaret
- c. Askerlik Anıları
- ç. Ramazan
- d. Yağmur Duası
- e. Kız İsteme
- f. Köyde Geçim
- g. Lâkaplar
- ğ. Beddualar
- h. Hıdrellez
- ı. Serbest Konuşma

a

ordan o çete gelür, yol geçer miş. yıldız eli şurda bağ, aha şō dañ dibinde, şo yanda. o yandan gelür , sivasa geder miş çete. çoçeri çetesi dèrlermiş , çoçeri, o zamannar. kóyden o hepsi, kóyden arabalara ğoşallarmış, ğarıya uşā hağāretTe bulunullarmış. kō'lüler demişler ki , bura yol üstü . aşah, bu yanna ğóçek, bu kóye, burıya. ordan ğóçmüş, buraya gelmiş, 5 yerleşmişler. emma hangi sene, tārıhda onu bilemiyom. buraya yerleşmişler . şurda orman var ımış , aha şurda, hemen şurda, kóyüñ üstünde. şo yandan bir araba çıkısa, at arabası, öküz arabası, kevrancı biliyo musuñ, karı, uşak ğaçar, dağa gidellermiş ormana ki bize hağāret etmesin deyi. onnar gidene ğader gelmezlermiş . onnar gedinci gelillermiş . ırmañ ğıyısında on iki ev

imiş. sâde on iki ev . şimdi seksen **10** hâneyi buldu. yetmiş seksen hâneyi. kıyün guruluşunu bilemiyom. ama bunnarı biliyom.

aha şu çocün dedesi var ıdı , çomez dèrlerdi , çomez. o olaydı, bu kıyüñ guruluşunu saa sōlerdi . tārıhcıydı biliyoñ mu. şeyde de, medresede oħumuşdu, medresede. çoħ tahsilli bir adam ıdı. òretmennik yapardı. bu işte elif hātun.

b

evliyā var. evliyālar daha orda. **15** aha orda. çomaħlı dèrler evliyāların ismine, çomaħlı. bi de şō dağın dibinde var ımış. onun yerini ğaybetTiler.

c

ombaşı oldum candarmada. candarma ombaşıydım. otuz ay yaPdım , ordan tehriş oldum, geldim. otuz ay . baççavuş da toğatlıydı. şimdi toğatda emākli oldu. beybağı var, orda oturuyor. gedib gelib ğörüyom. yahında ğene ğördüm . he hātıra bu işte. o zaman olaydı, ben askerden gelürken **20** almanyacı gelmedi benim gibi askerden. aha sor, şuña sor. aha aha şu ğoca hınzıra sor. almanyacı gelmedi ben gelürken. doħsan lira mayış alıyordum. on lira da ombaşı mayışı veriyordu, yüz lira. o zamanki yüz lira, şimdi yüz milyar. yā elif hātun, elif ablam bēle işte.

ç

ıramazannar ēce olur . ıramazan ayının orucu sordun deul mü . çok ğüzel olur. ıramazanda aha bēle dāvet edeller . şu adam **25** bi ğaş sefer dāvet etdi . feziniñ ölu bu. feziniñ hacı memmeT. bunun dedesi de çerçilig ederdı . ama bunun dedesi huvarıda değul üdü. senin dedeñ huvardaydı. bēle ramazanda üş beş sefer dāvet etti. bōle kıyü komşuları dāvet edāñ , faħırları, sadāñı veruñ , filtreñı veruñ , ıramazanda. he bēle, fağır fuğarā yer, içer, ebiñ, ejdādıñ canna dā'sin, der geder. yāni bütün sülāle.

d

yaparık. ha orda ziyārete gideruğ. **30** ziyāretde çomaħlı babada yaparuğ. bēle havada bulud olmasa ğederuğ, haviya bulut ğelur. orda yāmur yaar, ğeluruğ.

e

kız istemesi , geder düñur olur , aluñ, veruñ. başlığ da olsa da yüzlü .....

oluyor. onu da alıP, veriP çocūna harcıyor. kóyümüz bizim pek varlıhlı bir kóy de deul. faħır kóy. yanı bir milyar, beş yüz lira, ne alırsa alıyor, çocūna harcıyor yāni.

f

geçim çoħ iyi. komşular arasında **35** húsümet çoħ iyi. ěle dediğodu, münākaşe yok. herkeş kendi işinde.

būday. çiFÇiyuk biz. būday üretiyoħ. ne çığarsa. būday, yıllıħ unumuzu, bulğurumuzu yapıyoħ. dıřarda da gelip genşler, aha bōle genşler dıřarda da çalıřıyor, ihtiyařlarını sālıyor. kóy faħır, ěyle zengin bir kóy deul. būday, arpa, yılaf, fı. bařka bi şey yetiřmez. fı ekāruk, yılaf, arpa. **40** eskiden burçaħ var ĩdi. burçaħ da ekāruk de burçaħ kayboldu.

g

mahlasları. kimi soruyoñ ben ne bilim. koyu āhmed oğulları , eellez oğulları, hatib oğulları , imam oğulları , emir oğulları , būnyad oğulları . eskiden atadürKden evel bunnar . ěllez oğulları, bunnar. kisonuñ sūlālesi ěle büyük bi çevresi yoħ işte, kison dērlerdi . böyük bi çevre değul. **45** řindiki mahlaslar, řimdi sūlāle. çaķır, boyraz, ün al bilmem ne . bele oldu řindi . soy ad oldu , soy ad . mahlas yok. adadürk soy ad çığarTmıř ya , sen oħuyoñ. soy adıylan řindi o ĩunuyor. ěle bi toplum, sūlāle yoħ.

ğ

allah cezāñı vere.
allah belāñı **50** vėrsin.
gózün kór olsun.
sürünesiñ.
baña bēle cefāda bulunuyoñ.

h

yok. ver ĩıdırellezi, verėyim yazı , der ĩmiř böyü kler. kóyde yoħ da řeēlerde gutluyolar. bi canāze olursa törene toplanurlar, **55** düun olursa toplanurlar . bēle

dışardan gelen olursa toplanur, hālini hat rini sorallar. bu, tören olarak. ěle bi şey yoĥ.

I

bunnarın temeli bizim kóylü, buldum. babasını buldum, anasını bilmiyom. temeli bizim kóylü bunnarın. toĥatTa kison dellerdı. kison diye birini duyduñ muydu, duyduñuz mu. yoĥ yoĥ, şeyde, sālihin, áhmedin evlerin yeri. he, cāminin, evlerinin yeri ora. kisonuñ evleri. ordan ĝóşmüŝ 60 toĥada. kóngelden bi ĝarı ĝaçurmuş . huvardaymış adam, dedesi. o ĝarı ölmüş. o kóngelden ĝaçurdü ĝarı, bunun dede súlālesinden, fezāniñ anasıymış. ordan ĩnebaa getmiş. ěnebādan ĝaçurmuş . çerçilik yaparmış. ěnebaalden ĝaçurmuş bi ĝarı . ĩnebaalden ĝarının torunnarı var burda. o da bizim enište. bi haşarı, bi dürzünüñ biri. he dürzünüñ biri. hatice isminde ĝızı var ıdı, ĩnebaelden. babañ olaydı tanıyordu baban. 65 abdül çavuşun da ĝarısı děrlerdi , abdül çavuşun. sen ŝimdi istambulda mı oturuyoñ, ankarada. e buriya nası ĝörevli geliyoñ , buraya. sivasda mı oĥuyoñ, yıldız elinde mi . tamam ište, kóyün ĝórenā', gelenā', aslın, nesliñ buralı. temeliñiz bura. temeliñiz bu kóy. evleriñizin yerini ĝosterim aha. bi tānesini satıldı, o adam oturuyor aŝşāda. daha o dünki, daha dünki. deden kison daha dünki 70.

kisonuñ anne tarafından da aĥrıba oluñ bize. anne tarafından, baba tarafından deul. gelemem şimdi ben. hem ıĥTıyarladım, hem de bulamam ki seni istambula gelsem. istambulda sizin súlāleden hatice isminde bir kız var, kadun var, acaba buluyor musuñuz, biliyor musuñuz. orda, istambulda evlü. evlendi, orda duruyor. o sivasdan ĝóşTü, mıstavanın 75 yeānu.

-18-

Adı Soyadı: Ali ŝiranlı, 65 yaş.

Derleme Yeri: Kümbet Beldesi

Konusu: Serbest Konuşma

bizim, okula ĝettimiz annarda hocalarımız bize şöle şey ederdı. ben atmış beş yaşımdayım. on yedi biñ nüfusumuzuñ olduunu sölelerdi buranın yanı türkiyenin . on

yedi biñ nufusu oldunu sōlellerdi. olaylardan şēlerden mesela bu galmiş hapisten, bu Kavğalardan dolayı dış devletlerin bize baskı yaptından dolayı biliyoñ mu. kalan nüfusumuz bu galmiş. annatırlardı bize ders verirken. **5** şindi çıldı mesela icābında yetmiş sakşen bin nuFūsa. şindi bizim bu kıyümüz o zamannar daha ufa h bi yer idi. taşralardan dışarda ev youdu benim bildiimde. az bi şey mevkıdeydi. şindi bizim dört bin beş bin nüfusumuz var. iki buçuğ iki yüz elli biñ nuFūsumuz şey iki buçuğ millar nuFūsumuz var bizim burda. geri galanı da yurt dışında, iki bin beş yüz hanemiz var yāni. iki bin beş yüz nuFūsumuz var burda. **10** yarı yarıya yāni yurt dışına dağıldı. iki biñ beş yüz nuFūsumuz görünüyo burda başka da yoğ. şindi hesābetmiş olsan beş altı bin nuFūsumuz var, bizim bu kıyüñ. normalde öle . yāni işde onnarı bize ānadıllardı sōlellerdi. biz de bundan gulāmızda galdı. eski gelenākler görenākler, işde bi yandan azalmağda. şindi televizyon da çıldı. eskiden kıy halğı bilgisiz idi . şindi onnar millet meclisinde ne ğader ūraşırsa **15** ūraşınnar biz de aynısını görüyo h. eskiden bizi ğandırıyorlardı kim eyi yönetiyo, kim yönetmiyo. hālen ğandırıyorlar da daha biz o şēlere bahmıyoğ. en azından kıyölü hal kı yāni bunu bilinçsiz diye şe etmesinner. bunu da biliyoğ yāni. kimlerin mesela türkiye için çalıştını, kimlerin çalışmadını, kimlerin birbirleriynen..... bunu halk örendi biliyor artık. Kendileri bunun için boşa çalışıyollar . **20** bunnarın hep birlik berāberlig oluP türkiyeyi savunmaları lāzım. ayrımcılığ gettiler miydi hepimiz perişanı h. biz bunnardan yāni daha dōrusu çoğ acizlik getirioğ onnarı. orda bēle yapıp da biz burda çoğ ızdıraP duyuyog. onnar hiç anlamıyor. atmış beş senedir epey bi şeylennen ğarşılaşTıh. avrupasıynan da , buraynan da, şeheriynen de, kıyüynen de hepsiynen ğarşılaşdığ gelen liderlerimiz inen de , **25** hepisini gördük , biliyoğ. daha hālen eski geleneā gediyoğlar, eski uyumlarıñ içindeler. türkiye daa hiç uyanmamış durumda.

-19-

Adı Soyadı: Halil Otlu, 63 yaş.

Derleme Yeri: Yücebaca Köyü

Konusu: a. Düğün Âdetleri

b. Kan Davası

c. Nazlım Ağa

ç. Âdem ile Havva

d. Cem Törenleri

e. Sicimoğlu Pehlivan

f. Köyün Kökeni

g. Öğütler

ğ. Serbest Konuşma

h. Söz-Nişan

a

halil otlu , yaşım atmış üç . yücebaca köyündenim. düğün âdetleri , dört gün sürüyo. davul zurna dutarlı, bayrağ dikerik, gömşu köyleri oğuruğ, kart dādırılı. geliller yemāk veriller , yeller töreler ni dağallar, oynallar, halay çekāller, dans yaPallar. ondan sōna gelini getiriller . gelini eskiden atıman getirürdu ħ, şindi taḥsiyenen ğuyā gótürüyo , biliyo musuñ. **5** bizim zamānımızda gelin şōle göltündan dayanıyolardı. Qar burda , benim düünümde getiriyolar . qardan çıĝamıyolar . gelin geliyodu o zaman bi alm atıyolardı geline , çerez saçıyolardı , uFağ paralardan atıyolar. şimdi de şēlerde meselā zengin olanlar , gediolar, súvasda, şeyde şey dutuyolar, salon dutuyolar. bozduruyolar parayı, saçıyolar. fağır köylerde ne saçaca ħ burda. anca leblebi saçıyo. e fağır deil mi **10** yāni insan . leblebi saçıyo köylüler. amma aşiretler altın saçıyo górdüñ mü doğuda. yoğ aşiret yoğ.

b

kan dāvası çoğ çoğ. bu köyde otuz altı ğişi silāh inan vurulmuş , ölmüşdür. kan dāvasına. daha üç sene evel de muhtarımızı vurdular gece kim vurduu belli deāl .

penceresinden ateş etdiler , vurdular adamı. Kātil bulunmadı. hē, bizim bu muhtarın da ğaynatasıydı. kan dāvası var. bura **15** yücebaça kóyü dediñ mi , yıldız elinde ğan dāvāsı, bi de Qalın kóyünde ğan dāvāsı vardır.

c

ziyāret edeçá k bizim burda nazlım ā diyo h. orāya da bi cem evi yapTı h. şu ğala kóyünen bizim arada , orda var. nazlım ā, orda tekkemiz var. o çim orda çamlar var. o çamlardan kim bi tāne keserse , onu ya felç ediyö , ya baçānı ğırılıyo ya da ocaı batıyo adamın . ya o çocuğu ölüyo . ya **20** ğarısı ölüyo. o kerāmetini ğósteriyo biliyo musuñ. onuñ úçün ora bi şeıe bi hafif bi to plu aynı bir adamın sahalı gibi bi çamlıh. onuñ úçün aha şeıe çamlıh, uFağ bi çamlıh. kimse çamını kesib ğótüremez.

ç

beyğamber dünyāya. koğúnden başlıya h, yılan ınan şeytan ādemi ğandırıyo , cennetten çığardıyo. cennette bu būdālar böyú k bir aac ımış, bōle meyva veriyomuş. araPcası diyo ki yılan yā ādem diyo biz diyo **25** bundan dattıh diyo, bi de sen ye diyo yāni, bizim türkçemiz. ādeme de yediriyo. af edersin o zaman insannarıñ yemesi işmesi, arhasında oñde bōle bi pislik şeyi yoğ umuş . adem daraldı diyo cenāb ı allah cebrāyile get diyo şunu diyo yum ğózüñü de diyo , yumar aş ğózüñü bi yazını yüzünde daha heç kimse yo h. ey cenāb u allah ben n ō'r ecem burda diyor. ādemin sol ğoltünuñ altından havvā anamız doğuyor. **30** evleniyolar, altmış altı küt evlādı oluyo. seniñnen duvanı baña veriyo , benimnen dövānı seninne veriyo . dünyānın nes linin gelmesi bu. o zaman abil inen kabil var ımış, ōlu. abil diyo ki benimnen doan ğúzel ben onu alırım, sennen doğan çirkin ben onu almam, derken birbir ne ğavğa yapıyolar. birini öldürüyolar. abil ölüyo. ādem dayanamıyo. atmış altı küt evlādı var , gine de bi ālıyo bi ālıyo ki. yine cebrāyil geliyo, **35** cenāb ı allahın selāmı var yā adem diyo, ne kader ālıyoñ . allah kimseye diyo evlād acısı vērmesiñ diyo. o zaman cenāb u allah bi emir edi yo. sen hanımıñ dilini annıyoñ, hanımıñ senin diliñi annıyo , ben hanımımın , hanımım benim . herkeşi azād ediyö . bağ kimisi araPca ğonuşuyo, kimisi ingilicce, kimisi firansısça, kimisi türkçe çoğ diller var. hepimiz ādemin

züriyeti^ğ 40.

bizim muhammed mısta^fa da a^hır zaman ne bilsin . tē altmış altı bin peyğamberden sōra gelme dūnyāya . āliynen muhammeT diyo kitab gōgyūzünde bi top nūrudu diyo. yer gō de suyudu diyo, bōle bütūn dāñiz idi . o zaman diyo . bi duvā etdiler diyo. bi yannı kara bi yannı su oldu diyo . o zaman diyo ana bettini onnar bizim gimi şeyden gelme dā'l ana bettini o 45 zaman cenābı allānan birinen geldi . onnar nūr ālemin nūru , onnar ölmediler ki ānadın mı . dūnyāda işde dediim gibi insanñıdan başkası haram . birbirimizi seveceaz sayacāz , sayğı gōsterecea k. sen güççüksūñ ben seni güççüğ olara ħ sevecā m, babañı böyüğ olara ħ hōrmet edecem. o da beni daha böyüğ olara ħ hōrmet edecek. bōle insannar bōle yaşama^ya geldi amma bizde o yoğ. bizdeki kōtülük 50 düşünmek hep birbirimize. hasetlik, fesatlığ. birbirimize çamır atma baş ka bi şey yoğ. dūnyā datlı ama insannar acı . insannar dūnyā aynı duruyo temelinde , insannar yalan . hēş a ħlıña gelir mi senin buralara gelecā n. bōle. yaşamımız bōle ama kime haber annadacāñ. Kuran oğusan da adam gābu^l etmiyo , havadan uşsan da gābu^l etmiyo . hāşa hāşa nērdeyse allahım yoğ diyene ben allahın var dediremem ki, 55 dūvemem ki, di mi. o gendini gāybetmiş. ne yaparsañ yap allah uçūn yapacā ñ . türk bayrāñıñ altındayık ħurban olım, ħanımızdan yumurduğ o bayrā.

d

cem töreni , dedeler gelir , dualallar, alah alla ħ allah deller . ondan sōna şey ħurban kesecāşe ħurbannar kesilir . alma alıllar, pōtekal alıllar. bōrāğ çōrāğ gōtürüller herkeş, loğma yāni, allah uçūn. cem de 60 ħurban da namaz da her şey allah uçūndür. ordan sonna herkeş allah allah deyi şolu ħ çocuğ baarır. şēleri dādıllar, herkeşin loğmasını dādıllar.

dar çākān dīdar gōre

ölüye murādını vère

ğōsuz ħayPesiz 65 evine vara

deller, işde bitdi. dar şeken didar gōre , herkeş kōsuz ħaybesiz evine vara diye dede dua eder, herkeş de daılır, gideller evine yatallar.

e

sicim ölu bizim kóyde ço ħ ünlü bi pēlivan suvasda hiç sırtı yere gelmemiş . sivasda vāli , ba_ birisi annadıyo. sivasa bi şeyden çorumdan pehlivan gelmiş . babayiit çok ğujlü bi pehlivan sivas **70** vālisine demiş ki , vālim ya benim yolumu verecāñ ya da gedyom ben yōsa baa bi hālsi n. bizim bu pēlivan da burda bi hastaymış. belki sen de duyañ da babañ bilir eskiden faħırlıħdan demek ki ısıtma hastalī olurmuş. bizim pehlivan da ısıtma hastalīna yaħalanmış. ısıtma, bōle titriyo. bōle bir ataşlı hastalıħ. bi paytun gönderiyolar askerler inen burāya vāli geliyolar ki pehlivan hasta diyo ki vāliye selām söleñ **75** ben yerimden ğaħamıyom hastayım. yōħ diyolar ille seni ğótürecā' k. alıyolar pehlivanı ğótürüyolar . şindiki bizim ğoħ medreseniñ içerisinde ğuleş yapıyolar . sivasda ğoğ medrese var ya oraya gidiyolar . ğuleş yapıyolar. vāli diyo ki halil pehlivan diyo sicim ölu yüzümüzü ğuldürecā ñ mı sen ne diyoñ. bu ne ki diyo sayın vālim diyo hasta olsam da evelallah şindiye tē sırtım yere gelmedi şinden sōra da **80** gelmez diyo sen baña ğüven. varır varmaz bu pehlivanı alıyo yüz doħsan kılolu bōle pehlivan onu vuruyo yere . o zaman şe le bir elini bēle. bizim pehl vān çarptı mı buña Kılıç dellermiş . içindeki bārsıħları öldürürmüş. yā vālim ne diyon diyo . ben buña bi ğılıç atiyım mı diyo . vāli de ğılıcın ne oldūnu bilmiyo ya sen biliñ diyo pēl vān diyo . adamı bōle bi sıħıncı baarsıħlarını ğopardıyo. bizim bu çimantoyu **85** geşmeden adam mafāt ediyo . ēle ünlü pēlivan. hemen de yoluñ üstünde . savaşa urusyada yesir . mezeri burda hemen yoluñ üstünde . çameniñ başında girişde yazmıyo da şōle ğafasında bōle şey hē hemen girişde çameniñ başına. nērden geldiñ iz, şurdan mı geldiñiz yıldız elinden . hemen çameniñ başında gelirkene sā ğoluñ üstünde kóprüyü geştiñ mi hemen sol ğoluñ çemeniñ başı. savaşa işde urusyaya yesir **90** düşmüş. yedi sene yesir kalmış. daş ocaanda çalışmış . daş ocaanda çalışıncı urusuñ ğızı var ĩmiş . urusuñ o zaman pādişānın pehl vān ımış , ğujlüymüş. kimse urusyada onu yeñāmiyomuş . beni kim yeñārsa oña varacām demiş . baña bēhālsin demiş. o daş ocāniñ çavuşu da demiş ki bi türk var bālyoz unan vurdum mu daşı un ediyo . bunu bi getirin demiş ğız . bizim pehlivanı ğótürüyolar ki orıya , elleri **95** bēle parça parça . yedi sene daş ocaanda

çalışır. o zaman diyo ki buñu dõru hamama diyo . hamama gönderiyo , kıralıñ ğızı. hamamda bunu yñıyolar, bi dañım elbise giy diyolar. kırk ğún bunu besliyecãñiz diyo. kırk ğún bizim pēlivanı besliyolar . kırk birinci ğún panayır ğuruyolar . panayırı ğuruncu, ğóbekden alttañña el vurma yo k, kız ımış o. varır varmaz yoħarı ..... annadıyomuş böyüklere. ama **100** olmadı diyomuş. kıralın ğızı pehlivan deağmış demesinner . sōna tabi döşünden şēle yiltinci arĝasınıñ üstüne deviriyo kıralın ğızını. ğóbã ne elini çó kuyo, diyo ki yã pēliván diyo öldürecãñ beni . ne ğujlūsüñ diyo beni bırak. çıhardıyolar, ğótürüyolar, paytuna yú klyolar, yãdan bunnar çıhardıyolar. yalı ğüleşmiş . gedinci diyo o eve oturuncu bõle bi yere oturuncu ta ğóbã me kader kómüldüm. **105** yaylı mıymış artık, singer miymiş goltuğ. urusun ğızıynan evleni velãsil. urusun ğızından bi tãne olan çocuu olmuşdu. babam gine bizim gimi muhtar di. bize mektuP geldi urusyadan baba ben seni ğórmek istiyom . babam da geri gönderdi . ğótürdü ğaymaama , ğaymaam vãliye gece urusya ya bildirdiler ki babañızı vurdular başınız saolsun deyi . daha da õlundan da mektub gelmedi . pehlivanı **110** burda çeş dedimiz serginin yãni bũdaynın yanında yatarkene eşşekler, insannar çalmasıñ deyi kurşunnuyolar, öldürüyolar, gece õle pēliván ölür mü . şu devletde insan olur mu. şindi askerlerimizi vuruyolar, babalarını vuruyolar, anamızı vuruyolar, dedemizi vuruyolar. vallaha bilmiyom türkíyenin dadı ğaşdı.

f

kókenimiz alevi diyolar bize . **115** anamızdan alevi olarak dõmadıñ da şimdi birbirimize çamır atıyo ğ. biri diyo sen sünnisiñ . o diyo ki alevi . halbúsem ki hepimiz ādemden havvãdan gelmeyik . hepimiziñ aslı bir allahımız bir peygamberimiz bir , ğurānımız bir amma birbirimize çamır atıyo ğ, ğara sürüyoh, başka bi şey yoğ. kültür varkı biz cem yapıyoğ. dedeler geliyo bizde ğãtili , biriniñ sınırını biriniñ ırzına tecãvüz edeni , **120** biriniñ malına tecãvüz edeni biz tariĝata ğomağ. cãmiye suşlu da geliyo. suşsuz da geliyo. ama gine de bize diyolar ki, siziñ diyolar, gettiñiz yol kótú diyolar. bize çamır atıyolar. bilmiyom artığ.

g

dedelerden ne var ki nenelerden. eskiden neneler kilim doðurdu, çul doðurdu. başka bi şeyleri bilmiyolar ki . kendiri ārirlerdi, yúñ ārillerdi, Koyun beslerdik, onnarı yapallardı. neneler de kızlarına derlerdi ki **125** gızım, böyükleriñ ürünü kesme , güççüklere saygılı ol , böyükleriñ ürünü kesme, güççüklere saygılı ol, böyüklere saygılı ol. bunu yapallardı, ne dıcák.

ğ

benim iki tãne emmim seferberligde ğalmış, bizim kóyden o siçimiñ ölu felãn dedik, demin annatdığ. onnar seferberlikde ğalmışlar ğaş ğişi. babam seferberliĝ adamıydı. hem ğonuşur hem ãlardı. **130** türk askeriniñ derdi bağ şimdi ermeniler diyo ki türkler diyo ermenileri Kırdı. babam diyo ki ellig ğavuru gibi dellermiş onnara. askeri arđadan ğırallarmış onnar, askeri. yósa bize urusyanıñ ğücü yetmiyodu derdi. oñümüzde bi kır atlı bõle hücum ediyó elinde ğılıç . yemin ederdi sõna dou bayazıdda süngú süngúye biniyolar . ot bu boy , yedinci sekizinci ayda bõle bi deriye düşüyo . babamınan **135** şu dayalanda bi bedirhan isminde bi kırt orda süngú süngúye bininci bu bizim kıóylü pehlivan diyo ki beni arđadan ğoru diyo. babamıñ adı ahmeT. ahmet beni arđadan ğoru sen diyo adamları süngülleme diyo. dađdıĝı urusuñ askerini omuzundan bu tarafa atıyo. dağdını bu tarafa atıyo. urus askeri türk askeri diyo birbiriniñ üstüne yıĝıldı . o..... düşmüştük diyo kırd ünem. bi de birez sõra bi su **140** geldi diyo mār isem askerleriñ ğanıymış . Kıağdığ ki diyo her taraFımız ğan pãřlanmıř. içinden sã çığdığ diyo. kimi ãlıyan kimi nişannım kimi anam kimi babam kimi evlãdım diyen ãlıyannar daha cannarı çığmamış süngüyú yemiş ölmedim diyodu yavrum diyodu . řõle bi yolun kıyısına geldik diyo. yoluñ ğıyısında sinendik diyo. ğatırlanan diyo baksimet daşıyolar askere. yedi sene olmuş benim amcam **145** veli isminde sağal bõle tıraş yoĝ askerde babamınan iki ğardãř birbirini tanımyo ğ orda diyoğ. o zaman birbirine sarılıyolar tanıyınca. bi ãlařdıđ bi ãlařdıđ diyo. yedi sene ğardãřini ğormemişler . ğardãřına o zaman ba ksimetleri veriyo . acınızdan ölmã'n diyo . şurda diyo ıslañ diyo suya batırır batırır yeñ. ben gelirkene sizi alıym diyo. şu yanna gidersãñiz urus sizi teslim alır, öldürür. **150** bu yana gidersãñiz türk öldürür. amcam veli çavuş bunnarı alıyo getiriyo geri alaya teslim ediyó . on iki sene askerlik yapıyo .

çanağkaléye ..... top diye dağan onda sōna hó kúmet buña tezkire veriyo . anam on iki sene báklıyo. anam babası evine gideceá zaman bi de şurdan bi adam çığıyo geliyo. bağıyolar ki babam. bōle ğazandığ biz bu bayrā, bu túrkıyeyi.

dúún edecām allah izin ed erse yedinci ayda **155** kayışdaında işşallah ben salonu falan duttum. āmin. çok güzel dōru.

ıhđıyar adamığ telefonu n edek. ğózümüz ğórmüyo ki. ğózüñ ğórmesse yüzüñ utanmaz. ğózüñ ğórecek ki.....

işşallah. ondan sōra da şok bir ğúzel a hbeb olur uç. birbirimizi tanıdığ mı insannar ğonuşu ğonuşu, hayvannar da **160** ğoğlaşı ğoğlaşı ahbeb olul lar. biliyo musuñ. hayvannar ğólden sulanır, insannar da insannardan sulanır. muhabbet yapallar, birbirine sayđı, sevgi ğósteriller. ondan sōna birbirlerinin nası insan oldüñu annadılar mı, sen beni bāriña basarsın, ben seni bārima basarım. o zaman arada ğúllük ğúlistannık olur, datlılık olur. allah kimseye çirkinnik vėrmesin. sen de bu melmekete geldiñ mi, **165** dōru gelirsın evime.

allaha ĩsmarladıđ sizi
duvādan unutmañ bizi
sā olursağ canım
gine ğórerik birbirimizi.

1

şimdiki gençlerimiz, Kızlarımız oullarımız **170** yüzúu da hıyolar. ondan sōna bi hafta sōna yāhud da bir ay sōna yāhud da beş ay sōna ğaldırıp atıyolar . şimdi şōle dinimizde imanımızda allahımızda ğuranımızda şudur bađ, bu barnāna dağdımız söz yüzúu nedir biliyoñ mu ı ĩhrardır, ıhrar. ahır zaman ne bilsin muhammed mısTafa fadimeynen ğózünüñ nūru fadimeynen āliniñ barmāna da ĩhđı onu cebinden çığarddı. o ıhrardır. ıhrarından döndüünü **175** bilmiyo. bi de çocuğ yapıyosuñ ondan, o çocuğ da óşsüz. boynu ā ri ğalıyo . eliñizi ayāñızı öp im. bi çok Kızdıım budur ba ĩ. o çocuğlara acıyorum ben. yapmañ. biz kırđ altı senedir evlüyük. ölene ğadā ne bi yasTı ĩda öleceāk. insanığ budur anadıñ mı. ğaldırıp da birbirimizi ğururlanmaynan birbirimize ğızmaynan ıhrarımızı bozmıyalım. çocuğlarımızı yetim ğomıyalım, ayrılmayalım. dünyā **180** malı dünyāda ğalır. varlığ da olur, yoğsulluğ da olur. kimi yoğsulluğdan ayrılıyo kimi varlığdan

ayrılıyo kimisi de füzūri ayrılıyo. bunnarı yapmıyalım çocuğlarımız yalvarıyom size.

-20-

Adı Soyadı: Mevlüde Yılmaz, 76 yaş.

Derleme Yeri: Karacaören Köyü

Konusu: a. Lâkaplar

b. Mevsimlere Göre Ekme-Biçme

a

bilmiyom valla onnarı. biz çömezler. bizim bütünümüz bize ğıl üs̄ingil deller. yılmazlar, soy adımız yılmazlar . ağılar, demirli, he. kıvasları bilmiyom ben. lalazlar, komū'ler.

b

yaz gelince canım, mercimē ekerúq, arpa ekerúq, yılafekerúq, Pancar ekerúq, daha da yoğ. sombaharda işte gine aynı. 5 tahıl ekerúq. daha ne yapıq, heç bi şe. kışa girişinde malları görúyoq. yem ederú q. fi ekerúq yazın. patates e kıarúq, pancar e kıarúq, sombaharda. annadıñ mı şindi. yazın madımaq Toplaruğ. çoğ madımāmız olur bizim.

-21-

Adı Soyadı: Sevda Gülen, 33 yaş.

Derleme Yeri: Karacaören Köyü

Konusu: a. Hasat Dönemi

b. Yağmur Duası

c. Tahıllar

a

būday, fī sekizinci ayda oluyo. pancar ilkbaharda oluyo, bi de güzün oluyor. dohuzuncu ay, onuncu ay, om birinci ay arası.

b

evet çihiyolar. ben gelin geldim geleli çihdılar, bi iki kere . on üç sene oldu ben evleneli. ben bulunmadım, eşim bulundu.

c

fī, bahar. altıncı ayda ekiliyor, fī. yedinci ay, 5 yedi buçuğ ayda , ayın yedi buçū, yedinci ayıñ om beşinde , yirmisinde yāni toplanıyor. rengi siyahdır, yuvarlah yuvarlah. yāni kırmızı mercimeg var ya, onun bir deşik rengisi, siyah renklisi.

būday ekiliyor, şeker pancarı ekiliyo. son iki üç senedir de şeker pancarı ekiliyor. çoğ verimli olan būday. evet, en çok bu kıyden būday çihyo yani. en zor hangisi, būday mı . şeker pancarı da zor oluyo , 10 būday da zor oluyo . genellikle būday oluyo köy yerlerinde . fīin fiyatı çoğ da, yāni teneke şeyi satarken çoğ da, çoğ çıkmıyor, verimli olmuyor, o. az çihdī için fiyatı bahalı oluyor.

-22-

Adı Soyadı: Ahmet Duran Alkaç, 60 yaş.

Derleme Yeri: Yılanlıkaya Köyü

Konusu: Köyün Adı

vallaha döduğ, böydük, yılannı kıaya, o baz istasyonuñ orda . yılannar mayıs ayında çıkar, bir ay . bir ay sōna ğaybolur . yāni hastalıg geçirür . yani hastalıg geçirenner orāya gelir , orda ziyaret eder , eyi olur , gederler. bir ay çı kar, mayıs ayında. ondan sōna daha çıkmaz. yo yo , heç kimse . aha burıya getir, birağ, geri gēderler. zararlı yoğ. nere gēdiyolarsa 5 belli deil . bir ay çı kıallar. yāni řu boy anca . avcuña al, burdan birağ, aşşādan çıksın. heç bi şey etmezler . yo yo zarar etmez . süd verenner, gōtürür, süd verir. yāni oa , bi tānesine doğansan, öldürsen, o sülāle biter. ziyaret. amma o bize yılan ğorukūyo, o baħalım ney. o ziyaret ğorukūyo bize. işte derin annatmam eyle. bunnarı biliyom ben. bōyúķlerden duydūmuz bunnar . herkeş dutar, avcunda gezdirir. yāni zarar verse, 10 āksi bōyúķlerden duyarık ki bunnar zarar veriyō. yok oluyor. nisanna mayısTa çıħar. işte o arada ğayboluP gidiyorlar. amma nerēye gēdiyo bilmem o rasını. orāya gēdiyon , geziyoñ, toprānı alıyoñ , icābında gōtürüyoñ, ğolunda ārza varsa, toprāna fılan sürüyorsun, gēdiyor.

geçen sene toħatTan bi tanesini benim eniştem gōtürdü. yirmi, yimmi beş ğündür ğarı ne ğonuşmuş, ne yemek yemiş. 15 burıya getirdi, gezdirdi. bayan eve geldi, açımdan ölüyom , dedi. yēmā' yedi , bayan turp gibi olmuş. başka, bunu bi denk geldim, başka gelmedim. amma oraya devamlı ziyārete geliller. bayā bu kıayalarıñ içinden çıkıyo. baz istasyonunuñ orası. řōle ğayalarıñ arasından çıkar. ufaķ bi maara gibi bi yer var . yani yılannı ğaya gelmesi ordan, bōyúķlerimizden duydūmuz. amma gerisini daha 20 bilmiyorum.

-23-

Adı Soyadı: şerife Otlu, 60 yaş.

Derleme Yeri: Yücebaca Köyü

Konusu: a. Günlük Yaşam

b. Yöresel Yemekler

c. El İşi

a

ne annadīm. ne biliyom ki ne annadam yavrum. aħşamacak kıoydeyim kıoyde kim var ki dōrd ev var , on ev var , ne var yāni . hē herkeş ğoçTü getdi ğenşler . bi tek

benim bu ölüm var , genç olarak kóyde. bi Kıarı bi göca. vallā zabahdan ğahıyoğ, memmedinen bu ölümüñ adı memmed , miĥdarım. aĥıra geliyoğ biz mallarnan ũraşıyoğ. hayvannarnan gelinnen ğız var, 5 torunum. onnar da yemāmizi yapıyo , çayımızı yapıyo içiyok, oturuyok, duruyok, aĥşam işTe bi daha geliyoğ. valla yazın da çoğ çalışıyoğ, ğışın da. yazın tabi çoğ çalışıyoğ ğıştan.

b

vallā allah ne verdiyse hep onnarı yaparırĥ. velibaĥ yaparırĥ, hingel yaparırĥ, pılav yaparırĥ, bulĝur pılavi, piriş pılavi. dúunnerde de yapıyo ĥ, öle de yapıyoğ yāni. hoşah yaparırĥ, ondan sōna et kavrururuĥ 10 dúunnerde, mal keçerú k. dúuncüyü toplarırĥ, içen içer, işmiyen işmez, yer, içer, geçer, gider herkeş.

c

ben dantel bilmem ğızım . kıız yapıyo da , ben evelinden , genç iken kilim doĥuyodum. kilim var ĩdi yerlere serellerdi . halı, yasdıĥ yapıyoduĥ. emme şindi göcadıĥ, yaşımız ğeşdi tābi.

ç

iyi ol, böyüñ ğúççünü say, insan ol. 15 işde bu. ey lık, ğısacası eyilik yavrum. hepimiz öleceak, hepimiz gideceak.

-24-

Adı Soyadı: Havva Yılmaz, 53 yaş.

Derleme Yeri: Yılanlıkaya Köyü

Konusu: a. Yemekler

b. Nüfus

a

çókálikli yaparuĥ, kete yaparuĥ, dolamalı kómbe yaparuĥ, saç üstü kómbesi

yaparuh, Katmer. aynı Katmer de , onu bēle dolayıP da yapıyo ħ tepside. bōrek yaparuh, yoortlu hingel yaparu ħ. yazın madımā meşul buranın . çókelékli yaparu ħ. çókēlēnen mād eniz, sıvan Katarsan işte en şeyi onnar . keteyi de un unan da yapabilũñ, pates inen de yapabilũñ . 5 çok güzel bir bōrek. aynı ıspanağlı bōreg olur meselā, ēle. her şeyden yaparuh. baqlava, sarı burma. aynı, aynı. o ondan da, onu bēle sararah yaparuh. onu da şe ederek, baqlavayı diliyerek yaparuh. şe tirtıl baqlavası yaparuh. oflāynan toplaruh hamuru, cevizi neyini seperük, cevizli.

b

evelce çoħ var ıdı, şindik yoħ. iki ev aşşāda var , üç ev. beş altı ev de burda var. kimse ğalmadı. herkes getti. emme yazın 10 bol oluyo. yazın şehirdekiler de, bütün şērin insanı da burıya geliyo. madımā bol. o yılan içir, madımaħ içir, her şey içir geliyorlar burāya. yılannar içir de geliyorlar, gelib geziyorlar.

-25-

Adı Soyadı: Ali Nayir, 68 yaş.

Derleme Yeri: Aslandoğmuş Köyü

Konusu: a. Şifalı Bitkiler

b. Köyde Geçim

c. Dağda Yetişen Meyveler

ç. Serbest Konuşma

d. Yöresel Yemekler

a

bitki çoħ ya, biz bilmek ki ne, hangisi ne. yoħ, yānı kōy yerinde hiç kimsemiz bilmek biz. sāten bi şēler, otdan oluyo bütün ilāşlar. onu da biz bilmiyoħ. yoħsa bizim kōyümüzde. hastalañıncı ya yol açılıyo, yoħsa evde bekliyoħ. gölum ārıyo, üş beş sefer doħTura geldim, bi mafātını ğoremedim. doħtör yāni . kemer memer şey ediyolar, bilmessin. orjin diye bi mehlem 5 sölüyolar, çalmaħ için, sız için sen onu diyoñ. onu bu ezbāneye sorduħ da, oa telefon edecāñ, özel gelecek diyolar. he, orjin mehlemin ismi.

b

kýýmüz bizim reşberlik. başka bi şey yoĥ. çiFçilik. bũday, arpa. en çoĥ pancar ğazandırıyo, onu da ekemiyoĥ. adam yoĥ, işÇiliK çoĥ. ğoşTü, kimse ğalmadı kóyde. bi ğarı, bi ğoca, başka yoĥ. göcüyo **10** ne yapsıñ. çiFçilikde iş ğalmadı. mazut üç lirayı geçik , tahılın kiłosu üç lira. aĥşama ğader yatacām. iki tāne hayvan var, inek. tavıĥ, horuz nerden alim ben. evimiñ ehtiyācını sālıyo. çocuĥlar başını ğurtardı. kızlar Kocada, ōlan istambulda.

Kışın dörd ay çalışıyo ĥ, sekiz ay evde oturuP yiyo ĥ. ırahatuĥ. ne yapacāñ, başka iş yoĥ. ne ediyon ya, iki mal görmeK **15** iş mi. ğunnúk ticāretiñ olmassa n edecāñ boyna. ya iki malıñ var, birini satıb tedāvi olacāñ, başka çāre yoĥ. ēle bizim başka bi gel r taraFımız yoĥdur. bũdayın kiłosu üç kaat. yüz teneke bũday satacān da, üç çüz kaat para alacāñ , dört yüz kaat para alacāñ . onun da masārivi bi milyarı buluyo, onu da yapamıyoĥ. Kendini geçıyo masraFı . onu toplaması, bişmesi, mazudu, iççisi **20**.

c

çok kır melmeket. hepsi çiFçilik. dāda olan bāzı dā meyvaları vardır. ğuşburnu, ekşi elma derúk, çördük derúk. onnar olur bizim buralarda. o da yenecek bi şey, ekşi elma gibi bi şey işTe. armudun çocuı oluyor yāni. armut gibi ufaĥ oluyo, ufaĥ. sōna aluç deller, aluç olur. yoĥsa bizim buralarda meyva yetişmiyo. kış bōraya vuruyo, ğuruduyo, **25** bi şey olmuyo.

ç

yıldız eli, meselā sivas, tabi misāvırpervez insannar her zaman üstündür. bu oĥulda şey olaraĝ mı istiyolar , ödev bu. tabi not vērmeñ ilāzım. şindi kóyde ne ğader nūfus var. ğóc etmiş mi. ğaracaören bu yanda mı oluyo . ğaracaören bu yanda olması lāzım. yılannı Kaya bu yanda, bu yanda deyil mi. tamam her halda bu tarafda olsa gerák. şindi ğış ğünü nerden geliP, **30** nerden ğorecēñ.

nérde oturuyoñuz şindi . sen hangi oĥuldansın şindi. edirnedenden selden mi. ya bi binā gösteriyo, iki ğat, alt ğatı suyuñ içinde, üstü ğalmış. selden ğaşdı millet,

canını ğurtardı yā. inákleri õñe ğatan ğacıyodu la.

bunnarın bi kıyü var ğımiş, yannarındaki kıy. şey varmış, bi yatı varmış. gece oldü zaman gendilinden ışığ yanarmış, hiş **35** ğaralmazmış, seneler. bunnarın kıyün hemen altındaymış.

d

madımağ bir ay olur. kıombe, çörek. hingel, bu şindi soracāñ, onnarda vardır. hingel bilmez bizim kıyümüz. hingel, Kıarslı kıylerinde olur. hē, Kıarslı kıylerinde olur. biizm kıyümüz de alevi d, onnar da alevi.

-26-

Adı Soyadı: Ahmet Duran Gülhan, 68 yaş.

Derleme Yeri: Orta Çakmak Köyü

Konusu: Ziyaret

yatır yoğarı çağmağda var, aşıā çağmağda var. óksüz depe deller . yoğarı çağmağda cāmide var . ziyāret edecek bi yer heç yo ğı yāni. ziyāret olarakdan yoğarı çağmā cāmine geliyollar. türbe var. bi de aşıā çağmān üstünde óksüz depe var, orıya geliyollar. oralar şifā buluyor, geennere.

-27-

Adı Soyadı: Mustafa Topaktaş, 32 yaş.

Derleme Yeri: Çamlıbel Mahallesi

Konusu: a. Mahalle Hakkında

b. Çiftçilik ve Hayvancılık

c. Masal, Efsane

ç. Yıldızeli Hakkında

a

küme hâlinde beş altı ağıl var yani . hepsi çamlıbel maalləsi olaraq geçiyo , yalnız isimleri deşik . kurtboazı, haşsızlar derler . köy deil ba h, çamlıbel maalləsi normal de, küme hâlinde beş altı dainıh yani, beş altı tâne. köy deil, köye bali.

b

hepsi de var hemen emen , yaşılaş. çifçi de olan, hayvanı, davarı, göyun, inak, başka da zâten olmaz da, göyun, inak. 5 küçükbaş işde tavu k felan oluyor. çifçilik de her türlü var. şeker pancarı. baraj var zâten orda. kurtboğazı barajı derler. heveslileri köpek besler, guş besler. her şey var yâni.

c

vallâ onu büyüklere sormağ lâzım. o konuda bek bilgim yoğ. meselâ kahramanmaraş ünvanını nerden almış, bi gahramanıh yapmış, almış. yâni o şekil bi şey var mı diyor yani. o barajda boğulmalar oldu, 10 onnar var işte, üç dört tâne. geçen yıl oldu. bi tâne çocuğ dayısıyla baraja gitTi. dayısı da sağatdı, torunu çekiyom derkene baraja işte düşdü.

ç

yenihan. ne bilim nerden almış. demek ki bi han var ıdı, ondan aldı. yav allah allah, olabilir. onu biliyom, buralar batağlıhmış komp le. hep yúkseklere yapmışlar, dikkatinizi çekerse. söradan işde, iklim 15 şartlarının deşmesine buralar gürümüş . hep buralar inşaat olmuş . yâni biz bunu derste de işledik. ben de lise mēzunuydum. yâni bu tür konuları gonusuyoduğ.

-28-

Adı Soyadı: Süleyman Tan, 55 yaş.

Derleme Yeri: Güneykaya Beldesi

Konusu: a. Dokumacılık ve Diğer Geçim Kaynakları

b. Tahıllar

c. Köyün Etnik Yapısı

ç. Eraslan

d. Şifalı Bitkiler

a

yoğ, onnar eskidendi. onnar ğalhdı yāni. kalmadı. doğumacılığ kalmadı. geçim ğaynā işTe hayvancılık. ğurbeTde çalışılır. kōyün çoğ uzmire, istambula giTdi. yurt dışında arabistana giderler. nūFus KAlabalıkdır. köyde yoğ şindi. oturan köyde bin sekiz yüz fālan.

b

būday, arpa, yılaF deriz biz, fī deriz, **5** onnar yetişiyor. bi mevsim o da. austos ayında. baharına ekerler, austos ayında toplarlar. kışın işde millet yazın hazırlını yer yāni. kışın bi şeyi o yāni . hayvancılınan ūraşılır . iki mevsim deil yāni bizim , tek mevsim.

c

valla benim bildim, karsTan deil de , buranın, bizim buralarda önceden urumlar oturmuş, urumlar. ama bizimkiler **10** nörden geldi, ona bi bilgim yoğ yāni. önceden urumlar otururlarmış yāni, daa önceleri.

ç

kōyün ūs tarafında eraslan. valla orda bi yatır var. iki ğardeş diyolar. bilmiyorum, onnar şehid olmuş , orda ğalmışlar . dier kōylerden gelirler . çocuu olmıyana du ederler . yāni oluyo da çocuu , ben bua şahidim yāni . bi tane gelmişdi. şurda balağır var, balağırdan geldiler. **15** benim orda misāFır oldular , ben

münübüsÇüyüm. onnar geldi, orda ziyâret etdi. cenâb u allahTan da verdi yâni . çocū oldu yâni. çoĥ yeri dolanmış olmamışTı. yâni bunu ben kesin gendim biliyorum yâni. bi de esKiden çoĥ sel gelirmiş. bizim kôyüñ o dere yataı var . yoĥardan da bi çoban gelirmiş. demiş ki, kôy gitdi. suyu çok görünce. coşmuş bōle. demiş, bu kôy giTdi, tamam. adam dizlerine vurmâya 20 başlamış. oriya gelsin ki su ğaybolmuş yâni. yatıra gelmeden, yatırın orda. su sâten yaĥın, dere yatâ . orda ğaybolmuş . cenâb i allân hikmeti. orası var. ayazma derig, orda suyu var , şifâ. ğóz ārısına, ğóz çapâna felân onun suyu iyi gelir yâni.

d

valla ğuşburnu var meselâ. ğuşburnu yetişir. dâlarda olur. onnar meselâ şekere falan iyi diyolar. suyunu falan ğaynatırsın. 25 şeker hastalına falan iyi diyolar yâni.

-29-

Adı Soyadı: Adil Doĥan, 52 yaş.

Derleme Yeri: Delikkaya Kôyü

Konusu: Genel Durum

bin doĥuz üz elli sekiz doumluyum deli kĥaya kôyünden. kôyümüzde işte şu anda beş alti ev yaşıyor . kôyün geçmişi de işTe dediim gibi , irandan gelmişler. daa öncesini de bilemiyorum. kôyde kimse ğalmıyor zâten . kôyümüzün işTe górdüñüz gibi yollar, yerler bahımsız. yâ her şeyi devledden beklesen n oluca k ki, yapan kim ki dedii gibi. kôyde zâten fazla kişi 5 yaşamıyor.

kôyün işde geç imi hayvancılıĥ, tarım, başka da bi geliri yok. oĥulumuz var ama ğapalı. yâni yirmi, yirmi beş yıldır ğapalı oĥullarımız. sâlih ocamız yoĥ. işte kôy yirmi beş kilometre ilçeye. bi sulu arâzimiz yoĥ Sâten, ğıraç. başka da işTe, kôyüñ geçimi işTe sâdece hayvancılıĥ. tarım zâten bitdi. kôyün arâzisi bomboş. hayvancılıĥ başka bi şey yoĥ. yoĥ cem evimiz yo ĥ, 10 sâlih ocamız yo ĥ, cāmimiz yoĥ. zâten başka da bi şey kayda deer.

bi burda bi kıaya var, delik kıaya, ismini ordan almış sâten. evet, başka da bi özelli de yoğ sâten.

-30-

Adı Soyadı: Rahmi Kılıç, 48 yaş.

Derleme Yeri: Kadılı Köyü

Konusu: a. Genel Konular

b. Okul ve Cami

c. ocuk Oyunları

. Düğünler

a

valla bizim kıoy n kitapi vardı ama , n rde ğaldı bilmiyom ki . ii bi kitap ih vardı ama.

kıoyde köy kişinen, mallan, davarlañ  raşıyoz. tarım var. vallaha bizim kıoy, evre kıoylere bağdın çok güzel. aynı doğu kıaradeniz gibi yeşillik. orman köyü. am, ardı, ondan s na pelit. 5 fındığ da var.

sen tez yapac san, ben sana bi kıoy s l m. sicimin  lu pehlivan bağ. yücebaca kıoy  var, alevi. orıya gidersen, senin bu tezin çok kabuğ olur . o adam yücebaca kıoy n n nufusuna ğayıtlı. o adam oralı. o kıoye git . o adama sicim  lu pehlivan d rler. rusya harbinde falan çok savaşmış. ne olursa olsun. o adam orda fel ket y ni. ğureşlerde falan çok y ni nam almış 10 bi adam. sen eer bu tezi hazırlıcan m dem, o kıoye git. o kıoyde, o adam hağında bilgi al. o adamın kıokeni daa h len s . yücebaca kıoy , alevi kıoy . o adamın haTT  torunnarı, kıaldı ev falan h l  duruyo. sen o adamın bi şeyini al, bilgisini, belgesini al.

b

yoğ. okul da yoğ. c miyi de ğaPaTdiğ şükür. cemaat ğalmadı. eski yapı. ğara yapı derik de. normal daş duvarı.  st  15 güzel, eyi bi aşaPdan yapıлма.

c

valla ahlına ne gelirse hepsi var ıdı . yani sen çocuğlunu nası geirdiysen , bizimki de hemen emen aynı.



tabi herkejin kendine göre Şeyi var. mızıha alınır. kıızınan lan annaŐırsa gelir. görücü usl. tabi detler deşik.

-31-

Adı Soyadı: A)Nazife Karanfil, 68 yaş.

B)Süleyman Karanfil, 75 yaş.

Derleme Yeri: Kaman Köyü

Konusu: Serbest Konuşma

(A)- aha var yavrum, tamam çok sağul kurban.

đamanlıyđ. gelen, gren' bu yıl tmediler yavrum . sivasdan geliP yapıyolardı ya gelenk, grenk, bu yıl yapamadılar. köyde kimse đalmadı. benim mi. nazife karanfil. yaşım altmış yediyi bitirdi, altmış sekize d'di.

kymzğn ist' çok, heç bi Şey yok köyde. 5 ne yolumuz var, ne bi Şeyimiz var.

(B)- köyümüzde kimse đalmadı, nuFus đalmadı. om beş, yirmi.

-32-

Adı Soyadı: Fatih Işık, 44 yaş.

Derleme Yeri: Merkez Yeniköy

Konusu: a. Diş Hediği

b. Köyün Adı

c. Bayramlar

ç. Asker Uğurlama

d. Köyde Yetişen Sebze ve Meyveler

e. Fiğ

f. Günlük Yaşam

g. Yemekler

ğ. Dokumacılık

h. Okuma Oranı

a

diş hedî yapallar. yā şimdi onu bulğur unan , mercimek, fasulya, fi hepsini birbirine ğatallar, güzel olur yāni. yaparlar çocuğlara onu. yā ilk dişi çiharınca bāzen, meselā çocūñ āzında bi ufağ diş beliri oldu zaman diş hedii diye bi he dik yapallar. būdayı, fasulyayı, nohutü, fi birbirine ğatallar , güzelce bişiriller. güzel olur. bulğur. bulğur meselā burda bulğur derler . hedik derler, diş hedii. 5 aynı būday. isim deışikli var.

b

köyün adı merkez yeniköy. bizim, bin doğuz üz , bin sekiz üz do ğsan üşde ğarsdan gelmiş bizim köyümüz. ora işde önceden de yine köy yeriymiş. köy varmış. doğsan üşde ğarsdan gelinci , bin sekiz üz do ğsan üşde ğarsdan gelinci , tabi devlet taraFından orāya yerleştireilmişler . ondan 10 işde n ölmüş adı merkez yeniköy diye . önceden heç bi yerde telefon yo ğken bizim köyde bi telefon varmış, iletişimi onnar sālıyorlarmış. merkez yeniköy ordan geli yāni, merkez olarakdan.

c

he şindi bayramlar ama bayramlar nêrde . ğalabalıĥ yêrlerde bayramlar . şindi bizim kôlûler az oldû için bayramlar da pek sâkin geçıyo . òle bi neşeli ğışmiyo daa dôrusu. eş dos, uFaĝ deveĝ. K̇alabalıĝ olacân **15** ki senin dediin şêler ola . bizim ne, köyümüzde az.

ramazannar da nası, özür dilerim ramazannar da işde, aynı nerde eski ramazannar deller ya, aynı êle gelip geçıyo.

ç

yô, òle bek de bi tören olmaz bizim buralarda. yâni eski meselâ televizyonda görüyôĝ, òle bi tören mören düzen **20** düzennemezler bizim köylerimizde. anca işde bi askere gidennere. ahşamları bi ufaĥ bi ziyâfet yaparlar. sabânan da ũrlar, gider.

d

mêvemiz yoĥ, zebzemiz de yoĥ. bizim burda meyve sebze dediin bizim burda anca hayvansal bitki daa çoĝ olur. yâni òle bi meyvamız, zebzemiz, bostancılıımız yoĥ. bizim burda genelde bûday, arpa, yulaf, merzimek, fî. başka bi şey de olmaz hiş zâti **25**.

he şindi vardır amma, biz bilemeyiz onnarı. he bilmedimiz uzman gelmedî için. valla òle bi şeyimiz de yoĥ şu anda. duymadım òle bi şey yani. toĥtura, şindi eski şêler bitdi. ihTiyar ğalmadî için geniş nesil de bunnara inanmıyor daa.

e

aynı purçaa benzer. purçai bilmiyom, purçâ ğördüñüz mü. he purçân bi deişi. onun da yeşili ğüzel olur yâni. tabi o ğurusunu **30** hayvannar da meselâ yeşil ikene yedîn zaman tarlada çoĥ ğüzel, lezzetli olur. onu bişiriller, onu suda. o da ğüzel olur. diêlerini de bitkisel yemlerde ğullanırlar.

f

köyde ğünnük yaşam n olur . kış gelince bilmez deilsiniz , hayvannarla ũraş işde ufaĥ tefeg işlerle git gel . ha yaz gelince de tarla, bûday ekeriz, çiFçilik yaparız, hayvancılıĥla ũraşırız. genelde **35** geçimimiz hayvancılıĥla, hayvancılıĥ üzerine. işde bôle şeylernen vaĝit geçiriyoruz. hayvancılıĥ, ya genelde hayvancılıĥ. zâten tarımda Kırsal. subasarımız yoĥ. Kırsal oldû için genellikle hayvancılıĥla geçiniyoruz.

g

tābi, tābi, herkeşin tabi yöresine göre. meselā bizim buranın en meşur ğarsdan geldikleri, doĥsan üşde ğarsdan geldikleri zaman bi kete diye , tandır vardır bizim orda. fırınımız yoĥ. eski gelenek **40** devām ediyö. ekmā'mizi tandırda yaparız. keTe diye bi yemā' vardır, meşurdur yāni. millet çoĥ da sever onu. tabi madımaĥ olmaz olur mu. hē, ana yemā'miz. yannız madımā pek şey etmezler . öle yāni. bizim köyde çoĥ olduu için önemi yoĥ.

ğ

doĥumacılık yoĥ. bi geldi, bi dikiş nağış bi şey açıldı işde, kızlar oraya gitdiler. ondan bir parça bi şeyler, **45** herkeş belge melge aldılar. he ĥurs açıldı, belge melge aldılar. ama ilelisi gitmedi. oldü gibi Ķaldı. yāni devām etmediler, herangi bi şeyi.

h

şu anda nüfûsumuz om beş ĥāne. yüz on yo ĥ. yetmiş seksen tāne nufuS var sādece. beş yıllıĥ ilk okulumuz var. beş yıldan sōra zāten ondan sōra yatılıya gidiyosun. işde bōle yaşam **50**.

köyde oĥuma oranı da yani atmış yetmiş var. yoĥ öle pek şey yoĥ, oĥuma oranı ii. yüzde atmış yetmiş. yüzde yüz olmasa da.

-33-

Adı Soyadı: Arif Şimşek, 50 yaş.

Derleme Yeri: Sarıyar Köyü

Konusu: a. Köyün Adı

b. Günlük Yaşam

c. Mâniler ve Atasözleri

a

şindi bizim köyün sarıyar adını alması , bi sarı bayan varmış, yāni kúşükken.

orda da bir adam ılen annaşmışlar . ölmüş bayan evlenmeden. ondan sōra adam ālamıř. sarı yarım diye. hanı sarışın ğızım dememiş de, sarı yarım demiş. ismi ondan ğalmış yāni. sarıyar, sarıyer deil, sarıyar. sarıyer istambulūñ.

b

sabāleyin ğalħacām, namazımı ğılacām, **5** ondan sōra hayvannarı otlāyacām . ondan sōra geřēc ēm ğāvaltımı yapıcam , ondan sōra da zaman doldurmaĝ için artı k uvā deveg řēlernen ūrařıcaz . beř tāne hayvanım var , inek. ūř tāne de devletden alacām řindi. iki tāne de tavīmız var. ūř tāne de devletin fonundan alacāz řindi . sekiz tāne olacaħ, allah izin verirse. onnarın sūdünü yiyecā'z.

c

o māni hatırlamaħ lāzım ki şimdi. **10** hayır, hayır. māni dediğ hani bi eser gibi řōle ğalan.

he, saħla samānı, gelir zamānı gibi meselā dē mi. dedem meselā saħlamıř samanı bi senei iki sene. öte sene kıtlıħ olmuş. diyelim yüz kilō saman meselā veyā iki yüz kilō saman, bi tānā koyun, yüz kilō saman, bi tānā ğoyun, seksen tānā ğoyun almış. ondan sōra ğoyunnarını **15** ğoatmış.

-34-

Adı Soyadı: Ömer şimşir, 61 yaş.

Derleme Yeri: Karakoç Köyü

Konusu: a. Māni

b. Gelenek- Görenek

c. Ziyaret

ç. Serbest Konuşma

a

alçaqlarda otur, gózet Kendini
 kıatı yúksəklerden uçucu olma
 el iki sōlerse, sen de bi sōle
 comātda dilini, sōfrada eliñi
 üstüne zam olmadıh **5** láfa ğarışma.

b

valla her şey var bu kıóyde. tābi tābi . yō ōle pek gelenek , burda pek annamazlar burda ōle . senin dediin , şindi şōle bi annatsañ, o eski şēlerden çoğu annamaz. yeni yetenlerden, annıyoñ. o eski şēlerden olacağ, eski adamlardan. şindi bağ, bu ne diyo biliyoñ ñu. eski göreneklerden efendime sōlim, bēle bi şeylerden var mı diyor **10**.

c

şindi bağ burda, şo yoğarda var, orda var ziyāret. bu orda biliyoñ mu yatan, zātlar orda. valla adını şindi bilemiyom, bilēm desem yalañ ğonuşmuş... halit bey. şindi eski yazıda geçer de biliyoñ mu, yoğ bilemiyoğ şindi, biliyoğ desek, yalan ğonuşuruğ. onnar zāten cumā ğünneri orda olmazmış ki , cumā gidellermiş. yatallar ya hani. şindi meselā şēde essāb ı kef var meşur . **15** şēde társusda, oraya gettiñ mi hiç. şindi bağ, meselā biz orda da gettik. orayı da biliyoğ, orda üş tāne yatar var , ānyoñ. hatTā bu şeyde de geçiyor . hazret i vatan kitabında. şindi çoğ yani o şēler. bu kıóyde yoğ, ēle bi şey yoğ.

ç

yāni cināyet olayı mı diyoñ , haley meselā düünnerde felān bēle haley chá kıme meselā, bunnarı mı diyoñ he mi. tamam **20** meselā burda meselā dúún alayı oluyo . gelin meselā gelinnik dağıyor. efendime sōlim, kıadınnar bi yere gidiyor, orda meselā fotraf çekiyollar, şe yapıyollar bunnarı. çou şeye alıyo kıamarıya, hē annıyoñ.

dizim ārıyor , pek bi şey edemiyom biliyoñ mu . şindi daa zabānan çı ğdım, yousa. başka neyiniz var sōle bağım ki. nirde oğuyoñ. sen de edebiyat bölümü hē, evet. sen o zaman şēle deng gel, benim ōlannan **25** tanış. bağ bi dağka harita muandizi o da.

-35-

Adı Soyadı: Hasan Ay, 47 yaş.

Derleme Yeri: Çağlayan Köyü

Konusu: a. Köyün Adı

b. Düğünler, Kız İsteme

c. Gelenek-Görenek

a

köy adını suyu çoğ oldü için alıyo. suları bol. onuñ için çālayan goymuşlar .
he, dere var. bu tarafda var.

b

he, onu hanımlar bilir de düñnerimiz ü ş günñük bizimki. hē, cumā aḥşamı.
birinci günü dāvet ederler , çay içerler . ikinci gün töre daḥarlar dāmāda, yıḥallar.
üçüncü gün de, bazar günü de gelin getiriller, 5 almāya giderler . üş gün içinde biter
yani.

valla gız istemeyi de, aha sor, aha bu yaşlıya sor.

c

valla köyün gelenei görenei de bëyle baş ḥa bi şeyi yoḥ. çifçilik köyde zāten
çifçilig olur da. nüfus bin iki yüz şindi.

-36-

Adı Soyadı: Osman Ayvaz, 60 yaş.

Derleme Yeri: Çağlayan Köyü

Konusu: a. Gurbetçilik

b. Âşıklar

c. Masal, Hikāye, Fıkra

ç. Kız İsteme

a

ğurbeççilik. avrupa meselâ , dış. ısdambul gibi , adana gibi şehirlerde gëdib çalışıyor, ğurbeççilik. ğoçenner de var. bizim bıramız otludur, suludur, yaylası boldur. geçimimiz hayvancılınan. nüfusun yarısı da şeyden, ğurbeççilik. avrupa işde. büyük şehirlerde çalışıyor.

b

var, var. aşıklar var. türküler çarıllar, **5** he getiriller dümbelekleri. o toğaTdan, sıvasdan getiriller ekiPleri. oynallar ekiPler.

c

var, var. onlardan da var. masal sölleller. hë fıķra. her şey deışiyor hocam yâ . bilmiyom ki. biliyom da. olabilir çanım. meselâ adamın başına bir iş gelir veyâ ölüm gibi veyâ yaralanma gibi veyâ başka bir türlü gibi. o adam hayatta tâbi tedâvisini yaparsa ğurtaracaşsa ğurtarır, ğurtarmassa **10** allahTan, allahın bilecë bir iş . mefât eder. işde diyom a bu bilmesse kimse bilmez daha. biz de bilmiyok. fıķra aynısı . hikâye yâni aynısı ikisi bir. geçmişleri biliyom, senin söllediñi de, nerden çığardacâm bilemiyom ki.

ç

nasıl mı. şindi bir kişiyi tanırsan kóyüñ içinden õsun, dışından õsun. gidersin o kişiye düñür olursun . o adamcaaz vermek **15** isterse, sen bi deha giden, bi deha giden. onu yapañ, ondan sõna o kiřideñ o ğızı alıñ. aldığdan sõna, şindi vërmiyor , ister istemez vërmiyor . ..... zor aldı deyi şindi. istedim midi, o zaman işi yaptım mıydı kayFe derik, ğayFe içerik. yâni düünüñ şeyi , belirli niřaniñ , işâretiñ aldıına, verdine dâhir belirli bir şey, biliyoñ ñu. ondan sõna orda gelenek neyse onu ğóreñ, yapañ, yeñ, içeñ. tâ ne zamâna ğader, **20** düün yapana ğadar. orda adamcaıza söyleñ, ğızın babasına, babası der şu ğader, ğún verir. biliyoñ ñu. altı ay veyâ üç ay veyâ bir ay her neyse . ondan sõna tekrar bi söz almıya giden, sözü alıñ. orda olan tarafı, õlaniñ babası bayrağı ğaldırır. davulunu zurnasını getirir. hë õle, çatıya matıya. ondan sõna dúun devâm eder . üç ğún üç gece çalar, çarır, yeller, içeller. ondan sõna üç ğún, üçüncü ğünü gider **25** kıızı alın, gelin, düün biter.

-37-

Adı Soyadı: Durmuş Yılmaz, 60 yaş.

Derleme Yeri: Çağlayan Köyü

Konusu: a. Gurbetçilik

b. Ziyaret

c. Köyün Yaşlı Nüfusu

a

en fazla avrupada yaşantı , bu köyün. en aşşā olanın beş adamı var dışarda . hollandada, belçikada, almanyada. dört tene , üç tene olan adam var evden , bir hāneden. burda ğalanlar ihtiyarlar ve de gidemiyen gençler. ondan. köyümüzün gençleri genellikle bunlardan geçimini sālıyorlar. bākurlular var, emekliler var. onlardan geçim sālıyorlar. 5 eved ablacım.

b

ziyāret edeceh yerleri , ēle bir tārihi eserli yer yo ğ. bolca suyu gelip ziyāret ediyırlar, fotōrafını çekiyırlar. buralarda ğıyılarda sularımız bol, onnarı tāhīb edip soruyorlar.

buralarda var, dışarlarda. köyün içinde deil . evet dışarlarda, meralarda, dālarda. evliya dālarda var. misāl olarak, 10 güzel olarak şimdi, ziyāret diyoruğ, orda var. gelip ziyāret ediyorlar , neyse, şifā için geziyorlar. suyunu içip, namaz ğılıp geliyor ibādetTen. ziyaret diyorlar.

c

onnar, hep o senin sorduun yaşlar şimdi toğaTda , sivasda, ızmırde. ğediyolar ğış için, yazın geri geliyorlar, bahçe, bā yapmıya. o yaşlılar seksen yaşında, doğsan yaşındakiler var, seksen dört, doğsan dört 15 yaşlılar var . onnar şimdi şeirlerde yaşıyor. Kışı görmeg için, buraya, sōraya baharın geliyor. bahçe yapıyor, bā yapıyor.

-38-

Adı Soyadı: Döndü Çatalçam, 78 yaş.

Derleme Yeri: Karakoç Köyü

Konusu: a. Köyde Geçim

b. Serbest Konuşma

c. Hikâye

a

ne bilim işte , dedii gibi yavrum . fahırlıh var, dedii gibi . elinden şe ettini, umdüuñu yiyemiyon , sözün gelimi buldüunu şe ettini giyemiyon. işte ěle fahırlıh yavrum, bõle geçim.

balkonumuz yohdur, evimiz eski. idāre ediyoh. n õ'recēn işde yavrum.

b

işde yetmiş sákız yaşındayım. 5 nērdeyse yavrum on sá kíz yaşında geldim. ondan bu yanna işte burdayım. başka kóyden geldim.

kóken, nerden geldiler işte, ben ne bilim. tē ezel zamānında bilmiyom işde, ermiş, gelmişler yücebacadan neden. hē, bildimi de unuttum. ben ne bilim yavrum işte. bildiim bu ğadder.

c

vallaha ne bilim geçirdik, hep sini 10 górdük, geçirdik şindiye dek yavrum, bu yaşa geldik tabi, dediin gibi , yā. ěyi de górdük geçirdik, kótüyü de górdük, geçirdik.

-39-

Adı Soyadı: İsmail Han, 59 yaş.

Derleme Yeri: Yıldızeli Merkez

Konusu: a. Yıldızeli'nin Genel Durumu

b. İlçenin Etnik Yapısı

c. Yenihan

ç. Şehitlik

a

yā bizim burda işler durğun yāni. işlerin bi önemi yoḥ yāni. eyle bir cannılıḥ yoḥ. piyasa durğun bizim burda . e iş saası yoḥ. yāni vatandaş perişan durumda yāni . bizim yıldız eliniñ durumu bu. yani yıldız elinde senin bildiin gibi öle bi iş saası veyā çalışma KaPasitesi yoḥ. bizim işlerimiz de durğun baḥma sen. yāni şu górdün yer, kendini zor gótürüyor. kirā. buranın 5 kirāsı senelik sekiz kaat , sekiz milyar . heş bi şey yoḥ. durum böle yāni. aha burdan bāzen de burda duttular kōlülerin münübüsünü, burıya girme falan, zart zurt bi şeyler çıḥardılar. aha kōylü de girmiyör burāya . tamāmen durğun bi vaziyeTde. yāni şimdi burdaki heş bi esnafın da birinde cannılıḥ yoḥ. ya belediye bi zaman arabaları goymadı. o da bi durgunnuḥ yaptı. buḡün şimdi şurda en az on beş, on altı , on yedi tāne 10 otopüs var. e gelen adam biniP direk sivasa gediyo , burda ēlenmiyor ki . e adam burda ēlense , yimā'ni yēr , çayını içer, markete gider, āksini görer, para bıraḥır, vatandaş kannanır. e para birāmassa şurda aḥşama ḡadar otur otur dur. burda ēle esnaf var ki , adam, siftah etmeden dükkanını kapadannar var. vallaha var. hani çevresi olan, çevrede kōylüsü veyā akrabā böle birisi olan bi parça ayakda duruyor. idāre 15 yāni. can çıḥmaz gibi, idāre işde. yāni onnar ḡolay bi şey dei l. yāni kōylünün ezilmeden başka heş bi şeyi yoḥ. şu anda burda et fiyatları yirmi lira, evet. on doḡuz, yirmi lira. yāni durum bu. hā şimdi burda ḡüzel bir iki tane iş sahası olsa, şu cāhil cuḥala kōylünüñ, kentliniñ. girse çalışsa, fabrikası olsa, hayır burda bi cannılıḡ olur. şu anda burda baḥ, ünüverste var . hastānası, sālīḡ ocā , mēmuru, iççisi, 20 yüzde sākşeni hep sivasa gediyo . adam burda yimā'ni de evinden getiriyor . sefer taşına goyor , yemā'ni getiriyor . övlen sātinde yemā'ni yiyor , tamam, aḥşam gediyo . nērde mā'mursun , yıldız elinde

mā'murum. nası bi mā'mur ben de annamıyom . onnar da sivasa gediyo . şimdi gêt, ünüverstenin yüzde altmışı sivasa gediyo. sabah geliyo, aħşam gediyo. yā ne biraġacaħ. sen Őu ġazāya zabah gelseñ, **25** aħşam getseñ ne biraħacān. yā imkānı oldu ġadar Ķalma ihtimāli yüzde yüz olması lāzım . o zaman getmiyecek ābi . hayır ėyle gett ĩ zaman yurda murda almāyacañ . oħula bile almıyacañ o ķocu. yāni iŐin gerķā' bu. Őimdi hayır, Őurda dōduysan, ġarnın burda doyuorsa, eytimiñi burda alıyorsan burda ġalacān. hiŐ bir annamı yoħ yā. Őimdi soruyorum , bizim yıldız eli ġazāmız ķoħ eksinin bi ġazāsı. Őimdi buranın **30** vilāyet olması gerekirdi bu zamana ġadar. ŐarġıŐla bizden ne, daha dōrt ġunnūk mesele. divrĳ dōrt ġunnūk mesele. bu ġazā tārihĳ bi ġazā. bu anayol ortasından geķiP , iķinden, bōle geri ġalmıŐ hēŐ bi ġazā olamaz. hep neden, baħımsızlıħdan. Őimdi deminki annattıġım gibi, Őurda bi iki yüz, üç yüz ġiŐilik fabrika olsa , hayır, bu ġazā nōlur , soruyom saña. ķōylü ne ė der, cannanır ābi. ķōyden getiriyor adam **35** hayvanının bi kiło yā, bi kiło ķōkālek yā. Őu bazarda bāklĳ, bāklĳ, ayāna ġara su iniyor. satıP da evine bi kiło zebze alacaħ. iŐde bu. o da para etmiyor. hayvancılıħ yap, hayvancılıħ yap, aha hayvancilĳ yapıdĳ. benim misāl yāni, on tāne inek sādım, aha sūT. ne edecük bu sūTü, buyur. hayır, alan yoħ. hā Őimdi buña aarlı ĳ verdĳn zaman, ķōylüye, sūdü, hayvanı yohsa gel de ki ..... devlet bunu yapması lāzım. hā sorsuñ **40** ķevreden, ķōyüñ muhtarından, Ķazānın ġaymaħamından, hā bu adam bu iŐi yapabilir mi . ver adama yirmi tāne inek . ġardeŐim sen bu inek sūdüñü baa verecen , seve seve herkeŐ verir ya. hā saña ben, hayvanın parasını almıyom, hayvan saña. sūTden bu parayı ödeyecen, hesābından dūŐecēm. hā misāl ayda otuz, ġırħ milyarlıħ sūd, ombeŐ milyarlı ĳ sūd alıyorsan, beŐ milyarı, üç, iki milyarı adama harŐlıħ **45** ver, ķalanı hep sana. yā bu vatandaŐın durumu periŐan. gerķekden periŐan. yāni biz Őuriya bir yer aŐdĳ diye, nacar kesiklĳ. ķocuħlarımız gediyo, onun bunun iŐinde ķalıŐıyor aħŐama ġadar, ķōtü sōzünü iŐidiyo. hā ne ġazanırsa kendi ġarnını doyuuyo. ġarnını doyurabilirse yāni onda da. yāni durum bu. bu bizim millete, beyle ķōylü kesime bunnarı yapmaları gerek. hā bunnarı yapacañ, isteyecēñ. devlet olaraħ, **50** millet olaraħ isteyecen. sen bunu yapacān diyecen. e zabahdan aħŐama ġadar ķōylü gelmese, Őu ķarŐıdan bi tāne gelib geķen yoħ. aķıb da dükkanın ġapısını nıdiyon diyen de yoħ. ķōylü gelirse geliyo. bir övün yemek yiyor adam , bir ķorbıķıP ķıħıP gediyo. o gelmese o da yok . isdambula niye ġoķ ediyo . hā benim ķocüm . Őu anda biri isdambulda . souħ demirci. niye

isdambula goç ediyö . ha burda ğarnım doysa ben **55** isdambula góç eder miyim , etmem deyil mi . hā benim yerimi ğórmüşün. zamānım olsa da seni ben gótürseydim arabamnan gezdirseydim. imkānım yoğ, alım ğúcüm yoğ. şimdi devlet diyo ki, kıredi veriyöğ çiFçiye. kime veriyöñ . nérde zengin , ğodaman varsa ona veriyöñ. bankıya variyom, şehirde diyo binā'ñ var mı diyo, opetik vermiye. e nerden alım ben şeırde bināyı. hayır, eer burda benim beş altı katlı **60** binā'm varsa sennen bi işim olmaz ki. satarım ikisini yatırım yaparım. bugün benim orda misal yāni yirmi tāne, otuz tāne inā'm olsa, benim çocuğlarım hēş bi yere getmez . buraya da geliP yer açmam , niye açım ki. hayır, niye açım. oa hizmet eder , ayda ben en az yüz tön süt veririm . otuz tāne inā'm olsun, yüz ton süT veririm. bugün hesabını yap ābi. bulsun süd mandirasını çārsın. ha gereken yapacağ **65** insannara vėrsin. bu arada bir iki ğariban, faĥır da faydalanır. olmadım mıydı olmuyor işde. ya mazut çığmış bilmem ğaş liraya, ğúbre ekemiyöğ, nerde yarı yarıya. yā nerde ucuz mazut veriyö. zāten kıoylünün ğazandī, ekdi, biçdi, sürdürü, savurdü mazut parasını ğarşılamiyo bile. vallā bunnariñ hiş birinden bu millete, bu devlete hayır olmaz , hiç birinden olmaz. gerçek bi adam, bu devletiñ başına geçerse, dīni bir ūruna, **70** vijdāni azābı çeken, bu olur. yoksa başka türlü olmaz. ayağdan al, başa ğadar hep menfāt peşindeler . ayağdan al, yıldız elinden dut, anğara, isdambula varana ğadar hepsi menfāt peşinde . insannariñ deerı peşinde déyil.

bu çocuğlar istambula getmezdi çalışmaya. benim çevre kıoylerim, hepsi kavā gėtmiştirsın, kúmbete gėtmiştirsın. bu **75** kıoyler hep beyleydi . ama şunu satın alıp yediriyöğ, parasını ödemiyor. benim çocuğlarım bu ne diyo, sigortamız yoğ, māşımız yoğ, aylımız yoğ, ğarnımız da doymuyo. yāni durum bu işde. isdambulda daha gitdi, evini gótürdü. yazın gelir canım. gelir de yāni, ğēse de bu işde. burda ha işi olsa ğarnı doysa gider mi. şimdi sen şu melmekettesin, ha ğarnın doysa, dürüst geçimiñ olsa biz zenginlig istemiyöğ Sāten. yā işde **80** anna yā, olay bu yāni. yapsın ğazālara ğüzel ğüzel fabrikalar yapsın , bunu saa sola savuracāna . ğazādan da desteg istesin. evet yetişir ona da ğota ğoydular. tabi şeker fabrikası ösuñ, bunu işlesin, bağ beni dinle, kıoyleri gezmişñ, barac yapılacağ yere barac yapsın. pancarını eksin, patatesini áksin, mısırını áksin. bizim kıoyümüzü ğórdüñ, su ağıb gediyo, biz yüzüne bağıyoğ. geldiler, bi barac temeli atdılar, o gediş **85** gettiler. e şimdi burda pancar ekiyo adam , adam Pancar ekiyo, nefret edereg ekiyo . senden alıyor, şekerin torbası yüz beş, yüz

on bin nira, pancarın kílосу iki buçuğ milyon , e buyur yav şimdi benim kıoyümde baraj õsuñ, kimi pattes ekár, kimi suvan e kár, kimi fasıya ekár, kimi şunu ekár, geçimini sálar. dışarıya góz dikmez. isdambula, anđarıya havaslanmaz. şimdi yāni vatandaş isdambula, anđaraya **90** havaslandıñdan mı gediyo, naçar kesikli. adam, ben şu suyu burda satabilir miyim, satamıyom. orda bi kóşeye duruyor, adam su satıyor, ağşama ğadar elli milyon alıyor . ben burda elli milyonu nérde ğazanacam . hāyır, deminki dediim gibi iş saası olmadım mıydı nēder , gidecek. bũđün akşam üstü ğósterim sana, kaş tāne otopüs dolu, bütün mā'muru, telebesi hep sivasa gediyo . e tabi para da ğediyo canım . şu ekmek **95** sivasda ğaş lira , misal bin nira . e burāya geliyor vatandaş, adam bāklī bāklī gózü ğararıyo, bi buçuğ alıyor. ha bu burda da bin nira olacağ. şimdi sivasda marketde şu ğaş lira, beş lira mı, burda da beş lira olacağ, o zaman vatandaş getmez. burdaki esnafda da var. şunu bire satıyorsa, sivasda birse, burda da sen bir on ğuruşa ver, o da burdan alsın. şu biber, domates, cumā ğünü bazar açılıyor, bin beş yüz lira, beş bin nira, **100** cumartesi oldum muydu, domates iki bin nira, biber yedi bin nira, buyur.

burda hastāne var, iki tane doğdur. yāhu buranın yüz otuz beş , yüz ğırk tāne kıoyü var. burda dört dörtlük doğdur bulunursa sivasa getmez. buriya varıyon, çoğ özür dilerim, böbreklerde sancı var, sana bi serum dağıyo. geğdi mi, geğdi. bir ĩne vuruyo, uyuşduruyo, haydi eve. ben **105** bir gecede üş sefer buriya hastāneye geldim . üş sefer. bi gecede üş sefer adam burāya gelir mi . burdan eve varıyom, duramıyom, geri geliyom. bi serum dağıyor, beni yolcũ ediyor, geri geliyom. buriya beş tāne, dört tāne yetkili doğdur ğoy, kıoylü sivasa ğetmez . senin can, hayat meselen, ya burdaki doğdur bi şey annamıyom, sivasa ğediyim diyor. hā burda annasa sivasa gideñ mi. bura daha yaĝın, kıoyüne yaĝın, **110** kazāsi. hā çevresi, dostu gelir burda ğórer amma belki adamın cebinde parası yok, sivasa gidemiyor, ğóremiyor. illā ki canım, hastāne yapıysan ğüzel, dōru, dört tane ğüzel ğüzel doğTur ğoy yā. Sāten sen parayı veriyon. vatandaşın sıķortalıdan zāten kesiyon, kimisisini. yā işde durumu bēle yıldız elinin. şimdi dört tane milletvekili seçiyoh. gendisi var yoh, ğoltuğda oturuyor, elini de yüzüne de ğoyar benim gibi, otur babam **115** otur. dinniyor, ta seçimin arafası gelene ğader. seçimiñ arafası geliyor, buralar sıĝmaz oluyor. yā bu melmeket seniñse, hepsini diyom, türkiyenin her tarafı, yıldız eli de eyle , her tarafı, imkannarıñız varsa gel, ğór, araştır, bankasına git , māliyesine ğet , nuFusuna ğet , müftülü'ñe git, her

tarafını gel güzelce gör, tākib et, bi bah kim ne yapıyor, kim ne istiyor. bankıya zengin giderse dakkada işi yapılıp çıkıyor, **120** fağır giderse bir afa kóye gèt gel . bugün olmaz işin, yārin gel. yārin geliñ, bugün yetişmedi, bir gün gel. e para var mı cebinde, ekmāk yedin mi, aç mısın, niye bunnarı soran yoħ. e bu adam zāten ehtiyac olmasa bankıya gelmez. ya düun ediyor, ya olana veriyó, ya gızını yolcu ediyó, e yoħ ne yapsın.

bizim buraya cumhurbaş kanı heş **125** gelmedi. heş ben duymadım yāni. başbakan belki. şurdan geçerken, bir çarşının içinden geçerken ūramış olabilir. vallaha bizim milletvekilleri burdan seçildī zaman, seçilirken, bizim gibi bāzı zevzāk kō'lüler var, alkışlıyoħ. oraya vardī zaman hiş bi şey yoħ. sivasdan demir çeli gótürdüler mi, sivasdan dikim evini gótürdüler mi, sivasdan atölyeyi gótürdüler mi. ne goydular ki sivasda. aha burda açıldaki **130** bir şey. ne ğaldı sivasda. hiş bi şey ğalmadı. bugün doğuya verilen paranıñ haddi hesābı yoħ. adamlar şimdi doğuda görüyó, adamlarıñ altında bir arabalar gósteriyó televizyonda. bugün doğuda, Kırsda en durumu düşkünün önünde elli tane hayvanı var. bizim burda git en zenginín ğapısında yoħ elli tane hayvan . yāni dou deyi ad vermişler , ama doğu assında bizim melmeket, bizim. vallahi **135** bizim melmeketimiz. terör var dedi , parayı orıya yādırdılar . hā millet de çäre dedi , parayı oraya yādırdılar , e buyur. her taraf bizim , burdan urfası , mardini. neresi bizim düşük , hangi taraf bizim burdan düşük, aşşā sevyede . yā şurda yollar yapılalı ğaş senelik mevzū ki . üş beş senelik mevzū bunnar. asvart, ne asvart yapıldı . şurdan araba gediyo , şuraya düşüyor , şurdan gediyo , şuraya düşüyor . bunu **140** devlet başında duracaħ, bunu bi sefer yapacañ, tam yapacañ , masraf etmiyeceñ . üş beş sefer gerek yoħ. bizim şuranın, asvart olana ğadar her gelen belediye başkanı, o daşı sókdü, boyalı daş goydu, ğırmızı daşı sókdü, sarı daş goydu, sarı daşı sókdü, beyaz daş goydu. asvart oldu da gurtardıħ, bu yāni. yāni şimdi sivasın melmeketimiz olaraħ adı var, bi şeyi yoħ. kaç tane devletin burda fabrikası var. **145** fabrikayı bırak, burdaki iş saalarını gótürdü . atölyeyi gótürdü, demir çeli gótürdü, dikim evini gótürdü , ne goydu ki. hayır şindi eğer ki bizim bu sivasın halkının yerinde dou olsaydı , doğu çokTan teróris olduydu hep. vallahi olduydu. burdaki genç şurda beş liraya kanaat ediyor, beş liraya çalışıyo, akşam eve bir ekmek gótürim diye. onnar beşe, ona rāzı olmuyor ki. hayır, bugün sa

bi şey soracam, televizyondan **150** izliyorum. taksilim de yok, ilk okul mezunuyum. bi gün adamın biri çıkıyor, mafyaynan beraber, biri çıkıyor, terörisinen beraber. birinin çıkıyor albayı, yarbayı, şunu bunu. abi bunnar hep mafyaynan beraber çalışmış, terörisinen beraber. adam rant peşine düşmüş. adam ben zengin oluyum da öteki acından ölmüş, ben milyarlar saibi oluyum da, tıilyonnar saibi oluyum da öteki ölmüş, galmış umurunda mı. **155** e bunnar bu.

b

biz bildik bileli, burda bazı ermeniler vardı, benim ahlımın yetti. bu adamlar da burdan bıraktı, isTambula getti. ermeniler de getti. ha göşmenner gelmişti. biz yetişdik. burda bi göşmen maalesi vardı. onların bazıları duruyor, bazıları bıraktı getti. ermeniler bayā oldu canım. otuz, kırk sene rahat oldu. o zamannar burda güzel esnaflardı. yani bizim burda illā gedin **160** veyā zorluyan felān bi şey olmadı. şimdi adamların orda tabi isTambula gideneri, ha burdakileri de çekti. isdambula götürdü. tākib etti, getti. meselā senin sülāleñden bi tānesi getmiş zamānında isTambula, ha, bu burda galmış. ha, bunnar ne yaptı, o onu götürdü, o onu götürdü, hepsi getti. hā, o dönemde burda bi iş saası olsaydı, bu adamlar gider miydi. e gitmezdi yā. yani mevzū aynı. bayā vardı. benim ahlımın **165** yettinde bayā vardı canım. nerden bahsañ, otuz, kırk hāne rahat vardı. ama iş yoktu. adamlar esnaflardı, ustalar. burda çoğ vatandaş da istemedi bile. onların gettine üzüldü. eyi esnaflardı deydi. ama deminki dedim gibi iş saası yōdu. adamın dedesinin torunu getmiş, yā burda iş eyi, gelin. hep toplandılar oraya. vallā kiliseleri yoktu. vardı desek görmedim de işitmedim de. ēle bi yerleri yoktu. **170** zāten bizim burda bi tek şu tarihī cāmi vardı, büyük cāmi. o dönemde başka ēle bi cāmi yoktu. sornadan şu aşşāki cāminiñ yani alēlusul vatandaş gücüyle yapılan bi cami vardı. o yıkıldı, bunu yaptılar. ondan sorna da o cāmiyi de, yine kōylünün, kentlinin yardımıyla yapıldı. bu cāmiler hep eyle yapıldı. yani şu çevre kōylerin imkannarıyla yapıldı bu cāmiler. hasat zamānı gelir, bir torba būday senden aldı, **175** bir torba o vatandaşdan aldı, topladı, vatandaşlar birlik beraberlik yaptı, dikkiler. yoħsa sen belki bilñ, büyüklerin de bilir, kōylerde cāmi ne, dört tāne aacından yapıma bi cāmiydi. şimdi kōylüler bir oluyor, avrupadan gelenler kōydeki durumu, yardımı olannar yardımcı oluyor, cāmiyi diyor. şartlar da deşdi.

yoh, ben heş burda o ermenilerden **180** başka hiş bi şey görmedim. hā áksiki dedelerimizin dedelerinin zamanında, çoğ eskilerde olabilir. sāten yāni bizim vatandaşımız şordan ğalħıp buriya gelme, burdan ğalħıp oriya getme, yāni bōle áksiki böyüklerimiz, tā dedelerimiziñ dedelerinin zamānında seferberlig zamannarında bunnar olmuş. şimdi dā kóylerinde meselā evler, kóyler var. o zamannar rızılı yoh, geçim yoh. adam **185** rızılı yapmağ için tā çı ħmış, dağın çetin yerine çıħmış. yāni bunnarı sōlellerdi ya, yaşanmış olaylar.

c

yenihan. eskiden burda , yenihan olma sebebi han çoğ umuş burda . hanı yolcular gelib geçerken ğalmağ için, han çoğ oldū için, burayı yenihan goymuşlar.

ç

şehitlik. bir iki tane şehid asker va r ĩdı. ğavağda var ıdı , burda var ĩdı . burda var asker, şehid asker var canım . **190** normal mezarlığda var. e ğavağdaki de normal mezarlığda. bir kaç kóyde var. onnar hep normal mezarlığTa canım. ana yoldan direk gediyo ya, o irelide iki tāne biri bu yanda, biri óbür taraf. mal bazarınıñ orda. şindi şu yol direk gediyo ya, direk devām ettin zaman, irelde ğarşına çıkar.

yā bi ğún televizyon izliyom. filim amma bunnar gerçak. şimdi senin çevrende bir adamın senin buriya geldini **195** kim bilecek, soruyom saña. haberi olmasa kim bilecek , buyur. asker orāya gediyo . ało asker şurda, ało asker burda. adam giriyo karaholda taħır taħır asker vurup gediyo . hāyır, bu nasıl oluyor . şimdi biri bizim burda oturdūmuz , burdan biri haber vērmesse kim bilecek . benim çocuğum asker di, douda. gece çatışmıya girmişler . ğündüzki yanındaki olan üsteymen, gece olayın içindeydi . baba, **200** ğözümnen ğórdüm, diyor. yaralandı, diyor, hastāneye ğótürdük, biz ğótürdük diyor. yāni bu melmeketin, hep kóylünün cocū. zenginın cocū paşa gibi. ölen de kóylünün cocū, Kılan da kóylünün cocū. ortada yā. başka çāremiz yok ki. allah merhametli, vıjdanlı, insan olan, allah ğorkusu, vıjdan azābı çeken insannar getirsin . yohsa onnarın çıħıb vallā birbiriynen orda bārişiyor, ertesı ğún ğol ğola, **205** el ele.

-40-

Adı Soyadı: Hacı Kılıç, 45 yaş.

Derleme Yeri: Yıldızeli Merkez

Konusu: Serbest Konuşma

üş gişi gelmiş , dört gişi gelmişTi burıya . altı yedi yıl önce . biri şēde daısdan maşşkaledede öretim görevlisi, ünüverstede. o dilce biliyodu, annem gonusTu. ikisi de kunducahlınnan dili aynıydı . burda yemák yapıdı onnara. velibağ yapıdı, helva yapıdı, hani ora yemá'. gizlice diyo ki, çatallan dıl, elimilen yiyim ben bunu diyor . ellen alışmışlar, eliyen. o da resim mesim çekTi. 5 oraya gótürmüşdü resimleri, görmüşler orda. burdan arhadaşlar gettiydi şeye, bu çeçenistana gettinde daastana gitmişler , orda görüşmüşler. ünüversteğe diyo, resimleri asmışlar diyo. harita istedik de göndermedi ordan harita neyim.

bizim dedelerimiz daıstandan gelme . işTe daastannan çeçenistan sınır . daıstanın iş güvenl ĩni daastan polisi 10 ğoruyomuş. zamānında rus baskısından ğaçmış, gelmişler. ilk dedelerimiz geldinde, isTambula yerleşdirilmişler, isdambulda kóprünün áyāna. orda oturmamış onnar, burasında sivri sinek çok diye. dālıh kesime alışkın bunnar, ormannıh yerlere. ordan şeye gelmiş, tohat fannıya gelmişler. orda hālā sōlüyorlarmış, çerkezin tarlası diye. tohat fannıda da oturmamışlar, burda da sivri sinek çoğ 15 diye. ordan ğahmışlar, burda findıcağ kóyü var , iki ğardaş orıya oturuyo, orda iki ğardaş dövüşüyo , biri ğadıliya gidiyo, biri findıcağda ğalıyo. ğadıli biraz daha yüksek, orman. bura demiş, bize ğöre, burda ğalağ demiş. orda ğalmışlar öle, o şekilde.

IV. BÖLÜM**SÖZLÜK**

SÖZLÜK

A

ā: ağa 19/17

aa: ağa 6/153

aaç: ağaç 13/144

aar: ağır 12/12

aaırlıh: ağırlık 39/39

aba: yünden dövülerek yapılan kalın, kaba kumaş veya bu kumaştan yapılan yakasız ve uzun üstlük 6/99

aç: aç 6/16

ácık: azıcık 4/35

adadürk: Atatürk 17/46

aħbeb_ol-: dost ol- 19/159

aħrıba: akraba 17/71

aħşam: akşam 23/6

aħşamacak: akşama kadar 23/1

aıl: ağıl 2/58

áķ-: ek- 39/83

áķsi: eski 6/108

áķsikiler: eskiler, öncekiler 12/20

āla-: ağla- 3/8

alelusuł: gelişigüzel 39/172

ālen-: eğlen- 6/66

ā'lence: eğlence 6/69

āley: halay 6/12

alğarısı: alkarısı, loğusa ve yeni doğmuş bebeklere musallat olarak onları boğduğu sanılan ve samanlıkta atların yelesini ördüğüne inanılan

görüntü 13/54

alma: elma 19/59

amma: ama, fakat 22/8

āna-: anla- 6/252

ānat-: anlat- 1/27

ana yolu: düğünde kızın annesine verilen elbiselik kumaş 6/146

annat-: anlat- 13/40

araş: araç 8/18

arħa: arka 4/18

arħābā: akraba 6/137

āri: -den doğru, -den yana (mdd)

ā'ri: eğri, bükük 19/176

arķoloji: arkeoloji 13/130

artıh: artık 8/10

ārza: arıza 22/13

asvart: asfalt 39/139

aşai: aşağı 14/13

aşşā: aşağı 2/61

aşşā yoğarı: aşağı yukarı, yaklaşık olarak 9/9

ataş: ateş, normalin üzerindeki vücut ısısı 19/74

āyit: ait (mdd)

B

bā: bağ 37/14

baa: bana 39/42

bahalı: pahalı 21/12

bağımsız: bakımsız 29/4
 bağımsız: peksimet, pişirildikten sonra
 dilimler halinde kesilmiş ve
 kurutulmuş uzun süre bayatlamayan
 ekmek 19/144
 bāla-: bağla- 8/4
 bālī: bağlı 5/32
 barac: baraj 39/83
 bārsīḥ: bağırsak 19/82
 basma: üzerinde bası ile yapılmış
 renkli biçimler bulunan pamuklu
 kumaş 6/132
 baş sālī: baş sağlığı 14/3
 bataġlıḥ: bataklık 27/14
 bek: pek 32/19
 bēle: böyle 34/19
 berşembe: perşembe, haftanın
 dördüncü günü 6/238
 beştembal: peştamal 4/9
 beyle: böyle 39/49
 bıra: bura, burası 36/2
 bızā: buzağı 8/30
 bile: böyle 6/129
 biş-: piş- 4/37
 biyaz: beyaz 15/22
 boġún: bugün 9/16
 boġún: bugün 5/33
 bóyúq: büyük 22/9
 bōle: böyle 15/26
 bōy-: büyü- 22/1
 böyük: büyük 36/4
 bua: buna 12/3

būdey: buğday 6/210
 buġún: bugün 6/7
 buġún: bugün 39/9
 buncaáz: buncağız 15/23
 búyúq: büyük 4/36
 bū-: büyü- 11/15
 būük: büyük 13/41
 büyüġ: büyük 14/12

C

cāil: cahil 11/32
 ceiz: çeyiz 12/1
 cıngan: çingene 4/11
 comāt: cemaat 34/4

Ç

çapıt: çaput, bez parçası 13/53
 çār-: çağır- 36/24
 çarkaz: Çakraz, Yıldızeli'nin bir köyü
 11/27
 çej: saplı buğday yığını 19/110
 çiar-: çıkar- 7/35
 çıḥ-: çık- 8/22
 çıır-: çığır-, çağırmaq, seslenmek 5/22
 çiflîġ: çiftlik 11/2
 çoat-: çoġalt- 33/15
 çókálek: çökelek 39/35
 çou: çoġu 8/23
 çörák: çörek 4/40
 çördük: yabani armut, ahlat 25/22
 çuban: çoban 8/23

D

dā: dağ 1/16

dā: daha 2/67

dā'-: deġ- 6/220

daa: daha 29/2

daal-: daġıl- 6/150

daat-: daġıt- (mdd)

daḥ-: tak- 19/174

daḥım: takım 1/38

dāhir: dair 36/19

daınlıḥ: daġınık 27/3

daḫḫa: dakika 8/19

dā'l: deġil 6/6

danıṣıḫ: düġün yapacak olanın

danıṣmak için komşularını davet ettiği
toplantı 6/122

dā'ñiz: deniz 19/43

dā'ş-: deġiṣ- 9/13

daş: taş 1/25

dāt-: daġıt- (mdd)

davar: koyun, keçi gibi hayvanlara

verilen genel ad 1/14

davar üzü: koyunun yüzü, şubat ayının

ikinci veya üçüncü haftasında

çobanların evleri dolaşıp topladıkları

bahşiş veya köyün gençlerinin

oluşturduğu bir kafilenin ev ev

gezerek yiyecek toplayıp akşam bu

yiyeceklerden bir ziyafet vermeleri

16/44

deał: deġil 19/101

deer: deġer 8/23

deermen: deġirmen 6/212

deha: daha 36/15

deil: deġil 6/241

deiṣ-: deġiṣ- (mdd)

dēl: deġil 11/4

depe: tepe 1/1

deuł: deġil 17/23

devrüş: derviş (mdd)

deyi: diye 12/11

deyil: deġil 25/25

deyyāre: teyyare, uçurtma 4/27

dīl: deġil 1/15

dinne-: dinle- 2/45

dipi: tipi (mdd)

direktör: traktör 11/21

diş hedi: çocukların ilk dişi çıktığı

zaman, buğday, bakla, fasulye ve

nohut pişirilerek yapılan, eş dostla

yenilen aş 32/1

divri: Divriği, Sivas ilinin bir ilçesi
39/31

diyın: diye 16/42

dō-: doġ- 22/1

doal: doġal 13/111

doḥan-: dokun- 22/7

doḥu-: doku- 6/101

doḥuz: dokuz 8/7

doḥTur: doktor 15/27

dou: doġu 39/134

dovala-: duala- 6/93

dōṣṣāk: dōṣek 5/25

dōvlet: devlet 6/261

- duā: dua 16/71
 duḥu-: doku- 6/101
 dut-: tut- 6/86
 dúún: düğün 1/9
 dúun: düğün 36/24
 dúúr: dünür 4/45
 duv-: doğ- 19/31
 duva: dua 7/33
 duaz imam: duvaz-ı imam, on iki imamı öven nefesler 7/34
 duz: tuz 6/9
 dülüm: dilim 6/258
 düm: tüm 11/31
 düñur: dünür 17/32
 düñúr: dünür 36/15
 dürmeç: dürmeç, içine katık konularak sarılmış yufka ekmeği 6/188
 düşek: yatır olduğuna inanılan kimselerin yattığı yer ve taş yığınlarından meydana gelen mezarları 13/30
 düun: düğün 6/125
 düün: düğün 36/18
- E**
- ebe: büyükanne, nine 17/31
 ebemgömeçi: ebemgömeçi, yabancı pancar 13/83
 ēce: iyice 17/24
 ecit mecit: anormal denecek kadar çirkin 6/262
 ecuḳ: azıcık 5/39
- eer: eğer 30/10
 efsēne: efsane (mdd)
 ehtiyaş: ihtiyaç 17/39
 ejdāt: ecdat 17/29
 ekm āşı: ekmek aşısı, kurumuş ve bayatlamış ince ekmek dilimlerini soğan, kıyma ya da bulgurla pişirip, üzerine sarımsaklı yoğurt dökerek yapılan bir çeşit yemek 16/22
 ekmeg āşı: kurumuş ve bayatlamış ince ekmek dilimlerini soğan, kıyma ya da bulgurla pişirip, üzerine sarımsaklı yoğurt dökerek yapılan bir çeşit yemek 16/23
 eski: eski 39/30
 ektidar: iktidar 9/9
 el: birkaç kişinin kuvvetlerini denemeleri için belirli bir yerden attıkları demirden bir oyun aracı 6/21
 elduvān: eldiven 6/226
 ēle: öyle 2/80
 ēle-: eğlemek, durdurmak 2/60
 ēle: öyle 34/18
 ēlence: eğlence 16/42
 ellig ğavuru: müslüman olmayan yabancılar 19/131
 eme: hala, babanın kız kardeşi 4/42
 emeliyāt: ameliyat 12/15
 emma: ama, fakat 17/5
 emme: ama, fakat 23/13
 endir-: indir- 2/55
 ēnebā: Yıldızeli ilçesine bağlı İğnebey

köyü 17/62

ēnebaāl: Yıldızeli ilçesine bağlı

İğnebey köyü 17/63

epdes: abdest 14/15

er-: var-, gel- 5/36

erzürüm: Erzurum 1/20

esker: asker 1/6

essāb ı kef: ashab-ı kehf, eshab-ı kehf,

Tarsus'un 12 km. kuzeyinde bulunan

mağaranın adı 34/15

ete beri: öte beri 6/65

evşāne: efsane 7/39

ey: ev 1/14

eyem: eyyam, güngörmüş 7/22

eyi: iyi 5/40

eyle: öyle 2/6

eytim: eğitim 39/28

ezbāne: eczane 25/6

F

fağat: fakat 1/22

fağır fuğarā: fakir fukara 17/29

fağır: fakir 17/39

fannı: Tokat'ın Pazar ilçesine bağlı bir

köyün adı 40/14

ferfene: ortaklaşa yapılan yemekli,

içkili toplantı 6/65

fī: fiğ, hayvan yemi olarak yetiştirilen

bir bitki 20/6

fotraf: fotoğraf 34/22

füzūri: fuzuli, gereksiz 19/182

G

ğadder: kadar 38/9

ğader: kadar 1/14

ğah-: kalk- 5/35

ğal-: kal- 29/3

ğalabalıh: kalabalık 32/13

ğandur-: kandır- 4/5

ğara yapı: kara yapı, çamur ve kerpiçle

yapılmış ev, yapı 30/14

ğars: Kars 32/8

ğarssı: Karanlı 16/77

ğaş-: kaç- 25/32

ğat: kat 25/32

ğāvaltı: kahvaltı 33/6

ğayFe: kahve 36/18

ğayve: kahve 6/113

gendi: kendisi 2/81

genş: genç 6/2

geş-: geç- 33/6

get-: git- 34/16

getür-: getir- 5/11

ğı: kadınlar için kullanılan çağırma,

seslenme ünlemi 5/14

ğıraç: kıraç 29/8

ğış: kış 8/17

ğız: kız 5/20

gilik: bulgurdan yapılan etli köfte

çöreği 6/209

gimi: gibi 19/107

giş-: geç- 32/14

gişi: kişi 7/55

ğo-: koy- 6/9

ğóbek akçası: göbek akçesi, doğumdan sonra ebeye verilen para ya da hediye

15/7

ğoca-: koca-, yaşlan- 23/14

ğodaman: zengin, hali vakti yerinde

39/58

ğoñşu: komşu 14/5

ğór-: gör- 29/3

ğorúk-: gözük- 22/8

ğoşmen: göçmen 39/157

ğoy-: koy- 4/32

ğoyā: güya, sözde, sanki 5/16

ğoyunun yüzü: şubat ayının ikinci

veya üçüncü haftasında çobanların

evleri dolaşip topladıkları bahşış veya

köyün gençlerinin oluşturduğu bir

kafilenin ev ev gezerek yiyecek

toplayıp akşam bu yiyeceklerden bir

ziyafet vermeleri 6/2

ğózlákçi: gözcü 7/31

ğuatere: guatr, bir hastalık 6/57

ğuççúk: küçük 4/36

ğuj: güç 19/70

ğuleş: güreş 19/77

ğul ol-: kul ol- 3/47

ğuma: kuma 5/34

ğúñüz: gündüz 6/147

ğurbeççilik: gurbetçilik 36/1

ğúver-: güvermek, bırakmak, salmak

13/158

ğuyā: damat 6/151

ğúyāñ: damat 7/29

ğuzu gulā: kuzukulağı, otsu bir bitki

6/194

H

hābe: heybe 6/8

hādun: hatun 3/19

haḥ: hak 6/241

halbúsem: halbuki 19/116

haley çák-: halay çek- 34/17

hastálig: hastalık 22/2

haste: hasta 2/5

hayıllı ũlu: hayırlı uğurlu 6/124

hedāye: hediye 12/27

hedik: haşlanmış buğday, bulgur,

mısır, nohut vb. şeyler 32/3

herkej: herkes 30/18

herkeş: herkes 32/38

hingel: içine kıyma ya da pişirilmiş

patates konarak yapılan bir çeşit

börek, tatar böreği 10/1

hiş: hiç 2/6

hoállanta: Hollanda (mdd)

horuz: horoz 25/12

hoşah: hoşaf 23/10

höllük: kundak çocuklarının altına

konulan elenmiş ince toprak 15/19

hurāfā: hurafe, batıl inanç 16/59

huvarda: hovarda 17/27

hülle biç-: kıyafet biç- 6/151

hürü: huri 6/157

I

ıçir: için 24/11

ıhrar: ikrar, söz vermek, ant içmek
19/173

ırahat: rahat 25/14

ıramazan: ramazan 17/24

ırbıh: su kabı, ibrik 7/36

ıspanak: ıspanak 6/190

ısdambul: İstanbul 36/1

ııtma: sıtma 19/72

ııh: ışık 25/35

ııl-: parla- 4/16

İ

ıbābet: ibadet 11/36

ıççi: işçi 25/20

ıi: iyi 8/18

ıāzım: lazım 25/27

ıleli: ileri 32/46

ılkindi: ikindi, öğle ile akşam

arasındaki zaman dilimi 2/71

ımam useyin: İmam Hüseyin 6/91

ınāk: inek 4/37

ınebaā: Yıldızeli ilçesine bağlı

İğnebey köyü 17/63

ıinne: iğne 13/72

ıreli: ileri 14/12

ısdambul: İstanbul 39/53

ıssan: insan 11/32

ıstısas: ihtisas, herhangi bir alanda

uzmanlık 13/142

ııde: işte 18/12

ıı saası: iş sahası 39/93

K

kaat: kağıt 25/17

kaç: kaç 11/2

kalabalıĝ: kalabalık 32/15

kalabalıh: kalabalık (mdd)

kamoflet et-: kamufle et- 13/146

kavaĝ: kavak (mdd)

kāyā: kahya 7/25

kāyá: kahya 6/138

kayFe: kahve 36/18

kaymaĝam: kaymakam 1/24

kendir: urgan, ip 19/124

kete: bir çörek türü 24/1

keven: sakız, kitre, zamk çıkarılan ve yakacak olarak da kullanılan dikenli bir bitki 13/75

kevran: kervan 17/7

kıremse: gremse, boyna takılan

beşibirlikten daha ince bir altın 6/148

kırh: kırk 11/20

kıtlıh: kıtlık 33/13

kō ĝaybe: kov gaybet, dedikodu, çekıştirme 19/66

kō'lü: köylü 39/128

kōmbe: yöreye has bir yemek, kömbe 6/202

kōmpile: komple 11/4

kōnsu: komşu 11/13

kōy: köy 29/3

kōlü: köylü 32/14

kōmbe: yöreye has bir yemek 8/12

ķúçük: küçük 2/83

ķuffār: kafirler 7/2

ķufte: köfte 6/210

ķurāfe: hurafe, batıl inanç 16/64

ķurd: Kürt 1/18

ķuşük: küçük 33/1

L

laab: lakap 1/36

laap: lakap 1/36

ġahab: lakap (mdd)

libas: elbise 7/15

livik: livik, mısır yaprağına benzeyen, yapraklarının tadı ekşi ve buruk olan, yemeğı yapılan bir çeşit ot 6/189

loħman ekim: lokman hekim 3/48

ġoħum: lokum 4/49

M

maaġle: mahalle 27/1

maara: mağara 22/19

maaşķale: Mahaşķale, Dağıstan'ın başķenti 40/2

mādeniz: maydanoz 24/4

madımaħ: madımak 32/41

mādur: mağdur 1/34

mafāt: marifet 25/4

mahbara: insan ölüsü, ceset 6/25

māķķak: muhakkak (mdd)

mal: hayvan 16/16

malcilih: hayvancılık 1/17

mā'mur: memur 39/22

mār isem: meğerssem 19/140

masārıv: masraf 25/18

māş: maaş 39/76

mayıs: maaş 11/19

mazut: mazot 25/10

mefāt et-: vefat et- 36/10

mehel: uygun, yaraşır, denk 6/111

mehlem: merhem 25/5

mehtāc et-: muhtaç et- 6/274

memmeT: Mehmet 17/26

mēr: meğer 2/54

mercimē: mercimek 20/4

merzimek: mercimek 32/24

mesķan et-: mesken et- 3/26

meşul: meşhur 24/3

mēve: meyve 32/22

mezer: mezar 7/38

mıħdar: muhtar 23/4

mıħTar: muhtar 6/141

mınāfıħ: münafık, kalben inanmadığı halde dışarıya müslüman görünen

kimse 16/54

mīsa: Musa 6/76

mıstava: Mustafa 17/75

mızıħa: mızıkā 30/18

millār: milyar 18/8

misāvirpervez: misafirperver 25/26

mörķ: morg 11/38

motur: motor 2/59

muacir: muhacir 16/3

muandiz: mühendis 34/26

murķ: morg 11/37

münākaşe: münakaşa 17/35

N

nacaḥ: nacak, küçük odun baltası 3/7

nacar kesikli: çaresizlik 39/46

n̄ idim: ne edeyim 2/35

n̄ oldu: ne oldu 3/65

n̄ o'recem: ne göreceğim, ne

yapacağım 19/29

nuvus: nüfus (mdd)

nübārek: mübarek 14/15

O

oa: ona 22/7

oflā: oklava 24/8

oḥu-: oku- 34/24

oḥul: okul 29/6

óksüz: öksüz 1/1

ōlan: oğlan 30/18

ōle: öyle 1/12

ōn için: onun için 11/8

opetik: ipotek 39/59

ossun: olsun 13/136

ōsun: olsun 5/36

Ö

ōñe: önüne 25/33

ōüt: öğüt, nasihat 2/80

ōvlen: öğle 39/21

ōvün: öğün 39/53

ōyleñ: öğle 2/70

öz-: yor- 6/200

P

pantul: pantolon 6/102

pattes: patates 10/1

paytun: fayton 19/74

pel pel: aptal aptal, şaşkın şaşkın, saf

saf (bakış için) 6/50

pēnir: peynir 6/167

pıçaḥ: bıçak 3/2

pıñar: pınar 5/10

piriş: pirinç 23/9

pos: post 6/3

pōtekal: portakal 19/59

pu_r: pınar 6/255

püskū't: bisküvi 4/59

R

rebezyon: erozyon, toprak aşınımı

13/112

reşberlik: rençberlik 25/8

rışvet: rüşvet 16/38

rızlıḥ: rızk 39/185

S

saa: sana 17/13

saab: sahip 6/124

sabın: sabun 6/104

saçı saç-: gelinin başına saçılan şeker,

arpa ve para gibi şeyler 6/150

sādış: düğünde geline ya da damada

kılavuzluk eden kimse 2/53

saġat: sakat 27/11	büyük taş dibek 6/213
saġla-: sakla- 33/12	soġu: sohu, tahıl dövmeye yarayan
sákíz: sekiz 38/5	büyük taş dibek 6/222
sákşen: seksen 6/272	sōna: sonra 10/2
sāla-: saġla- 8/26	sonna: sonra 19/61
sālam: saġlam 15/26	sōra: sonra 27/15
sālīġ ocā: saġlık ocaġı 29/10	sorna: sonra 11/17
sālīḥ ocā: saġlık ocaġı 29/7	souḥ: soġuk 39/54
sarnıṣ: sarnıç, yaġmur suyu	sōúd: söġüt, bir aġaç 6/232
biriktirmeye yarayan yer altı su deposu	souḳ: soġuk 8/17
13/114	sōle-: söyle- 14/13
sāt: saat 39/22	sōöt: söġüt, bir tür aġaç 16/76
sāten: zaten 8/3	sōút: söġüt, bir tür aġaç (mdd)
saya: gebe koyunların karnındaki	suan: soġan 2/49
yavru yüz günlük olunca çobanların	subasar: basınç uygulayarak suyu
yaptıġı tören 6/17	binanın üst katlarına çıkaran düzenek
sē-: sev- 13/74	32/33
seer: sefer, defa 16/18	suvan: soġan 39/88
seferbēlik: seferberlik 16/4	suvas: Sivas 19/68
sefer taşı: sefer tası 39/21	sübirge: süpürge 7/35
seksan: seksen 3/28	süd: süt 22/7
sep-: serp-, saç- 24/8	sündürme: lahana ve bulgurla yapılan
serbes: serbest 1/44	bir yemek 6/188
serbesle-: rahatla- 1/43	
sırı-: yorgan, Őilte vb. iri iri, aralıklı	Ş
dikmek 15/11	şeer: Şehir 17/54
sıvan: soġan 24/4	şeir: Şehir 39/59
sīnen-: saklan- 19/144	şehir: Şehir 18/24
sini: üzerinde yemek de yenilebilen	şēle: Şöyle 1/9
yuvarlak, bakır ya da pirinçten büyük	şēle: Şöyle 5/13
tepsi 6/127	şimdicek: Şimdi 1/26
soġa: sohu, tahıl dövmeye yarayan	şinci: Şimdi 7/51

şindi: şimdi 1/9

şindik: şimdi 11/4

şo: şu 12/15

şordan: şuradan 39/182

şukur et-: şükret- 6/89

T

tahrana: tarhana 6/205

tāhīb et-: takip et- 37/7

taḫsil: tahsil 39/150

talla: tarla 6/119

tāmin: tahmin (mdd)

tandır: yere çukur kazılarak yapılan bir tür fırın 8/13

taniş-: danış- 13/43

tārīḫci: tarihçi 17/13

taviḫ: tavuk 25/12

tehris ol-: terhis ol- 17/18

telebe: talebe, öğrenci 39/94

temam et-: tamamla- 9/14

tene: tane, adet 37/2

terēzi: terazi 6/251

terōris: terörist 39/147

toġat: Tokat 17/58

toḫtur: doktor 32/27

torpaḫ: toprak 6/60

tozaḫ: 1. serpiştirilen harman ve saman

tozu 2. düğünlerde gelinin başına

takılan, çeşitli renge boyanmış kuş

tüyleri 6/179

tura: düğünlerde oynanan bir çeşit

oyun 6/80

U

uçun: için 6/121

uFağ deveg: ufak tefek 32/15

ufaḫ: ufak 8/35

ūraş-: uğraş- 18/15

ūrlama: uğurlama (mdd)

uruh: ruh 7/17

urum: Rum 28/10

urus: Rus 19/91

urusya: Rusya 19/86

uş-: uç- 19/54

uvā devek: ufak tefek 33/7

Ü

üçün: için 32/28

üş: üç 1/2

üüt-: öğüt- 8/27

üzerlik: üzerlik, nazardan koruduğuna inanılan bir ot 6/223

V

vaġit: vakit 32/36

velibaḫ: velibak, velibağ, yufka içine haşlanmış patates konularak yeniden açılıp yağda kızartılan bir çeşit börek 23/8

vetāndaş: vatandaş 6/120

veyat: veyahut 13/17

veyāut: veyahut 13/31

Y

yā: yağ 19/104	yoḥarı: yukarı 26/1
yağın: yakın 2/65	yoort: yoğurt 10/3
yaḥın: yakın 1/29	yōsam: yoksa 16/57
yaḥlaş-: yaklaş- 8/15	yoort: yoğurt 6/205
yāmır: yağmur 6/108	yousa: yoksa 34/24
yāmur: yağmur 4/14	yousam: yoksa 16/19
yānız: yalnız 13/66	yuhā: yufka 6/120
yannız: yalnız 32/42	yuqa: yufka 12/30
yarma: iri çekilmiş, dövülmüş buğday,	yuñ: yün 5/37
arpa vb. tahıl 6/197	yun-: yıka- 6/164
yasdıḥ: yastık 23/13	yūr-: yoğur- 10/2
yaşşı: yaşlı 16/30	yuvalla-: yuvarla- 6/107
yatı: yatır 25/34	yuḅur-: yoğur- 13/48
yeán: yeğen 17/75	
yeen: yeğen 12/36	Z
yesir: esir 19/90	zabah: sabah 2/68
yıḥa-: yıka- 35/4	zāhip: sahip 13/31
yıtbāşısı: yiğitbaşı, düğünde konukları	zālım: zalim 4/18
karşılayan, önderlik eden kimse 6/138	zaral: zarar 22/10
yılaf: yulaf 28/5	zātan: zaten (mdd)
yımırta: yumurta 6/10	zāti: zaten 32/25
yi-: ye- 5/12	zebze: sebze 32/22
yien: yeğen 2/41	zenāt: zanaat 1/26
yil: yıl 31/2	zevzáq: zevzek 39/127
yimáq: yemek 6/95	zıḥım: zıkkım 6/30
yilt-: itele- 19/101	zopa: sopa 13/71
yoḥ: yok 29/10	